jókai mór

editura minerva

Vol. I—II, lei 10

« Vorbind despre *Omul de aur*, Jókai spunea: „Trebuie să mărturisesc că acesta e pentru mine romanul cel mai drag"... *Omul de aur* (apărut în 1872) face parte din romanele scrise de Jókai la apogeul carierei sale scriitoricești. Se poate spune că a fost scris dintr-o suflare: în numai opt săptămîni... Eroul lui Jókai trăiește împărțit între două lumi: una e lumea aurului, a banului, care subjugă pe toți cei care-i sînt aserviți, care distruge noblețea sufletească, corupe, distruge fericirea. A doua lume... e Insula nimănui, utopica țărișoară întemeiată de o femeie pe o insulă a Dunării... Cartea lui Jókai, construită antitetic pe conflictul moral care împarte conștiința lui Timár, pe opoziția dintre două lumi, e un atac la adresa societății capitaliste și o viziune romantică a unei lumi utopic idealiste.»

NICOLAE BALOTĂ

302

jókai mór

omul de aur

*

Ilustrația copertei : *Mihu Vulcănescu*

jókai mór

omul de aur

ROMAN

TRADUCERE DE NORAN SEVER
PREFAȚĂ DE NICOLAE BALOTĂ

1965

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

JÓKAI MÓR

AZ ARANYEMBER

SZÉPIRODALMI KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST, 1959

PREFAŢĂ

Despre viaţa lui Jókai Mór, romancierul maghiar de o rară fecunditate, se poate spune pe drept cuvînt că e unul din cele mai izbutite romane ale sale. Asemenea eroilor săi, el a fost înflăcărat de înalte idealuri pe care a căutat să le slujească, asemenea lor a cunoscut din plin răsplata succesului. Rareori un scriitor a gustat gloria, s-a bucurat de o mai largă popularitate ca autorul *Omului de aur*. Şi totuşi, existenţa sa care pare să fi fost un urcuş continuu, nu e lipsită de ezitări, de umbre. Şi într-aceasta el seamănă întrucîtva cu unul din eroii săi, cu „omul de aur“ însuşi. Ca şi acesta, împărţit între două existenţe, Jókai, în aparenţă atît de sigur de sine, de opera sa, a oscilat între două lumi, o lume care apunea şi alta care abia îşi arăta zorile.

În preajma anului 1820, pe teritoriul maghiar (parte a imperiului austriac), vechea orînduire feudală părea încă să se menţină cu fermitate. Dar ideile liberale care pătrunseseră, exemplul mişcărilor de emancipare socială şi naţională din Europa şi, mai presus de toate, mişcările ţărăneşti din ţară, zguduiseră edificiul feudal din temelii. O schimbare părea multora necesară. De aceea, o parte din nobilimea de mijloc şi intelectualii burghezi cu vederi înaintate, înţelegînd semnele vremii, încep să acţioneze în vederea unor reforme. Se constituie grupuri care aderă la ideile iluminismului. Reprezentanţii lor sînt raţionalişti şi anticlericali. În acelaşi timp ei sînt aprinşi de un avîntat spirit patriotic, care se manifestă îndeosebi în dorinţa de a încetăţeni folosirea oficială a limbii

maghiare, de a rezista dominaţiei autoritare habsburgice. Se începe astfel o perioadă care, în istoria politică, socială şi culturală a Ungariei, poartă numele de „epoca reformelor" (1820—1840). Promotorul şi reprezentantul de seamă al epocii a fost gînditorul şi omul politic Széchenyi István. În această perioadă iau fiinţă primele instituţii ştiinţifice şi culturale ale Ungariei: Academia de Ştiinţe, Teatrul Naţional, societatea literară Kisfaludy etc. În anii aceştia se pun bazele industriei, comerţului şi mijloacelor de comunicaţie modernă pe teritoriul maghiar.

Dar pentru obţinerea independenţei naţionale la care se rîvnea, rezistenţa unei părţi din nobilime era insuficientă. Propaganda naţionalistă şi reforma limbii serveau cauza obştească într-un mod prea indirect. Devenea din ce în ce mai evident că obţinerea independenţei naţionale e inseparabilă de suprimarea regimului feudal şi îndeosebi de abolirea iobăgiei. Astfel, formula poetului Kölcsey Ferenc, „patrie şi progres", a devenit cuvîntul de ordine al celor care înţeleseseră că idealul naţional nu se poate atinge decît prin înfăptuirea revoluţiei sociale. Spre 1840, concepţiile democratice pentru care începe să lupte Kossuth Lajos se diferenţiază de ideologia liberală nobiliară. Luptînd pentru obţinerea independenţei naţionale, Kossuth luptă mai ales pentru triumful revoluţiei burgheze. El depăşeşte astfel ideile politice reformiste care mai voiau să împace interesele ţărănimii cu cele ale nobilimii. Lumea feudală era pentru el, şi nu numai pentru el, o lume care apunea.

Cunoscutul romancier Mikszáth Kálmán, în cartea *Viaţa lui Jókai Mór şi epoca sa*, descrie descompunerea societăţii feudale maghiare din acea perioadă. De această lume care apunea, Jókai era legat prin descendenţa sa dintr-o familie ce făcea parte din aşa-zisa nobilime de mijloc. Familie de intelectuali mai curînd decît de moşieri. Un străbunic al său, stegarul Jókai Esztergom distrusese (la 1668), cu o ghiulea bine ţintită cortul unui paşă, comandantul turcilor asediatori. Tatăl povestitorului părăsise modul de viaţă al

moşierilor şi, avînd o pregătire juridică, a încercat să trăiască din munca sa. După terminarea studiilor el s-a stabilit împreună cu soţia lui în oraşul Komárom, unde şi-a început cariera de avocat. Acest om predispus spre reverie, minunat povestitor, ocupîndu-se în orele sale libere cu pictura, muzica şi poezia, nu va avea însă o influenţă atît de adîncă asupra copiilor ca soţia sa, Mária, femeie energică, prototip al unor eroine voluntare din romanele de mai tîrziu ale fiului ei. Soţii Jókai au avut cinci copii, dintre care cel mai mic, Mór, s-a născut la Komárom, în ziua de 18 februarie 1825.

Jókai Mór petrece anii copilăriei în oraşul său natal şi la Bratislava. În biografia sa Mikszáth descrie acel Komárom de altădată, oraş comercial, înfloritor în „epoca reformelor". O viaţă socială variată caracteriza oraşul în acel timp. Copilul Jókai nu trăieşte doar în sera închisă a societăţii puţinilor aristocraţi din localitate. El îşi va aminti mai tîrziu de meşteşugarii (îndeosebi dulgheri şi constructori de ambarcaţiuni) şi de negustorii de cereale pe care i-a cunoscut, precum şi de militarii garnizoanei din localitate. Amintirile din oraşul natal nu-şi vor pierde niciodată prospeţimea pentru Jókai şi primele sale experienţe de viaţă vor constitui tezaurul din care se va alimenta mai tîrziu.

Micul Mór, un copil plăpînd, bolnăvicios dar cu o mare sete de a cunoaşte, e un elev strălucit. Înzestrat cu o fantezie care uneori se dezlănţuie pînă la exaltare, scrie şi publică chiar poezii. Tatăl său murind în 1837, el e luat sub protecţia lui Vály Ferenc, logodnicul surorii sale mai mari, profesor la un gimnaziu din localitate. Sub îndrumarea acestuia, Jókai termină cursurile şcolii din Komárom. Continuă studiile la colegiul din Pápa, şcoală cu o veche tradiţie şi un corp profesoral ales. Aici se întîlneşte cu Petöfi, marele poet de mai tîrziu, elev al colegiului. Deşi prietenia lor nu se leagă încă, cei doi tineri îşi aduc împreună contribuţia la întrunirile societăţii de lectură a şcolii, unde recită, îşi citesc compunerile în versuri ori proză, iau parte la discuţii.

Dar pasiunile lor erau diferite. Petöfi se simțea iremediabil atras de arta dramatică, iar Jókai credea pe atunci că va dobîndi nemurirea prin pictură. Într-adevăr, desenează și frămîntă cu talent argila. Totuși, la sfîrșitul anului școlar, amîndoi sînt premiați pentru literatură. Petöfi pentru o baladă, Jókai pentru o nuvelă. În timpul vacanței poetul îl vizitează pe tînărul nuvelist acasă la Komárom, și petrece cîteva zile în familia acestuia. Dar vehemența uneori brutală și excentricitatea lui Petöfi ca și caracterul sfios, visător și închis al lui Jókai vor împiedica un timp o apropiere mai mare între ei. De altfel, drumurile lor se despart. Petöfi pleacă la Pesta.

După anii de colegiu, Jókai se înscrie la facultatea de drept din Kecskemét. Copilul delicat și rușinos de mai înainte, închis în lumea cărților, plăsmuind mici ficțiuni, e acum un tînăr atras de viața mondenă, luînd parte la baluri, pasionat pentru conversațiile de salon. El organizează reprezentații de teatru, joacă în piese, redactează o revistă studențească, scrie în toate genurile și își ilustrează el însuși scrierile. O dramă în versuri scrisă de el e discutată de comitetul literar al Teatrului Național din Budapesta și e elogiată. Textul piesei fusese copiat de mîna lui Petöfi care venise cu o trupă ambulantă la Kecskemét. De astădată tinerii leagă între ei o caldă prietenie. Micul succes pe care Jókai îl are cu drama sa e hotărîtor. El se va dedica de acum înainte literaturii. Timp de șase decenii pana nu-i va mai cădea din mînă.

În 1844, după terminarea studiilor, Jókai se întoarce în casa părintească din Kómarom unde va petrece aproape un an, lucrînd ca practicant la un avocat din localitate. Dar legile și aplicarea lor nu-l prea atrag. Trăiește emoțiile primei sale iubiri și scrie cu înfrigurare primul său roman. Orașul Kecskemét și împrejurimile sale slujesc drept decor al acestui roman. De astădată, aflîndu-și vîna sa autentică de povestitor, Jókai se află pe drumul cel bun. Dacă în drama sa, o palidă încercare școlărească, nu făcuse decît să însăileze anumite

reminiscențe istorice, în romanul său *Zile de rînd* povestitorul se folosește de experiența și de observațiile sale.

În primăvara anului 1845, părăsind orașul său natal, Jókai pleacă la Pesta. O viață nouă începe acum pentru el. După ce-și face stagiul în biroul lui Molnár József, obține diploma de avocat (1846) și e angajat într-un proces pe care-l cîștigă. Acesta a fost primul și ultimul proces din cariera sa. Tînărul Jókai se simțea irezistibil atras de lumea mult mai pasionantă a literelor. Ajungînd la Pesta îl caută pe Petőfi care, pe atunci, poet cu reputație, e redactor la *Revista de modă din Pesta*. Petőfi îl introduce pe prietenul său în cercurile literare, printre tinerii care se adunau la „masa opiniei publice" din cafeneaua Pilvax. Tot el publică fragmente din romanul lui Jókai în revista sa, însoțindu-le cu o prezentare măgulitoare. În aceeași publicație, ca și în revista *Imagini ale vieții* apar primele sale povestiri printre care *Insula Nepean* (septembrie 1845). Aceasta se bucură de un deosebit succes. Cu acest prilej Petőfi îi face elogiul dedicîndu-i poezia *Către un tînăr scriitor*. Legătura dintre ei devine din ce în ce mai strînsă. Cînd Petőfi o ia de soție pe Szendrei Julia, Jókai se mută în locuința tinerilor căsătoriți. „Ceea ce simt eu pentru Jókai, scrie Petőfi, nu e la drept vorbind nici prietenie, nici dragoste frățească ci poate un amestec din amîndouă."

Dar ceea ce înflăcăra pe cei doi tineri scriitori nu era doar poezia, ficțiunile literare, ci ideile pentru care milita o bună parte a tineretului înaintat din acele timpuri. Suflul premergător al revoluției ce străbătea întreaga Europă se face simțit și la Pesta. Petőfi organizează în 1846, împreună cu Jókai și alții „Societatea celor zece", asociație cu caracter literar urmărind scopuri politice și publicînd revista *Caietele pestane*. În 1847 Jókai devenise de altfel redactor al revistei *Imagini ale vieții* care devine sub conducerea sa revista literară a tineretului radical. Activitatea grupului „celor zece" indică trezirea unei conștiințe revoluționare.

fiind unul din semnele premergătoare ale evenimentelor din 1848.

Alături de Petöfi, Jókai a jucat un rol de seamă în lupta revoluționară din 1848. Mișcările revoluționare italiene din ianuarie 1848, în care Engels a întrevăzut sfîrșitul Austriei, precum și evenimentele revoluționare de mai tîrziu (februarie) din Paris, au stîrnit entuziasmul cercului de tineri din jurul lui Petöfi și Jókai. Ei preconizau acum o activitate mai intensă, și în revendicările lor nu se mai mulțumeau cu reformele constituționale pretinse de *Cercul opoziționist* din Pesta. Pentru rezolvarea problemelor arzătoare ale timpului : emanciparea țăranilor de servituțiile feudale și împroprietărirea lor, desființarea privilegiilor feudale, cucerirea libertăților burgheze și a egalității în fața legilor, eliberarea poporului de sub stăpînirea străină austriacă exista o singură cale, aceea a revoluției burghezo-democratice.

Revoluția izbucnește la 15 martie 1848, o zi după evenimentele revoluționare de la Viena. Zi mare în viața lui Jókai care ia parte la conducerea mișcării alături de Petöfi. Jókai redactează proclamația care întovărășește cele „12 puncte" exprimînd revendicările poporului maghiar și o citește în întrunirile furtunoase ale zilei, vorbind poporului în fața Universității. El conduce ocuparea unei tipografii pentru a multiplica proclamația și poezia lui Petöfi scrisă cu acest prilej, cea dintîi manifestare a libertății presei. Apoi face parte din delegația care tratează cu autoritățile.

Ziua de 15 martie înseamnă însă și pe planul vieții intime a scriitorului o cotitură. La întrunirea entuziastă de la Teatrul Național din seara zilei în care Jókai vorbește tineretului, o cunoaște pe actrița Laborfalvi Roza. În iureșul evenimentelor se naște între ei o dragoste furtunoasă. Ca într-o povestire romantică a lui Jókai, ei se logodesc în aceeași seară. Toți cei din jurul lui Jókai vor condamna această legătură. Dar cu toată împotrivirea mamei sale și preferînd chiar să rupă cu Petöfi, bunul său prieten, Jókai o ia de soție pe frumoasa actriță.

Evenimentele însă se precipită. Jókai îl întovărășește pe Kossuth Lajos în drumul acestuia prin orașele și satele din cîmpia Ungariei, chemînd poporul la răscoală. În octombrie 1848 e trimis la Viena să ceară pentru revoluționarii maghiari ajutorul insurgenților austrieci. Dar se întoarce repede. Un mandat de urmărire al generalului austriac Windischgrätz fusese lansat împotriva lui. Dar nu putea să rămînă nici la Pesta. În ianuarie 1849 el fuge împreună cu soția lui, urmînd guvernul național, la Debrețin. Aici lucrează la redactarea *Buletinului oficial* al guvernului. Acum încep să apară în atitudinea sa unele ezitări, datorate caracterului său influențabil și lipsei unei orientări ideologice precise. Într-adevăr, el nu era în stare să urmeze pînă la capăt radicalismul lui Petőfi, a cărui moarte, în bătălia de la Sighișoara (31 iulie 1849), cu toată neînțelegerea dintre ei, îl afectează profund. În articolele sale care apar mai întîi în *Buletinul oficial,* apoi în publicația pe care o inițiază, *Foile de seară,* el exprimă ideile așa-numitului „partid al păcii", grupare a aripii conformiste a celor care voiau împăcarea cu Viena. Din această pricină își atrage condamnarea revoluționarilor intransigenți. Dar cu toate că aderă la o politică de înțelegere cu adversarul, el se simte încă pasional legat de cauza revoluției. Astfel, atunci cînd Adunarea națională maghiară proclamă (la 14 aprilie 1849) alungarea Habsburgilor de pe tron, Jókai, plin de înflăcărare, face elogiul acestui act revoluționar, rupînd astfel legăturile cu gruparea „păcii" și, alăturîndu-se lui Kossuth, propagă ideea luptei pînă la sfîrșit.

Întorcîndu-se la Pesta, Jókai asistă la bombardarea orașului. Situația devine din ce în ce mai grea. Armatele rusești care pătrunseseră în Transilvania zdrobesc armata maghiară în bătălia de la Timișoara. Generalul Görgey, trădînd cauza revoluționară, capitulează în fața armatelor țariste și habsburgice la Șiria (1/13 august 1849). Jókay, care urmase guvernul național la Seghedin și apoi, după catastrofa de la Șiria, la Arad, scapă cu greu trecînd prin rîndurile dușmanului și ajunge la Gyula. Soția sa îl conduce în satul Fardon din

munții Bükk, un adăpost sigur în care va sta ascuns mai multe luni, în timpul sîngeroaselor represiuni militare. Numele său era trecut pe lista celor 32 scriitori care fuseseră condamnați la moarte de tribunalul militar austriac.

Bineînțeles, prins în vîrtejul evenimentelor revoluționare din 1848—49, Jókai nu are răgazul să scrie vreo operă literară. In schimb intensitatea cu care a trăit evenimentele istorice ale acestor luni face ca perioada luptelor revoluției să constituie mai tîrziu un bogat izvor al artei sale. Un mare număr din romanele sau povestirile sale, așa cum vom vedea, își au cadrul în timpul revoluției.

La începutul anului 1850, beneficiind de o amnistie, Jókai se poate întoarce la Pesta. Sub pseudonimul Sajo începe să colaboreze la diferite reviste. Cariera sa literară începe abia acum cînd viața publică pare să-i fie închisă. Îndată ce i se permite redactează el însuși diverse publicații. Astfel în 1851 scoate revista *Speranța (Remény)*, în 1853—54 revista *Fata Morgana (Délibab)*, iar în 1854, în colaborare cu alții înființează *Ziarul de duminică (Vasárnapi Újság)*. In afară de munca la aceste publicații, Jókai colaborează la revistele conduse de alții, își publică nuvelele și romanele în foiletoane. Găsește însă timp să redacteze calendare populare, să înființeze două reviste umoristice (*Nagy Tükör* — 1856 — și *Üstökös* — 1858), pe care le scrie aproape singur. După ce în 1862 scoate cotidianul politic *Presa maghiară (Magyar Sajto)*, în 1863 începe publicarea cotidianului *Patria (A Hon)* care va avea o lungă existență. În toate aceste întreprinderi ale sale avea de luptat nu numai cu obișnuitele greutăți pe care le întîmpină un redactor, ci și cu canoanele cenzurii oficiale austriece. Astfel, în 1863 va fi condamnat la un an închisoare și 1100 fiorini amendă pentru un articol publicat de Zichy Nándor în ziarul său *Patria*.

După 1850 evenimentele mai însemnate ale vieții lui Jókai sînt cele legate de opera sa. Publicist, povestitor, romancier și om politic, el depune o prodigioasă activitate. Dăruit cu o putere de muncă puțin obișnuită (programul său de lucru

începea în zorii zilei şi lucrînd fără întrerupere, pînă la zece, termina de scris materialul unei coli de tipar, o nuvelă sau un capitol de roman, după care continua în acelaşi ritm). Jókai publică articol după articol, volum după volum. Piesele sale se joacă pe scenele Ungariei şi în străinătate. Romanele sale apar mereu, încep să fie traduse în alte limbi. Dar viaţa publică îl atrăgea. Îndată ce i s-a permis, el a păşit în arena politică. De la început el a jucat un rol important datorită, în primul rînd, talentului său de publicist, prestigiului său personal ca scriitor.

Dacă luptele politice în anii de după 1850 nu mai aveau acuitatea dramatică a evenimentelor revoluţionare, în schimb atmosfera era la fel de încărcată guvernul de la Viena încercînd să înăbuşe orice veleitate de independenţă politică, iar pasiunile politice aşteptau doar prilejul unei descătuşări. După înfrîngerea revoluţiei din 1848 instaurarea capitalismului în Imperiu se făcu sub egida absolutismului victorios. Un rezultat incontestabil al revoluţiei burgheze a fost desfiinţarea iobăgiei şi înlăturarea unor privilegii nobiliare, deşi marea proprietate agrară continua să dăinuie. Elementele burgheze pătrund tot mai mult în administraţia provinciilor Imperiului habsburgic. Pe drept cuvînt constată Engels că „groparii revoluţiei din 1848 deveniseră executorii ei testamentari". [1] Totuşi revoluţia din 1848 nu rezolvase problema eliberării popoarelor din Imperiul austriac, nu dusese la constituirea unor state naţionale cum doriseră conducătorii ei. De aceea, o activă rezistenţă naţională va continua după 1850 în Ungaria. În această perioadă în care se făceau încă simţite urmările revoluţiei, perioadă în care dezamăgirea şi speranţele produceau o tensiune în păturile conştiente ale poporului, Jókai îşi exprimă părerile politice în publicaţiile sale punîndu-le în gura unor personaje fictive ca: Tallérosy Zebulon, Kakas Márton şi „cizmarul". Aceste figuri deveniră în scurtă vreme

[1] K. Marx, *Luptele de clasă în Franţa* (1848—1850), ed. a V-a, E.S.P.L.P., Buc., 1957, *Introducere de* F. Engels, p. 14.

extrem de populare. Şi de astă dată, apare în scrierile sale omul care oscilează între două lumi. Ca şi în timpul revoluţiei, atitudinea politică a lui Jókai e foarte labilă. Uneori el exprimă idei generoase, cu caracter democratic, progresist, alteori se face purtătorul de cuvînt al unor idealuri desuete ale „nobilimii de mijloc". În 1861 se prezintă la alegeri şi e ales deputat al partidului „hotărîrii" condus de contele Teleki László.

Cea mai fecundă perioadă a lui Jókai e aceea dintre anii 1865—1875. Operele sale se succed într-un şir neîntrerupt, popularitatea sa creşte, cuvîntul său are răsunet. În 1863 lansase ziarul *Patria*. Această publicaţie, la început independentă, devine, în urma unui compromis personal al lui Jókai, oficiosul partidului de centru-stînga. Ca deputat în parlamentul maghiar între 1867—1875 Jókai e independent. În 1875 el se alătură partidului liberal. În deceniul care a urmat după „înţelegerea" cu Austria (1867), Jókai e unul din publiciştii al cărui cuvînt e ascultat. Cu timpul iluziile sale în ce priveşte rolul nobilimii, apoi încrederea sa tot mai mare în „binefacerile" monarhiei habsburgice, fac ca o bună parte din popularitatea sa să se piardă. El continuă să fie admirat şi iubit ca scriitor, dar cuvîntul său ca om politic e tot mai puţin ascultat. De aceea, după ce a făcut parte din Camera deputaţilor în toate legislaţiile de după 1863, în alegerile din 1896 e înfrînt şi trebuie să se retragă din viaţa politică activă, mulţumindu-se cu o poziţie onorifică de membru al Casei magnaţilor.

Dacă masele largi populare, continuînd să-i cultive operele, s-au înstrăinat de Jókai în ultimii ani ai vieţii sale, nu e mai puţin adevărat că această viaţă s-a încheiat printr-o apoteoză. Marelui romancier i s-a acordat tot ceea ce gloria îi poate acorda unui scriitor: e ales membru al Academiei Maghiare, al Societăţii Kisfaludy, e fondatorul Asociaţiei Petőfi, i se decern premii, distincţii, operele sale sînt traduse în diverse limbi, face călătorii triumfale, e sărbătorit cu felurite prilejuri în ţară şi străinătate. Îndeosebi, la 6 ianuarie

1894 sărbătorirea lui Jókai a luat un caracter național. Atunci s-a publicat o ediție jubiliară a operelor sale complete în 100 volume. După această sărbătorire a sa a început însă amurgul, declinul, însingurarea. Cînd Jókai moare, la 5 mai 1904, întreg poporul maghiar participă la funeraliile sale. Dar epoca lui Jókai apusese cu mult înainte.

Figura lui Jókai se conturează din scrisorile sale, din scrierile sale autobiografice, precum și din mărturiile contemporanilor săi. E figura atrăgătoare a unui om la care un soi de orgoliu naiv se asociază cu o mare generozitate umană, ambiția cu o dezinteresare și o lipsă de șiretenie care-l făceau adeseori dezarmat. Firea sa deschisă era deopotrivă înclinată spre revărsările de duioșie, spre elanurile patetice, ca și spre dezlănțuirea glumeață. O imaginație care se complăcea uneori în elucubrațiile cele mai neverosimile părea să contrazică într-însul pe omul bunului simț, iubitor de realități concrete, bun observator, îndrăgostit al naturii. Toate aceste trăsături ale personalității sale, unele contradictorii — după cum contradictorie a fost adeseori atitudinea sa — apar în creația literară a scriitorului Jókai.

Puține existențe scriitoricești au cunoscut o fecunditate asemănătoare aceleia cu care a fost dăruit Jókai Mór. Înzestrat cu o putere de muncă fabuloasă, facilitatea se împletea la el cu perseverența. Pentru a-ți face o idee despre această operă trebuie să folosești metoda eliminării. E greu într-adevăr să cuprinzi tot ceea ce a fost în stare să scrie, să publice în cele peste șase decenii ale activității sale literare. Eliminînd poeziile sale (două volume considerabile în operele complete), ca și lucrările sale dramatice (trei volume), dintre care unele nu fără valoare, precum și volumele cuprinzînd notele sale de călătorie și activitatea sa publicistică, rămîne opera sa de povestitor, nuvelele și romanele sale. Desigur, printre cele 70 de romane, printre sutele de schițe și nuvele

scrise de Jókai se găsesc multe care nu au o valoare literară deosebită. Scria prea mult și prea repede (termina un roman în trei-patru luni, *Omul de aur* fiind scris într-un timp record: numai opt săptămîni!). Lucra de-a dreptul pentru tipografie. Multe din romanele sale publicîndu-se ca foiletoane în revistele vremii, Jókai le scria uneori pe măsură ce se publicau. Desigur acest ritm de lucru a dăunat chiar și operelor sale cele mai izbutite.

După cum, susține Jókai însuși, activitatea sa literară s-a desfășurat în trei etape: cea dintîi (1843—1860) caracterizată prin influența lui Petöfi și a romantismului francez, a doua (1861—1880) epoca maturității, și a treia cuprinzînd lucrările de după 1880. Dar această împărțire, legată de anumite evenimente din viața autorului, are un caracter destul de arbitrar. În realitate putem să distingem în istoricul creației sale cîteva cotituri hotărîtoare care, modificînd caracterul operelor, permit o periodizare a activității sale.

Cele dintîi istorisiri printre care *Insula Nepean* (1845) au un caracter fantastic vădind influența romanelor lui V. Hugo și E. Sue. De fapt lucrările scrise înainte de revoluția din 1848 sînt rodul unei imaginații romantice dezlănțuite. Dar nu numai jocul liber al fanteziei ci și exprimarea patetică a sentimentelor, exuberanța lirică în descrierea naturii, predilecția pentru caracterele melancolice, pentru bizareriile firii umane, pe care le găsim din belșug în aceste lucrări, trădează caracterul lor romantic. Revoluția din 1848 marchează însă o cotitură în opera lui Jókai. Tînărul scriitor ia parte la evenimente, se lovește de o aspră realitate, cîștigă o experiență care își va da roadele pe tărîmul creației.

„Am părăsit coșmarurile unei fantezii bolnăvicioase — va spune Jókai mai tîrziu, vorbind despre perioada primilor ani de după 1850 — m-am străduit să găsesc figuri din viața adevărată și să scriu în limba în care vorbește poporul." Dar așa cum socoteau unii critici din timpul său (Péterfy) și după cum arată istoria literară actuală (József Szander, Nagy Miklos), Jókai n-a putut să devină niciodată un scriitor realist.

Însuşi felul în care i-au rămas imaginile de neuitat ale revoluţiei, e semnificativ. El va mărturisi mai tîrziu că, deşi au trecut ani de la acele zile frămîntate, scenele pe care le-a văzut odinioară „îl orbesc". Faptele petrecute odinioară nu le vede ca scriitorul Kemény Zsigmond în cruda lor realitate ci idealizate, prezentîndu-le „chipul lor divin". Lanterna magică a imaginaţiei lui Jókai transformă evenimentele în epopee, dînd amănuntelor reale semnificaţii fabuloase. Cum arată Zsigmond Ferenc în monografia sa, fantezia lui Jókai tinde să prefacă „documentele umane" pe care le descoperă, asemenea lui Balzac, cu remarcabilul său simţ de observaţie, în „documente supraumane". Mai matur, mai bogat sufleteşte după 1850, Jókai părăseşte modelele sale literare anterioare şi îşi făureşte propria viziune epică romantică. Dacă înainte fusese romantic din spirit de imitaţie, acum rămîne romantic prin exaltarea luptelor la care a participat, prin nevoia de a opune o lume ideală celei reale — în atîtea privinţe nesatisfăcătoare — în care trăieşte. Din această pricină, în cele dintîi lucrări scrise după 1850, Jókai se refugiază din prezentul plin de amărăciune într-un trecut istoric idealizat, în romanele: *Epoca de aur a Transilvaniei* (1852), *Lumea turcească în Ungaria* (1853), *Ultimele zile ale ienicerilor* (1854), precum şi în volumul de nuvele *Din vremurile de demult ale maghiarilor* (1855). Dar în curînd scriitorul părăseşte acest trecut îndepărtat (cultivat şi pentru exotismul său) şi trece la o epocă mai apropiată pe care de asemenea imaginaţia sa nostalgică o transfigurează: „epoca reformelor". Această epocă apare în romanele *Un nabab maghiar* (1853) şi în continuarea acestuia *Kárpáthy Zoltán* (1854). În aceste cărţi, Jókai ajunge la deplina stăpînire a talentului său. Căutînd să dejoace vigilenţa cenzurii austriece, el exaltă patriotismul proiectîndu-l în trecut. În centrul romanului *Un nabab maghiar* stă figura lui Széchenyi István. Jókai prezintă descompunerea clasei vechilor aristocraţi, din care mulţi îşi risipesc averea şi energia într-o viaţă de desfrîu, pe cînd alţii, foarte puţini, caută să se transforme, dorind progresul.

Tipul nobilului care se pierde e acela al „nababului“ Kárpáthy János, unul din moşierii cei mai bogaţi ai ţării, care îşi petrece viaţa chefuind. Nepotul său, unicul moştenitor al averii sale, e prototipul aristocratului care şi-a părăsit ţara, neamul, şi trăieşte în dezmăţ la Paris. Acesta, vrînd să grăbească sfîrşitul unchiului său, îi face o farsă sinistră (îi trimite un coşciug de ziua sa) şi provoacă o răsturnare în Kárpáthy János care rupe cu viaţa de pînă acum : o ia de soţie pe virtuoasa Fanni, ia parte la treburile publice, e generos cu nevoile obşteşti. Murind, îl lasă moştenitor şi urmaş în activitatea sa pe fiul său Kárpáthy Zoltán. În romanul care-i poartă numele, acesta, crescut în spiritul nou al „epocii reformelor“, devine modelul pe care Jókai îl propune tineretului maghiar : nobleţea inimii, a minţii, a muncii, opusă celei a naşterii ori a averii. Romane cu tendinţă, *Nababul maghiar* şi *Kárpáthy Zoltán* propovăduiesc întoarcerea la concepţiile din „epoca reformelor“ şi la doctrinele lui Széchenyi. În primul, anecdota ocupă un loc precumpănitor, în al doilea găsim însă o solidă analiză a societăţii. Desigur tendinţa spre idealizare a lui Jókai produce felurite inconsecvenţe în structura acestor romane, în psihologia personajelor. El realizează în aceste opere „un gen intermediar între romanul occidental şi epopeea populară a lui Petőfi şi Arany [1].“

După 1855 urmează în creaţia lui Jókai o perioadă de tatonări, chiar o cădere. Trecutul îndepărtat îl interesează din nou (*Familia blestemată* — 1858 prezentînd luptele dintre catolici şi protestanţi în secolul al XVIII-lea, *Ultimul paşă din Buda* — 1859). După 1860 însă, cînd Jókai intră în marea sa epocă, „epoca de aur“ [2], creaţia sa urmează un timp o linie ascendentă (1860—1875). În operele sale din această perioadă putem distinge două cicluri tematice : ciclul trecutului eroic apropiat (de ex. *Fiii omului cu inima de piatră*, *Eppur si*

[1] Klaniczay Tibor ş.a., *Histoire abrégée de la littérature hongroise*, Budapest, 1962, p. 129.

[2] Nagy Miklos — în *Magyar irodalmilexicon*, vol. I, p. 531.

muove), şi ciclul problemei industrializării, al făuririi unei industrii naţionale, de care se leagă problema mai generală a tehnicii, a ştiinţei, adeseori cu o nuanţă utopică (de ex. : *Nebunii iubirii, Diamantele negre, Romanul veacului viitor* şi *Omul de aur).* În această perioadă, Jókai rupe în unele privinţe cu romantismul, dar nu se apropie de marii realişti, ci îi imită pe micii realişti ai timpului său : Dumas Fils, Augier, Sardou în dramă, O. Feuillet, Cherbulliez şi alţii în romane. Totuşi acum întîlnim în unele opere o descriere mai veridică, imagini mai complexe societăţii şi psihologiei burgheze *(Diamantele negre, Omul de aur* etc.). Acum apar în operele sale problemele morale şi sociale ale iubirii şi căsătoriei, mai ales între cei care nu sînt de aceeaşi religie *(Diamantele negre, Eppur si muove, Al meu, al tău, al său, Comedianţii vieţii* etc.). Faptul că eroii săi nu pot întotdeauna să împace situaţia lor socială cu dragostea şi în acest caz aleg dragostea şi retragerea în viaţa particulară e un semn nou exprimînd o anumită nemulţumire privind orînduirea socială a vremii.

Vom trece pe scurt în revistă cîteva din operele reprezentative apărute în perioada 1860—1875. Tema cea mai interesantă, pe atunci cea mai actuală, o constituia, fără îndoială, revoluţia din 1848. Dar Jókai nu poate trata această temă decît după 1861. În 1864 el publică romanul *Modele literare,* după ce cenzura îi ciopîrţeşte textul. E un roman „cu cheie", personajele sînt reale dar cu nume schimbate : Pusztafi = Petöfi, Lávaj = Jókai etc. Scriitorul prezintă evenimentele zilei de 15 martie. La exaltarea evocării se asociază reflexiile amare ale autorului dezamăgit. Cea mai reuşită istorisire a evenimentelor din 1848—49 e însă în romanul *Fiii omului cu inima de piatră* (1869), o splendidă epopee a războiului de independenţă dus împotriva monarhiei habsburgice. Caracterul de epopee eroică al romanului e accentuat prin invocaţiile lirice ale autorului. Astfel, vorbind despre căderea lui Petöfi, el se întreabă : „Poate nici nu a căzut pe pămînt ? Poate în urma unei noi rotiri a pămîntului îl vom vedea din nou scînteind, tunînd deasu-

pra capetelor noastre!“ Eroii sînt purtătorii unui destin: „Oamenii au o misiune“, spune unul din personajele romanului. „Omul cu inima de piatră“ e bătrînul Baradlay, cel care timp de un sfert de secol a dus o luptă antinațională. La sicriul său, soția lui, care i s-a supus mereu, jură că va face totul împotriva dispozițiilor testamentare ale soțului ei. Cei trei fii pe care tatăl îi așezase conform programului său de ură împotriva libertății și a patriei, în situații slujind interese străine, sînt rechemați de mama lor. Ea le dă un exemplu viu de generozitate, de comportare patriotică. Doi din „fiii omului cu inima de piatră“, Ödön și Richard, iau parte la lupta pentru libertate din 1848. Doar fiul al treilea, Jenö, crescut în spiritul birocrat austriac, robul unei frumoase vieneze, rezistă un timp poruncilor mamei sale. Dar în lupta care izbucnește, acest tînăr corupt își revine și moare eroic.

Luptele din 1848 sînt centrul către care se îndreaptă, nu de la care pornește, acțiunea altor romane ale lui Jókai. Astfel în *Noul moșier* (1862) găsim o ușoară satiră la adresa autorităților habsburgice din era lui Bach (1850—1859). Un general austriac scos la pensie își cumpără o moșie în șesul Ungariei. Romanul arată împrejurările sociale și psihologice ale asimilării acestui adversar. Acțiunea din romanul *Nebunii dragostei* (1869) începe ceva mai tîrziu, în 1861. Fundalul e și aici politic: inumanitatea, corupția sistemului de stat pe de o parte, pe de altă parte decepția, rezistența antihabsburgică dar și falsul patriotism. În această atmosferă se petrece o poveste de iubire în care întîlnim reminiscențe din romanul lui Stendhal *Roșu și Negru*.

Jókai nu se mulțumește însă nici cu satira timpului său, nici cu refugiul într-un trecut idealizat. Evoluția însăși a lucrurilor îi arăta lămurit pe măsură ce treceau anii că nu e cu putință o întoarcere în trecut; că însăși evenimentele din 1848, la care se întorcea nostalgic, dacă ar fi fost încununate cu succes ar fi dus la condamnarea definitivă a lumii vechi. De aceea, influențat de spectacolul capitalismului

burghez şi, mai mult chiar, de progresele remarcabile ale ştiinţei şi tehnicii, el caută o proiectare a idealurilor sale umanitare într-o utopie. Acesta e sensul unor romane ale sale, chiar dacă acţiunea lor se petrece în timpul său. În centrul utopiilor sale stau mari figuri exaltate, însetate de absolut, figuri de profet care izbîndeşte ori devine martirul cauzei sale. Astfel în romanul *Diamantele negre* (1870), a cărui acţiune se petrece între 1850—1860, în perioada în care nobilimea continuă să ducă o viaţă uşuratică în Capitală, iar burghezia ahtiată după bani e tot mai cuprinsă de febra speculaţiilor, apare un erou idealist, Berend Iván, un fost ofiţer din luptele pentru eliberare, spirit extravagant, năzuind spre ţinte înalte, primejdioase. El îşi propune, într-un amalgam de reverii şi speculaţii „ştiinţifice" să înfrîngă „ororile minelor de cărbuni". Pretext pentru Jókai să-şi conducă cititorii în era geologică a pliocenului, să dea cărbunelui „demiurg" o valoare de simbol („Cărbunele mişcă lumea"). Eroul său, care uneşte poezia, ştiinţa şi filantropia, e, după Jókai, un prototip al omului de mîine. Un erou asemănător, avînd o înaltă misiune, apare în romanul *Eppur si muove* (1872). În dedicaţia acestui roman, pe care Jókai o face lui Toldy Ferenc, el scrie : „Tu ştii că aceste poveşti de necrezut, care alcătuiesc baza romanului meu, chiar dacă nu sînt verosimile, s-au petrecut..." Deşi faptele povestite au un sîmbure de adevăr, Jókai le dă însă un aer de epopee. Eroul, Jenöy Kálmán, împreună cu un grup de tineri, prietenii săi, s-au angajat să înceapă folosindu-se de tot talentul lor, „cu pana, cuvîntul, sabia, vioara, ideea şi industria...", o muncă de reînviorare a naţiunii lor, părăsită de propriii ei fii. Jenöy se străduieşte să „ducă la glorie limba naţională". În acest personaj apare, proiectată la o scară mărită, figura „reformatorilor limbii" : Katona József, Kisfaludy Károly, ca şi figura lui Széchenyi István. Apropiată de tema ştiinţifico-utopică a acestor romane e acţiunea din ***Romanul veacului viitor*** (1872). De fapt punctul de plecare în acest roman l-a constituit pentru Jókai războiul franco-

german din 1870—71. Ideea centrală a romanului e aceea a păcii universale, la care însă eroul cărţii ajunge pe o cale destul de întortocheată. E vorba de un tînăr secui, Tatrangi David care, în urma unei descoperiri, devine stăpînul lumii. El nu abuzează însă de puterea sa. Iese victorios din lupte gigantice, întemeiază un stat mondial, înăbuşe revolte fără a vărsa sînge. În cele din urmă pămîntul fiind pacificat, luna devine locuibilă. Ca şi eroul din *Diamantele negre*, Tatrangi se îngrijeşte de bunăstarea poporului, luminarea, moralizarea oamenilor. Mai mult decît în celelalte romane utopice ale lui Jókai întîlnim aici influenţa lui Jules Verne şi a lucrărilor de ştiinţă popularizată ale lui Flammarion.

La sfîrşitul perioadei 1860—1875, au început să apară în creaţia lui Jókai semnele unei decadenţe. Şi după 1875 el continuă să fie la fel de fecund, mai apare uneori cîte o izbucnire a talentului său de povestitor, dar operele care văd lumina tiparului sînt din ce în ce mai slabe. În cîteva romane caută să continue direcţia pe care a început-o în *Diamantele negre* („descrierea societăţii înalte" în *Cei care mor de două ori* — 1881). În altele caută domenii încă neexplorate de el (în romanul *Săracii bogaţi* — 1890 — descrie — idealizînd-o — viaţa semiproletariatului de la periferia budapestană). Partea cea mai mare a operei sale o constituie însă, în această perioadă, romanele istorice. În ele Jókai nu mai retrăieşte marile năzuinţe de odinioară, istoria devine un album cu ilustraţii colorate ţipător, mişunînd de aventurieri, plină de ciudăţenii (*Fiul lui Rákoczy* — 1892, *Cei doi Trenk* — 1883). Pentru romanele din această perioadă se potriveşte ceea ce Jókai spunea o dată vorbind despre cărţile sale: „Acţiunea povestirilor mele se desfăşoară pe mări şi în insulele din largul mărilor, în America de Nord şi de Sud, în Egiptul de ieri şi de azi, în Roma cezarilor şi în Roma revoltelor, la Paris, la Londra, la Petersburg, în Polonia, în stepele ruseşti, în Siberia, în Kamciatka. Istoria Imperiului otoman, lumea de basm a orientului, Istambulul

ocupă spaţii întinse în romanele mele." Nu amintim din romanele apărute în ultima perioadă a vieţii lui Jókai decît *Robul Raby* (1879) în care istoriseşte luptele duse în epoca iluminismului, *Femeia cu ochii ca marea* (1890), romanul unei iubiri neîmplinite, şi *Trandafirul galben* (1892) cel mai izbutit dintre toate. În acest scurt roman ţărănesc a cărui acţiune se petrece la sfîrşitul secolului trecut în pusta maghiară Hortobágy asistăm la drama unui flăcău îndrăgostit şi dezamăgit în iubirea sa.

Declinul din ultima perioadă a vieţii lui Jókai nu se datoreşte doar vîrstei (în 1875 avea doar cincizeci de ani) ci şi părăsirii idealurilor pe care, cu toate oscilările, cu toate şovăielile sale, le mai alimentase într-însul pînă atunci amintirea luptelor de la 1848. Ştim că după 1875 Jókai se alătură politicii „partidului de guvern", că se apropie de casa habsburgică. Popularitatea sa are de suferit tocmai din această pricină. El nu mai reprezenta rezistenţa patriotică. Pe de altă parte, după 1875 încep să apară, pe rînd, o serie de tineri prozatori care îi vor lua locul lui Jókai. Favoritul de pînă acum al publicului vedea în ultimii săi ani cum acelaşi public îi întoarce tot mai mult spatele. Tot mai singur, el rămase la masa de lucru pînă în ultimele clipe ale vieţii sale.

Înainte de a vorbi despre arta povestitorului Jókai trebuie să amintim că în opera sa întîlnim numeroase prezenţe româneşti. Printre eroii săi unii sînt români, în ţesătura romanelor sau nuvelelor sale găsim descrierea unor sate româneşti, ori a obiceiurilor ţăranilor români din Transilvania.[1] Astfel, în *Scene de revoluţie şi de luptă* ca şi în nuvela *Fata de fier* scriitorul ne prezintă lupta românilor ardeleni în revoluţia din 1848. Numa, un personaj al romanului este

[1] Se pot consulta în această problemă : Tabéry Géza şi Incze Ernö, *Jókai Erdélyben, (Jókai în Ardeal)* ; Dr. Rajka László, *Jókai román targyu novellai (Nuvelele cu subiect românesc ale lui Jókai)*, Cluj, 1935 ; Dr. Gh. Kristof, *Mauriciu Jókai*, Cluj, 1925.

un tribun al poporului, un erou al luptei pentru libertate. În *Epoca de aur a Transilvaniei* găsim descrierea unui sat românesc din munții Gilăului. Iova, flăcăul din Mărișel, e unul din eroii romanului. În *Viața turcească în Ungaria* ni se istorisesc peripețiile reale și imaginare ale existenței lui Grigore Ghica Vodă. Subiectele nuvelelor *Capul lui Iordachi* și *Fata boierului* sînt și ele extrase dintr-o istorie legendară a Țării Românești. Într-unul din romanele sale cele mai citite *Fața neagră*, Jókai descrie viața românilor din jurul Abrudului și al Roșiei Montane, îndeletnicirile, petrecerile lor, tîrgul de fete de pe Muntele Găina etc. Eroii cărții sînt aproape toți români.

Creația literară a lui Jókai Mór prezintă, deopotrivă, trăsături romantice și realiste. În general istoriografia literară[1] a considerat opera marelui povestitor ca tipic romantică. Cercetători mai noi (ca Nagy Miklós sau Szander József) socot, pe drept cuvînt, că se poate vorbi la el de un „amestec de romantism și realism" (Nagy Miklós). Într-adevăr, pe de o parte, romantismul lui Jókai are multiple fețe : motive arhaice din basmele populare se împletesc la el cu elemente specifice romantismului francez (Hugo, Sue) sau german (E.T.A. Hoffmann etc.) din secolul al XIX-lea. Lipsesc însă din creația lui Jókai unele trăsături caracteristice ale romantismului. Astfel, el nu cunoaște însingurarea, spleenul, revolta, suferința extinsă la întreg universul. Înclinat

---

[1] Prezentăm cîteva din lucrările mai importante cu privire la Jókai Mór : Szabo László, *Jókai Mór élete és müvei*, Budapest, 1904 ; Mikszáth Kálmán, *Jókai Mór élete és kora*, Budapest, 1907 ; Zsigmond Ferenc, *Jókai*, Budapest, 1924 ; Gál János, *Jókai élete és irói jelleme*, Berlin, 1925 ; Sötér István, *Jókai*, 1941 ; Söter István, *Jókai útja* (în volumul *Romantika és réalizmus)*, 1956 ; Dr. Nagy Sándor, *Jókai*, Brașov, 1925 ; Eötvös Károlyi, *Jókai nemzetség*, 1906 ; Szinnyei Jozsef, *Magyar irók élete és munkai*, vol. V, Budapest, 1891—1914 ; *Magyar irodalmi lexikon*, red. Benedek Marcell ș.a., vol. I, Budapest, 1963 ; Klaniczay Tibor, Szander József, Sabolcsi Miklós, *Histoire abrégée de la littérature hongroise*, Budapest, 1962. Cele mai importante ediții ale operelor lui *Jókai* sînt : *Centenariumi Kiadás*, vol. 1—2, Budapest, 1925—1928, și colecția editată de Szépirodalmi könyvkiadó, în curs de apariție.

mai mult spre optimism el nu cade în desperarea romantică. Lupta entuziastă din 1848, iar mai tîrziu conştiinţa că trăieşte într-o epocă a triumfului raţiunii şi ştiinţei îl determină să dea un sens pozitiv străduinţelor umane spre mai bine. Pe de altă parte, lipsesc din opera lui Jókai dezvăluirea intimităţii, spargerea formelor, contopirea genurilor pe care le întîlnim în multe opere ale marilor romantici. Dar scriitorul care a trăit în epoca în care realismul triumfa în Europa n-a înţeles semnificaţia acestei formule literare. Desigur, era un excelent observator al realităţii, materialul din care îşi alcătuieşte lucrările sale se bazează în bună parte pe experienţă, scriitor conştiincios, el caută să se documenteze prin lectură (povestiri, descrieri de călătorie, ziare vechi, procese verbale, memorii) şi prin călătorii. Dar cu toate acestea, cu toate elementele realiste incontestabile ale operei sale, Jókai, contemporanul lui Dickens, Flaubert ori Tolstoi, preferă viziunea romantică celei realiste.

Ceea ce-l interesează pe Jókai mai presus de orice e acţiunea. Totul, descrieri de natură (în care uneori se complace), de obiecte, analize psihologice (foarte schematice de obicei), se subordonează şi servesc mersul acţiunii. În liniile mari ale acţiunilor din romanele sale, cercetătorii (Nagy Miklós) de pildă, au descoperit scheme din povestirile populare. Astfel, eroului i se opun obstacole tot mai mari pe care trebuie să le înfrîngă, dar la sfîrşit el iese învingător. Pentru a duce o acţiune la bun sfîrşit Jókai nu ezită să folosească motive supranaturale: profeţii, blesteme care se împlinesc (*Familia blestemată, Dózsa György* etc.). Altă modalitate epică folosită e surpriza. În *Fiii omului cu inima de piatră* se întîmplă mereu exact contrariul celor la care te poţi aştepta pe baza faptelor anterioare.

Eroii lui Jókai, asupra cărora s-a discutat mult în critica literară, sînt personalităţi excepţionale. Ei întrupează virtuţi ori vicii, sînt oamenii exceselor fie în sensul bun fie în cel rău. Desigur, găsim în acest mod de a îngroşa caracterele, de a le reduce la cîteva trăsături exagerate, pasiunea ro-

manticilor pentru excesiv. Dar Jókai, cu toate că înclină spre naturile pasionale, ba chiar caută eroi excentrici, extravaganți, în viața cărora abundă ciudățeniile, nu ne înfățișează însă josnicia, fățărnicia ori puritatea, elanul spre absolut întrupate, doar pentru a ne prezenta individualități interesante, ci pentru a ne propune modele exemplare, pilde de urmat ori de evitat. După cum am văzut, trecînd pe scurt în revistă operele lui Jókai, el nu a fost un artist care să cultive arta de dragul artei. Marile probleme naționale, sociale îl solicită și el caută să dea în romanele sale (dintre care cele mai multe romane „cu tendință") soluții, căi de urmat. Aceste căi n-au fost întotdeauna cele mai juste. Mînat de idealurile sale nobiliare, de ceea ce îl lega de „lumea veche" feudală, influențat de cei din jurul său nu întotdeauna în modul cel mai fericit, Jókai a luat uneori în viața sa atitudini greșite. Aceasta se reflectă în promovarea unor teze desuete în cărțile sale. Eroii care îi reprezintă punctul de vedere sînt întotdeauna puternic idealizați. Ei sînt căutători de absolut — în eroism, în știință, în iubire. Putem observa de altfel o evoluție în construirea eroilor săi. Dacă la începutul activității sale literare ei sînt îngeri ori demoni, după chipul și asemănarea tuturor eroilor romantici, mai tîrziu ei devin mai nuanțați, forțe bune și rele există în fiecare din ei, îi împart, îi pun în conflict cu ei înșiși (astfel Baradlay Richard, Jenöy Kálmán, Ráby Mátyás și mai ales Timár Mihály). În perioada finală a creației sale apar din nou figuri din ce în ce mai schematice, mai exagerate, oscilînd excesiv între extremele bune și rele.

Dacă personajele lui Jókai se apropie uneori de lumea mitului, a legendei, a epopeii, dacă de multe ori ele sînt neverosimile, în schimb cadrul în care se mișcă, de obicei, e plin de adevăr. Decorul, peisajul, obiectele, îmbrăcămintea, toate amănuntele sînt pline de viață. Descrie admirabil marile calamități ale naturii : cutremurul de la Komárom, inundația de la Budapesta, revărsarea Tisei, seceta din 1863, incendii etc. Elemente realiste ale operei lui Jókai

găsim şi în felul în care tratează personajele ori situaţiile din lumea oamenilor mărunţi. Încă în timpul vieţii lui Jókai, criticul literar Gyulai Pál arăta că personajele secundare şi mediul din romanele lui Jókai au o bază mult mai reală decît personajele principale, marile acţiuni. Jókai nu cunoştea prea bine ţăranul (pe care nu-l prezintă însă conform unui idilism patriarhal la modă în timpul său), dar cunoştea în schimb tîrgoveţii, micii meşteşugari şi ştia să vorbească limba lor. Umorul său (glumă îngăduitoare, rareori ironie muşcătoare) are de asemenea un caracter popular.

Jókai nu e unul din stiliştii de seamă ai literaturii maghiare. Totuşi epica sa — chiar limba sa — a constituit pentru mulţi scriitori de mai tîrziu — între care Mikszáth Kálmán, Krúdy, Móricz Zsigmond, Gárdony Géza etc. — o adevărată şcoală.

Vorbind despre *Omul de aur* Jókai spunea : „Trebuie să mărturisesc că acesta e pentru mine romanul meu cel mai drag." De ce a fost oare scriitorul cu şaptezeci de romane atras atît de mult de acest roman ?

Omul de aur (apărut în 1872) face parte din romanele scrise de Jókai la apogeul carierei sale scriitoriceşti. Se poate spune că a fost scris dintr-o suflare : în numai opt săptămîni. Romanul ieşise fără îndoială din străfundurile personalităţii sale. De aceea, spunînd că-i e drag acest roman, el nu se referă doar la succesul excepţional pe care l-a avut (numai versiunea dramatizată a romanului s-a jucat 20 de ani în şir) căci şi alte cărţi ale sale s-au bucurat de o primire foarte călduroasă. Dacă e vreo legătură între viaţa lui Jókai şi romanul *Omul de aur,* aceasta e în primul rînd între omul Jókai şi eroul romanului său, Timár Mihály. Umanitatea lui Timár e omenia lui Jókai, ezitările „omului de aur" sînt ezitările, oscilările lui Jókai, zbuciumul unuia

în viaţa conjugală e zbuciumul celuilalt, preferinţa eroului pentru ştiinţele naturale e preferinţa autorului etc. Acest personaj care întrucîtva îl reprezenta pe el însuşi, a fost construit de Jókai cu mai multă grijă, e mai înaintat, mai bogat decît sînt îndeobşte eroii săi. El nu e idealizat, nu e o figură mitic-eroică, el nu se luptă cu himere, nu a pornit în căutarea unui absolut fantezist. Dacă năzuieşte spre ceva, năzuieşte spre pace, spre împăcarea cu sine şi cu lumea, spre simpla fericire omenească. Timár nu e întruparea unei virtuţi sau a unui viciu, el e caracterizat tocmai prin conflictul dintre binele şi răul care-i împart conştiinţa. Funciar cinstit, el cade însă victima mentalităţii unei societăţi. Trăind într-o orînduire în care banul e suveran, el socoate multă vreme că aurul poate aduce fericire. Face un prim pas greşit, nedrept (pune mîna pe o comoară care nu-i aparţine). După aceasta, faptele sale de umanitate, acţiunile sale social utile, iubirea pentru soţia sa, nimic nu poate să refacă echilibrul său moral zdruncinat. De aceea, socoate la un moment dat că nu va putea scăpa din dilema : aurul sau pacea sufletească, decît refugiindu-se în moarte. Dar Jókai îi oferă, printr-un complex de împrejurări, o altă ieşire : evadarea într-o lume mai pură, neatinsă de puterea corupătoare a banului. Şi aici, în soluţia pe care Jókai i-o oferă eroului său, vedem una din ideile dragi ale scriitorului : ideea unei societăţi ideale, a unei lumi mai bune. Cuprinzînd atîtea teme pasionante pentru Jókai, exprimîndu-i ideile, îndoielile şi conflictele, era firesc ca acest roman să-i fie atît de drag.

Eroul lui Jókai trăieşte împărţit între două lumi : una e lumea *aurului*, a banului care subjugă pe toţi cei care-i sînt aserviţi, care distruge nobleţea sufletească, corupe, distruge fericirea. E lumea în care trăiesc aproape toate personajele romanului (speculantul Brazovics, Athalie, Krisztyán etc.). A doua „lume“, a lui Timár, e Insula nimănui, utopica ţărişoară întemeiată de o femeie, pe o insulă a Dunării. Ţara aceasta e în afara oricărui stat. Tereza şi fiica ei Noémi nu vor să ştie de societate, rup cu orînduirea nedreaptă, cu

silnicia, nu vor să ştie de medic, preot sau judecător, trăiesc ca într-un fel de orînduire primitivă. Noémi e crescută în această insulă de mama ei după principii rousseau-iste. De altfel, viziunea lui Jókai care, criticînd societatea capitalistă, îi opune Insula nimănui, o ţară fericită, e puternic influenţată de gîndirea lui J. J. Rousseau ca şi de aceea a socialiştilor utopici. Natura e bună sfătuitoare, banul trebuie eliminat ca un izvor de corupţie. Tereza şi Noémi trăiesc numai prin binefacerile naturii. Timár va găsi pacea doar în lumea lor.

Cartea lui Jókai, construită antitetic pe conflictul moral care împarte conştiinţa lui Timár, pe opoziţia dintre două lumi, e un atac la adresa societăţii capitaliste şi o viziune romantică a unei lumi utopice.

Nicolae Balotă

TABEL CRONOLOGIC

1823 Se naşte Petöfi Sándor.
Poetul Kölcsey Ferenc compune *Imnul.*

1825 18 februarie. *Se naşte Jókai Mór în oraşul Komárom.*

Infiinţarea Academiei de Ştiinţe maghiare.

1828 Toldy Ferenc publică: *Handbuch der ungarischen Poesie (Manual de poezie maghiară).*

1830 Se introduce limba maghiară în administraţie.

1831 Széchenyi István publică lucrarea *Hitel (Creditul). Răscoala ţărănească din nordul Ungariei.*

1832 Bolyai Farkas publică lucrarea *Tentamen.*
Bolyai János publică lucrarea *Appendix.*

1833 Se reprezintă drama lui Katona József: *Bánk Bán.*
Kossuth Lajos începe publicarea *Dărilor de seamă ale Dietei.*

1836 Jókai, „copil de schimb" la Bratislava.

1837 Infiinţarea teatrului maghiar din Pesta.
Kossuth Lajos e arestat de autorităţile austriece.

Moare Jókai József, tatăl scriitorului.

1841 Kossuth Lajos înființează ziarul *Pesti Hirlap.*

1841 — *1842* Jókai Mór urmează cursurile colegiul din Pápa unde face cunoştinţă cu Petöfi Sándor

1843 — *1844* Jókai urmează cursurile şcolii de drep de la Kecskemét. Întîlneşte aici pe Petöfi. Scri drama *Tînărul evreu.*

1844 Jókai se întoarce acasă la Komárom ; lucrea la primul său roman.

1845 Primăvara. Jókai pleacă la Budapesta ; stagi în biroul avocatului Molnár József ; întîlni cu Petöfi.

Septembrie. Jókai publică nuvela *Insul Nepean.*

1846 Jókai obţine diploma de avocat ; publică fra mente din romanul *Zile de rînd.*
Petöfi organizează „Societatea celor zece" d care face parte şi Jókai.

1847 Jókai e redactor la revista *Imagini ale vieţ*
Apare volumul de *Poezii* al lui Petöfi Sándor.

1848 24 februarie. Izbucnirea revoluţiei la Paris.

11 martie. La Pesta se fixează cele „Douăspreze puncte".

13 martie. Revoluţie la Viena.
Petöfi compune *Imnul naţional.*

15 martie. Revoluţie la Pesta. Jókai redacteaz *Proclamaţia,* ia parte la manifestaţii, vorbeşt la întruniri, ocupă o tipografie şi publică *Pro*

clamaţia. La întrunirea de la teatru o cunoaşte pe Laborfalvi Roza, viitoarea sa soţie.

18 martie. Adunarea naţională maghiară desfiinţează iobăgia, prestaţiile iobagilor către moşieri şi biserică.

11 aprilie. Guvernul de la Viena aprobă articolele de lege privitoare la reprezentarea populară, la libertatea presei etc.

Septembrie. Jókai îl întovărăşeşte pe Kossuth prin ţară în campania de recrutare a oştirii.

6 octombrie. Izbucneşte a doua revoluţie la Viena.

Octombrie. Jókai pleacă la Viena să ceară ajutorul insurgenţilor pentru revoluţia maghiară.

1849 5 ianuarie. Generalul austriac Windischgrätz ocupă Budapesta.

Ianuarie. Jókai fuge din Budapesta. Se stabileşte la Debreţin. Lucrează la *Buletinul oficial* al guvernului naţional.

Iulie. Jókai urmează guvernul la Seghedin, apoi la Arad.

31 iulie. Bătălia de la Sighişoara. Moare poetul Petöfi.

13 august. Generalul Görgey capitulează la Şiria lîngă Arad.

August. Jókai, după înfrîngerea trupelor maghiare, îşi găseşte adăpost în satul Tardon.

6 octombrie. 13 generali maghiari sînt executaţi la Arad ; regimul terorist al lui Haynau.

1850 Jókai se întoarce la Budapesta; publică *Scene de revoluţie şi luptă din 1848—49* (povestiri).

1851 Jókai înfiinţează revista *Speranţa (Remény)*; publică *Jurnalul unui fugar*.

1852 Apar *Omul cu două coarne* (povestiri) şi *Epoca de aur a Transilvaniei* (roman).

1853 Apar romanele *Carinus, Lumea turcească în Ungaria şi Un nabab maghiar*.

1853—1854 Jókai scoate revista *Fata morgana (Délibab)* şi *Ziarul de duminică (Vasárnapi Ujság)*. Apar *Ultimele zile ale ienicerilor* (roman) şi *Kárpáthy Zoltán* (roman).

1855 Apare *Din vremurile de demult ale maghiarilor* (roman).

1856 Publică *Zile triste* (roman); înfiinţează revista umoristică *Oglinda mare (Nagy Tükör)*.

1857 Publică *Imagini din Ardeal*.

1858 Apare *Decameronul lui Jókai Mór* (100 nuvele), *Familia blestemată* (roman); înfiinţează revista umoristică *Cometa (Ustökös)*.

1859 Apare *Ultimul paşă din Buda* (povestiri).

1860 Apare volumul *Piese de teatru*.

1861 Jókai e ales deputat.

1862 Apare romanul *Noul moşier*.

Ziarul politic *Presa maghiară (Magyar Sajto)* e condus de Jókai.

1863 Înfiinţează cotidianul *Patria (A Hon)*; apare *Lume dată peste cap* (schiţe umoristice).

1864 Apare *Modele literare* (roman).

1865 Apare *Pe cînd îmbătrînim* (roman) şi *Albumul lui Kakas Márton* (nuvele).

1867 „Înţelegerea" dintre Austria şi Ungaria.

1868 Apare *Despre muncă şi mîinile muncitorilor.*

1869 Apar romanele *Fiii omului cu inima de piatră* şi *Nebunii dragostei.*

1870 Apare *Diamantele negre* (roman).

1871 Comuna din Paris.

Jókai publică *Un Faust maghiar* (legendă).

1872 Apare *Deasupra pămîntului şi sub apă; Romanul veacului viitor; Omul de aur.*

1877 Apare *Cetatea fără nume* (roman) şi *Milton (dramă).*

1878 Apare *Focul grecesc* (povestiri) şi *Un aventurier vestit* (roman).

1879 Apare *Libertatea sub zăpadă* sau *Cartea verde* şi *Robul Ráby* (roman).

1881 Apare romanul *Cei care mor de două ori.*

1882 Moare poetul Arany János.

1883 Apare *Cei doi Trenk* (roman).

1886 Moare Laborfalvi Roza, soţia lui Jókai.

1890 Jókai publică romanele *Femeia cu ochii ca marea* şi *Săracii bogaţi*.

Se înfiinţează Partidul social-democrat din Ungaria.

1892 Apar romanele *Fiul lui Rakóczi* şi *Trandafirul galben*.

1894 6 ianuarie Jókai e sărbătorit oficial pentru cincizeci de ani de activitate literară. Se editează operele sale într-o ediţie jubiliară, în 100 volume.

20 martie. Moare Kossuth Lajos.

1895 Apare *Autobiografia lui Jókai* şi *Magneta* (povestire).

1896 Jókai e înfrînt în alegeri. E numit membru în Casa magnaţilor.

1899 Jókai se căsătoreşte a doua oară, cu Nagy Bella.

1900 Mikszáth Kálmán publică *O căsătorie ciudată*.

1904 Apare *Acolo unde banul nu-i Dumnezeu* (roman).

5 mai. Jókai Mór moare.

N. B.

CORABIA „SFÎNTA BARBARA"

PORŢILE DE FIER

Un lanţ muntos, despicat în două la mijloc, din vîrf şi pînă la temelie, pe o lungime de patru mile; de o parte şi de alta ziduri de cremene ce se ridică vertical la înălţimi de 600 pînă la 3000 de picioare, iar în mijloc, uriaşul fluviu al lumii antice, Istrul — Dunărea.

Oare puhoiul de apă, prin greutatea lui, şi-a tăiat această poartă, sau un foc izbucnit din adîncuri a despicat lanţul munţilor? Neptun sau Vulcan[1] este autorul? Sau şi unul şi celălalt? E opera naturii! O minunăţie ca asta nici omul cu mîini de fier al zilelor noastre, care imită natura, nu este în stare să făurească.

Scoicile de mare împrăştiate pe vîrful muntelui Frusca-Gora, fosilele din Peştera Veterani — fosile ale reptilelor ce au locuit cîndva în fundul mărilor — ne indică drept autor pe primul zeu, pe Neptun; despre celălalt zeu ne vorbesc stîncile de bazalt ale Detunatei; despre al treilea, despre omul cu mîini de fier, ne stau mărturie scobitura aceea lungă, tăiată în stîncă — şoseaua cu boltă, ruinele picioarelor unui uriaş pod de piatră, o placă comemorativă, sculptată în stîncă, aidoma unui basorelief[2] şi

[1] În mitologia romană: Neptun, zeul mărilor, şi Vulcan, zeul focului.
[2] Este vorba de Tabula lui Traian (n.t.).

canalul lat de o sută de picioare din mijlocul albiei, canal tăiat anume pentru a putea să treacă vasele mai mari.

Porţile de Fier au o istorie de două mii de ani şi numele lor este acelaşi în limba a patru popoare.

Parcă te apropii de un templu construit de uriaşi, un templu cu stîlpi şi coloane formate de stînci înalte ca nişte turnuri, pe marginile cărora se înalţă figuri de coloşi ciudaţi pe care închipuirea i-aseamănă cu statuile unor sfinţi ; incinta acestui templu, lungă de patru mile, face mici cotituri sau îşi schimbă direcţia dezvăluind privirilor alte temple, cu alte grupuri de ziduri şi alte sculpturi miraculoase ; într-un loc, zidul e neted ca granitul şlefuit, brăzdat de vine roşii şi albe — slove mistice ale zeilor ; în alt loc, poala muntelui e roş-ruginie, de parcă într-adevăr ar fi de fier ; ici-colo, straturile oblice de granit dezvăluie parcă un îndrăzneţ sistem de construcţii folosit de titani ; la cotitura următoare te întîmpină porticul unui templu gotic, cu turnuri înalte şi ascuţite, cu stîlpi de bazalt zvelţi şi deşi ; în mijlocul peretelui fumuriu, ici-colo, licăreşte cîte o pată galben-aurie, de parcă ar fi capacul chivotului legii ; acolo înfloreşte sulful. Floarea de minereu. Dar zidurile sînt împodobite şi cu flori vii ; de muchiile şi din crăpăturile stîncilor atîrnă ghirlande verzi, ca nişte coroane aşezate de mîini pioase. E frunzişul brazilor şi al arborilor uriaşi, a căror masă compactă şi întunecată e smălţuită ici-colo de lanţul tufelor îngălbenite şi înroşite de bruma toamnei.

Din cînd în cînd pereţii aceştia dubli, nesfîrşiţi şi ameţitori sînt tăiaţi de un defileu prin care priveşti într-un colţ de rai ascuns, nelocuit de om. În întunericul defileului — întuneric ce dăinuie şi în

timpul zilei deoarece printre pereţii de stîncă umbra adîncă şi mohorîtă nu se risipeşte — o asemenea vale scăldată în soare îţi zîmbeşte ca o privelişte de basm în care pădurea de viţă sălbatică cu boabe mici şi roşii învăluie arborii pe care frunzele pestriţe îi acoperă ca un covor. Nu se vede nici o aşezare omenească ; în vale, bolborosind prin luminiş curge un pîrîiaş din care căprioarele sorb fără teamă apa de cleştar ; la vărsarea în Dunăre, acesta se zvîrle de pe stîncă întocmai ca un şuvoi de argint.

Mii şi mii de oameni trec pe lîngă valea aceasta şi se întreabă : ce se ascunde oare în adîncul ei ?

După cîteva clipe valea rămîne în urmă şi te întîmpină altă privelişte, alt templu, mai mare decît cel pe care l-ai depăşit, cu pereţii mai ameninţători ; cele două ziduri se apropie atît de mult încît distanţa dintre ele are abia 140 de stînjeni, iar înălţimea lor trece de 3000 de picioare ; stînca aceea care se iveşte acolo sus e „Groapa lui Petru", mormîntul sfîntului Petru ; în stînga şi în dreapta se văd două statui uriaşe cioplite în stîncă ; sînt doi apostoli, tovarăşii lui.

...Iar acolo jos, printre cele două ziduri, curge Dunărea în albia-i de piatră.

Cînd marele şi bătrînul fluviu — obişnuit să curgă cu un calm maiestuos prin întinsa pustă maghiară, lăfăindu-se într-o albie lată de o mie de stînjeni, alintat de sălciile ce cresc pe maluri şi se apleacă asupră-i, obişnuit să se reverse dînd cîte o raită prin cîmpiile smălţate de flori şi să stea de vorbă cu morile care psalmodiază abia auzit — simţindu-se dintr-odată înghesuit într-o strîmtoare stîncoasă care are abia 140 de stînjeni, o ! cu ce furie sălbatică se repede s-o străpungă ! Cei care au plutit pe fluviu pînă aici nu-l mai recunosc. Uriaşul cărunt se transformă pe neaşteptate într-un erou

tînăr şi aprig, iar valurile lui saltă şi zburdă deasupra albiei stîncoase; din loc în loc, cîte un grup uriaş de stînci se ridică în mijlocul albiei, ca un altar al groazei — aşa e uriaşul Babagai, coroana de stîncă a Cazanelor; dar, fluviul asediază tot: cu o înverşunare de nedescris îşi prăvăleşte apele peste stînci, formează vîrtejuri adînci în spatele lor, sapă găvane fără fund în albia de cremene şi-apoi se avîntă la vale, tunînd şi plescăind peste treptele de piatră care se întind de-a curmezişul, de la o stîncă la alta.

În unele locuri, sfărîmînd bariera care-i stă în cale, uriaşul fluviu îşi resfiră apele spumegînde peste stîncile fărîmiţate; în alte locuri, izbindu-se de zidul de cremene al strîmtorii, sapă în adîncuri şi îşi îngroapă apele veşnic spumegînde sub steiul ce se apleacă deasupră-i. Pe alocuri, în spatele stîncilor care se aţin zdravăn în calea şuvoaielor, fluviul a ridicat ostroave, noi formaţii de pămînt care nu pot fi găsite pe nici o hartă veche; aceste insule acoperite de arbuşti şi tufe sălbatice nu aparţin nici unui stat; nici celui maghiar, nici celui turc, nici celui sîrb [1]; aici e ţara nimănui, pămînt în afara lumii şi fără nume, unde nu există impozite şi nu se cunosc stăpîni. În alte părţi, fluviul a măcinat insulele şi le-a înghiţit cu tufe, cu păduri şi cu colibe cu tot, ştergîndu-le de pe hartă.

---

[1] În prima jumătate a secolului al XIX-lea, cînd se petrece acţiunea romanului *Omul de aur*, Banatul românesc se afla sub stăpînirea Imperiului habsburgic, avînd, din 1778, administraţie maghiară; Serbia era principat autonom (din 1815), sub suzeranitatea Turciei; Imperiul Otoman se întindea pînă la Dunăre, iar Ungaria făcea parte, ca şi Transilvania, din Imperiul habsburgic. Aşadar Dunărea, în regiunea unde se desfăşoară primele pagini din romanul de faţă, constituia hotarul dintre Ţara Românească şi apoi (de dincolo de Turnu Severin) Imperiul habsburgic cu Imperiul Otoman şi Serbia.

Între Ogradina și Plavisovița stîncile și ostroavele despart fluviul în mai multe brațe ; aici, apele lui se năpustesc cu o viteză de zece mile pe oră. Corăbierii trebuie să cunoască toate aceste brațe înguste pentru că mîinile de fier ale omului n-au tăiat decît un singur canal, în stîncă — prin care pot trece vasele mai mari. Pe lîngă țărm se pot strecura doar corăbiile mici.

De-a lungul insulelor mai mărunte, printre îngustele brațe ale Dunării încătușate, măreața operă a naturii este întreruptă de construcții ciudate, făcute de mîna omului : două rînduri de piloni din bușteni groși, în formă de V, cu deschizătura căscată în josul apei. Acestea sînt capcanele pentru moruni. Oaspeții care vin tocmai din îndepărtata mare înoată în susul apei lăsîndu-și capul scărpinat de șuvoaie, din pricina paraziților care-i gîdilă și astfel ajung la capcană : deoarece nu le place să se întoarcă din drum, morunii se încăpățînează să înainteze în închisoarea care devine din ce în ce mai strîmtă, ajungînd în cele din urmă la „morgă", acolo de unde nu mai au nici o scăpare.

Chiar și glasul acestor locuri minunate e divin ! E un huiet continuu, atotcuprinzător, atît de uniform încît seamănă cu tăcerea, și atît de limpede, încît aduce a glas dumnezeiesc. Cînd uriașul fluviu se rostogolește peste mormanele de stînci biciuind pereții de piatră, sau cînd bolborosește în vîrtejuri sau saltă peste treptele sonore ale cascadelor iar ecoul face ca această neîntreruptă muzică a valurilor ce se zbat între cele două ziduri să atingă adevărate culmi de măreție, încît pare venită dintr-o altă lume — muzică de orgă, dangăte de clopot și tunete ce tălăzuiesc pînă departe — atunci omul amuțește temîndu-se parcă să-și asculte propria voce în mijlocul acestor

glasuri de tunet ale titanilor. Navigatorii comunică numai prin semne deoarece credinţa pescarilor, plină de superstiţii, nu îngăduie să vorbească în aceste locuri : primejdia care se simte plutind te îndeamnă să murmuri rugăciuni.

Şi nu-i de mirare asemenea lucru, deoarece, trecînd prin locurile acestea şi văzînd în jurul tău pereţii întunecaţi, ai senzaţia că treci vîslind printre zidurile propriului tău cavou.

Priveliştea e şi mai sumbră atunci cînd izbucneşte bora [1], spaima navigatorilor, stîrnind furtuni aprige ce ţin şi cîte o săptămînă. Atunci nu se mai poate naviga pe Dunăre, nu mai poţi răzbi prin Porţile de Fier.

Dacă ar fi numai un perete de stîncă, poate că acesta te-ar apăra împotriva vîntului ; dar uriaşul curent de aer, înghesuit între cele două ziduri devine atît de capricios, încît seamănă cu vîntul ce rătăceşte pe străzile unui mare oraş : te izbeşte cînd din faţă, cînd din spate, izbucneşte la fiece cotitură din altă direcţie, se potoleşte uneori parcă de tot, pentru ca pe neaşteptate să se năpustească din nou ţîşnind dintr-o văgăună ca dintr-un ascunziş, apucă vasul, îi răsuceşte cîrma, dă de lucru tuturor sau trage în apă toţi caii de remorcă legaţi de parîmă ; apoi se întoarce, împingînd din spate cu o repeziciune atît de mare corabia pe care a prins-o, încît aceasta pare că pluteşte din josul apei ; în faţa vasului, valul se transformă în pulbere fină ca praful stîrnit de vînt pe un drumeag de ţară.

Iar concertul bisericesc răsună cu puteri înzecite, asemenea vuietului din ziua Judecăţii de apoi, încît nu se mai aude strigătul de moarte al celui care se scufundă.

[1] Vînt violent, uscat şi rece, care bate mai ales pe coastele de nord-est ale Mării Adriatice şi Negre.

„SFÎNTA BARBARA“ şi CĂLĂTORII EI

În vremea cînd s-au petrecut cele ce vom istorisi, pe Dunăre nu circulau încă vapoare. De la Galaţi şi pînă la Canalul Mein, peste nouă mii de cai trudeau de-a lungul malurilor pentru a urca vasele în susul apei. Pe Dunărea turcească se întrebuinţau şi velele ; pe cea ungurească nu. În afară de vasele trase de cai, vasele mici ale contrabandiştilor, mînate doar de braţele vîslaşilor, roiau într-un continuu du-te-vino smălţînd apa dintre cele două ţări. Pe atunci era la modă contrabanda de sare. Statul vindea sarea pe malul turcesc cu un forint[1] şi jumătate — preţul ei de acasă fiind de cinci forinţi şi jumătate ; contrabandistul o readucea pe malul unguresc unde o vindea cu trei forinţi şi jumătate. În acest fel era în cîştig şi statul, şi contrabandistul, şi cumpărătorul. Nici nu-ţi poţi închipui raporturi mai prieteneşti decît acestea ! Statul părea totuşi nemulţumit de partea sa de cîştig şi, drept urmare, pentru apărarea intereselor sale înfiinţase de-a lungul malului pichete de grăniceri, obligînd bărbaţii din satele mărginaşe să păzească hotarul cu puştile. În consecinţă, fiecare sat avea atît grăniceri cît şi contrabandişti. Astfel, singura măsură necesară era să se ţină cont ca atunci cînd tinerii unui sat făceau pe grănicerii, bătrînii acelui sat să lase la apă bărcuţele lor de contrabandă ; ceea ce, fără îndoială, era o frumoasă manifestare a legăturilor familiale.

Dar statul urmărea şi alte scopuri mai înalte punînd străji atît de severe : stăvilirea ciumei.

Îngrozitoarea ciumă orientală !

Noi nu ştim prea bine cum a fost şi ce a fost cu

[1] Monedă divizionară care circulă în Ungaria.

această molimă, deoarece au trecut mai bine de 150 de ani de cînd în țara noastră, la Zimony, o văduvă frumoasă s-a îmbrobodit cu năframă ciumată și a murit ca trăsnită înainte de a ajunge la biserică. Dar, deoarece în fiecare an citim în ziare că ciuma orientală a izbucnit ba în Siria, ba la Brussa, ba în Pera, ei bine, trebuie să admitem că această boală mai există, și să fim recunoscători cîrmuirii că a ferecat ușile și ferestrele în calea ei, nelăsînd-o să intre în țară.

Nu de alta, dar contactul cu fiecare popor străin ne-a dăruit cîte o molimă nouă, încă necunoscută. Scarlatina am primit-o din China, gripa de la ruși, vărsatul de la arapi, frigurile galbene de la sud-americani și holera de la hinduși; iar turcii ne-au blagoslovit cu ciuma.

Iată de ce, de-a lungul fluviului, legăturile locuitorilor de pe cele două maluri sînt cu putință și îngăduite doar cu respectarea unui regulament profilactic, fapt care face ca viața lor să fie foarte interesantă și amuzantă.

Și cît de severe sînt aceste regulamente! Îndată ce la Brussa sau aiurea izbucnește ciuma, orice lucru însuflețit sau neînsuflețit de pe malul turco-sîrb este considerat în mod oficial ciumat și oricine se atinge de acel lucru este „suspect" și trimis în carantină pentru zece, douăzeci sau patruzeci de zile. Dacă parîma de remorcare a unui vas de pe malul stîng atinge la vreo cotitură parîma unui vas de pe malul drept, întreg personalul vasului devine „suspect" și trebuie să zacă zece zile în mijlocul Dunării — căci ciuma poate să treacă de la o frînghie la alta și să contamineze întreg echipajul vasului!

Totul este vegheat cu străşnicie. Pe fiecare vas se află un organ al oficialității: „curățitorul". Înfricoșătoare făptură! Obligația lui este să te urmărească pas cu pas, să vadă cu cine vii în contact și

de ce te atingi; iar dacă pe malul turco-sîrb un călător atinge doar cu poala pelerinei un străin sau vreun obiect din păr, lînă sau cînepă (acestea transmit ciuma), curăţitorul se grăbeşte să-l declare imediat „suspect" şi, odată ajuns la Orşova, să-l smulgă din sînul familiei pentru a-l preda carantinelor. De aceea se şi numeşte „curăţitor".

Şi vai de el dacă încearcă să tăinuiască vreun caz suspect! Pentru cea mai mică nebăgare de seamă e pedepsit cu cincisprezece ani de închisoare.

Dar se vede treaba că ciuma nu se prinde de contrabandişti, deoarece dînşii nu iau „curăţitori" în bărcuţele lor şi, oricît şi-ar face de cap ciuma orientală la Brussa sau aiurea, contrabandiştii circulă zi şi noapte de la un mal la celălalt. Poate n-ar fi rău să se ţină seama că patronul lor este sfîntul Procopie.

Doar bora obişnuieşte să tulbure comerţul acesta *en-detail* în regiunea torentului de la Porţile de Fier, izbindu-le bărcile cu vîsle de malul sudic al fluviului.

Ce-i drept, şi pe corăbiile trase cu cai se poate face contrabandă, dar o astfel de contrabandă e, vorba ceea, un comerţ *en-gros*; iar un asemenea comerţ costă mai mult decît o prietenie frăţească şi deci nu-i de nasul sărăcanilor. Şi-apoi, în acest caz, nu mai e vorba de sare, ci de tutun şi cafea.

Cînd bora se apucă să sufle, vasele dispar de pe fluviu şi pentru trei-patru zile se restabilesc bunele moravuri şi fidelitatea faţă de ocîrmuire în atare măsură încît nu mai este nevoie de nici o slujbă pentru iertarea păcatelor. Atunci vasele se refugiază în porturi sau aruncă ancora în mijlocul Dunării, iar grănicerii pot să doarmă în tihnă atîta vreme cît bora face să scîrţîie streşinele caselor lor de lemn.

...Pe o asemenea vreme, vasele nu circulă.

Dis-de-dimineaţă, caporalului de la pichetul din Ogradina i se păru că aude acel muget caracteristic, acel *„tu-tu“* al cornului corăbierilor ce răzbate prin şuierăturile vîntului, prin vuietul apelor şi care se poate distinge chiar şi cînd tună. E un urlet straniu, respingător şi trist, stîrnit de un fel de bucium lung de lemn.

Să fie oare vreo corabie care dă surugiilor semnale de corn? Sau una căreia i s-a întîmplat vreo nenorocire între stînci şi-acum strigă după ajutor?

Iat-o, se apropie, vine... O corabie de stejar de 10—12 mii de chile; după cum se vede e foarte încărcată, deoarece valurile îi mătură bordul de la un capăt la altul.

Corabia e pîntecoasă şi vopsită toată în negru; prova e însă argintie şi se termină cu un cioc în formă de melc, ridicat mult în sus şi ferecat cu petice de tablă strălucitoare. Pe coverta vasului se înalţă o construcţie, de forma unui acoperiş de casă, cu scări de ambele părţi, iar sus cu un podium neted ce ţine de la o cîrmă la cealaltă. Partea construcţiei care duce spre ciocul răsucit se termină cu o cabină dublă, formată din două cămăruţe cu uşi ce se deschid spre dreapta şi spre stînga. A treia latură a cabinei are două rînduri de ferestre, cu obloane verzi, iar în spaţiul dintre ele se vede, pictat în mărime naturală chipul serafic al sfintei Barbara care a avut o moarte de mucenică; sfînta are veşmînt trandafiriu, mantie albastră, un văl roşu pictat pe un fond auriu, iar în mînă ţine un crin alb.

Pe bucăţica aceea de punte ce se află între cabină şi colacii de funie groasă de la prova, se zăreşte o lădiţă de scînduri, lată de două picioare şi lungă de cinci, vopsită în verde şi plină cu

pămînt negru în care cresc garoafe învoalte şi micşunele parfumate.

Tabloul şi lădiţa cu flori sînt înconjurate de un grilaj de fier înalt de trei picioare; de grilaj stau aninate ghirlande împletite din flori de cîmp, iar în mijlocul lor, într-un glob roşu, arde o candelă sub care sînt agăţate buchete de rosmarin şi ramuri sfinţite — ramuri de salcie cu mîţişori.

La provă se înalţă catargul, de cîrligul căruia se află legat un odgon gros de trei degete, întins spre mal, unde 72 de cai se silesc să urce corabia cea grea în susul apei. Pe vreme bună, şi jumătate din numărul cailor ar fi de ajuns prin aceste locuri, iar pe Dunărea de sus ar putea s-o tragă numai doisprezece; acum însă, luptînd împotriva vîntului, chiar şi cei 72 de cai trebuie îndemnaţi cu străşnicie.

„Tu-tu"-ul acela se adresează căpeteniei edecarilor.

Glas de om s-ar risipi fără noimă în asemenea clipe. Chiar dacă ar străbate distanţa dintre corabie şi mal, ecoul lui, multiplicat de stînci, l-ar deforma atît de mult încît nimeni n-ar mai putea să înţeleagă ceva. În schimb, glasul cornului îl pricepe şi calul. Din mugetul cornului — mai prelung sau mai scurt, înfricoşător sau încurajator — surugiu şi cal înţeleg cînd trebuie să se grăbească, cînd să încetinească şi cînd să se oprească. Căci soarta vaporului aflat în acest canal plin de stînci este foarte schimbătoare. Ocolind stîncile şi vîrtejurile vasul trebuie să lupte cu vîntul, cu curentul capricios al fluviului şi cu propria sa încărcătură.

Soarta sa se află în mîinile a doi oameni: a cîrmaciului, care stă cu mîinile încleştate pe timonă, şi a căpitanului de vas, cel care, cu glas de

corn ce domină urletul elementelor naturii dezlănţuite, transmite semnalele cuvenite edecarilor. Dacă unul sau celălalt nu-şi cunoaşte bine meseria, apoi corabia sau e izbită de o stîncă şi aruncată pe malul opus sau eşuează, şi-atunci este pierdută cu oameni, cu şoareci cu tot.

Pe feţele celor doi nu se vede însă nici un semn de spaimă. Cîrmaciul este un bărbat vînjos, înalt de un stînjen, cu chipul arămiu; o reţea de vinişoare subţiri îi împînzeşte roşeaţa obrajilor, brăzdîndu-i chiar şi albul ochilor. Glasul său veşnic răguşit, cunoaşte doar două tonalităţi: sau răcnet, sau mormăit dogit. Poate că din cauza asta îi poartă o îndoită grijă gîtlejului său: pe de o parte, îl înveleşte grijuliu cu un fular gros de lînă roşie, iar pe de altă parte, îl unge din belşug şi ades cu palinca aflată într-o ploscă ce nu lipseşte niciodată din buzunarul mundirului său.

Căpitanul vasului este un bărbat cam de vreo treizeci de ani, de statură mijlocie, blond, cu ochi albaştri, visători; are mustaţă lungă, iar obrajii sînt raşi ca-n palmă. La prima vedere ai zice că-i firav. Vocea se potriveşte şi ea înfăţişării lui plăpînde; cînd vorbeşte încet, ai impresia că-i glasul unei femei.

Cîrmaciul se numeşte Fabula János; numele căpitanului este Timár Mihály.

„Curăţitorul" oficial stă lîngă cîrmaci şi are gluga de pănură trasă pe cap; deocamdată nu-i vedem decît vîrful nasului şi vîrful mustăţii, amîndouă la fel de roşcate. Numele lui n-a fost imortalizat de istorie. Acum tocmai mestecă tutun.

De uşa grea de stejar este legată o luntre în care sînt şase mateloţi ce vîslesc în cadenţă; la fiecare semnal, aceştia sar cît ai clipi de la locurile lor, fac doi paşi în fugă spre o estradă cu

scăunel şi, apucînd vîsla, o împlîntă în Dunăre, apoi se aruncă înapoi pe băncile lor. Cînd curentul apei este mai vijelios vîslaşii îi ajută şi ei pe edecarii de pe mal. De luntre este legată un fel de barcă mai mică. În uşa cabinei duble se zăreşte un bărbat cam de cincizeci de ani care fumează tutun turcesc dintr-un ciubuc. Are trăsături de oriental — mai mult de turc decît de grec — în timp ce îmbrăcămintea — caftan de blană şi căciulă rotundă, roşcată — pare să fie a unui sîrb din Grecia. Un observator mai atent ar sesiza repede faptul că partea rasă a obrazului său este mai albă decît restul feţei, semn că pînă nu de mult a purtat barbă pe care şi-a ras-o.

Domnul acesta este trecut în catastiful corăbiei sub numele de Trikalis Euthym şi-i proprietarul încărcăturii. În ceea ce priveşte corabia, ea aparţine lui Brazovics Athanáz, negustor din Komárom.

În fereastra cabinei se zăreşte în sfîrşit chipul unei tinere fete care priveşte afară; aflîndu-se lîngă geam, e vecin cu cel al sfintei Barbara.

Fata pare a fi şi ea o sfîntă.

Chipul ei, mai mult decît palid, este alb, un alb propriu marmurei sau cristalului, culoare care i se potriveşte de minune, aşa cum negrul se potriveşte abisinienilor, iar galbenul — malaiezilor. E un alb netulburat de amestecul vreunei alte culori, un alb neîntinat nici de roşeaţa pe care o provoacă vîntul cînd bate din faţă, nici de aceea pe care o iscă privirea stăruitoare a unui bărbat.

Ce-i drept, tînăra fată e încă o copilă; abia a împlinit treisprezece ani; e însă înaltă, zveltă, şi are o înfăţişare gravă, cu trăsături sculpturale, perfecte, antice, ca şi cum mamă-sa ar fi uitat să-şi mai ia privirea de pe chipul Venerei din Milo.

Părul des şi negru ca pana lebedei negre are strălucirea metalului. Ochii sînt însă de un albastru-închis. Sprîncenele lungi, subţiri şi arcuite aproape că se împreună pe frunte ; asemenea sprîncene împrumută parcă feţei un fel de putere vrăjitorească. Aşa cum sînt ele subţiri şi unite — par un fel de aureolă neagră pe fruntea unei icoane. Fata se numeşte Timéa.

Aceştia sînt călătorii „Sfintei Barbara".

După ce a lăsat din mînă cornul şi a controlat cu plumbul adîncimea apei, căpitanul vasului şi-a găsit răgazul ca, întorcîndu-se spre grilajul icoanei, să vorbească cu fata.

Timéa nu ştie decît greceşte, dar căpitanul vorbeşte curgător şi această limbă.

Începe să-i arate fetei frumuseţile peisajului : înfricoşătoarele, înfiorătoarele frumuseţi.

Faţa ei albă şi ochii ei de un albastru închis nu se clintesc ; fata e atentă, chiar foarte atentă.

Totuşi, căpitanul îşi dă seama că ochii fetei nu privesc spre el, ci spre micşunelele înmiresmate sădite la picioarele sfintei Barbara. Rupe deci o floare şi i-o oferă copilei, pentru ca aceasta să asculte mai îndeaproape ceea ce glăsuiesc florile.

Cîrmaciul aflat pe postamentul timonei vede gestul căpitanului şi strîmbă din nas.

— Decît să rupă florile sfintei şi să le dea copilei ăleia — murmură el, cu glas gîjîit — mai bine ar aprinde un ram sfinţit la candelă ; nu de alta, dar dacă Isus ne împinge spre namila aia de piatră ce se vede acolo, apoi toţi Hristoşii nu ne mai scapă. Doamne ajută !

Fabula János ar fi ţinut acest discurs chiar dacă ar fi fost singur ; deoarece însă curăţitorul se află prin apropiere şi-l aude, monologul se transformă în dialog :

— Dar ce vi s-a năzărit să străbateţi Porţile de Fier taman acu, pe o furtună ca asta?

— Păi, pentru că... — începe Fabula János şi, după bunul său obicei, precum şi pentru o mai matură chibzuială, trage mai întîi o duşcă din plosca îmbrăcată într-o împletitură de pai. D-aia, că sîntem grăbiţi. Avem 10.000 de chile de grîu curat pe bord. În Banat recolta e vai de ea, pe cînd în Ţara Românească s-au făcut grîne din belşug. Aşa că ducem grîu în sus, pînă la Komárom. Azi e ziua sfîntului Mihail; păi dacă nu ne grăbim, ne prinde noiembrie pe-aici pe undeva şi rămînem pe drum, înţepeniţi între sloiuri.

— Ei, cum? Mata crezi că Dunărea o să înghețe în noiembrie?

— Nu cred — ştiu. Lucrul ăsta îl spune calendarul din Komárom. Du-te să-l vezi. E în cabina mea, agăţat deasupra patului.

Curăţitorul îşi ascunde nasul sub glugă şi scuipă în Dunăre un boţ de tutun mestecat.

— Rogu-te, nu scuipa în Dunăre acum, pentru că Dunării nu-i place. Iar ce spune calendarul din Komárom, află că-i sfînt... Acum zece ani, prevestise tot aşa că în luna noiembrie o să fie îngheţ. Am început aşadar să mă grăbesc spre casă cu corabia mea; tot pe „Sfînta Barbara" mă aflam şi-atunci. Ceilalţi rîdeau de mine. La 23 noiembrie însă s-a lăsat pe neaşteptate un ger năprasnic şi jumătate din corăbii au fost prinse de gheţuri la Apatin şi la Földvár; ei... atunci am rîs eu. Doamne ajută-ne! Strînge vîsla aia, hee-ei!

Vîntul năprasnic se repezi iarăşi asupra corăbiei. Pe faţa cîrmaciului curgeau picături mari de sudoare, semn că se trudea nu glumă pentru a ţine cîrma nemişcată. De altfel n-avea nevoie de ajutor. Pentru tot ce făcea, se răsplătea singur cu cîte o

4*

înghiţitură de palincă care făcea ca ochii să i se înroşească şi mai tare.

— Uf, de ne-ar ajuta Dumnezeu să trecem cu bine pe lîngă piciorul ăla de stîncă ! se ruga el, în timp ce se opintea la cîrmă. Înfige bine vîsla, măi băiete ! S-avem măcar noroc să ocolim cu bine stînca aia.

— Apoi o să vină alta.

— Ei, o să vină şi-a treia, şi-a treisprezecea, şi tot va trebui să ţinem pregătiţi în gură banii pentru clopotar, căci în fiecare ceas trecem de şase ori peste capacul coşciugului nostru.

— Ascultă... — începu curăţitorul, scoţînd din gură ditamai ghiomotocul de tutun — eu cred că vasul ăsta al dumneavoastră nu transportă numai grîu.

Domnul Fabula aruncă o privire sub gluga curăţitorului şi dădu din umeri.

— Şi ce mă priveşte pe mine ?! Dacă avem marfă de contrabandă pe corabie, avem măcar un avantaj : nu rămînem în carantină, ci trecem ca fulgerul mai departe.

— Cum aşa ?

Cîrmaciul îşi roti braţul drept pe la spate, descriind un semicerc ; celălalt rînji. Înţelesese prea bine ce sugera gestul !

— Na, priveşte şi dumneata — zice Fabula János. De cînd n-am mai fost pe-aici, apa şi-a schimbat iarăşi cursul ; acuş, dacă aş lăsa corabia să meargă cum o împinge vîntul, am da cu nasul chiar în vîrtejul ăsta nou care a apărut sub „Stînca îndrăgostiţilor". Vezi arătarea aia drăcească ce înoată mereu pe lîngă corabia noastră ? E un morun bătrîn. Cred că are cel puţin cinci chintale. Ei bine, ori de cîte ori peştele ăsta răutăcios înoată de parcă s-ar lua la întrecere cu corabia, e semn că ne paşte o nenorocire. Doamne ajută-ne ! Măcar

de-ar înota mai aproape, să-i pot înfige cangea între coaste. Doamne ajută! Şi căpitanul s-a proptit de cabină şi stă la taifas cu grecoaica aia, în loc să dea semnale edecarilor. Iar pe fata aia tot piaza rea ne-a adus-o pe cap. De cînd a pus piciorul pe corabia noastră, vîntul izbeşte numai din faţă. Ceva-ceva trebuie să fie cu dînsa... Prea e albă ca o stafie, iar sprîncenele i se unesc ca la un strigoi. Domnule Timár, daţi semnal edecarului ăla, hohooo!

Domnul Timár nu se atinse însă de corn, ci continuă să-nşire fetei cu chipul alb basmele stîncilor şi ale cascadelor. Căci începînd de la Porţile de Fier şi pînă sus la Clissura, fiecare vîrf de munte, fiecare peşteră de pe un mal sau de pe celălalt, fiecare stîncă, insulă sau vîltoare din albia fluviului îşi au istoria sa, legenda sa, zicătoarea sa populară sau întîmplările sale cu haiduci, despre care vorbesc cărţile de istorie, slovele săpate în stînci, doinele cîntăreţilor populari şi poveştile pe care corăbierii le transmit din tată-n fiu. Totul pare o bibliotecă pietrificată; numele stîncilor sînt ca înscrisurile de pe cotoarele unor cărţi şi cel care ştie să le deschidă, poate citi romane întregi.

Cît despre Timár Mihály, ei bine, el se descurca foarte bine în această bibliotecă; asta pentru că trecuse de nenumărate ori prin Porţile de Fier, pe corăbiile ce i se încredinţaseră; cunoştea fiecare piatră, fiecare insulă.

Oare în afară de dorinţa de a istorisi fetei poveşti instructive, căpitanul n-avea şi vreun alt motiv care-l îmboldea să depene legende? Poate că îl îndemna un gînd bun, gîndul care-i face întotdeauna pe bărbaţii obişnuiţi cu întîmplările înfiorătoare să abată atenţia unei fiinţe plăpînde ce trece printr-o primejdie de moarte (primejdie în faţa că-

reia se strînge pînă şi o inimă călită) şi s-o atragă în lumea încîntătoare a basmului.

În timp ce Timéa asculta povestea eroului Mirko şi a iubitei sale, credincioasa Milieva, şi îşi imagina cum se căţăraseră cei doi acolo, în mijlocul Dunării, pe vîrful stîncii Lijubigaia; în timp ce se gîndea la felul în care viteazul se luptase de unul singur pe creasta prăpăstioasă împotriva mercenarilor fiorosului Asan, cum fuseseră hrăniţi, el şi Milieva, timp îndelungat, de o pajură care căra iezi pentru puii ei în cuibul din vîrful stîncii şi cum îndrăgostiţii împărţeau prada... atunci, copila nu mai era atentă la zgomotul sălbatic stîrnit de valurile ce alergau în jurul stîncii Lijubigaia ce se apropia ameninţătoare; în felul acesta, fata nu mai avea timp să se îngrozească văzînd valurile albe şi înspumate pe care fluviul strîmtorat le aruncă în jurul vîltorii, valuri pe care corăbierii le numesc „capre“ din pricina coamelor lor care par de lînă.

— Apăi cred că n-ar strica să ne mai uităm şi la ce se petrece sub nasul nostru, nu numai înapoi! bombăni cîrmaciul şi, deodată, îşi chinui gîtlejul scoţînd un strigăt năprasnic. Hohooo! Domnule căpitan! Ce dihanie se năpusteşte spre noi, venind de-acolo, din faţă?

Timár privi peste umăr, dar abia cînd se întoarse spre provă putu să vadă arătarea asupra căreia cîrmaciul îi atrăsese luarea aminte.

Treceau tocmai prin mijlocul strîmtorii Tachtalia, acolo unde Dunărea, lată de numai două sute de stînjeni, are panta cea mai înclinată. Aici fluviul pare un pîrîu de munte. Mda, un pîrîu, dar e Dunărea în toată puterea ei!

Un bloc uriaş de stîncă, cu fruntea năpădită de muşchi şi tufe, desface în două apele acestui „pîrîu“; în partea de sus a stîncii uriaşe apa se îngră-

mădeşte şi este sfîşiată, despărţită în două braţe; unul din ele se zvîrle la vale de pe un platou de stîncă pînă aproape de malul sîrbesc, în vreme ce în albia de piatră a celuilalt braţ, apele au tăiat un canal de vreo cincizeci de stînjeni, prin care corăbiile mai mari pot circula în sus şi în jos. Nu-i bine ca tocmai aici, în acest loc vasele ce vin din sus să întîlnească pe cele care vin din jos, deoarece ocolitul este legat de multe primejdii. În partea de miazănoapte, sub oglinda apei, se ascund numeroase steiuri de care corabia poate să se lovească, iar spre miazăzi se formează o vîltoare înspăimîntătoare, iscată de cele două braţe care, după ce trec de blocul de stîncă, se împreunează; dacă o corabie apucă să intre acolo, apoi nici o putere din lume n-o mai poate scăpa.

Strigătul de alarmă al cîrmaciului: „Ce dihanie se năpusteşte spre noi, venind de-acolo, din faţă?“ arăta deci un pericol, fără doar şi poate destul de serios. Să vină un vas din faţă, tocmai în strîmtoarea Tachtalia, cînd valurile se zbat înnebunite şi vîntul suflă ca un bezmetic?!

Timár luă din mîinile Timéii ocheanul pe care cu o clipă mai înainte i-l dăduse să poată vedea mai bine adăpostul de unde Mirko o apărase pe frumoasa Milieva.

Spre apus, la cotul Dunării, drept în mijlocul apei, se zărea o matahală întunecată.

Timár îşi îndreptă ocheanul într-acolo şi-apoi strigă cîrmaciului:

— E o moară!

— Atunci ne-a bătut Dumnezeu!

Adusă de şuvoiul vijelios, se apropia cu repeziciune o moară pe care furtuna o smulsese din lanţul ei; venea deci o corabie ce nu mai avea nici cîrmaci şi nici alt om din echipaj, pentru că toţi o

părăsiseră înfricoşaţi ; iar moara, scăpată din lanţul de ancore, alerga de capul ei, orbeşte, măturînd toate celelalte mori ce-i stăteau în cale şi făcînd să eşueze vasele încărcate pe care le întîlnea şi care nu puteau să se ferească destul de repede din drumu-i. Iar aici n-ai cum să te fereşti. În dreapta e Scylla, în stînga Charybda [1].

Fără să rostească o vorbă, Timár dădu Timéii ocheanul, arătîndu-i în ce direcţie putea să vadă mai bine cuibul vulturilor al căror străbun îi hrănise pe îndrăgostiţi cu atîta perseverenţă ; apoi, într-o clipă, îşi scoase haina, sări în mijlocul vîslaşilor din luntre şi porunci ca cinci dintre ei să-l urmeze în barcă, să ia ancora cea mică şi odgonul cel subţire şi-apoi să dezlege barca din luntre.

Trikalis şi Timéa nu înţeleseseră cuvintele lui, deoarece Timár vorbise ungureşte, iar ei nu cunoşteau această limbă. Nu pricepură nici poruncile pe care căpitanul le dădu timonierului.

— Lasă caii de remorcă să meargă înainte, iar corabia să nu cîrmească nici la dreapta, nici la stînga !

După cîteva minute însă, Trikalis putu să vadă cu proprii săi ochi primejdia ce-i pîndea. Moara se apropia cu repeziciune plutind pe apele învolburate, astfel că nu era greu să-i vezi chiar şi cu ochiul liber roata ce lovea apa cu lopeţile ; matahala aceea ocupa toată partea navigabilă a canalului. Fără îndoială că ciocnirea cu corabia încărcată ar fi dus la scufundarea amîndurora.

Cei şase oameni din luntrişoară se sileau din răsputeri să înainteze împotriva curentului ce gonea la

[1] Expresia : a fi între Scylla şi Charybda înseamnă a fi între două pericole greu de evitat.

vale. Patru dintre ei vîsleau, al cincelea cîrmea, iar căpitanul stătea la provă, cu brațele încrucișate.

Ce vor izbuti oare să facă oamenii aceștia ? Cu o biată luntrișoară împotriva unei mori ? Cu mușchi omenești împotriva fluviului și a furtunii dezlănțuite ?

Chiar dacă fiecare din ei ar fi un Samson legile hidrostaticii le-ar zădărnici truda : încercînd să împingă moara din drum, ei vor împinge înapoi propria lor luntrișoară. Iar dacă vor vrea să apuce moara, apoi matahala aceea îi va tîrî după ea. E ca și cum un păianjen ar vrea să prindă în plasă un nasicorn uriaș.

Luntrișoara nu se opri însă în mijlocul Dunării, ci căută să ajungă la capătul dinspre apus al colosului de stîncă.

În locul acela, fluviul își zvîrlea valurile cu atîta furie, încît cei cinci bărbați dispăreau din cînd în cînd în prăpastia apelor pentru ca în clipa următoare să se înalțe din nou pe sălbatica creastă de spumă, fiind mereu clătinați și zvîrliți încoace și încolo de curentul dezlănțuit, care fierbea sub colosul de stîncă la fel cu apa cînd dă în clocot.

PISICA ALBĂ

Cei cinci marinari din luntrea zvîrlită de valuri într-o parte și-n alta, se sfătuiau cum s-o scoată la capăt.

Unul era de părere să se facă o spărtură în peretele morii sub nivelul apei ; luînd apă, moara se va scufunda.

Dar asta nu ajuta la nimic. Moara, chiar scufundată, ar fi fost tîrîtă de curentul puternic şi izbită de corabia încărcată.

Altul era de părere că moara trebuie prinsă cu căngile şi apoi, cu ajutorul cîrmei din luntre, să fie împinsă astfel încît să nimerească drept în vîrtej.

Dar nici soluţia asta n-ar fi fost lipsită de primejdie deoarece apele ar fi prins şi luntrea în vîrtejul lor.

Timár dădu ordin cîrmaciului să îndrepte luntrea spre capătul insulei Perigrada, deasupra căreia, ca o coroană, se ridica „Stînca îndrăgostiţilor".

Cînd ajunseră aproape de cascadă, el ridică ancora grea de un chintal şi-o zvîrli în apă. Luntrea nici nu se clătină măcar. Timár dovedea că, deşi subţiratic, avea muşchi de oţel.

Ancora trase după sine o bună bucată din colacul de frînghie, semn că în locul acela apa era adîncă.

Apoi Timár dădu ordin cîrmaciului să-ndrepte de îndată luntrea spre moară.

Cît ai clipi, toţi îi înţeleseră gîndul: voia să prindă moara de ancoră.

„Proastă afacere!" îşi ziseră ei. Moara o să se oprească de-a curmezişul canalului şi o să închidă calea corăbiei, iar parîma de ancorare fiind lungă cît toate zilele, o să plesnească. Doar de! moara-i grea, nu glumă.

Cînd Trikalis Euthym, care stătea pe punte, înţelese ce voia să facă Timár, zvîrli cît colo ciubucul şi, înspăimîntat, alergă de-a lungul punţii spre provă, strigînd timonierului să taie imediat odgonul care-i lega de caii ce remorcau vasul şi să lase corabia s-o ia la vale în voia curentului.

Fabula habar n-avea de limba greacă, dar văzînd gesturile acestuia pricepu ce-i cerea. Sprijinindu-şi umărul de timonă, răspunse calm :

— Nu vă pierdeţi cu firea ! Timár ştie ce face !

Îngrozit şi în acelaşi timp furios, Trikalis îşi scoase hangerul de la brîu, gata să taie el însuşi frînghia ; dar timonierul îi făcu semn să se uite spre pupa. Ceea ce se zărea acolo avu darul să-l potolească de îndată pe Euthym.

Dinspre miazăzi, plutind în mijlocul fluviului urca un vas. Deşi corabia care venea era la cel puţin o milă depărtare, un om cu ochii ageri putea recunoaşte cîteva detalii de construcţie : vasul avea un catarg pe care pînzele erau strînse, pupa înaltă şi 24 de vîsle.

Aşadar, o canonieră turcească.

Cînd o zări, Trikalis vîrî hangerul de unde îl scosese. Dacă priveliştea de la provă îi împurpurase obrajii, priveliştea de la pupă îi făcu galbeni ca ceara.

Grăbit, se îndreptă spre Timéa. Fata privea prin ochean culmile stîncoase ale Perigradei.

— Dă-mi ocheanul ! ceru Euthym, răguşit de spaimă.

— Tii ! Ce drăguţi sînt ! zîmbi Timéa, întinzîndu-i obiectul cerut.

— Despre ce vorbeşti ?

— Colo, pe stînca aceea, sînt nişte pinţe[1] mititele care se hîrjonesc ca veveriţele.

Euthym îndreptă ocheanul spre vasul care venea din josul fluviului şi încruntă sprîncenele şi mai tare ; pe chip i se întipări o paloare cadaverică.

Reprimind ocheanul, Timéa începu din nou să

---

[1] Şoareci de cîmp (n.t.).

privească pinţele ce populau stîncile Perigradei, în timp ce Euthym îi cuprinse talia cu braţul.

— Şi ce se mai joacă! Ţupa-ţupa! Uite: una le fugăreşte pe celelalte. Vai, ce frumos e!

Timéa nici nu bănuia că braţul care îi cuprinsese mijlocul era cît pe-aci s-o ridice şi s-o arunce peste bordul vasului în valurile spumegînde.

Noroc că ceea ce văzu Euthym în partea dinspre provă îl linişti, redînd chipului său culorile fireşti.

Cînd fu atît de aproape de moară, încît putea s-o ajungă cu uşurinţă, Timár prinse cu mîna dreaptă o bună bucată din parîma cu care era legată ancora. Parîma avea la capăt un cîrlig de fier.

Plutind în mijlocul puhoiului întocmai ca un monstru antediluvian, moara fără cîrmaci se apropia vertiginos. Roata cu lopeţi se învîrtea ca o sfîrlează în curentul vijelios. Sub coş, deasupra sitelor, pietrele se învîrteau şi ele scrîşnind şi bocănind înspăimîntător, lucrînd în gol, de parcă ar fi măcinat o covată întreagă de grîu.

Nu se vedea ţipenie de om pe această construcţie sortită pieirii; numai sus, pe acoperişul de şindrilă vopsit în roşu, o biată pisică albă mieuna jalnic.

Ajungînd aproape de moară, Timár roti cu repeziciune deasupra capului parîma ce-avea la capăt cîrligul de fier şi o aruncă între lopeţile roţii.

Cîrligul de fier se prinse de una din lopeţi şi roata, învîrtită de şuvoiul apei, începu să depene parîma; încetul cu încetul, moara se îndrepta către insula Perigrada, ducîndu-se astfel, cu ajutorul propriilor sale mecanisme, spre sinucidere, spre stînca de care se va izbi.

— Spus-am eu au ba că Timár ştie ce face!? murmură satisfăcut Fabula János, în timp ce Euthym exclamă bucuros: „Bravo, băiete!“ şi strînse cu

atîta putere mîna Timéii încît fata, speriată, încetă să mai privească pinţele.

— Uită-te acolo!

Timéa privi în direcţia morii. Nu-i mai trebuia ochean, deoarece moara ajunsese atît de aproape încît din cei cincizeci de stînjeni cît măsura canalul îngust, abia dacă rămăseseră vreo zece între corabie şi ea.

Tocmai atît cît trebuia ca vasul să poată trece neatins de periculoasa maşină infernală.

Timéa nu văzuse nici primejdia şi nici salvarea; din toată priveliştea, ea zărise doar pisicuţa.

Biata de ea! Văzînd că se apropie o corabie pe care erau oameni, începu să sară şi să alerge pe marginea acoperişului, smiorcăind şi miorlăind, măsurînd mereu-mereu distanţa dintre moară şi corabie, parcă întrebîndu-se: „Oare voi putea sări?"

— Oh, biata pisicuţă! se văita Timéa. De-ar avea noroc ca moara să se mai apropie şi să poată sări pe corabia noastră.

Dar corabia fu ferită de un asemenea noroc de sfînta ce o ocrotea şi de parîma care, înfăşurîndu-se din ce în ce mai strîns în jurul roţii cu lopeţi, trăgea moara tot mai aproape de stîncă eliberînd astfel drumul corăbiei.

— Biata pisicuţă albă! Ce frumoasă e!

— Nu-i duce grija, fata mea — căuta s-o liniştească Euthym — cînd moara o să ajungă aproape de stîncă, pisica o să sară pe mal. Iar dacă, aşa cum ziceai, acolo trăiesc pinţe, apoi o s-o ducă împărăteşte.

Dar pisica albă nu voia să vadă insula ce se găsea de partea cealaltă a morii, ci continua să alerge pe marginea acoperişului dinspre corabie. În timp ce corabia trecea cu bine pe lîngă moara buclucaşă, Timéa îi făcu tot felul de semne cu

năframa, ba începu să-i şi strige cînd pe greceşte, cînd pe limba pisicilor :

— Du-te în partea cealaltă ! Întoarce-te ! Sări pe mal ! Şiţ ! Pst ! Zît ! ; dar bietul animal, îngrozit, nu o înţelese.

În clipa cînd pupa corăbiei trecu pe lîngă moară, aceasta fu întoarsă de vîrtejul format în spatele vasului şi, deoarece în această poziţie roata fu nevoită să se învîrte în sens invers, parîma înfăşurată se rupse brusc ; scăpată de parîmă, moara porni nebuneşte către vălmăşagul de valuri format lîngă mal.

Pufnind îngrozită, pisica îşi continua fuga, pe coama acoperişului.

— Oh !

Moara îşi urma drumul spre pieire. Înapoia stîncii o aştepta vîrtejul !

Era unul dintre cele mai faimoase vîrtejuri ce pot fi formate de un fluviu uriaş. Locul acesta e însemnat pe toate hărţile marinarilor cu două săgeţi curbe, îndreptate una spre cealaltă. Vai de vasul care nimereşte în acest loc însemnat de săgeţi ! În jurul pîlniei uriaşe a vîltorii torentul de apă spumegă de parcă ar fierbe într-un cazan uriaş, iar gura vîrtejului, de forma unei spirale, se cască printre valuri, adîncă de mai bine de un stînjen. Vîrtejul a tăiat în stîncă o prăpastie de o sută douăzeci de picioare ; orice obiect tîrît în acest mormînt adînc este sfărîmat în bucăţi, încît nimeni n-ar putea să-i mai adune rămăşiţele ; dacă un om ar cădea aici, apoi nici la judecata de Apoi nu i s-ar mai putea aduna oscioarele.

Şuvoaiele tîrau moara scăpată tocmai spre această vîltoare.

Pînă să ajungă însă acolo, moara suferi o spărtură în partea de jos, se aplecă într-o rînă iar grindelul

roţii cu lopeţi se înălţă drept spre cer ca un catarg; pisica albă se refugie în vîrful acestuia şi se opri acolo cu spinarea încovoiată; vîrtejul prinse această hărăbaie făcută din scînduri şi descrise cu ea un cerc larg. Apoi moara se roti de patru-cinci ori în loc din ce în ce mai repede, încît îi pîrîiau şi-i trosneau grinzile şi, în sfîrşit, dispăru sub apă.

Dispăru şi pisica albă.

Timéa îşi ascunse faţa în şalul subţire, zguduită de un tremur nervos.

„Sfînta Barbara" era însă salvată.

Euthym strînse rînd pe rînd mîinile fiecăruia dintre oamenii care se înapoiau pe corabie, iar pe Timár îl îmbrăţişă.

Căpitanul se aştepta la un cuvînt de mulţumire şi din partea fetei.

Dar Timéa îl întrebă altceva:

— Ce se va alege acum de moara aceea?

Şi îngrozită, arăta spre vîrtej.

— Păi — ţăndări.

— Şi... biata pisicuţă?

Buzele fetei tremurau şi lacrimile îi umpluseră ochii.

— Păi, s-a isprăvit şi cu dînsa.

— Bine, dar moara aceea e poate singura avuţie a vreunui om sărman! spuse Timéa.

— E adevărat. Dar tot atît de adevărat e că trebuia să ne apărăm corabia şi viaţa; altfel noi am fi fost aceia care ne-am fi scufundat şi ne-ar fi tîrît vîrtejul în adîncuri pentru ca, mai tîrziu, să ne azvîrle pe mal sfîrtecaţi de stînci.

Timéa îşi ridică ochii înlăcrimaţi spre bărbatul care rostise aceste cuvinte. Privi prin pînza de lacrimi într-o lume străină, o lume de neînţeles pentru dînsa.

„E drept oare — se întreba ea — să dăm pradă vîrtejului avutul unui om sărac pentru a ne scăpa corabia noastră ? Şi-i drept oare să înecăm o pisică, pentru ca astfel să ne salvăm viaţa ?“

Astea erau lucruri greu de înţeles pentru Timéa... Începu să-l ocolească pe Timár şi nu se mai arătă bucuroasă să-i asculte basmele cu zîne.

„SALTO MORTALE“ CU UN MAMUT

Numai că în clipele acelea nici lui Timár nu-i mai ardea de poveşti ; n-apucase să răsufle bine după lupta pe viaţă şi pe moarte pe care o dăduse cu moara, că Euthym, întinzîndu-i ocheanul, îi arătă ceva către pupă, îndemnîndu-l să privească într-acolo.

Timár cercetă cu atenţie corabia ce abia se zărea din cauza depărtării şi mormăi ca pentru sine :

— Canonieră... cu douăzeci şi patru de vîsle... Ce scrie pe ea ? Parcă „Saloniki“ ?

Privi cu ocheanul pînă ce culmile insulei Perigrada ascunseră în întregime corabia cealaltă. Atunci lăsă brusc ocheanul şi, ducînd cornul la gură, sună mai întîi de trei ori scurt, apoi de şase ori ; auzind semnalul, surugiii începură să-şi mîne caii mai repede.

Apele Dunării înconjoară insula stîncoasă a Perigradei cu două braţe uriaşe. Pe cel dinspre malul sîrbesc pot pluti în sus corăbii oricît de încărcate. Braţul oferă calea cea mai comodă, mai sigură şi mai ieftină, deoarece de-acolo corăbiile pot să fie trase numai cu jumătate din numărul cailor. În

brațul dinspre malul românesc s-a săpat de asemenea un canal de-a lungul stîncilor de pe mal, dar canalul e atît de îngust încît prin el abia poate să se strecoare o corabie și, în afară de asta, tracțiunea se face numai cu boi — cîteodată fiind nevoie chiar de 60 de perechi. În partea cealaltă a insulei Perigrada, brațul dinspre malul românesc se îngustează și mai mult, din cauza unei mici insule așezate chiar de-a curmezișul canalului. Este insula Reskival. (Azi insula este pe jumătate aruncată în aer ; pe vremea cînd s-au petrecut cele povestite, ea exista în întregime.) Prin strîmtoarea mărginită de cele două insule, apele Dunării năvălesc cu iuțeala săgeții, pe cînd mai sus de această strîmtoare, fluviul se lăbărțează formînd parcă un uriaș lac ce umple golul dintre cei doi pereți de stîncă.

E ciudat faptul că acest lac n-are luciu ; el se află într-o veșnică mișcare, încît nici iarna cea mai aspră nu reușește să-i încremenească apele.

Fundul lacului este presărat cu stînci ; unele stau în întregime ascunse sub apă iar altele, ieșind de cîțiva stînjeni deasupra, diforme și slute, se întrec parcă în a-și merita sinistra faimă prin sluțenia și hidoșenia lor.

În acel loc se privesc drept în ochi stîncile Golubacica Mare și Golubacica Mică care adăpostesc o puzderie de cuiburi de porumbei sălbatici ; acolo se vede „Războinicul“ care se apleacă amenințător peste fluviu ; „Horanul Mare“ își scoate doar capul ; peste umerii săi, apele se rostogolesc furioase ; iar piatra „Climiera“ silește șuvoaiele care o asaltează să se întoarcă din drum, în timp ce un grup de stînci fără nume, împrăștiate pe sub apă, abia își trădează existența, ciobind oglinda fluviului.

E locul cel mai periculos pentru orice navigator, oricît de încercat ar fi el. Cei mai căliți corăbieri

englezi, turci sau italieni — corăbieri obişnuiţi cu toate primejdiile mării — tremură şi acum cînd se apropie de această albie stîncoasă.

În acest loc se scufundă cele mai multe vase. Aici s-a prăpădit „Silistra", vestitul vas de război al Imperiului Otoman. Vasul primise ordin să se îndrepte spre Belgrad şi problema Orientului ar fi luat poate o altă întorsătură dacă un colţ de stîncă al insulei Reskival — politician înţelept, iubitor de pace — nu i-ar fi tăiat în bord o spărtură care l-a trimis în adîncul apelor.

Şi totuşi, prin lacul acesta cu fundul presărat de stînci există un coridor de trecere, pe care însă nu-l cunosc decît foarte puţini navigatori, iar cei care se încumetă să-l folosească sînt şi mai puţini.

Acest coridor face posibilă trecerea unei corăbii încărcate de pe malul sîrbesc, în canalul de piatră de lîngă malul românesc.

Canalul acesta din urmă este despărţit de Dunărea cea mare pe toată lungimea lui de nişte stînci care se ţin lanţ, aşa că poţi să pătrunzi în el doar la Sviniţa iar de ieşit poţi să ieşi abia la Schela Cladova.

Astfel, acolo unde Dunărea, mai sus de Piatra Călugăru, formează un cot, navigatorii pricepuţi reuşesc să-şi taie drum oblic chiar cu un vas încărcat trecînd din canalul sîrbesc în cel românesc.

E un adevărat „salto mortale" cu un mamut plutitor.

Cornul sună de trei ori, apoi de şase ori ; edecarii ştiu ce înseamnă acest lucru ; descalecă şi surugiul, ştiind ce va urma ; apoi, făcînd o hărmălaie de nedescris şi pocnind din bice, încep să îndemne caii. Corabia înaintează vertiginos împotriva curentului apei.

Cornul sună de nouă ori.

Edecarii încep să lovească bezmetic spinările cailor ; bietele dobitoace, înţelegînd de vorbă şi simţind loviturile, gonesc înnebunite. Truda aceasta de cinci minute înseamnă pentru ele mai mult decît chinurile unei zile întregi de muncă.

Cornul sună de douăsprezece ori. Tot ce pot să dea om şi animal dau în această clipă. E un efort suprem, pînă la prăbuşire ; odgonul gros de mai bine de trei degete se întinde atît de tare, încît ţiuie ca o coardă de arc, iar sulul de fier de pe prova — peste care se derulează odgonul — se înfierbîntă de parcă ar fi băgat în foc ; căpitanul stă în faţa odgonului, cu securea în mînă.

Şi în momentul cînd corabia prinde cea mai mare viteză, taie cu o singură lovitură funia de la prova. Odgonul întins ca o uriaşă coardă saltă în văzduh şuierînd înspăimîntător ; caii de pe mal cad grămadă ; cel din cap îşi frînge gîtul — iată de ce a descălecat din timp călăreţul său ; corabia, scăpată de funia care a ţinut-o, îşi schimbă dintr-odată direcţia şi se îndreaptă cu prova spre malul nordic, tăind fluviul de-a curmezişul, împotriva cursului apei.

Marinarii numesc această manevră îndrăzneaţă „trecerea vadului".

În acele clipe, tocmai cînd valurile se năpustesc mai avan împotrivă-i, nici o putere nu mai mînă corabia încărcată : nici aburii, nici vîslele ; trecerea pe malul celălalt se face numai datorită inerţiei.

Calculul acestei forţe motrice, găsirea raportului potrivit între mărimea ei, distanţa şi forţa curentului potrivnic care-o consumă ar face cinste oricărui mecanic bine pregătit ; corăbierul nepriceput în ale tehnicii învăţa totul din practică.

Din clipa în care Timár tăiase odgonul, viaţa celor de pe corabie se găsea în mîinile unuia singur : în mîinile cîrmaciului.

Şi iată că Fabula János îşi arată priceperea.

— Slavă ţie, Isuse! Doamne ajută! murmură el şi, fără să piardă vremea, se apucă de lucru.

Corabia se avîntase cu atîta repeziciune spre locul format de apele Dunării, încît acum era nevoie de doi oameni la cîrmă; doi oameni şi totuşi cu greu izbuteau să strunească monstrul care gonea.

În acest timp Timár, aflat la prova corăbiei, cerceta albia fluviului cu plumbul de măsurat adîncimea; căpitanul ţinea cu o mînă sfoara, în timp ce cu cealaltă arăta pe degete, spre cîrmaci, cîte picioare mai erau între chila corăbiei şi fundul apei.

— Doamne-ajută!

Timonierul cunoaşte atît de bine stîncile care rămîn în urma lui încît ar putea socoti cu uşurinţă cu cît au crescut apele Dunării faţă de săptămîna trecută. Mînerul timonei e fără îndoială în mîini sigure: în aceste clipe, o singură mişcare greşită, o lovitură cît de neînsemnată în prova corăbiei atît de mică încît s-o reţină doar pentru o clipă din goana ei — ar trimite corabia şi toţi pasagerii pe urma morii dispărute, în vîrtejul adînc de douăzeci de stînjeni de la Perigrada, aşa încît frumoasa copilă albă ar urma soarta frumoasei şi atît de regretatei pisicuţe albe.

Corabia trece însă cu bine şi peste porţiunea aceea puţin adîncă ce precede cataractele Reskivalului — partea cea mai afurisită de altfel; acum îşi încetineşte mersul atît din cauza curentului ce-o izbeşte în faţă, reducîndu-i viteza, cît şi din pricină că fundul apei este plin de stînci cu vîrfuri ascuţite.

Timéa, aplecîndu-se peste bord, priveşte în limpezimea apei. Refractîndu-se printre valurile transparente, mormanele de stînci par atît de aproape încît, datorită frumosului lor colorit viu şi pestriţ, verde, galben şi roşu, formează parcă un uriaş mozaic; printre ele se strecoară sprinten cîte un peşte cu

solzi de argint și aripioare roșii. Priveliștea aceasta de basm a fermecat-o!

Clipele se scurg într-o tăcere adîncă: fiecare își dă seama că plutește pe deasupra mormîntului său, că numai mila Celui de sus care-i are în pază îi ferește să-și găsească loc de odihnă acolo, pe fundul apei, printre cei mulți. Numai copila nu înțelege încă înfricoșătoarea primejdie.

Curînd ajung în mijlocul unui cerc de stînci care formează parcă un golf. Navigatorii le-au botezat „stîncile-puști", poate fiindcă zgomotul valurilor ce se frîng izbindu-se de ele seamănă cu răpăitul unor puști care se descarcă una după alta.

În locul acela, apele brațului principal al Dunării se îngrămădesc și formează un bazin adînc. Stîncile din fundul apei nu sînt primejdioase, deoarece zac în adînc; printre ele, în întunericul verzui, se pot zări niște matahale uriașe și greoaie ce abia se mișcă: sînt morunii, oaspeți veniți din îndepărtata mare; din cînd în cînd se zărește și știuca, lupul apelor, acest pește care aici atinge cîteva zeci de ocale; apariția ei pune pe goană cetele pestrițe ale peștilor care-și fac siesta.

Timéa nu se mai sătura privind joaca locuitorilor adîncului; părea că vede, din zborul unei păsări, un amfiteatru uriaș.

Deodată se pomeni apucată de braț; Timár o smulse de lîngă bord și o împinse în cabină, trîntind ușa cu un zgomot asurzitor.

— Păzea, hohoo! se auzi deodată glasul întregului echipaj.

Neștiind ce se întîmplase și neînțelegînd din ce cauză căpitanul se purtase cu ea atît de brutal, fata fugi la geamulețul cabinei să vadă ce se petrece afară.

Nu se întîmplase încă nimic deosebit dar, trecînd cu bine prin golful stîncilor-puști, vasul se pregătea

să intre în canalul românesc. Aici însă — mai ales cînd vîntul suflă cu tărie — valurile se revarsă din bazinul golfului în canal cu atîta repeziciune încît formează o adevărată cascadă : este clipa cea mai periculoasă a saltului mortal.

Privind prin ferestruie, Timéa apucă să-l vadă pe Timár stînd la provă cu o cange în mînă. În clipa următoare răbufni un muget asurzitor şi un val înspumat şi înalt cît un munte mătură puntea izbind de geamuri o masă verde şi cristalină care, pentru moment, o orbi. Cînd redeschise ochii, nu-l mai văzu pe Timár acolo unde îl zărise adineauri.

Afară se auzeau strigăte ; Timéa dădu buzna spre uşă, lovindu-se piept în piept cu tatăl ei.

— Ne scufundăm ? întrebă ea.

— Nu. Corabia a scăpat, dar căpitanul a fost luat de val.

Timéa văzuse totul — doar sub privirile ei valul uriaş îl măturase pe Timár de pe puntea vasului. Auzind însă vestea inima ei nu bătu mai tare.

Uimitor, nu ?

Cînd văzuse pisica albă pierind în vîrtej, fusese deznădăjduită şi nu putuse să-şi stăvilească lacrimile iar acum, cînd i se aducea vestea că Timár fusese înghiţit de valuri, nu putea spune nici măcar : „Bietul de el !“

Da, fiindcă sărmana pisicuţă albă atît de îngrozită ceruse ajutor de la toţi, pe cînd omul acela îi înfrunta pe toţi ! Apoi pisicuţa albă era un animal mic şi drăguţ, pe cînd căpitanul i se părea un bărbat uriaş ; şi, în sfîrşit, pisicuţa albă nu putea să se salveze, pe cînd căpitanul vasului, puternic şi isteţ, cu siguranţă că va şti să scape : doar de-aia-i bărbat !

După ultimul *salto mortale* corabia, scăpată de primejdii, plutea lin în canalul românesc : echipajul dădu buzna spre luntre să-l caute cu căngile pe cel care

dispăruse. Euthym agita o pungă deasupra capului, făgăduind-o ca răsplată celui care-l va salva pe Timár.

— O sută de galbeni celui care-l va scoate viu din apă!

— Păstraţi-vă suta de galbeni, domnule! se auzi, deodată, din celălalt capăt al vasului, glasul celui căutat. Am venit fără să mă ajute nimeni.

Timár se urcă pe bord, căţărîndu-se pe parîma ancorei de la pupa. Nici o teamă, nu piere el atît de uşor!

Ca şi cînd nu s-ar fi întîmplat nimic, începu să dea comenzi:

— Aruncaţi ancora!

Ancora grea de trei chintale fu zvîrlită în apă şi corabia rămase ţintuită în mijlocul canalului, ascunsă de stînci aşa încît nu putea fi văzută dinspre Dunăre.

— Şi-acum, în barcă, să mergem la mal! se adresă Timár celor trei oameni de lîngă el.

— Ar fi bine să te schimbi, să-ţi pui haine uscate — îl sfătui Euthym.

— Pierdere de vreme! răspunse Timár. Azi o să mai am parte încă de cîteva ori de un asemenea botez. Aşa, cel puţin, n-am de ce să mă mai feresc de apă. Şi-apoi trebuie să ne grăbim.

Ultimele cuvinte le rosti în şoaptă. Ochii celuilalt clipiră a înţelegere.

Timár sări grăbit în luntre. Conducea el însuşi, dornic să ajungă cît mai repede la schela de pe mal unde putea găsi cele necesare pentru remorcaj. Strînse repede optzeci de boi pe care-i legă de odgoanele cele noi întinse între timp de pe corabie; nu trecuse nici o oră şi jumătate şi „Sfînta Barbara" îşi continua drumul prin Porţile de Fier, mergînd de-a lungul malului opus aceluia pe lîngă care navigase.

Cînd Timár se înapoie pe vas, hainele i se uscaseră din pricina fierbinţelii produse de oboseală.

Corabia fusese salvată, de două ori salvată şi, o dată cu ea toată încărcătura, şi Euthym, şi Timéa. Îi salvase Timár. Oare de ce-l interesau pe el toate astea? De ce se zbătuse atîta? El era doar un simplu slujbaş pe vas, doar un *schreiber*[1] care primea anual un salariu ca vai de lume, un om căruia ar fi trebuit să-i fie indiferent cu ce era încărcată corabia: cu grîu, cu tutun de contrabandă sau cu mărgăritare, deoarece plata lui rămînea aceeaşi.

Cam asemenea gînduri treceau şi prin mintea „curăţitorului" cînd, ajungînd în canalul românesc, reîncepu conversaţia cu timonierul, după ce împrejurările îl siliseră să tacă o bună bucată de vreme:

— Trebuie să recunoşti că azi, mai dihai decît oricînd, am fost gata-gata să ajungem împreună în iad.

— Ce-i drept, e drept! mormăi Fabula.

— Şi mă rog, ce nevoie aveam să încercăm dacă ne putem îneca sau nu de sfîntul Mihail?

— Hm! făcu Fabula János şi trase o duşcă din ploscă. Cît primeşti pe zi?

— Douăzeci de creiţari! răspunse „curăţitorul".

— Cine dracu te-a adus aici să mori pentru douăzeci de creiţari? Că eu nu te-am chemat! În ce mă priveşte, eu am un forint pe zi şi de-ale gurii cît mă ţin curelele. Am deci cu patruzeci de creiţari mai mult decît dumneata, aşa că face să-mi primejduiesc viaţa. Ce ţi-a venit?

„Curăţitorul" clătină din cap şi, pentru a fi mai uşor auzit, îşi scoase gluga rămînînd numai cu şapca.

— Ascultaţi, mi se pare că vasul ăla turcesc care venea în spatele nostru urmărea tocmai corabia dumneavoastră şi tare mă tem că „Sfînta Barbara" se cam fereşte de canoniera aia.

[1] Funcţionar administrativ, conţopist (germ.).

— Hm! Timonierul se porni să tuşească şi, pe dată, răguşi atît de tare încît nu mai putu să zică nimic.

— Oricum, pe mine nu mă priveşte! urmă „curăţitorul", ridicînd din umeri — eu sînt grănicer austriac; n-am nici în clin nici în mînecă cu turcul; dar ştiu eu ce ştiu.

— Află atunci ceea ce nu ştii! spuse Fabula János. E-adevărat că vasul ăla turcesc ne urmăreşte şi tot aşa de-adevărat e că din cauza lui am schimbat drumul, dar facem asta fiindcă, din nenorocire, pe fata aceea palidă de colo voiau s-o ia în haremul sultanului; tată-său n-a vrut s-o lase. Mai degrabă a fugit din Turcia; şi-acum gîndul nostru e s-ajungem cît mai repede pe pămînt unguresc, unde nu-i mai poate urmări sultanul. Ei, iaca, acuma ştii tot, aşa că nu mă mai iscodi, ci du-te mai bine în faţa slăvitului chip al sfintei Barbara, iar dacă valul o fi stins cumva candela, aprinde-o şi nu uita, rogu-te, să arzi în faţa sfintei trei rămurele sfinţite de mîţişori dacă zici că eşti catolic drept-credincios.

„Curăţitorul" se sculă anevoie şi, scotocind prin buzunare, scoase amnarul şi cremenea apoi, după ce bodogăni ceva ca pentru sine, se întoarse spre timonier:

— Eu, fără doar şi poate, sînt un catolic drept-credincios pe cînd despre dumneata se spune că eşti papistaş doar pe corabie, iar în clipa cînd simţi uscatul sub picioare, devii calvin. Cînd eşti pe apă, te rogi, dar de-abia aştepţi să pui piciorul pe mal să poţi începe iarăşi să-njuri. Apoi se mai zice că numele matale este Fabula János, iar Fabula pe latineşte înseamnă poveste. Cu toate astea, află de la mine că totuşi cred tot ce mi-ai spus, numai să nu-ţi fie cu bănat...

— Bine, bine. Şi-acum du-te şi să nu te mai văd pînă nu te-oi chema.

. . . .

Trei ceasuri i-au trebuit vasului cu 24 de vîsle să ajungă din locul unde fusese văzut de pe „Sfînta Barbara“ pînă la insula Perigrada, acolo unde Dunărea se desparte în două braţe. Mormanele de stînci ale acestei insule ascundeau celor de pe vas întreg cotul Dunării. De pe canonieră nu se putea vedea nimic din tot ce se întîmplase în spatele stîncilor.

Vasul turcesc întîlnise mai jos de insulă bucăţi de corabie sfărîmată, aruncate de vîrtej la suprafaţă. Erau rămăşiţele morii scufundate. Dar nu se putea spune dacă aparţinuseră unei mori sau unei corăbii.

După ce canoniera lăsă în urmă insula Perigrada, Dunărea se aşternu astfel încît pe o întindere de o milă şi jumătate se putea zări totul ca-n palmă. Nu se vedea însă nici o corabie încărcată, plutind pe fluviu, sau acostată la mal. Vasele care se legănau pe lîngă ţărm erau nişte biete bărci pescăreşti.

Canoniera pătrunse şi mai sus pe Dunăre, în unele locuri patrulînd pînă în mijlocul fluviului, apoi se întoarse la mal. Comandantul turc îi întrebă pe cei ce făceau paza ţărmului dacă nu văzuseră o corabie încărcată care, pasămite, trecuse prin faţa lor. Nimeni nu văzuse nimic ; pe lîngă ei nu trecuse o asemenea corabie.

Înaintînd în susul apei, canoniera ajunse din urmă edecarii ce remorcaseră „Sfînta Barbara“. Comandantul îi întrebă şi pe aceştia. Erau nişte sîrbi tare cumsecade. Ei îl lămuriră cum nu se poate mai bine pe turc încotro să caute corabia „Sfînta Barbara“.

— A fost înghiţită, biata de ea, de vîrtejul de la Perigrada, cu saci, cu oameni cu tot ; iată odgonul rupt.

Canoniera îi lăsă în plata Domnului pe edecarii sîrbi care se văicăreau de mama focului că rămăseseră neplătiţi. (Trebuiau să se întîlnească cu corabia la Orşova şi s-o remorcheze mai departe.) Vasul turcesc se întoarse şi, purtat de curent, începu să plutească în josul apei.

Cînd urmăritorii ajunseră iar în dreptul insulei Perigrada, observară jucînd pe valuri o scîndură pe care n-o luase apa. Pescuind-o, văzură că de ea atîrna o funie cu un cîrlig de fier ; scîndura nu era altceva decît o bucată de lopată din roata morii scufundate.

Traseră funia şi, descoperind ancora de la capătul ei, o scoaseră şi pe aceasta din apă ; pe braţul ei se găsea săpat cu litere mari numele „Sfintei Barbara".

Acum era limpede cum se întîmplase catastrofa. Odgonul cu care fusese remorcată „Sfînta Barbara" se rupsese, iar corabia încercase să ancoreze. Ancora nu rezistase însă din cauza încărcăturii ; vasul fusese tîrît în vîrtej şi-acum scîndurile lui pluteau la voia întîmplării în timp ce călătorii zăceau fără glas în mormîntul adînc de piatră.

— *Mash Allah !* Acolo nu ne putem duce după ei.

UN CONTROL SEVER

„Sfînta Barbara" scăpase de două primejdii : de stîncile de la Porţile de Fier şi de canoniera turcească ; mai avea însă de înfruntat alte două : vîntul bora şi carantina de la Orşova.

Dincolo de Porţile de Fier, zidurile de granit ale celor două maluri strîng uriaşul fluviu într-un defileu îngust de abia o sută de stînjeni. Apele spumegînde se năpustesc vijelioase printre cele două ziduri iar în

unele locuri se prăvălesc de la o înălţime de douăzeci şi opt de picioare. Peretele de cremene pare format din straturi colorate în galben, roşu, verde. Marginile de sus sînt încoronate de o coamă verde, zburlită : cununile arborilor de tot felul ai pădurii seculare.

Sus, deasupra pereţilor înalţi de 3000 de picioare, poţi vedea zborul rotit, maiestuos şi lin, al vulturilor pleşuvi ce se profilează pe peticul de cer îngust care, privit din adîncimea de mormînt a fluviului, pare o cupolă de sticlă de un albastru pur ; iar vîrfurile stîncilor continuă să se înalţe mereu-mereu.

Era o privelişte ce putea scoate din fire toţi dracii din lume ; în această albie îngustă tăiată în granit, o corabie neputincioasă, o coajă de nucă supraîncărcată — care n-avea nici mîini, nici picioare, nici aripioare ca peştii — înainta totuşi împotriva curentului şi împotriva vîntului, avînd pe bord doar o mînă de oameni mîndri de mintea, bogăţia, puterea şi frumuseţea lor.

Nici bora nu le putea face nimic în acea văgăună, deoarece pereţii înalţi stăvileau furia vîntului. Aici era mai uşor şi pentru cîrmaci, şi pentru edecari.

Numai că bora nu dormea.

Trecuse de prînz. Timonierul dădu cîrma ajutorului său, apoi se aşeză lîngă vatra de la pupa corabiei ; aţîţă focul şi se apucă să-şi pregătească o „frigăruie haiducească“ — adică să înşire una lîngă alta pe o frigare lungă o bucată de carne de vacă, o bucată de slănină, o bucată de carne de porc şi din nou alte bucăţi, în aceeaşi ordine, urmînd ca apoi să le învîrtească deasupra jăraticului pînă ce bucăţile de carne vor fi numai bune de mîncat.

Deodată, peticul acela de cer îngust, care se zărise acolo sus printre cele două stînci ce păreau că se împreună, se întunecă brusc.

Bora nu se lăsa batjocorită. Cît ai clipi se iscă o furtună care înghiţi crîmpeiul de cer albastru dintre cele două ziduri de piatră şi aşternu o beznă de nepătruns în întreaga vale. Sus, nori înghesuiţi ; din cele două părţi, stînci întunecate. Din cînd în cînd, fulgere verzi brăzdau văzduhul ; detunăturile bufneau şi se spărgeau brusc, iar îngusta văgăună de piatră abia reuşea să prindă cîte un acord din groaznicul hăuit de orgă ; deodată, trăsnetul căzu în Dunăre, drept în faţa provei corăbiei ; săgeata de foc transformă pentru o clipă lăcaşul de piatră într-un iad de flăcări ; detunătura, amplificată de ecou, răsună în coridorul imens străjuit de titani, vestind parcă sfîrşitul lumii. Ploua cu găleata.

Totuşi, corabia trebuia să înainteze. Trebuia să înainteze, pentru ca noaptea să n-o prindă la Orşova.

Nu se vedea decît la lumina fulgerelor ; cu cornul nu se mai putea da semnale, deoarece glasul lui putea fi auzit şi pe malul celălalt. Omul priceput se descurcă însă şi în situaţii ca acestea.

Timár se aşeză la prova şi, scoţînd amnarul şi o bucată de cremene, începu să scapere. Acest foc nu poate fi stins de potop. Edecarii îl văd chiar şi prin pînza ploii şi, numărînd scăpărăturile, ştiu ce au de făcut. Tot prin sclipiri de cremene lovită răspund şi ei. Aceasta e telegrafia secretă a marinarilor şi contrabandiştilor de la Porţile de Fier. Limbajul acesta mut fusese perfecţionat de către popoarele ce locuiau cele două ţărmuri izolate.

Timéei îi plăcea furtuna.

Trăgîndu-şi şalul turcesc peste cap, deschise fereastra cabinei şi-l întrebă pe căpitan :

— Ne aflăm oare într-un mormînt ?

— Nu — răspunse Timár — ci în faţa unui mormînt. Stînca aceea înaltă, care la lumina fulgerelor străluceşte ca un munte de foc, este mormîntul sfîn-

tului Petru, „groapa lui Petru“, iar cele două statui de lîngă mormînt sînt cele „două babe“.

— Ce fel de babe ?

— Legenda spune că două femei, o unguroaică şi o româncă, s-au luat la ceartă, fiecare zicînd că mormîntul sfîntului Petru ţine de ţara ei. Apostolul, nemaiputînd să doarmă în groapă de gura lor, s-a supărat şi le-a prefăcut în stane de piatră.

Timéa nu rîse auzind legenda aceasta hazlie. Ea nu ştia încă să guste farmecul ironiei.

— Dar de unde se ştie că acela-i mormîntul unui apostol ? întrebă fata.

— Pentru că pe stînca aia cresc nenumărate ierburi de leac, tămăduitoare de felurite boli, ierburi ce sînt culese şi duse pînă hăt-departe, în ţări străine.

— Deci apostolul e cel ce face bine oamenilor chiar şi după moarte ? întrebă Timéa.

— Timéa ! răzbătu din cabină vocea poruncitoare a lui Euthym.

Auzindu-se strigată, fata îşi trase grăbită capul înăuntrul cabinei şi închise ferestruica rotundă. Cînd Timár se întoarse din nou spre locul unde fusese fata, nu mai văzu decît icoana sfintei Barbara.

Corabia îşi vedea de drum, înfruntînd furtuna.

Şi, deodată, mormîntul acela întunecos de piatră se deschise. În clipa în care cele două ziduri de cremene se depărtară, dispăru şi zăbranicul întunecat ce acoperise culmile. Pe cît de repede îl aşternuse, pe-atît de repede bora îl sfîrtecase, biciuind negura furtunii ; în faţa călătorilor se deschise deodată minunata vale a Cernei, cu malurile deluroase acoperite de la poale pînă către piscuri de vii şi livezi ; în depărtarea verzuie, scăldate de razele calde ale soarelui ce asfinţea, se zăreau case albe şi turnuri zvelte, cu acoperişuri vopsite în roşu ; printre picăturile de cleştar ale ploii se ivi curcubeul.

Dunărea nu mai îngrozea privirile nimănui : uriaşul fluviu se întinsese cu demnitate, reocupîndu-şi albia ce i se cuvenea ; în limpezimea apei albastre ca safirul, călătorii putură desluşi oraşul Orşova, clădit pe o insulă.

...Cea de-a patra şi cea mai mare primejdie !...

Soarele apusese cînd „Sfînta Barbara“ ajunse în dreptul Orşovei.

— Mîine o să fie un vînt mai îndrăcit decît cel care ne-a blagoslovit azi — murmură cîrmaciul, uitîndu-se spre cerul învăpăiat.

Spre asfinţit, văzduhul părea o mare de lavă în care parcă îşi dăduseră întîlnire toate nuanţele focului şi ale sîngelui ; perdeaua de nori, desfăcută la mijloc, lăsa să se vadă cerul care, pierzîndu-şi culoarea albastră devenise verde ca smaraldul. Munţii şi văile, pădurile şi satele, toate erau învăluite în lumina sîngerie a apusului de o strălucire atît de orbitoare, încît nu lăsa umbre ; în centrul priveliştii apărea Dunărea ca Phlegetonul [1] în flăcări iar undeva, în mijlocul ei, se înălţa o insulă cu turnuri şi clădiri înalte, învăpăiate, ce formau parcă un imens cuptor prin care, ca prin Purgatoriu, trebuia să păşească orice muritor ce voia să treacă hotarul dintre răsăritul ciumat şi apusul fără prihană.

Ceea ce apăsa asupra nervilor mai mult decît priveliştea învăluită în lumina aceea de foc prevestitoare de furtună era însă o mică luntre vopsită în galben şi negru, care se apropia de corabie, venind dinspre Schelă.

„Schelă“ li se spunea zăbrelelor duble printre care puteau să stea de vorbă, să se tocmească şi să facă tranzacţii locuitorii ţărilor de pe cele două maluri ale Dunării.

---

[1] Fluviu de foc din Infern.

„Sfînta Barbara“ ancorase în fața insulei și aștepta luntrea care se apropia. În luntre se zăreau trei oameni înarmați — doi luntrași și cîrmaciul ; doi dintre ei aveau puști cu baionetă.

Euthym se plimba neliniștit în sus și în jos prin fața cabinei sale. Timár veni lîngă el și-i șopti :

— S-apropie patrula de control.

Euthym vîrî mîna în punga de mătase pe care o ținea în chimirul de piele, scoase două fișicuri și le întinse lui Timár.

Fiecare fișic conținea o sută de galbeni.

Peste cîteva clipe luntrea ajunse lîngă corabie și cei trei oameni înarmați urcară pe bord.

Unul dintre ei, inspectorul vamal, *inspiciens*-ul, avea sarcina să controleze dacă în cală nu se găsesc cumva mărfuri de contrabandă sau arme ; ceilalți doi zapcii, erau ajutoarele înarmate ale acestuia, puși totodată să vegheze ca inspectorul să-și facă datoria conștiincios ; „curățitorul“, spion semioficial, avea rolul să-i pîndească pe cei doi zapcii dacă îl supraveghează așa cum trebuie pe inspector. La rîndul lor, cei trei — inspectorul și zapciii — alcătuiau un fel de tribunal oficial, care-l supunea pe „curățitor“ la un aspru interogatoriu, căutînd să afle dacă nu cumva vreunul din călători venise în contact cu ciumații.

Totul era sistematic organizat : fiecare funcționar își supraveghea colegul și toți la un loc pe fiecare în parte.

Pentru îndeplinirea formalităților de control, *inspiciens*-ului i se plătea în mod obișnuit o sută de creițari, celor doi zapcii — cîte douăzeci și cinci, iar „curățitorului“ — cincizeci ; ceea ce, desigur, era destul de puțin.

Cînd inspectorul puse piciorul pe bordul „Sfintei Barbara“, „curățitorul“ se grăbi să-l întîmpine. Inspectorul se scărpină după ureche, iar „curățitorul“

se scărpină sub nas : la atît se rezumară cei doi. Apoi inspectorul se întoarse spre Timár în timp ce zapciii își puseră baionetele la armă. Deocamdată stăteau la trei pași de căpitan, căci nu știau dacă Timár era sau nu contaminat de ciumă.

Începu interogatoriul :

— De unde ?

— De la Galați.

— Proprietarul corăbiei ?

— Brazovics Athanaz.

— Proprietarul încărcăturii ?

— Trikalis Euthym.

— Actele justificative ?

Predarea actelor se făcu luîndu-se mai multe măsuri de precauție. Se aduse o tigaie cu jăratic peste care se presără pelin și semințe de brad ; hîrtiile fură vînturate mai întîi de cîteva ori prin fumul iscat de arderea semințelor, apoi, cu ajutorul unui clește de fier, fură luate de inspector care le citi ținîndu-le la distanță ; în sfîrșit fură restituite. Deocamdată nu spuse nici un cuvînt referitor la actele corăbiei. Luară după aceea tigaia și aduseră în locul ei un urcior, de fapt o oală de lut cu gura atît de largă încît oricine și-ar fi putut vîrî pumnul în ea.

Urciorul înlesnea plata controlorilor. Deoarece ciuma se putea lua ușor prin intermediul monedelor, corăbierul sosit din Orient trebuia să pună mai întîi banii în urciorul plin cu apă, de unde vajnicul apărător al apusului îi scotea curați. În același fel se făceau și plățile la Schelă, unde orice ban trebuia pescuit dintr-un bazin cu apă.

Timár vîrî pumnul strîns în apa din urcior și-l scoase cu degetele larg desfăcute. La rîndul său, inspectorul vîrî și el mîna în urcior, scoțînd-o cu pumnul strîns, și o strecură apoi în buzunar.

O ! Era de prisos să mai controleze banii la lumina cerului învăpăiat pentru a vedea cît i se dăduse. Îşi dădu seama pipăindu-i, simţindu-i, după greutate. Doar de ! şi un orb recunoaşte aurul. Nici un muşchi nu tresări însă pe chipul lui.

Urmară zapciii care, cu o gravitate oficială, îşi pescuiră şi ei plata de pe fundul urciorului.

La urmă, cu faţa severă, ameninţătoare îşi făcu apariţia şi „curăţitorul". Un singur cuvînt de-al lui ar fi fost de ajuns ca „Sfînta Barbara" cu toţi pasagerii ei să rămîie zece sau douăzeci de zile sechestrată în carantină. Şi chipul lui rămase imobil după îndeplinirea ritualului cuvenit.

Toţi aceşti slujbaşi erau oameni cu sînge rece, pe care nu-i interesa decît datoria.

Apoi inspectorul, cu o voce aspră, ceru să i se deschidă uşa pentru a intra în cala vasului. Dorinţa i se îndeplini pe dată. Cei trei intrară în interiorul corăbiei ; nimeni din echipaj n-avea voie să-i urmeze. Odată singuri, cei trei bărbaţi începură să rînjească, în timp ce „curăţitorul", rămas afară, zîmbea sub glugă.

Desfăcură unul din saci. Într-adevăr conţinea grîu.

— E cam cu neghină ! constată inspectorul. Probabil că şi în ceilalţi saci e tot grîu şi desigur că-i tot atît de neghinos.

După acest control începu redactarea protocolului ; unul dintre domnii înarmaţi ţinea călimara şi uneltele de scris, iar celălalt caietul de procese-verbale. Inspectorul notă cu exactitate ceea ce constatase. Apoi mîzgăli ceva pe o bucată de hîrtie, pe care o împături şi-i puse un sigiliu oficial, dar fără să scrie deasupra nici o adresă.

După ce scotociră în mod amănunţit toate ungherele unde s-ar fi putut ascunde vreun obiect suspect,

cei trei controlori ieşiră la lumina zilei. De fapt, la lumina lunii, deoarece între timp soarele scăpătase iar printre norii zdrenţuiţi lucea o lună strîmbă, cînd ascunzîndu-se, cînd arătîndu-şi chipul.

Inspectorul îl chemă pe Timár şi, pe un ton grav şi oficial, îi aduse la cunoştinţă că pe corabie nu s-a găsit nici o marfă interzisă ; cu aceeaşi voce oficială, îl invită pe „curăţitor" să-şi facă declaraţia referitoare la problemele sanitare privind corabia. „Curăţitorul", amintind jurămîntul pe care-l depusese, declară că nici o persoană şi nimic din ce se găsea pe corabie nu e contaminat. Apoi fu eliberată o adeverinţă cum că toate actele au fost găsite în regulă şi odată cu ea chitanţa pentru sumele primite : o sută de creiţari pentru inspector, de două ori douăzeci şi cinci pentru zapcii şi cincizeci pentru „curăţitor". Nu lipsea nici un creiţar. După aceea, chitanţele fură trimise proprietarului încărcăturii care tot timpul controlului nu-şi părăsise cabina. Proprietarul tocmai lua masa. În schimbul chitanţelor, i se ceru să elibereze contrachitanţe, confirmînd sumele predate. Din toate aceste chitanţe şi parachitanţe, atît proprietarul încărcăturii cît şi respectivii slujbaşi cu mutre grave se încredinţau că Timár înmînase exact atîţia creiţari cîţi i se dăduseră şi că nici unul nu i se lipise de degete.

Da, creiţari, numai că... de aur !

Prin mintea lui Timár fulgeră deodată un gînd : dacă în loc de cincizeci de galbeni pe care grănicerul acela murdar trebuia să-i pescuiască din urcior (bani prea mulţi de altfel pentru el), ar fi pus numai patruzeci ? Nimeni n-ar fi aflat vreodată că el oprise zece. Ba putea să ascundă chiar jumătate din întreaga sumă ; cine să-l controleze ? Cei care urmau să primească banii erau destul de bine răsplătiţi şi numai cu jumătate din sumele primite.

Dar de undeva, dinlăuntrul ființei lui țîșni un alt gînd.

„Ceea ce ai făcut tu se cheamă mituire. Mita n-ai dat-o însă din avutul tău. Punga lui Trikalis s-a ușurat, dar asta pentru că așa i-au cerut lui afacerile; tu ai dat doar banii și ești tot atît de nevinovat de toată treaba asta ca și bietul urcior. De ce i-a mituit Trikalis pe controlori? N-ai de unde să știi. O fi încărcată corabia cu marfă de contrabandă? Oare omul ăsta care-și risipește banii pentru a-și scăpa cît mai repede pielea este un refugiat politic, sau eroul fugărit al unei aventuri romantice? Oricine ar fi, nu-i treaba ta. Dar din clipa în care un singur ban ți s-ar lipi de degete, ai deveni un părtaș la tot ceea ce apasă, poate, conștiința acestuia. Nu lua nimic pentru tine."

Inspectorul anunță că vasul poate să-și continue drumul, iar drept semn arboră pe catargul corăbiei pavilionul alb-roșu, cu vultur negru.

Constatîndu-se astfel în mod oficial că vasul care sosise dinspre răsărit nu era contaminat, inspectorul dădu mîna cu Timár, fără să-și mai cufunde mîinile în apă și-i spuse:

— Dumneata ești din Komárom. Pesemne că-l cunoști pe șeful secției de aprovizionare a armatei, domnul Kacsuka. Da? Ei bine, de îndată ce ajungi acasă dă-i această scrisoare. N-am scris adresa, pentru că nu-i nevoie. N-o să-i uiți numele. Aduce cu numele unui dans spaniol. Îndată ce ajungi acasă dă-i scrisoarea. N-o să-ți pară rău.

Spunînd acestea îl bătu prietenește pe umăr, ca și cum Timár i-ar fi datorat recunoștință veșnică și, cu asta, toți se grăbiră s-o șteargă de pe puntea corăbiei și să se întoarcă la Schelă în luntrea vopsită cu dungi galbene și negre.

„Sfînta Barbara" putea să pornească mai departe. Chiar dacă de sus şi pînă jos ar fi fost încărcată cu saci umpluţi cu sare, cafea sau tutun turcesc, chiar dacă fiecare călător ar fi fost plin din cap pînă-n picioare de holeră şi lepră, acum nimeni nu mai avea dreptul s-o oprească din drumul ei pe Dunăre.

Corabia nu transportă însă nici marfă de contrabandă, nici ciumă, ci... cu totul altceva.

Timár puse bileţelul fără adresă în portmoneu, întrebîndu-se nedumerit : „Oare ce-ar putea să conţină ?" În bilet scria :

„Cumetre ! Îţi recomand în mod deosebit pe acel care îţi va aduce aceste rînduri. E un om de aur !"

„INSULA NIMANUI"

Chiar în noaptea aceea edecarii lăsaţi pe malul sîrbesc îşi urcară atelajele pe bacuri şi trecură pe malul unguresc, aducînd cu dînşii şi odgonul tăiat şi vestind în drumul lor că odgonul se rupsese singur în dreptul vîrtejului primejdios de lîngă Perigrada, iar vasul pe care-l remorcaseră pierise înghiţit de valuri.

În dimineaţa următoare nu mai era nici urmă de „Sfînta Barbara" în portul Orşova ! Dacă, din întîmplare, comandantul canonierei turceşti s-ar fi gîndit să vîslească prin canalul de mijloc al Porţilor de Fier şi să înainteze pînă la Orşova, nici acolo n-ar mai fi găsit ceea ce căuta ; iar dincolo de Orşova, pînă la Belgrad, turcii nu stăpîneau decît jumătate din Dunăre ; jumătatea dinspre malul unguresc nu mai era supusă sultanului. Doar fortăreaţa de pe insula Orşova Nouă se mai afla încă în mîi-

nile lor. „Sfînta Barbara“ plecă din Orşova către orele două după miezul nopţii. De obicei, după miezul nopţii vîntul nu mai bate, aşa că timpul favorabil trebuie folosit. Echipajul primi porţii duble de rachiu pentru a lucra cu mai multă voie bună. Şi astfel, în liniştea dimineţii, glasul melancolic al cornului de pe corabie se auzi iarăşi, mai sus de Orşova.

Plecarea se făcuse într-o linişte desăvîrşită în timp ce de pe meterezele fortăreţei din insula Orşova Nouă se auzeau strigătele tărăgănate ale santinelelor turceşti. Cornul corăbiei dădu primele semnale abia după ce vîrful muntelui Allion dispăruse înapoia munţilor înconjurători.

De îndată ce sună cornul, Timéa îşi îmbrăcă grăbită burnusul[1] alb şi, părăsind cabina unde dormise cîteva ceasuri, ieşi pe puntea corăbiei să-l caute pe Euthym, care nu numai că nu închisese ochii în noaptea aceea, dar nici măcar nu intrase în cabină şi — lucrul cel mai ciudat de altfel — nu trăsese nici un fum de ciubuc ! Se temuse ca grăuntele de foc din vîrful pipei să nu trezească bănuielile turcilor de pe insula Orşova Nouă.

Timéa simţea că trebuie să repare o greşeală faţă de cineva. De aceea, fără nici un îndemn, intră în vorbă cu Timár întrebîndu-l despre locurile pe unde treceau. Sufletul ei de copil simţea instinctiv că datora recunoştinţă acestui om.

Revărsatul zorilor găsi corabia aproape de Ogradina. Timár îi arătă fetei un monument istoric, datînd de 18 secole. Era tabula lui Traian, tăiată în stînca abruptă şi susţinută de doi îngeri ; colţurile îi sînt înconjurate de delfini, iar inscripţiile de pe

[1] Manta de lînă, cu glugă, cum poartă arabii (n.t.).

ea vorbesc despre faptele lumeşti ale împăratului-zeu.

Timár întinse Timéii ocheanul pentru a putea desluşi literele săpate în stîncă.

— Nu cunosc literele astea ! zise Timéa.

Erau litere latine.

După ce dispare culmea ascuţită a Sterbeţului, aflat pe malul sîrbesc, urmează iarăşi un coridor de piatră care strînge Dunărea într-o albie îngustă de numai 510 picioare. Acest coridor e cunoscut sub numele de Cazane. De ambele părţi — ziduri de piatră prăpăstioase şi înalte de peste 2000—3000 de picioare, cu cotituri ce se pierd în pîcla de opal. Din coasta unuia dintre pereţii prăpăstioşi, de la o înălţime de o mie de picioare, ţîşneşte dintr-o peşteră şi se prăvăleşte ca un şuvoi argintiu, un pîrîiaş subţire care se preface într-o pulbere fină mai înainte să ajungă în Dunăre. Cei doi pereţi de stîncă sînt neîntrerupţi ; stînca se desface numai într-un singur loc şi din întunecata vale alpină, prin strunga ce se deschide, se poate întrezări o pajişte înflorită, iar în depărtare — un turn alb, zvelt : Turnul Dabovei. Acolo începe Ungaria.

Timéa nu-şi luă ochii de la această privelişte decît după ce corabia trecu de ea ; munţii se împreunară din nou şi ascunseră peisajul, iar umbrele lor întunecate se întinseră peste prăpastia adîncă.

— Parcă am trece prin coridorul lung al unei închisori, ca să pătrundem într-o ţară de unde nu mai există întoarcere — murmură ea către Timár.

Cele două ziduri se înalţă mereu ; peste oglinda Dunării se aşterne o înnegurare din ce în ce mai grea ; şi, pentru ca priveliştea de groază să fie mai desăvîrşită, în peretele dinspre miazănoapte apare

deodată gura întunecată a unei peşteri înconjurată de parapete, cu creneluri pentru tunuri.

— E peştera Veterani — explică Timár. Aici, acum o sută patruzeci de ani, trei sute de viteji avînd doar cinci tunuri, au luptat timp de patruzeci de zile împotriva unei întregi oştiri otomane.

Timéa clătină din cap. Căpitanul cunoştea însă şi alte amănunte despre peştera aceea.

— Mai tîrziu, să tot fie vreo patruzeci de ani de atunci, ai noştri au apărat din nou această peşteră, într-o altă luptă sîngeroasă cu turcii. Otomanii au pierdut peste două mii de oameni sub stîncile astea.

Timéa îşi încruntă sprîncenele-i subţiri şi privi atît de rece spre povestitor, încît acestuia îi pieri pofta să se mai laude. Apoi, acoperindu-şi gura cu burnusul, copila îi întoarse spatele şi intră în cabină de unde nu mai ieşi decît atunci cînd se înnoptă.

Privea prin ferestruica micuţei cabine cum se perindă pe mal turnurile cetăţilor prefăcute în ruine, pichetele singuratice, masive şi scorojite de vreme, stîncile împădurite ale văii Klisura apoi, rînd pe rînd, stîncile uriaşe aruncate în mijlocul fluviului, piatra de la Trescovăţ care stîrneşte o adevărată cascadă şi, la urmă, Babagaiul cel înalt de 30 de stînjeni, cu versanţii ferestruiţi. Nu se interesă însă de istoricul turnului acela octogonal de cetate care se zărea în tovărăşia altor trei turnuri mai mici înconjurate de metereze şi parapete. Dacă ar fi întrebat, ar fi auzit povestea frumoasei Rozgony Cicelle, ar fi aflat cum a pierit Zsigmond [1], regele Ungariei, şi ce dezastru a urmat apoi în ţară. Acolo era cetatea Galambócz.

De la un capăt la altul, cele două maluri deapănă istoria ; istoria a două popoare, puse de o

[1] Rege al Ungariei, a trăit între anii 1368—1437.

soartă smintită să se ucidă unul pe altul şi care, la începutul fiecărei încăierări, se întîlneau mai întîi prin aceste locuri. Malurile sînt o nesfîrşită catacombă unde se mai păstrează încă oasele a sute şi sute de mii de viteji.

Timéa nu mai ieşi din cabină să mai stea de vorbă cu Timár nici în ziua aceea şi nici în ziua următoare. În caietul ei de schiţe făcu unele desene pe care izbuti să le însăileze destul de frumos. Între timp, corabia înainta încet în susul apei.

După alte trei zile „Sfînta Barbara" ajunse în locul unde rîul Morava se varsă în Dunăre. La gura rîului se înalţă cetatea Szendrö. Pe cele 36 de turnuri ale acesteia a fluturat adesea cînd drapelul cu chipul Fecioarei Maria, cînd drapelul verde al Profetului, iar zidurile sale rotunde şi cernite au fost spălate din belşug de sîngele multor popoare.

În dreptul celeilalte guri a Moravei putrezesc pereţii golaşi ai vechii cetăţi Kulics, iar dincolo de insula Ostrova, pe un dîmb, se înalţă ruinele cetăţii Rama. Peste tot, numai pietre funerare.

Dar nu-i cazul să rămînem cu gura căscată privind toate acestea. Azi nimeni n-are vreme să se gîndească la gloria apusă a unor popoare în declin deoarece se petrec lucruri mult mai importante.

În clipa în care începe să se deschidă pusta ungară, vîntul de nord se aruncă cu atîta tărie asupra corăbiei încît edecarii nu mai izbutesc s-o ţină. Vîntul zvîrle corabia spre celălalt mal. E limpede că nu se mai poate înainta.

După ce schimbă cîteva vorbe în taină cu Timár, Trikalis se îndreaptă spre cîrmaci.

Domnul Fabula leagă cîrma cu o frînghie şi o lasă aşa ; apoi cheamă echipajul din luntre şi strigă spre mal edecarilor să se oprească. În atare situaţie nici vîntul, nici remorcatul nu mai sînt de ajutor.

În fața corăbiei se înalță insula Ostrova; din ea se prelungește în Dunăre o limbă de pămînt lungă și ascuțită, plină de rîpi și prăpăstii care, în partea de miazănoapte, este acoperită de sălcii uriașe, gîrbovite de vreme.

Corabia trebuia să ajungă în partea de miazăzi a insulei, acolo unde va putea să poposească întocmai ca într-un port, ferită de vîntul de miazănoapte și ascunsă de privirile iscoditoare ale străinilor. Căci, pe acest braț mai lat al Dunării care înconjoară insula dinspre Serbia, nu se circulă, albia sa fiind presărată cu numeroase bancuri de nisip și steiuri pleșuve.

Dar ce mînă măiastră poate conduce vasul în partea de miazăzi a insulei?

Corabia nu mai poate fi remorcată, deoarece pe insulă nu există nici un drum pe unde ar putea merge caii de remorcă și nici nu putea să treacă de-a curmezișul din cauza vîntului care împiedică vasul să plutească împotriva curentului.

Atunci ce-i de făcut?

Se aruncă ancora în mijlocul Dunării, iar odgonul de remorcă se dezleagă și e tras pe corabie. De capătul odgonului se prinde o a doua ancoră; aceasta e suită în luntre, iar vîslașii pornesc spre insula Ostrova; ajunși la capătul odgonului, aruncă ancora în apă și se înapoiază pe corabie.

Se ridică prima ancoră iar odgonul celei de a doua se leagă de un cabestan pe care patru marinari încep să-l învîrtească cu ajutorul unor răngi petrecute prin el. Odată cu înfășurarea înceată a odgonului pe cabestan, corabia începe să plutească lin spre ancora prinsă de fundul Dunării.

E o muncă istovitoare.

Cînd, în sfîrșit, corabia ajunge deasupra ancorei aruncate, în luntre este urcată prima ancoră. Vîs-

laşii pornesc din nou, ancora e iar azvîrlită în Dunăre şi odgonul se înfăşoară pentru a doua oară pe cabestan. Şi aşa, cu preţul unei munci istovitoare, corabia se tîrăşte pas cu pas împotriva curentului, împotriva furtunii.

Folosind numai braţele oamenilor, pentru a trage o corabie încărcată ca „Sfînta Barbara" din mijlocul Dunării pînă în dreptul crestei acelei insule, e necesară cel puţin o jumătate de zi de trudă. O jumătate de zi istovitoare pentru cei care muncesc, plicticoasă pentru cei care privesc. În asemenea clipe, corabia încărcată devine urîtă şi anostă.

Vasul părăsi braţul umblat al Dunării, unde îl întîmpinaseră ruinele veacurilor trecute, unde se întîlnise cu alte vase şi unde şiruri întregi de mori se auzeau tocînd, şi pătrunse în bucla braţului neumblat, acolo unde, dinspre dreapta, o insulă lungă şi pustie ce părea a fi în întregime acoperită cu plopi şi sălcii îl ascunse cu totul ; nici urmă de aşezare omenească pe mal ; spre stînga, apa Dunării părea că se afundă într-un stufăriş des şi întunecos. Numai într-un singur loc, prezenţa uscatului era trădată de nişte plopi înalţi, cu frunze argintii, care se înălţau ca o pată în mijlocul vegetaţiei din insulă. În acest pustiu lăcaş al tăcerii făcu popas „Sfînta Barbara".

Acum însă se ivi un alt necaz : se terminaseră merindele. La plecarea din Galaţi socotiseră că vor face, ca de obicei, un popas mai îndelungat la Orşova unde s-ar fi putut aproviziona cu alimente proaspete. Plecînd însă de-acolo în toiul nopţii şi în mare grabă, la sosirea lîngă insula Ostrova constatară că pe corabie nu se mai afla decît puţină cafea, zahăr şi o cutie cu dulceţuri turceşti ce aparţinea Timéii, cutie pe care fata nu voia s-o desfacă ; avea de gînd s-o dăruiască cuiva.

— Nu-i nici o nenorocire ! spuse Timár. Trebuie să hălăduiască vreo ființă omenească pe vreunul din cele două maluri ; berbeci și iezi găsești oriunde, și-apoi cu bani poți cumpăra de toate chiar și prin locurile astea.

Se mai ivi însă și-o altă năpastă. Deoarece corabia rămăsese ancorată și bătrînul fluviu biciuit de vînt o legăna necontenit, Timéii i se făcu rău, fapt care o sperie de-a binelea.

Se putea oare găsi undeva pe aproape vreun adăpost în care fata și tatăl ei să-și petreacă noaptea liniștiți ?

Privirea ageră a căpitanului desluși deodată o dîră subțiratică de fum, care se ridica deasupra plopilor ce se înălțau în mijlocul stufului. Fără îndoială că acolo era o așezare omenească.

— Mă duc să văd cine o fi stînd acolo.

Pe vas se afla o luntre mică și îngustă pe care Timár obișnuia s-o folosească la vînătoare în zilele cînd corabia stătea ancorată și deci căpitanul avea răgaz să dea o raită printre trestii la vînătoare de rațe sălbatice.

Timár dădu ordin ca luntrea să fie lăsată pe apă, își luă pușca, tolba de vînătoare și un mic năvod ce se putea strînge — n-avea de unde să știe ce va găsi : vînat sau pește — apoi o porni de unul singur prin stufăriș vîslind și cîrmind cu o singură lopată.

Vînător cu experiență și bun cunoscător al apelor, Timár găsi repede deschizătura pe unde se putea pătrunde în stufăriș ; apoi vegetația îl călăuzi arătîndu-i drumul.

Acolo unde la suprafața apei plutesc frunze mari de nufăr, cu florile lor albe-verzui ca ale lalelelor, înseamnă că apa e adîncă și că pe fundul ei se află

rămăşiţe ale plantelor depuse de curenţi ; în alte locuri, oglinda apei este acoperită de covorul verde al lintiţei. Pe catifeaua plutitoare stă la pîndă zgripţuroaica regnului vegetal, „mătrăguna apei“, de forma unei gulii, vînătă, rotundă şi buhăită, aducătoare de moarte pentru orice animal ; cînd Timár lovi una cu lopata, parcă ţîşni dintr-însa o flacără albastră împrăştiindu-şi pulberea de mucegai otrăvitor ; rădăcinile ei se înfig adînc în mîlul rău mirositor care înghite fără milă omul sau animalul împotmolit în el. Natura a hărăzit acestui vrăjitor ucigaş al florei locuri unde poate să se ascundă bine de tot.

Acolo unde volbura de apă se caţără pe trestiile ce par nişte ghioage, unde frumoasele umbrele ale roşeţelei (crinul de baltă — *butomus)* se leagănă deasupra papurei înverzite, înseamnă că dedesubt e prundiş care, cînd apele scad, iese la suprafaţă. În sfîrşit, acolo unde mana de apă *(polygonum)* începe să formeze tufişuri printre care dacă trece un vîslaş, borul pălăriei i se umple cu seminţe mărunte care-s hrana săracilor — mana din deşert — ei bine, acolo trebuie să fie pămînt ce se-nalţă, locuri unde doar rădăcinile plantelor stau în apă !

Dacă luntraşul nu pricepe glasul plantelor călăuze, poate să rătăcească în stufărişul care-l ameţeşte şi să nu mai iasă din el cît e ziua de lungă.

După ce străbătu acest stufăriş care, cu ciorchinii săi de flori de culoarea pielei formau o adevărată pădure, Timár zări dintr-odată ceea ce căuta : o insulă. Era într-adevăr o formaţie aluvionară nouă, o insulă care nu figura nici pe cea mai recentă hartă.

În albia braţului drept al Dunării, existase cîndva o aglomerare de stînci. La picioarele lor, cursul molatic al apei, care aici făcea un cot, depusese un

banc de nisip. Într-o iarnă, în timpul unor inundaţii, sloiurile de gheaţă se izbiră de insula Ostrova şi-i rupseră un colţ, tîrînd cu ele pămînt, piatră, grămezi întregi de arbori ; apoi, cocoloşul acela deluvian format din sloiuri, stînci şi tulpini de copaci se buluci peste bancul de nisip din spatele stîncii şi se opri acolo. Vreme de o jumătate de secol, an de an, fiece nouă revărsare adusese şi depusese peste el cîte un nou strat de nămol ; partea stîncoasă creştea din pricina pietrişului cărat mereu de ape, iar pe pămîntul format din trunchiurile putrezite ale arborilor se înălţase, cu repeziciunea şi abundenţa caracteristică lumii noi, o vegetaţie virgină ; astfel luase naştere o insulă necunoscută. O insulă care nu era a nimănui ; n-avea nici stăpîn, nici rege, nici autorităţi, nici preoţi, şi nu aparţinea nici unei ţări, nici unui judeţ, nici unei dioceze. Multe locuri ca acesta se pot găsi la hotarul turco-sîrb, adevărate colţuri de rai, unde nu ară şi nu coseşte nimeni, unde nu pasc vitele nimănui. E ţara plantelor şi a animalelor sălbatice. Şi cine ar putea spune a mai cui încă ?

Ţărmul de miazănoapte al insulei stătea mărturie felului în care se născuse ea. Pietrişul îngrămădit forma adevărate baricade iar în unele locuri pietroaiele erau mari cît o căpăţînă de om sau chiar cît un butoi ; printre ele se aflau rădăcini de trestie şi resturi de lemn putrezit ; bancul de nisip, fiind mai jos, era acoperit de scoici dunărene cu cochilii verzibrune, iar în coasta malului nămolos se zăreau nişte scobituri de mărimea unor căldări în care, la sunetul paşilor ce se apropiau, sute de broaşte ţestoase se grăbeau să se ascundă.

Ţărmul era acoperit pe toată lungimea lui cu arbuşti pitici de răchită roşie. Primăvara, cînd porneau

sloiurile, toată partea aceasta era despădurită, retezată de blocurile de gheaţă.

În acest loc ajunse Timár cu luntrea pe care o legă de tulpina unei răchite. Pătrunzînd mai în adîncul insulei, fu nevoit să străbată adevărate păduri virgine de sălcii şi plopi uriaşi pe care, ici-colo, furtuna îi culcase la pămînt. Rugii de mure — lianele fructifere ale insulelor — formau boschete pline de spini, iar valeriana, crescută din belşug pe pămîntul acela putred, îşi amesteca mireasma cu mirosul de doctorie al plopilor.

Pe o cîmpie netedă situată undeva mai jos unde nu erau nici arbori, nici tufe, pe marginea unei băltoace acoperite cu ierburi grase, se înălţau plante în formă de umbrelă, baraboiul şi *sison amonum*[1] cu miros de scorţişoară ; grupate la un loc şi izolate ca nişte aristocrate ale plantelor, se semeţeau strigoaiele *(veratrun)*, plante mari de un stînjen, cu flori de un roşu aprins ; prin iarbă se iţeau flori de nu-mă-uita şi tătărească cu corole roşii, grele de miere. Nu era deci de mirare că în scorburile putrede ale sălciilor roiau atîtea albine sălbatice. Printre flori, ca nişte minunate fructe verzi, brune şi roşii, se zăreau capsulele coapte ale unor plante mai puţin cunoscute care înfloreau primăvara.

Dincolo de cîmpia aceea se întindea un desiş în care sălciile şi plopii se amestecau cu mărul pădureţ ; tufe de păducel acopereau partea de jos a tulpinelor. Aici terenul se mai înălţa puţin.

Timár se opri şi ascultă. Nici o mişcare.

Pe o insulă ca asta nu trăieşte nici un fel de mamifer. Ar pieri din pricina inundaţiilor. Trăiesc doar păsări, insecte şi reptile. Dintre păsări, nici privighetoarea, nici porumbelul sălbatic nu vin aici ; n-ar

---

[1] Plantă umbeliferă cu flori galbene.

supraviețui pe o astfel de insulă. Păsările acestea se aciuiază numai acolo unde locuiesc oameni, unde sînt culturi.

Totuşi două specii de vietăţi trădau existenţa omului chiar şi pe această insulă. Prima era viespea, iar a doua, grangurul. Şi prima şi a doua au o pasiune : fructele altoite. Or, acolo unde pe crengile copacilor se aflau faguri uriaşi făcuţi de viespi şi unde din pădure se auzea fluieratul îmbietor al grangurului, trebuie să existe astfel de fructe.

Timár porni deci după fluieratul grangurului.

După ce trecu ca vai de lume prin boschetele de păducel şi măcriş păsăresc pline de spini care îl împunseră prin haină cu acele lor ascuţite, se opri deodată, vrăjit, înmărmurit.

Ceea ce vedea i se părea un colţ de rai. În faţa lui se întindea o minunată grădină de vreo cincişase iugăre, cu pomi fructiferi sădiţi nu în rînduri, ci grupaţi simetric, cu ramuri ce atîrnau pînă la pămînt îngreuiate de dulcea lor povară. Meri şi peri, cu crengile pline de fructe roşii-aurii, pruni de tot soiul cu fructe ce formau parcă pe ramuri buchete de trandafiri sau de crini ; iar pe jos, prin iarbă, prisosul căzut şi necules încă.

Se zăreau apoi nenumărate boschete de zmeură, coacăze şi agrişe, iar printre trunchiurile pomilor cu ramuri vînjoase se tupilau merii de Sidon — (gutuii) — ale căror crengi atîrnau pînă la pămînt, sub povara fructelor aurii.

Nici o potecă prin labirintul de pomi ; pămîntul era pretutindeni năpădit de ierburi.

Privind însă printre pomi, Timár zări o grădină de flori care parcă-l îmbia să se apropie. Flori de cîmp, nespus de frumoase pe care nu le poţi găsi în grădinile obişnuite, smălţau pămîntul. Tufele de clopoţei sinilii, aişorii pestriţi, ciorchinii sîngerii de

cîrmîz şi minunatele ophrize cu florile lor ca nişte fluturi, transformate ca prin minune în flori de grădină, trădau prezenţa unor fiinţe omeneşti. De altfel, această prezenţă o trăda şi locaşul ce se zărea mai departe, şi din al cărui coş ieşise fumul.

Era un adăpost mic şi ciudat. O stîncă uriaşă, avînd o scobitură în care se găsea pesemne vatra ; mai jos, urma o altă vizuină : pivniţa. Sus, în vîrful stîncii, se înălţa coşul din care ieşea fumul. Rezemată parcă de stînca uriaşă — o cocioabă de piatră şi lut, cu două ferestre şi două camere. O fereastră era mai mică decît cealaltă, iar una din încăperi mai scundă decît vecina ei ; amîndouă cămăruţele erau acoperite cu stuf. Lipit de pereţii camerelor, se găsea un cerdac de lemn frumos împodobit care alcătuia un fel de coridor deschis.

Dar nici adăpostul de piatră, nici cel de lut sau de lemn nu arătau din ce fuseseră construite, deoarece în partea dinspre miazăzi pereţii erau ascunşi de viţă de vie încărcată cu mii de ciorchini roşii şi vineţi ce surîdeau printre frunzele îngălbenite de brumă, iar spre miazănoapte de hameiul cu conurile-i coapte ce acopereau ca nişte smaralde chiar şi uriaşa stîncă al cărei vîrf pleşuv era căptuşit cu muşchi, nelăsînd astfel nici o bucăţică de loc neînvăluită în verdeaţă.

De bună seamă că aici locuiau femei.

ALMIRA ŞI NARCISA

Timár îşi îndreptă paşii spre acel adăpost tainic. Prin grădina cu flori descoperi curînd o potecă ce ducea spre casă, dar atît de năpădită de ierburi încît paşii celui care o străbătea nu făceau nici un

zgomot ; puteai să ajungi lîngă cerdac fără ca cineva să te simtă.

Nu se vedea picior de om prin apropierea casei şi nici mai departe.

În faţa cerdacului însă stătea tolănit un cîine mare, negru. Un cîine din vestita rasă Newfoundland, un animal atît de inteligent şi distins încît, văzîndu-l, parcă nu-ţi venea să-l tutuieşti ci te simţeai obligat să i te adresezi cu „dumneavoastră".

Sus-numitul „domn" patruped era de altfel şi unul dintre cele mai frumoase exemplare ale rasei sale, un animal uriaş şi viguros ; aşa cum stătea lungit în faţa cerdacului, ocupa tot spaţiul cuprins între cei doi stîlpi. Acest paznic tuciuriu binevoi să se prefacă adormit, dînd a înţelege că nu observase nici pe necunoscutul care se apropia şi nici un anumit animal care, îndrăzneţ şi obraznic, făcea tot ce-i sta în putinţă ca să pună la încercare răbdarea plină de demnitate a uriaşului patruped. Animalul acela era o pisică albă, atît de neruşinată, încît îndrăznea să facă tumbe de-a lungul şi de-a latul „stimatului domn" care stătea tolănit, să umble cu gheruţele pe la nasul acestuia, ba, mai mult, să se culce în faţa lui şi să-i prindă între ghearele-i gingaşe una din labele uriaşe ca să se joace cu ea ca şi cu o păpuşă. Cînd gîdilăturile se înteţiră, „domnul" cel mare şi negru îşi retrase laba şi-i întinse alta pentru ca pisica să-şi continue joaca.

În loc să se teamă spunîndu-şi : „Vai de mine ! Dacă namila asta neagră sare la mine ?" — Timár gîndi : „Tii, ce-o să se mai bucure Timéa cînd o să vadă pisicuţa asta albă !"

Numai că din cauza cîinelui nu puteai intra în casă ; trupul patrupedului bara drumul. Timár tuşi pentru a-şi trăda prezenţa. Auzindu-l, uriaşul animal ridică încet capul şi-l măsură pe noul venit de sus

pînă jos cu ochii săi mari, căprui şi inteligenţi care au o căutătură aproape omenească şi care ştiu să plîngă şi să rîdă, să fie supăraţi şi să mîngîie ; apoi îşi culcă din nou capul pe pămînt ca şi cînd ar fi vrut să zică : „Nu e decît «un» om ! Păi pentru atîta lucru nu face să «ne» sculăm."

Timár se gîndi că fumul nu iese de la sine şi că în bucătărie trebuie să fie cineva care să aţîţe focul. De aceea porni hotărît să adreseze persoanei necunoscute, pe care o bănuia înăuntru, salutările sale în trei limbi : ungureşte, româneşte şi sîrbeşte.

Numaidecît auzi o voce de femeie care îi răspunse pe ungureşte :

— Bună ziua ! Intră ! Cine e ?

— Aş intra, dar cîinele îmi aţine calea.

— Treci peste el.

— N-o să mă-nhaţe ?

— Nu se-atinge de oamenii cumsecade.

Timár îşi luă inima în dinţi şi păşi peste cîinele uriaş care stătea de-a curmezişul drumului ; animalul nici nu se clinti, ci ridică doar puţintel din coadă de parcă ar fi vrut să-i dea bineţe.

Păşind în cerdac, Timár văzu în faţa lui două uşi : una care ducea într-o încăpere clădită din piatră, cealaltă într-o încăpere săpată în piatră. Aceasta din urmă era bucătăria. Acolo zări o femeie care, stînd în faţa vetrei, ţinea în mînă o sită pe care o învîrtea deasupra jeraticului. Înţelese că ceea ce vedea în faţa lui nu era o vrăjitoare cu îndeletniciri magice, ci o femeie care prăjea boabe de porumb ca să facă floricele. Se-nţelege că o asemenea îndeletnicire nu putea fi întreruptă din cauza unui străin !

Floricelele sînt foarte apreciate în Ungaria şi cred că nu trebuie să explic nimănui ce sînt şi cum sînt ! Fapt este însă că la expoziţia industrială de la New-

York, de acum cîţiva ani, s-a decernat o medalie de aur nu ştiu cărui yankeu care, cică, a descoperit modul de a face floricele în America. Ce ţi-e şi cu americanii ăştia gata să inventeze toate cele!

Floricelele constituie o hrană minunată. Poţi să mănînci mult şi bine fără să te saturi; iar cînd crezi că ai mîncat destul, tocmai bine ţi se face iarăşi poftă.

Femeia care stătea în faţa vetrei, îndeletnicindu-se cu această ramură a artei culinare, era oacheşă, voinică, vioaie şi avea buzele strînse, aspre, dar ochii blînzi, plini de bunătate. Chipul său ars de soare arăta că trecuse de treizeci de ani. Îmbrăcămintea ei nu semăna cu îmbrăcămintea pestriţă a femeilor din popor de prin părţile acelea; dar nici cu cea orăşenească.

— Poftiţi, apropiaţi-vă domnule şi luaţi loc! rosti ea, cu o voce ciudată, aspră, deşi calmă. Răsturnînd floricelele albe ca zăpada într-un coşuleţ împletit, ea îl îmbie să guste. Apoi, luînd de lîngă vatră o cană, i-o întinse:

— E vin de vişine.

Şi acesta fusese preparat tot atunci.

Timár se aşeză pe scaunul ce i se oferise. Era un scaun aparte, meşterit din nuiele răsucite, un obiect cum rar întîlneşti. Văzîndu-l că se aşază, uriaşul portar se sculă şi el şi, ducîndu-se spre străin, se lungi în faţa acestuia.

Femeia dădu şi cîinelui din delicatesele prăjite iar animalul începu să le mestece ca un adevărat cunoscător în materie; pisicuţa cea albă vru să-l imite dar de la bun început floricelele i se lipiră de măsele aşa că se lăsă păgubaşă. Scuturîndu-şi una din lăbuţe de parcă la lăbuţa cu pricina ar fi păţit ceva, pisicuţa sări pe vatră şi, curioasă, începu să tragă cu ochiul spre o oală nesmălţuită care pufăia

lîngă foc; pesemne că acolo fierbea o mîncare mai pe placul dumneaei...

— Frumos animal! rupse tăcerea Timár, arătînd spre cîine. Curios că-i atît de blînd. Nici măcar nu mîrîie.

— Nu se leagă niciodată de oamenii cumsecade, domnule; dacă de casa noastră se apropie un străin care-i om blînd, îl recunoaşte de departe şi nici măcar nu latră; dar să îndrăznească să se apropie un hoţ! Îl simte chiar dacă-i în partea cealaltă a insulei şi vai de omul rău dacă ajunge să dea ochii cu dînsul! E un animal fioros. Ast-iarnă un lup s-a încumetat să treacă încoa' pe gheaţă: pusese gînd rău caprelor noastre. Puteţi să-i vedeţi blana acolo, în odaie. L-a sugrumat cît ai clipi. În schimb, omul bun poate să se urce şi în spinarea lui, că nu-i face nimic.

Timár se simţi măgulit auzind confirmarea oficială că era om bun. Hm! dacă mai deunăzi i s-ar fi lipit de degete vreunul din galbenii lui Trikalis, poate că acest cîine uriaş i-ar fi făcut cu totul altă primire!

— Aşadar, domnule, de unde veniţi şi ce v-a îndemnat să v-abateţi pe la noi?

— În primul rînd cer iertare că am intrat nitamnisam în grădina dumneavoastră, dar vîntul ne-a zvîrlit corabia de pe malul celălalt, aşa că a trebuit să ne refugiem aici, lîngă insula Ostrova.

— Chiar aşa! După şuieratul care s-aude, cred că bate un vînt năprasnic.

Locul acesta era înconjurat de un codru secular atît de des, încît, dacă se pornea vîntul, aici abia dacă se auzea un şuierat.

— Trebuie să zăbovim pînă cînd vîntul o să se mai potolească şi o să ne dea voie să pornim iar la drum. Merindele ni s-au cam terminat şi, din pri-

cina asta am fost nevoit să mă îndrept către prima aşezare omenească, acolo unde am văzut ridicîndu-se o şuviţă de fum, pentru a-l ruga pe stăpînul casei să ne dea, de-i va fi cu putinţă, ceva de-ale gurii pentru oamenii de pe vas... cu plată, bineînţeles...

— Pot să vă dau, domnule ; cît priveşte plata, o primesc, de bună seamă, că doar din asta trăiesc. Avem iezi, mălai, brînză şi fructe. Puteţi alege ce vreţi. De obicei, produsele noastre sînt cărate de precupeţii care vin cu bărcuţele din regiunile învecinate. Noi ne ocupăm cu grădinăritul.

(Timár n-o văzuse deocamdată decît pe femeia din faţa lui, dar auzind-o că vorbeşte la plural, înţelese că trebuia să mai fie şi alţi oameni prin apropiere.)

— Mai întîi şi-ntîi mulţumesc foarte mult pentru ceea ce ne oferiţi şi vă rog să-mi daţi din toate cîte aţi înşirat. O să trimit cîrmaciul corăbiei cu cîţiva băieţi să ducă totul aşa că vă rog să-mi spuneţi cît costă. Am nevoie de alimente pentru şapte oameni pe timp de trei zile.

— Lăsaţi punga în pace, domnule ; la noi nu se plăteşte cu bani. La ce mi-ar trebui bani aici, pe insula asta ? Cel mult ar tăbărî vreun hoţ să mă omoare ; aşa, dacă n-am bani, dacă toată lumea ştie că pe insula noastră nu găseşti nici măcar o jum' de creiţar, putem dormi liniştiţi. Noi facem schimb în natură. Eu dau fructe, miere, ceară, ierburi de leac şi primesc în schimb grîu, sare, pînzeturi pentru îmbrăcăminte, vase şi unelte de fier.

— Ca pe insulele din jurul Australiei.

— Chiar aşa.

— Bine, pe corabia noastră se găseşte şi grîu şi sare. Lăsaţi socotelile pe seama mea : o să ţin seama de valoarea exactă a lucrurilor pe care ni

le veţi da şi o să vă aducem mărfuri la aceeaşi valoare. N-o să vă înşel...

— Am toată încrederea, domnule!

— Aş avea însă o rugăminte. Pe corabia mea călătoreşte un domn cu fiica lui. Fata nu-i obişnuită să stea pe vas pe timp de furtună şi s-a îmbolnăvit. N-aţi putea să le daţi adăpost călătorilor mei pînă se potoleşte vijelia?

Femeia nu se simţi de loc încurcată auzind această cerere:

— Cum să nu, domnule! Uite, avem două odăiţe; într-una o să stăm noi, iar în cealaltă — dacă cel care cere adăpost e om bun — o să găsească ce doreşte — adică linişte, deşi, ce-i drept, nu-i prea mult confort. Iar dacă şi dumneavoastră doriţi să dormiţi aici, apăi n-o să aveţi încotro: trebuie să vă urcaţi în pod deoarece amîndouă camerele vor fi ocupate de femei străine; acolo o să găsiţi însă fîn proaspăt şi, după cîte ştiu eu, marinarii nu-s mofturoşi.

Timár nu-şi putea da seama cine era această femeie care, alegîndu-şi atît de frumos cuvintele, îşi expunea părerile într-un mod cum nu se poate mai cuviincios. Coliba aceea pe jumătate peşteră, aşezată în mijlocul unei insule pustii, nu-i dădea nici un indiciu.

— Vă mulţumesc foarte mult pentru bunăvoinţă; pornesc s-ajung degrabă pe corabie, să-i aduc pe călătorii mei.

— Foarte bine. Nu vă întoarceţi însă la luntrea dumneavoastră pe-acolo pe unde aţi venit. Bine v-ar mai sta să conduceţi aici o domnişoară tîrînd-o prin mlaştini, mocirle şi boschete cu ghimpi! Există o cărăruie destul de bună de-a lungul malului, numai că, fiind năpădită de iarbă — căci nu prea trece nimeni pe-acolo şi bălăriile cresc repede — o

să vă conducă cineva pînă la locul unde o să vă găsiţi luntrea. La întoarcere, o să puteţi debarca puţin mai aproape dacă veniţi cu o barcă mai mare. Veţi fi condus de îndată. Almira !

Timár se uită în jur să vadă din ce colţ al casei sau din ce tufiş al grădinii va apare acea Almira care urma să-l conducă la poteca dorită. Uriaşul cîine negru de Newfoundland se sculase şi dădea din coadă, lovind cu atîta putere în uşa deschisă încît aveai impresia că loveşte într-o tobă.

— Hai, Almira, condu pe domnul la mal ! spuse femeia.

Auzind porunca, Almira scoase cîteva sunete pe limba cîinească, apoi, apucînd cu dinţii de marginea mantalei lui Timár începu să-l tragă ca şi cînd ar fi vrut să-i spună : „Vino !"

— O ! Va să zică dînsa-i „persoana" care o să mă conducă ? Vă sînt foarte recunoscător, duduie Almira ! glumi Timár în timp ce îşi lua pălăria şi puşca ; şi după ce salută gazda, o porni după cîine.

Ţinînd mereu de marginea mantalei lui Timár, Almira îl conduse prietenos şi abil prin livada unde oaspetele trebuia să fie cu băgare de seamă pentru a nu strivi puzderia de prune căzute prin iarbă. Dar nici pisicuţa albă nu se lăsă mai prejos. Şi ea trebuia să afle unde-l duce Almira pe străin ! De aceea alerga prin iarba moale, cînd în faţa oaspetelui, cînd în urma lui. Ajunseră astfel la marginea livezii ; deodată însă de undeva de sus, răsună o voce :

— Narcisa !

Glasul era al unei fete şi ascundea un pic de reproş, multă dragoste şi foarte multă timiditate. Un glas plăcut.

Timár se uită împrejur, dorind în primul rînd să afle cine strigase, apoi cui fusese adresată chemarea. Nu-i trebui mult pînă se se dumerească, deoarece

pisicuţa albă ţîşni de lîngă el şi, zbîrlindu-şi coada, începu să se caţere pe trunchiul unui păr rămuros. Prin frunzişul des al pomului, Timár văzu fulgerînd un crîmpei de fustă albă, dar nu putu să zăbovească mai mult pentru a afla cine o chemase pe Narcisa ; Almira începu să scoată nişte sunete adînci, guturale, care pe limba patrupedelor însemnau probabil : „Ce rost are să iscodeşti ?“, astfel că Timár fu nevoit să-şi urmeze călăuza dacă nu voia ca o bucată din manta să-i rămînă între dinţii acesteia.

Almira îl conduse de-a lungul malului pe o cărare frumoasă, năpădită de iarbă şi, curînd, găsiră locul unde tînărul îşi lăsase luntrea. În clipa cînd sosiră, doi sitari de baltă zbucniră cu un fîşîit prelung, zburînd înspre insulă. Lui Timár îi trebui mai puţin de o clipă să se gîndească la cina minunată pe care urma s-o ofere Timéii şi, cu iuţeala fulgerului, îşi scoase puşca de pe umăr şi trase. În clipa următoare însă, fu şi el prăvălit la pămînt. Cînd slobozise focul, Almira îl înhăţase de guler şi-l trîntise de parcă l-ar fi lovit un trăsnet. Timár vru să se ridice, dar îşi dădu seama că avea de-a face cu un adversar mult prea puternic, un adversar cu care nu se putea glumi. Almira nu-i făcea nimic : îl ţinea însă de guler şi nu-i dădea voie să se scoale.

Tînărul căta s-o îmbuneze, numind-o cînd „domnişoara Almira“, cînd „bună prietenă“ şi încerca să-i explice că aşa-i la vînătoare, că n-a auzit în viaţa lui ca un cîine în loc să apuce vînatul, să-l înhaţe pe vînător, că cel mai nimerit lucru ar fi să se ducă şi să caute sitarii în tufiş ; dar nimic nu putea s-o înduplece pe Almira.

Scăpă din această situaţie primejdioasă datorită femeii de pe insulă, care, auzind împuşcăturile, sosea în fugă strigînd-o de departe pe Almira ; la glasul stăpînei, ciudatul prieten îi dădu drumul lui Timár.

— Vai de mine, domnule! se tîngui femeia, străbătînd în grabă mărăcinişurile pentru a ajunge mai repede la locul primejdiei. Am uitat să vă spun că nu-i voie să trageţi fiindcă o s-aveţi de furcă cu Almira. Împuşcăturile o supără îngrozitor. Ce proastă am fost că nu v-am spus asta de la început.

— Nu-i nici o supărare — răspunse Timár rîzînd. N-am ce zice : Almira asta ar putea fi cel mai straşnic paznic pădurar! Dar, ia vedeţi, am împuşcat o pereche de sitari care cred că vor fi cît se poate de potriviţi pentru cina musafirilor.

— O să-i caut ; dumneavoastră duceţi-vă la luntre şi, la întoarcere n-ar fi rău să vă lăsaţi puşca acasă ; nu de alta, dar de-aci încolo, dacă vă mai vede Almira cu puşca în mînă, o să v-o ia. Zău că nu-i de glumă cu dînsa!

— Mda, m-am convins de asta. E un animal voinic şi cuminte! Nici n-am avut vreme să mă gîndesc cum să mă apăr, că m-am şi pomenit la pămînt. Bine că nu m-a înhăţat de beregată!

— A, nu face ea de-alde astea! Dacă însă cineva i se împotriveşte, îl înşfacă de braţ cu colţii de parcă l-ar fereca în cătuşe, şi-l ţine aşa pînă venim noi să-l scăpăm. Şi-acum, domnule, la revedere!

Nu trecu nici un ceas şi luntrea cea mare trase la mal aducînd noii musafiri.

De îndată ce părăsiră corabia, Timár începuse să vorbească Timéii despre Almira şi Narcisa, pentru ca fata să-şi uite suferinţa şi teama de valuri. Cînd debarcară, îi trecură şi una, şi alta.

Căpitanul porni în frunte, călăuzindu-i, iar Timéa, la braţul lui Euthym venea în urma lui ; cortegiul era încheiat de doi marinari şi de cîrmaci care cărau mărfurile de schimb în nişte saci aşezaţi pe o targă.

Încă de departe auziră lătratul Almirei. Era un lătrat de bun venit prin care cîinele obişnuia să

anunţe sosirea cunoscuţilor. În atari situaţii Almira dădea fuga în întîmpinarea celor care veneau.

Într-adevăr, ea ieşi în calea oaspeţilor venind pînă la jumătatea drumului ; mai întîi alergă lătrînd în jurul întregului grup, apoi schimbă rînd pe rînd cîte o vorbă cu timonierul, cu marinarii şi cu Timár. Furişîndu-se lîngă Timéa se gudură, ba chiar îi linse mîna ; cînd ajunse însă la Euthym, se linişti şi începu să-i miroasă picioarele pînă sus pe coapse, apoi nu-l mai părăsi, adulmecînd în jurul lui şi dînd necontenit din cap atît de vehement, încît urechile i se loveau una de alta pocnind. Se părea că, în privinţa acestui călător avea unele observaţii de făcut.

Stăpîna casei de pe insulă îşi aştepta oaspeţii în cerdac ; cînd îi zări printre pomi, strigă numele cuiva :

— Noémi !

La această chemare, de undeva din fundul grădinii se auziră paşi. Apoi dintre cele două rînduri de tufe de zmeură, atît de înalte şi de dese încît păreau că se împreună alcătuind un adevărat zid verde, se ivi o tînără fată. Avea chipul unei copile cu trupul încă neîmplinit ; îmbrăcată cu o cămăşuţă şi o fustă albă, venea ţinînd în poală nişte fructe culese cu cîteva clipe mai înainte.

O apariţie idilică ivită din desişul verde. Cînd era serioasă, faţa ei avea culoarea gingaşă a trandafirului alb, iar cînd roşea, obrajii şi fruntea împrumutau culoarea trandafirului roşu. Fruntea-i senină şi boltită, în armonie cu sprîncenele-i mătăsoase şi fin arcuite, exprima o nesfîrşită bunătate ; avea ochi albaştri, expresivi şi privirea nevinovată ; buzele-i subţiri arătau sfială şi candoare. Cosiţele-i bogate şi vălurite aveau splendida culoare a nucilor aurii, iar una din cozi, dată pe spate, lăsa să se vadă cea mai gingaşă ureche din lume. Întregul ei chip trăda

o blîndeţe de care fata nu-şi dădea seama. Poate că pentru un sculptor care i-ar fi studiat una cîte una trăsăturile, fata n-ar fi constituit un model desăvîrşit; tăiate în marmură, poate nu le-am fi găsit frumoase: ele radiau însă o lumină ce o învăluia ca o aureolă, ceva care inspira simpatie, care te vrăjea de la prima vedere încît cu cît o priveai mai mult, cu atît te simţeai mai cucerit.

Cămaşa îi alunecase de pe umăr dar, parcă pentru a nu-l lăsa dezgolit, pisica albă se căţărase pe el, lipindu-şi capul de obrazul fetei.

Picioarele ei albe şi plăpînde erau desculţe — doar călca pe un covor, pe cel mai minunat covor împărătesc de catifea: pajiştea înveşmîntată de toamnă şi brodată cu flori albastre de veronică şi cu flori roşii, de ciocul berzei.

Euthym, Timéa şi Timár se opriseră la capătul tufelor de zmeură, aşteptînd-o să ajungă în dreptul lor. Copila socoti că salutul cel mai nimerit pentru musafiri e să-i îmbie cu fructele aduse în poală. Culesese nişte frumoase pere bergamote, cu dungi roşii. Fata se întoarse mai întîi spre Timár. Acesta alese fructul cel mai pîrguit şi i-l întinse Timéii, fapt pentru care, în acelaşi timp, amîndouă fetele ridicară supărate din umeri. Timéa, fiindcă în clipa aceea o pizmuia pe Noémi pentru pisica albă ce-i stătea pe umăr; Noémi, fiindcă lui Timár şi nu Timéii îi oferise mai întîi s-aleagă din fructele culese.

— Of, nepriceputo! strigă Noémiei stăpîna colibei; nu puteai să pui fructele mai întîi în coş? Ce ţi-a venit să le serveşti din poală? Of, of, prostuţo.

Auzind-o, fata se roşi ca para focului şi fugi spre maică-sa care continuă s-o dojenească în şoaptă, ca să nu fie auzită de oaspeţi; apoi o sărută pe frunte şi-i spuse cu voce tare:

— Acum hai, du-te ; primeşte cele ce ne-au adus marinarii, arată-le unde să pună lucrurile în cămară şi umple-le sacii cu făină de porumb, oalele — cu miere, iar coşurile — cu fructe coapte ; alege-le şi doi iezi.

— Eu nu aleg nici unul — şopti speriată fata — să-şi aleagă singuri.

— Prostuţo ! zise femeia, cu blîndă dojană în glas. Fata asta ar păstra toţi iezii şi n-ar vrea să fie tăiat nici unul. Bine, atunci lasă-i să-şi aleagă dînşii. Să nu fie nimănui cu bănat. Pînă una-alta, eu o să văd de masă.

Noémi chemă marinarii şi le deschise cămara şi magazia de fructe. Fiecare încăpere era o grotă aparte, scobită în stîncă şi închisă cu cîte o uşă. Stînca ce forma vîrful insulei era unul din acele blocuri „venetice" cărora geologii le spun *erraticus* (stîncă rătăcitoare), italienii — *trovanti* (copii găsiţi), iar scandinavii — *azar* — stîncă singuratică, ruptă din cine ştie ce lanţ de munţi depărtaţi, o bucată de calcar pripăşită din valea stîncilor de dolomit în albia de pietriş a Dunării. Stînca avea nenumărate grote mai mari sau mai mici ce fuseseră folosite cu multă ingeniozitate de locuitorii insulei : cea mai mare — cu un horn înalt, drept în sus — servea de bucătărie ; cea mai de jos, drept pivniţă ; cea dinspre vîrf, pentru cuiburi de porumbei, iar celelalte, drept magazii de iarnă sau de vară. Descoperitorul acestei stînci se aciuiase aici ca pasărea sălbatică, înjghebîndu-şi cuibul în adăpostul trimis de Dumnezeu.

Copila făcu schimbul de mărfuri cu marinarii dovedind şi pricepere, şi simţ de dreptate. Ca aldămaş, ea dădu fiecăruia cîte un pahar cu vin de vişine şi, aşa cum se obişnuieşte, îi pofti să cumpere de la dînsa ori de cîte ori vor mai trece prin părţile acelea ;

apoi se înapoie la colibă, unde, fără să aştepte vreun îndemn, se apucă să puie masa. Aşternu o rogojină împletită din pai subţire pe masa de sub cerdac, aşeză patru farfurii, iar, în dreptul fiecăreia — cuţit, furculiţă şi lingură de cositor.

Dar al cincilea ?

Va sta la masa pisicilor ! Da, chiar acolo. În faţa cerdacului, dinaintea treptelor, se găsea o băncuţă scundă de lemn ; Noémi puse în mijlocul ei o farfurie de lut, un cuţitaş, o furculiţă şi o lingură mică, iar la cele două capete, cîte o strachină de lemn pentru Almira şi Narcisa — dar fără cuţit şi fără furculiţă. După ce oaspeţii şi gazda se serviră din castron, acesta fu trecut la masa cea mică. Împărţind mîncarea comesenilor ei, Noémi dovedi multă pricepere : bucăţile mai moi le puse în farfurioara Narcisei, cele care trebuiau mestecate mai îndelung le dădu Almirei, iar la urmă se servi şi ea. Nici unul dintre musafirii ei nu avea voie să se atingă de farfurie mai înainte ca fata să sufle în mîncare deoarece s-ar fi putut frige ; putea Almira mult şi bine să-şi ciulească urechile, putea Narcisa să se frece oricît de umărul stăpînei ! Copiii trebuie să fie ascultători !

Urmînd bunul sau poate prostul obicei unguresc, stăpîna insulei voia să arate musafirilor toată priceperea ei de gospodină şi mai ales voia să-i dovedească lui Timár că bucătăria ei s-ar fi putut lipsi de prada lui vînătorească. Sitarii îi preparase cu hrişcă ; şopti însă la urechea lui Timár că o asemenea mîncare se potrivea cel mult pentru domnişoare şi că pentru bărbaţi pregătise un papricaş de purcel. Timár mîncă o zdravănă porţie de gulaş ; Euthym însă nici nu se atinse de noul fel de mîncare, motivînd că se săturase, iar Timéa se ridică imediat. Făcu însă acest gest cu multă naturaleţe. De altfel,

tot timpul cît stătuse la masă, se uitase necontenit şi plină de curiozitate spre ceilalţi comeseni ; era deci foarte firesc să se scoale grăbită şi să se ghemuiască lîngă Noémi, pe treptele cerdacului. Fetele se împrietenesc întotdeauna repede.

Timéa nu ştia nici o boabă ungureşte, iar Noémi habar n-avea de limba greacă ; dar între ele se afla Narcisa ; ea ştia şi ungureşte, şi greceşte. Pisicuţa albă înţelese ce voia să spună Timéa cînd, mîngîind-o pe spate cu mîna ei albă rosti : *Horaion gation* [1], aşa că se strecură din poala Noémiei în cea a Timéii, îşi ridică botişorul spre obrazul acesteia, îşi lipi căpşorul alb de obrazul ei alb, deschise gura roşie şi frumoasă cu dinţişorii ascuţiţi şi-i făcu cu ochiul, cu unul din ochii aceia şireţi, fosforescenţi ; se căţără apoi pe umărul Timéii, îi ocoli gîtul, trecu iar la Noémi şi de acolo înapoi.

Noémi se bucură văzînd că domnişoara cea străină îi îndrăgise atît de mult favorita. Numai că bucuria ei făcu loc amărăciunii în clipa cînd începu să-şi dea seama că străina arăta prea multă dragoste favoritei ei ; i-o luase parcă de tot, ba o şi săruta. Iar pentru ca amărăciunea să-i fie şi mai cumplită, ea trebui să vadă cu propriii ochi uşurinţa cu care Narcisa îşi trăda stăpîna ; cît de lesne primea alintarea acelei fete străine şi cum îi răspundea, linguşind-o, iar cînd Noémi o chemă : „Narcisa !", se făcu că nici nu aude. Pricepea mai degrabă acel : *Horaion gation.* Noémi se supără pe trădătoare şi, apucînd-o de coadă, vru s-o tragă spre ea. Drept răspuns, Narcisa o lovi cu ghearele, zgîriindu-i braţul.

Timéa avea o brăţară de aur cu email bleu, în formă de şarpe, care-i încolăcea mîna la încheietură. Văzînd că Narcisa îşi zgîriase stăpîna, ea îşi scoase

[1] Frumoasă pisică ! (Gr.)

brăţara flexibilă şi vru s-o treacă pe braţul Noémiei — probabil ca să-i treacă durerea. Noémi înţelese însă greşit acest gest; crezu că străina vrea să-i cumpere pisicuţa dîndu-i brăţara aceea în schimb. Or, Narcisa nu era de vînzare.

— N-am nevoie de brăţară! Nu ţi-o dau pe Narcisa. Ţine-ţi brăţara, Narcisa-i a mea. Hai, Narcisa!

Dar cum Narcisa întîrzia să răspundă la chemarea Noémiei, fata îi trase o palmă zdravănă aşa că, speriindu-se, pisica sări peste băncuţă şi, strănutînd şi scuipînd, se căţără într-un nuc de unde începu să bombăne profund indignată.

În clipa aceea, Timéa şi Noémi se priviră şi fiecare citi parcă în ochii celeilalte ceva ca o presimţire de vis. Aşa se întîmplă cu omul care, aţipind un minut, visează în acest scurt răgaz că a trăit ani de-a rîndul, iar cînd se trezeşte nu-şi mai aduce aminte de nimic altceva decît că visul a fost lung. Privirile celor două fete se întîlniseră numai o clipă, dar amîndouă presimţiră că odată şi odată fiecare din ele va fi neştiutul înrîuritor al sorţii celeilalte, că le va fi hărăzită bucurie sau durere fără să afle vreodată că şi le-au pricinuit reciproc şi că despre tot ce va fi, nu vor şti poate mai mult decît despre un vis uitat.

Timéa se ridică brusc de lîngă Noémi, dădu brăţara gazdei şi-apoi se aşeză lîngă Euthym, punîndu-şi capul pe umărul acestuia. Timár dădu lămuriri asupra cadoului. Domnişoara dădea brăţara de aur drept amintire Noémiei.

Îndată ce auzi cuvîntul „aur", gazda scăpă speriată obiectul din mînă ca şi cînd ar fi pus mîna pe un şarpe, apoi, descumpănită, privi spre Noémi. Nu mai putu să spună Noémiei nici: „Mulţumeşte-i frumos".

Chiar în clipa aceea, pe neaşteptate, Almira atrase atenţia tuturor asupra ei. Cît ai clipi se ridică din locul unde stătuse tolănită pînă atunci şi, după ce mai întîi scoase un urlet prelung, începu să latre cu un hămăit gros ca de tunet, ţinînd capul ridicat. În lătratul ei era ceva din răcnetul leului — sunete violente, de mînie, năvalnice — sunete de provocare ce prevesteau un atac, cu toate că Almira nu se repezi ci rămase în faţa cerdacului proptindu-şi bine în pămînt picioarele dinainte, în timp ce cu cele dinapoi voia parcă să rupă pămîntul.

Femeia păli. Pe cărarea dintre pomi venea cineva.

— La un singur om latră cîinele în felul ăsta ! murmură ea. Iată-l că vine. El e !

ŞOAPTE ÎN ÎNTUNERIC

Cel care se apropia venind dinspre ţărm părea un bărbat tînăr ; purta bluză şi pantaloni largi, cravată roşie de bumbac, iar pe cap un fes turcesc de aceeaşi culoare. Era un bărbat frumos ; dacă ar fi pozat unui pictor, puteai jura că portretul lui este al cine ştie cărui erou ; dacă însă l-ai fi întîlnit aiurea, îndată te-ar fi fulgerat gîndul că în faţa ta se află o iscoadă. Avea trăsături regulate, ochi mari şi negri, părul des şi creţ, buzele frumoase ; dar ridurile din jurul ochilor, dunga aceea din colţul gurii, fruntea lui veşnic îmbrobonată de sudoare şi privirile-i rătăcite te avertizau că omul din faţa ta nu este decît sclavul propriilor sale interese.

Almira continua să latre furioasă spre cel care se apropia ; omul însă mergea bălăbănindu-şi nepăsător mîinile şi picioarele, ca unul care ştie că

are cine să-l apere. Noémi căută să liniştească cîinele, dar animalul nu vru s-o asculte ; atunci fata îl apucă cu o mînă de amîndouă urechile şi-l trase înapoi ; cîinele începu să schelălăie simţindu-şi urechile chinuite, dar nu se opri nici o clipă din lătrat. Văzînd că nu răzbeşte, Noémi puse piciorul pe capul lui şi-l pironi astfel de pămînt. În sfîrşit, cîinele tăcu ; se culcă mîrîind înăbuşit, dar îngăduindu-i fetei să-şi ţină piciorul pe capul lui mare şi negru, ca şi cum piciorul ei ar fi fost o povară pe care n-ar fi putut-o înlătura.

Noul oaspete se apropia fluierînd. Începu să vorbească de departe :

— A ! Tot mai ţineţi javra asta blestemată ? N-aţi reuşit să scăpaţi de ea pînă acum ? Pînă la urmă, cred că tot eu o să-i fac de petrecanie. Dulău tîmpit.

Cînd tînărul ajunse lîngă Noémi, îi zîmbi dulceag şi intim, apoi întinse mîna spre obrajii ei ca s-o prindă de bărbie. Nu izbuti însă deoarece fata se trase repede înapoi.

— Oo, micuţa mea logodnică ! Tot aşa sălbatică ai rămas ? ! Tii ! da' ce-ai mai crescut de cînd nu te-am văzut !

Noémi privi spre cel care-i vorbise ţinîndu-şi capul dat pe spate, cu bărbia ridicată. Cît de repede se transformase ! Încruntase sprîncenele şi îşi ţuguiase bosumflată buzele ; se uita în sus, sfidătoare, tăioasă. Pînă şi culoarea feţei i se schimbase. Cît ai clipi, rozul devenise pămîntiu. Într-adevăr, cînd voia să fie urîtă, Noémi reuşea de minune.

Noul sosit nu se lăsă :

— Oo ! Şi ce frumoasă te-ai făcut !

Dar fata se adresă cîinelui :

— Astîmpără-te, Almira !

Noul venit păşi pe sub cerdac cu un aer familiar, sigur de sine şi în primul rînd se grăbi să sărute mîna gazdei, apoi îl salută pe Timár cu o amabilitate exagerată şi, în sfîrşit, se înclină curtenitor în faţa lui Euthym şi a Timéii. Cuvintele începură să curgă şuvoi din gura lui :

— Bună seara, mamă soacră ! Am onoarea să vă salut, domnule căpitan. Vă salut, domnul meu şi domniţa mea. Mă numesc Krisztyán Tódor, cavaler şi căpitan, viitorul ginere al preastimatei doamne. Părinţii noştri au fost fraţi de cruce ; încă pe cînd erau în viaţă m-au logodit cu Noémi. În fiecare an obişnuiesc să le vizitez pe aceste scumpe fiinţe la reşedinţa lor de vară, să văd cît mi-a crescut logodnica. Sînt foarte bucuros găsindu-vă şi pe dumneavoastră aici. Pe domnia voastră mi se pare că vă cheamă Timár şi am avut onoarea să vă mai întîlnesc. Am impresia că domnul celălalt e...

— Nu ştie decît greceşte ! îl întrerupse Timár şi-şi înfundă adînc pumnii în buzunare ca unul ce vrea să pună pe un nepoftit în imposibilitate de a da mîna cu el, chiar dacă vreodată avusese „fericirea" să-l mai întîlnească. N-ar fi fost exclus să-l mai fi văzut undeva, pentru că Timár era tot timpul pe drumuri.

Dar Krisztyán Tódor nu se mai ocupă de el, ci se interesă de un lucru care i se părea poate cel mai important din viaţă.

— Oo ! Ia te uită ! Ca şi cum aş fi fost aşteptat ! Ce masă splendidă ! Şi al patrulea tacîm — liber... Papricaş de purcel. Slăbiciunea mea. Mulţam, mulţam frumos, scumpă şi bună mămică, stimaţi domni şi domnişoare. N-o să vă fac de ruşine. Mulţam frumos !

Din cei pe care îi înşirase, nici unul nu-l poftise să ia loc şi să le ţină de urît ; dar el mulţumi tuturor

pentru toate şi se apucă să înfulece papricaşul, invitîndu-l de cîteva ori pe Euthym şi mirîndu-se cum poate să existe pe lume un creştin căruia să nu-i placă o mîncare ca asta.

Timár se sculă de la masă şi se adresă gazdei :

— Domnul şi domnişoara sînt rupţi de oboseală. În clipa asta au nevoie mai mult de odihnă decît de mîncare. Sînteţi bună să le pregătiţi paturile ?

— Într-o clipă-s gata ! răspunse gazda. Noémi ! Ajută domnişoarei să se dezbrace.

Noémi se sculă şi o urmă pe maică-sa şi pe cei doi musafiri în camera mică din fund. Timár se depărtă şi el de lîngă masă. Rămas singur, musafirul cel nou înfulecă lacom tot ce mai era de mîncare, zvîrlind Almirei oasele roase şi supte, iar printre îmbucături continua să discute cu Timár care se oprise în spatele lui.

— Îmi închipui ce drum îngrozitor aţi avut, domnul meu, pe vîntul ăsta năprasnic. Mă mir cum de-aţi putut răzbi prin poarta Demir şi Tachtalia ? ! Ţine, Almira ! Şi nu fi supărată pe mine, idioato ! V-aduceţi aminte, domnule, că ne-am întîlnit odată la Galaţi ? Uite, şi ăsta e al tău, javră neagră !

Cînd, din întîmplare, Tódor Krisztyán se uită înapoi, îşi dădu seama că nici Timár, nici Almira nu mai erau lîngă el. Îl părăsiseră amîndoi. Timár se urcase în pod să se culce — între timp îşi şi aranjase patul în fînul înmiresmat — iar Almira se ascunsese pesemne în vreo văgăună.

Dezamăgit, Tódor se răsuci spre masă, bău pînă la ultimul strop tot ce mai rămăsese în cană şi în paharele celorlalţi musafiri şi, rupînd o aşchie din scaunul pe care stătea, începu să se scobească în dinţi, ca unul ce meritase cina aceea mai mult decît toţi.

Se înnoptase. Zbuciumaţi şi obosiţi, oaspeţii nu mai simţeau nevoia să fie legănaţi.

Sus, în pod, Timár se întinsese pe fînul cu aromă dulceagă, crezînd că în sfîrşit va putea să se odihnească după pofta inimii. Dar se înşelase. Cînd eşti prea obosit şi ai trecut prin tot felul de peripeţii, nu-i chip să dai ochii în gene ; imaginile care la început i se perindaseră prin minte una după alta, se învălmăşiră deodată, astfel că se amestecară urmăritori, stînci amenințătoare, cascade, ruine de cetăţi, femei străine, cîini negri, pisici albe ; se auzea vîntul şuierînd, sunet de corn, pocnet de bici, urlet de cîini, galbeni ce zornăiau ; un om rîdea, şoptea, ţipa alandala. Şi cu cît strîngea mai tare pleoapele, cu atît vedea şi auzea mai multe.

Deodată, jos, în odaia de dedesubt, răsunară glasuri. Le recunoscu. Vorbea gazda şi oaspetele care sosise pe cînd se aflau la masă. Pardoseala podului era subţire şi Timár auzea cuvintele ca şi cum i le-ar fi şoptit cineva la ureche. Cei doi vorbeau în şoaptă şi doar bărbatul ridica din cînd în cînd glasul.

— Ei, mamă Tereza, ai mulţi gologani ? începu acesta.

— Ştii bine că n-am. Ştii foarte bine că nu primesc bani pentru ceea ce vînd şi că fac schimb în natură.

— Curată prostie ! Asta nu-mi place. Şi-apoi, dă-mi voie să nu te cred.

— Îţi spun adevărul. Cine vine la mine după fructe aduce în schimb marfa care-mi trebuie. Ce să fac cu banii ?

— Ştiu eu ce ! Mi i-ai da mie. Numai că dumneata nu te gîndeşti niciodată la mine. Dacă o iau pe Noémi de nevastă, cred că n-ai să mă plăteşti

cu prune uscate... Nu eşti mamă bună, degeaba... Nu te gîndeşti la fericirea fetei dumitale. Nu vrei nici să m-ajuţi să-mi iau o slujbă mai ca lumea... Nu demult am fost numit prim-dragoman [1] al consulatului; dar n-am bani să mă duc pînă acolo, fiindcă s-a găsit unul să mi-i şterpelească din buzunar şi uite că din pricina asta o să pierd postul.

Femeia îi răspunse liniştită:

— Nu cred să fi fost numit în vreo slujbă pe care să fii în primejdie s-o pierzi, dar că ai un serviciu pe care nu poţi să-l pierzi, asta cred. Cred de asemenea că nu ai bani; dar că ţi i-ar fi luat cineva din buzunar asta iarăşi n-o mai cred.

— Atunci n-ai decît să nu crezi nimic. Nici eu nu te cred că n-ai gologani. Trebuie să ai. Pe aici au obiceiul să acosteze contrabandiştii şi ăia plătesc gras.

— Poţi să vorbeşti şi tare. E drept că uneori se întîmplă să nimerească pe insulă şi contrabandişti, dar ăia nu se prea apropie de coliba mea sau, dacă o fac, vin să cumpere fructe şi-mi dau în schimb sare. Vrei sare?

— Nu-ţi bate joc de mine! Dar călătorii bogaţi din soiul ăstora care dorm acum aici?

— Ştiu eu dacă-s bogaţi?

— Cere-le bani! Pretinde-le! Ia nu mai fă mutra asta de mironosiţă. Mie să-mi faci rost de bani de unde-oi şti! Să mi te laşi de schimbul ăsta caraghios de mărfuri de tip australian. Fă rost de aur dacă vrei să trăieşti în pace cu mine. Că altfel, ştii prea bine... e destul să rostesc un singur cuvînt acolo unde trebuie şi s-a sfîrşit cu tine!

— Vorbeşte mai încet, nenorocitule!

[1] Interpret oficial în ţările din Orient, tălmaci.

— Ei vezi, acuma mă rogi să vorbesc încet! Ei bine, fă-mă să tac pentru totdeauna. Fii înțelegătoare, Tereza! Dă-mi ceva gologani.

— N-am nici o lăscaie în toată casa. Nu mă mai chinui! N-am nici un ban. Nici nu vreau să am. Blestemat fie cel din urmă bănuț! Poftim, caută prin toate lăzile mele și dacă găsești vreun ban, al tău să fie!

Se vede treaba că bărbatul acceptase împuternicirea, fiindcă peste puțin timp strigă:

— A, ce-i asta? O brățară de aur!

— Da. Noémi a primit-o chiar azi în dar de la domnișoara aceea străină. Dacă-ți trebuie, ia-o!

— Face zece galbeni! Tot e mai bun decît nimic. Nu te teme, Noémi. Cînd o să mă-nsor cu tine, o să-ți cumpăr în locul ăsteia brățări să ți le pui la amîndouă mîinile; brățări care să cîntărească cît treizeci de galbeni la un loc. În mijloc or să aibe cîte un safir. Adică nu, mai bine un smarald. Ce-ți place mai mult? Safirul sau smaraldul?

Spunînd acestea, tînărul domn rîse ca pentru sine. Nimeni nu-i răspunse însă la întrebare.

— Ei, și-acum prea iubită mamă Tereza, așterne rogu-te patul scumpului tău viitor ginere, drăguțului tău Todoruț, să viseze ceva frumos, s-o viseze pe scumpa lui Noémi.

— Nu pot să-ți fac patul nicăieri. În camera de-alături și sus în pod dorm musafirii; cu noi într-o cameră nu se cade să dormi. Nu-ți dau voie. Noémi nu mai e copil. Du-te în cerdac și dormi pe patul de tei de acolo.

— Ah, Tereza, ce nemiloasă ești! Ce inimă de piatră ai! Îl alungi, așadar, în patul ăla tare pe dragul și unicul tău viitor ginere?!

— Noémi, dă-i perna ta. Poftim, ia şi pătura cu care mă învelesc eu. Somn uşor!

— Bine, dar blestemata aia de javră cît toate zilele, cîinele ăla pocit, o să mă-nhaţe dacă ies afară...

— Nu-ţi fie frică, o să-l leg. Sărmanul! Stă legat numai cînd vii tu pe insulă.

Tereza abia putu s-o scoată pe Almira din vizuina ei. Bietul animal ştia dinainte ce-l aşteaptă, ştia că o să fie legat şi o să i se pună la gît zgarda cu lanţ; dar, obişnuit să fie ascultător, se lăsă legat de stăpînă-sa. Faptul acesta îl întărîtă însă şi mai mult împotriva celui care era cauza robiei sale.

Abia intră Tereza în casă — Tódor rămase singur în cerdac — că Almira şi începu să latre furioasă, sărind cînd într-o parte cînd în alta atît cît îi îngăduia lanţul, repezindu-se într-una de parcă ar fi vrut sau să-l rupă, sau să scoată din pămînt cu rădăcină cu tot socul de care era legat. Iar Tódor se încăpăţîna să-l întărîte şi mai mult. Era fericit că putea să sîcîie un animal care nu avea cum să-l ajungă şi care din pricina asta spumega de furie.

Se apropie deci de Almira, şi, oprindu-se la numai un pas de linia pînă la care cîinele putea să ajungă, se aşeză în patru labe şi începu să se strîmbe. Îi dădu cu tifla, scoase limba la el, îl scuipă între ochi şi-l imită lătrînd:

— Ham-ham! Dac-ai putea m-ai înhăţa, hai? Ham-ham! Poftim, muşcă-mă de nas dacă poţi! Vai ce căţeluş „mumos" sîntem... Mă, javră pocită! Hau-hau! Hai, rupe lanţul ăla! Rupe-l şi vino să ne luăm la trîntă! Na, muşcă-mă de deget, uite-l, na. e chiar sub nasul tău!

Dar tocmai cînd era în culmea furiei, Almira se opri. Încetă să mai latre. Îşi veni în fire. Se gîndi: „Cel mai deştept cedează". Ridică deci capul ca şi

cum ar fi vrut să-şi arate profundul său dispreţ faţă de celălalt animal ce stătea în patru labe ; şi, cu asta, făcu stînga împrejur, apoi — aşa cum obişnuiesc cîinii — cu cele două picioare din spate zvîrli de două ori cu putere înapoi, umplînd cu nisip ochii şi gura celui din faţa ei ; din care pricină Tódor începu să înjure — adică să latre cu grai omenesc. După asta Almira intră tăcută cu lanţ cu tot în vizuina ei de la rădăcina socului şi nu mai scoase capul afară ; mult timp încă i se auzi scîncetul asemănător cu cel al unui bolnav de friguri.

Scîncetul acesta fu auzit şi de Timár. Căpitanul nu putea să doarmă. Lăsase uşa de la pod deschisă ca să intre înăuntru puţină lumină. Era o noapte cu lună şi, după ce cîinele se potoli, peste insulă se aşternu o linişte adîncă. O linişte plăcută pe care glasul nopţii şi al singurătăţii o făceau şi mai îmbietoare.

Aici în ţara bălţilor, a insulelor şi a bancurilor de nisip nu se aude nici scîrţîit de căruţă, nici ţăcănit de moară, nici glas de om. Din cînd în cînd, tăcerea e întreruptă doar de un uuit înăbuşit — glasul buhaiului de baltă, locuitorul mlaştinilor. Zborul păsărilor de noapte face ca văzduhul să răsune de acorduri stinse, iar vîntul, adiind cînd şi cînd printre crengile ce foşnesc, preface plopii înalţi în harpă eoliană. Cîinele de apă ţipă în stuf imitînd plînsetul unui copil, iar cărăbuşii, vîjîind, se lovesc de pereţii albi ai colibei. Jur-împrejur desişul e învăluit în negură ; undeva, în adîncul lui, parcă nişte zîne ar juca dansul făcliilor ; prin locurile mlăştinoase aleargă focuri rătăcitoare fugărindu-se pe sub trunchiurile putrede ; luna îşi resfiră toată beteala de argint peste grădina plină de flori şi fluturii de noapte cu ochi de păun şi aripi argintate se proster-

nează în faţa sceptrelor înalte ale nalbelor înfăşurate în ghirlande de trandafiri.

Tulburător locaş de odihnă! Neputînd să doarmă, omul îşi simte sufletul cuprins de farmec. Ce singurătate divină!

Numai de nu s-ar amesteca şi glas de om printre glasurile nopţii.

Iată însă că se aude un asemenea glas.

Acolo jos, culcaţi în cele două odăiţe ale colibei, stau oameni care la fel ca Timár nu pot să adoarmă, oameni cărora un duh rău le-a furat liniştea de sub căpătîi, aşa că suspinele lor adînci se împletesc cu glasurile nopţii...

Dintr-una din camere, străpungînd noaptea, Timár aude ruga: „Isuse Doamne!"... din cealaltă cameră — suspinul: „Oh, Allah!"

Nu! Nu poţi dormi într-un asemenea loc!

Din ce pricină oare, acolo, jos, nimeni nu poate aţipi?

Deodată, printre gîndurile care-i vin unul după altul, ţîşneşte o bănuială care-l face pe Timár să-şi părăsească culcuşul, să-şi îmbrace repede mantaua pe care a întins-o sub el şi să coboare pe scara rezemată de uşa podului. Aceeaşi bănuială şi în aceeaşi clipă a încolţit însă şi-n mintea altcuiva dintr-una din odăile de jos.

Cînd Timár, oprit la colţul casei, strigă cu voce liniştită: „Almira!", în aceeaşi clipă o altă voce şopti numele Almirei din uşa ce da spre cerdac, aşa încît o voce păru ecoul celeilalte. În secunda următoare, două umbre păşiră şi se opriră uimite faţă în faţă.

Timár recunoscu silueta Terezei.

— Cum, aţi coborît din culcuşul din pod? întrebă femeia.

— Nu pot s-adorm...

— De ce-aţi strigat-o pe Almira?

— Din pricină că tăcînd aşa, pe neaşteptate, mi-a trecut prin cap că poate... poate omul acela a otrăvit-o...

— Ştiţi că şi pe mine m-a frămîntat acelaşi gînd? Almira!

Auzindu-şi numele, cîinele apăru din vizuină dînd din coadă.

— Nu, nu i s-a întîmplat nimic — spuse Tereza. Cît despre omul acela, văd c-a dispărut; judecînd după patul din cerdac, cred că nici nu s-a culcat. Hai să te dezleg, Almira.

Uriaşul patruped se tupilă în poala stăpînei sale, aşteptînd liniştit să i se scoată zgarda, apoi îi sări de gît şi o linse pe obraz; după aceea se întoarse spre Timár şi, ca un cîine binecrescut, îi puse în palmă laba lui mare şi groasă. Îşi cunoştea prietenii. O clipă mai tîrziu îşi scutură blana, se întinse cît era de lung tăvălindu-se cînd pe o parte cînd pe alta, apoi se apucă liniştit să-şi facă culcuşul în nisipul moale. Nu mai lătră de loc. Toată lumea putea fi deci convinsă că străinul acela nepoftit nu mai era pe insulă.

Tereza se apropie de Timár.

— Îl cunoaşteţi cumva pe omul acela?

— Ne-am întîlnit o dată la Galaţi. S-a urcat pe corabia noastră şi s-a purtat în aşa fel încît nu mi-am putut da seama dacă aveam de-a face cu o iscoadă sau cu un contrabandist. M-am grăbit să-l debarc de pe vas. Cam asta-i toată cunoştinţa noastră.

— Şi... cum de v-a venit în gînd că ar fi putut s-o otrăvească pe Almira?

— Să fiu sincer... Fiecare vorbă rostită în camerele de jos se aude pînă sus în pod, acolo unde tocmai încercam să adorm; aşa că, vrînd-nevrînd,

am auzit tot schimbul de cuvinte dintre dumneavoastră şi el.

— Aşadar, aţi auzit şi ameninţarea omului aceluia? Că de nu-i dau bani, va fi de ajuns să spună o singură vorbă în privinţa noastră şi sîntem pierdute?

— Am auzit...

— Şi-acum ce credeţi despre noi? Vă închipuiţi că cine ştie ce păcat mare şi tainic ne-a surghiunit pe insula asta depărtată de lume, nu-i aşa? Ori că ne îndeletnicim cu lucruri care se tem de lumina zilei, care trebuie trecute sub tăcere ca nu cumva să se afle... Ori că sîntem nişte pribegi, urmaşi ai cine ştie cărui nume compromis şi de aceea ne ascundem de ochii stăpînirii? Ce credeţi despre noi?

— Vă mărturisesc sincer că nu cred nimic! Şi nici nu-mi bat capul. Ne-aţi oferit un adăpost ospitalier pentru o noapte şi vă sînt adînc recunoscător. Vîntul s-a oprit; mîine o să pornim mai departe şi niciodată n-o să mă întorc cu gîndul la ce-am văzut şi ce-am auzit în insula asta.

— Eu însă nu vreau să plecaţi în felul ăsta. Fără voia dumneavoastră aţi aflat unele lucruri care se cer lămurite. N-aş putea să vă spun de ce, dar din prima clipă am simţit pentru dumneavoastră o deosebită stimă. M-ar mîhni gîndul că plecaţi de la noi cu vreo bănuială sau dispreţuindu-ne. Şi, deoarece bănuiala există, cred că nici dumneavoastră şi nici eu n-am mai putea închide ochii sub acest acoperiş. De altfel şi liniştea nopţii parcă mă îmbie să dezvălui taina unei vieţi chinuite. Pe urmă veţi chibzui în tihnă asupra celor auzite. Eu o să vă povestesc totul cum a fost, adevărul gol-goluţ. Iar după ce veţi auzi istoria acestei insule pustii şi a acestei colibe de lut, n-o să mai spuneţi că mîine

veţi pleca şi că n-o să vă mai gîndiţi niciodată la noi, ci o să reveniţi ori de cîte ori îndeletnicirea dumneavoastră vă va călăuzi paşii pe meleagurile astea ca să vă odihniţi o noapte sub acoperişul nostru liniştit. Aşezaţi-vă deci lîngă mine, aici, pe treptele cerdacului, şi ascultaţi istoria colibei noastre...

POVESTEA LOCUITORILOR INSULEI

— Acum doisprezece ani locuiam la Panciova, unde soţul meu era funcţionar la primăria oraşului. Îl chema Bellováry. Era un om bun, tînăr, frumos, de treabă şi ne iubeam mult. Eu aveam douăzeci şi doi de ani, el — treizeci. Am născut o fetiţă pe care am botezat-o Noémi. Fără să fim bogaţi, eram însă oameni cu stare. El avea o slujbă, o casă frumoasă, o minunată livadă cu pomi fructiferi, pămînt arabil ; deşi am fost orfană, cînd m-a luat de nevastă i-am adus totuşi puţină zestre aşa că puteam trăi liniştiţi.

Soţul meu avea un bun prieten, pe nume Krisztyán Maxim. Omul care a fost adineauri aici e fiul lui. Avea pe vremea aceea treisprezece ani ; un băiat frumos, drăguţ, vioi şi deştept foc. Încă de pe vremea cînd Noémi era abia de-o şchioapă, cei doi bărbaţi obişnuiau să spună : „Vom căsători copiii“. Eram atît de bucuroasă cînd băiatul lua în mîinile sale mînuţele micuţei mele neştiutoare şi-o întreba : „Te măriţi cu mine ?“, iar copila rîdea înveselită !

Krisztyán era negustor. Dar nu unul dintre aceia care-şi cunoaşte bine meseria, ci un simplu comer-

ciant dintr-un mic orăşel de provincie care se ţine şi el după unul mai mare şi riscă orbeşte: dacă cîştigă, e bine; dacă pierde, s-a terminat cu el.

Krisztyán cîştiga într-una şi-şi închipuia că nu există pe lume meserie mai uşoară ca a lui. Primăvara vizita regiunea să vadă starea culturilor şi, potrivit cu ceea ce vedea, încheia contracte cu angrosiştii pentru cerealele ce urmau să fie livrate după seceriş.

Avea un cumpărător permanent: pe marele comerciant Brazovics Athanaz din Komárom. Primăvara, acesta îi dădea de obicei sume mari de bani, ca avans pentru cerealele ce trebuiau predate în toamnă, iar Krisztyán era obligat să-i livreze şi să-i transporte cerealele la corabie cu preţul stabilit. Afacerile astea îi aduceau venituri frumoase lui Krisztyán; dar încă de pe atunci m-am gîndit mult la treaba aceasta socotind că ceea ce făcea el nu era comerţ ci mai degrabă un fel de joc de noroc; să vinzi adică ceea ce nici nu există! Brazovics obişnuia să-i avanseze bani mulţi lui Krisztyán, dar cum acesta n-avea altă avere decît casa, angrosistul i-a pretins garanţie. Soţul meu a primit cu plăcere să garanteze pentru Krisztyán: avea avere şi-apoi erau buni prieteni. Krisztyán însă era foarte uşuratic: în timp ce soţul meu, bietul, stătea zile întregi cu spinarea încovoiată, aplecat deasupra biroului, el şedea cît era ziulica de mare în faţa cafenelei, fumînd şi pălăvrăgind cu negustorii de teapa lui. Deodată însă mînia lui Dumnezeu se abătu asupra capului nostru. A venit groaznicul an 1816. În primăvară, semănăturile erau minunate în toată ţara. Te puteai aştepta ca preţurile cerealelor să scadă. În Banat, comerciantul care izbutea să încheie contract

pentru grîu cu 4 forinţi chila[1] era fericit. Dar iată că a venit o vară ploioasă; timp de 16 săptămîni a plouat fără întrerupere zi de zi. Grînele au putrezit pe cîmp; a început o foamete cumplită în această regiune poreclită Canaan, iar, în toamnă, preţul unei chile de grîu s-a urcat la 20 de forinţi; dar nu puteai cumpăra nici la acest preţ deoarece ţăranii opreau grîul pentru sămînţă.

— Mi-aduc aminte — o întrerupse Timár — pe-atunci făceam primele mele drumuri în calitate de căpitan pe un vas comercial.

— Aşa că-n anul acela Krisztyán Maxim n-a mai putut să ducă la bun sfîrşit contractul încheiat cu Brazovics Athanaz. Diferenţa ce trebuia acoperită era o sumă îngrozitor de mare. Şi-atunci ce credeţi c-a făcut Krisztyán Maxim? Şi-a adunat toţi banii ce-i avea de primit de la datornici, ba a mai şi împrumutat de la oameni de bună credinţă; apoi într-o noapte fugi fără veste din Panciova, luînd tot bănetul, dar lăsîndu-şi acolo unicul fiu.

Putuse să facă asta deoarece toată averea şi-o transformase în bani, iar ceea ce părăsise n-avea nici o valoare pentru el.

Oare la ce sînt buni banii pe lumea asta dacă din pricina lor un om care nu iubeşte nimic altceva decît banul poate să facă atîta rău?

Datoriile şi obligaţiile lui au rămas pe spinarea celor care-i fuseseră buni prieteni, a celor care garantaseră pentru el. Printre aceştia se număra şi soţul meu.

Şi-atunci iată că a apărut Brazovics Athanaz, pretinzînd respectarea contractului din partea chezaşilor.

[1] Veche măsură de capacitate, egală cu circa 500 de kilograme şi întrebuinţată mai ales pentru cereale.

Ştiam că, într-adevăr, înmînase bani datornicului fugar şi de aceea ne-am arătat gata să-i restituim suma. Am fi vîndut jumătate din pămîntul nostru şi în felul acesta s-ar fi acoperit datoria. Dar Brazovics s-a arătat neîndurător. Cerea să fie respectat contractul pe de-a-ntregul. Nu era vorba de suma pe care-o dăduse el, ci de banii pe care eram datori să-i plătim noi. Pretindea de cinci ori mai mult decît dăduse el. Actul scris îi dădea dreptul. L-am rugat, l-am implorat cu lacrimi în ochi să se mulţumească cu mai puţin ; era vorba doar să renunţe la o parte din cîştig. A rămas neînduplecat. Voia ca cei care chezăşuiseră şi care erau prinşi în cursă să-i plătească totul pînă la ultima lăscaie.

Dar la ce slujesc oare religia, credinţa şi principiile fundamentale de morală dacă ai voie să pretinzi aşa ceva ?

Totul a ajuns în faţa legii ; judecătorul a pronunţat sentinţa, şi casa noastră, pămîntul nostru, ultimele noastre bunuri au fost sechestrate, sigilate, scoase la licitaţie.

La ce-i bună atunci legea şi societatea dacă îngăduie ca un om să ajungă cerşetor pentru o datorie pe care el n-a contractat-o niciodată ? Să-l nenorocească, să-l ducă la sapă de lemn pentru unul care a şters putina rîzînd ?

Am făcut tot ce se putea face ca să scăpăm de ruină ; chiar soţul meu a plecat la Buda şi la Viena să se plîngă dregătorilor. După cum am aflat, pungaşul lipsit de suflet care fugise cu banii altora trăia în Turcia ; am cerut să fie arestat şi trimis în ţară ; să-şi plătească el însuşi creditorul. Peste tot ni s-a răspuns însă că ceea ce voiam noi nu stătea în puterea lor.

M-am întrebat atunci la ce-s buni împăraţii, miniştrii, marile puteri dacă nu pot să-şi apere supuşii năpăstuiţi ?

Într-o noapte, în urma acestei crunte lovituri care ne-a adus pe toţi la sapă de lemn, bietul meu soţ s-a împuşcat trăgîndu-şi un glonte în inimă. Nevrînd să-şi vadă familia în mizerie, lacrimile soţiei, să audă scîncetul de foame al copilului, a fugit din faţa lor sub pămînt. Da, sub pămînt !

La ce mai e bun atunci bărbatul pe lumea asta, dacă într-o împrejurare grea nu găseşte altă scăpare decît să-şi părăsească femeia şi copilul şi să-şi tragă un glonte în inimă ?

Dar cu asta nu s-au sfîrşit grozăviile. După ce făcuseră din mine o cerşetoare fără adăpost, vroiau să mă facă să-mi pierd şi credinţa. Soţia sinucigaşului s-a rugat în zadar de preot să înmormînteze pe nefericitul ei soţ. Protopopul e un om sever, evlavios, care ţine foarte mult la religie ; el n-a îngăduit ca bărbatul meu să fie îngropat creştineşte şi mi-a fost dat să văd cum trupul aceluia pe care-l iubisem mai mult decît orice pe lume a fost tîrît de hingherul oraşului în căruţa care transporta cadavrele, şi aruncat în şanţul cimitirului, într-o groapă pe care a netezit-o cu piciorul.

Atunci de ce mai există oare preoţi pe lumea asta dacă nu-s în stare să aline astfel de suferinţe ?

De ce mai există însăşi lumea ?

Nu mai rămăsese decît să facă din mine o sinucigaşă şi ucigaşa copilului meu. Ucigaşa copilului şi sinucigaşă în acelaşi timp. Am strîns copila la piept, învelind-o într-o broboadă şi m-am îndreptat spre malul Dunării.

Eram singură ; nu mă însoţea nici o fiinţă omenească.

Am trecut de două-trei ori de-a lungul malului căutînd un loc unde apa era mai adîncă.

Atunci cineva mă prinse pe la spate de poala rochiei şi mă trase înapoi.

M-am întors să văd cine e. Era cîinele acesta.

Ultimul prieten adevărat dintre toate fiinţele vii.

Cele ce vă spun s-au petrecut pe malul insulei Ostrova. Pe insula aceea aveam o frumoasă livadă cu pomi şi o mică vilă unde ne odihneam vara. Camerele vilei erau însă sigilate cu pecete judecătorească şi eu nu mai aveam voie să pătrund decît în bucătărie şi în grădină.

M-am aşezat pe malul Dunării şi am început să mă gîndesc : „Ce sînt eu ? Om ? Femeie ? Sînt oare mai rea decît un animal ? Văzut-a oare cineva vreodată un cîine care să-şi înece puiul şi-apoi să se înece şi el ? Nu, n-o să mă sinucid, n-o să-mi omor copilul ! O să trăiesc, o să-l cresc ! Cum o să trăiesc ? Aşa cum trăiesc lupii, cum trăiesc ţigăncile care n-au nici casă, nici pîine. O să cer pămîntului să mă miluiască, o să cerşesc adîncurilor apelor şi ramurilor copacilor ; dar la uşa oamenilor n-o să bat niciodată !"

Sărmanul meu soţ îmi povestise cîndva despre o insulă pe care timp de cincizeci de ani Dunărea a înălţat-o mereu în stufărişul de lîngă insula Ostrova. Toamna, el se ducea la vînătoare prin părţile acelea şi pomenea deseori de o stîncă plină de grote în care se refugia pe timp de furtună. Îmi spusese că insula aceea nu era a nimănui. Dunărea n-o ridicase pentru nimeni. Nici o cîrmuire nu ştia încă de existenţa ei, nici o ţară n-avea încă dreptul s-o socotească drept teritoriul ei. Acolo nu ara şi nu semăna nimeni. Pămîntul, pomii, iarba — toate erau fără stăpîn. Dacă era insula nimănui, de ce să n-o ocup eu ? O cer de la Dumnezeu. O cer de la

Dunăre. De ce s-ar împotrivi să mi-o dea? O să semăn grîu ca să am pîine. Cum o să semăn şi ce fel de pîine o să fac, asta nu ştiam încă. Nevoia avea să mă înveţe.

Îmi rămăsese o luntre. Judecătorul scăpase din vedere să-mi pună sechestru şi pe ea. Ne-am urcat într-însa eu, Noémi şi Almira. Am trecut astfel pe „Insula nimănui". Nu vîslisem niciodată pînă atunci, dar nevoia m-a învăţat.

De îndată ce am păşit pe pămîntul acesta m-a cuprins un sentiment ciudat. Parcă aşa, deodată, am uitat tot ce mi se întîmplase în lume. Aici m-a întîmpinat o linişte îmbietoare, odihnitoare. După ce am străbătut lunca, pădurea tînără şi cîmpia, ştiam ce trebuie să fac aici. În luncă zumzăiau albine, în pădurice înfloreau alunii, deasupra apei pluteau flori de cornaci [1], pe malul Dunării broaştele ţestoase se încălzeau la soare, tulpinile copacilor erau pline de melci, în desişul din mlaştină creştea mana de apă. Doamne, ce masă gata pregătită! Pămîntul format din putrezirea arborilor era plin de puieţi de pomi fructiferi. Grangurii aduceau seminţe de pe cealaltă insulă, merele sălbatice dăduseră în pîrg, tufele de zmeură îşi păstraseră încă fructele tîrzii. Ştiam ce am de făcut pe insula asta. „O s-o prefac în rai. Eu singură. O să fac tot ceea ce pot face mîinile omului, mîinile unei femei. Ş-apoi o să-mi duc veacul aici aşa cum se povesteşte că au trăit cei dintîi oameni în paradis."

Am găsit stînca asta cu scobiturile ei sfredelite de natură. În peştera cea mai mare se afla un culcuş de fîn. Era locul unde odinioară se odihnise soţul meu, sărmanul. Deci moştenirea mea de drept. Dreptul meu de văduvă. Mi-am alăptat copila, am adormit-o şi am

[1] Castan de baltă.

culcat-o în fîn acoperind-o cu broboada mea. I-am spus Almirei : „Tu rămîi aici şi păzeşte-o pe Noémi pînă mă-ntorc eu“. Am trecut apoi din nou pe insula cea mare. Am străbătut iar grădina noastră. Cerdacul vilei era acoperit cu o pînză mare de cort ; am scos-o. Poate o să fie bună pentru adăpost, iar iarna, chiar de îmbrăcăminte. Am adunat în ea ce-am mai găsit împrăştiat pe-acolo, vase de bucătărie, unelte de grădină şi am făcut o boccea ca să pot duce totul în spate. Venisem în casa bărbatului meu într-o caleaşcă trasă de patru cai, şi plecam cu traista-n spinare, cu toate că nu fusesem nici risipitoare, nici rea. Poate că şi ceea ce vîrîsem în traistă erau lucruri furate ; ce-i drept, toate îmi aparţinuseră, dar faptul că le luam era, poate, totuşi, un furt. Nu ştiu. În capul meu se învălmăşeau toate, nu mai ştiam ce-i drept şi ce-i nedrept, îngăduit sau neîngăduit. Fugeam din propria mea casă cu o legăturică plină de boarfe. Trecînd prin grădină, am tăiat cîteva ramuri din minunaţii noştri pomi fructiferi, am tăiat mlădiţe de smochine şi de tufe roditoare, am cules de pe jos seminţe şi le-am pus în şorţ, apoi am sărutat crengile salciei plîngătoare sub care de atîtea ori făurisem visuri de fericire. Totul se sfîrşise. Niciodată nu m-am mai întors în locurile acelea. Barca m-a dus pentru ultima oară peste Dunăre. Şi, în timp ce vîsleam, eram îngrijorată din două pricini. Întîi, gîndindu-mă că insula ar putea să aibă şi locuitori nedoriţi : şerpii. Mă gîndeam că aceştia puteau să sălăşluiască şi-n vizuinile stîncii ; mi-era scîrbă de ei ş-apoi mă temeam pentru Noémi. În al doilea rînd mă gîndeam că, în ceea ce mă priveşte, puteam trăi chiar ani în şir cu miere, cornaci şi mană de apă, iar pe Noémi o puteam hrăni cu lapte din sînul meu, dar nu ştiam cum s-o hrănesc pe Almira. Animalul acesta credincios nu putea trăi cu ceea ce mă hrăneam eu. Şi-aveam nevoie de el ; simţeam c-o

să mă ucidă groaza în pustietatea asta. Cînd, cu traista-n spinare, m-am apropiat de vizuina săpată în stîncă, am văzut mişcîndu-se în faţa intrării o coadă de şarpe destul de groasă, iar ceva mai încolo, capul. Ceea ce lipsea între cap şi coadă mîncase Almira. Înţeleptul animal stătea culcat în faţa copilului şi da din coadă lingîndu-şi botul ca şi cum ar fi vrut să spună : „Eu am stat la masă". De-atunci a vînat mereu şerpi. A fost hrana ei de toate zilele. Iarna îi scotea din găurile lor. Prietena mea — aşa m-am obişnuit să-i spun — găsise astfel mijlocul de a trăi pe insulă, scăpîndu-mă totodată şi de şerpii care mă îngrozeau.

O, domnule, n-am cuvinte să vă povestesc ce am simţit în prima noapte aici, stînd singură. Nu era cu mine decît Dumnezeu, un copil şi un cîine. N-aş îndrăzni să-i zic durere ; era mai degrabă voluptate. Toţi trei ne-am învelit cu pînza de cort şi ne-am trezit cînd păsările au început să cînte.

Apoi a început munca. Munca omului primitiv. M-a învăţat nevoia : mana de apă trebuie culeasă dis-dedimineaţă. Femeile sărace se afundă în tufişurile mlaştinii — acolo unde această plantă cu seminţe dulci creşte ca o buruiană oarecare — îşi ridică fusta şi, ţinînd-o întinsă cu amîndouă mîinile, se învîrtesc în tufiş pentru ca sămînţa coaptă să le cadă în poală. Adevărată mană ! Pîinea dată de Dumnezeu, pîinea pe care o mănîncă sărmanii.

Domnule ! Doi ani m-am hrănit cu pîinea asta şi în fiecare zi am mulţumit în genunchi celui care are grijă de păsările cîmpului ! Fructe de pădure, alune, miere de albine, broaşte ţestoase, ouă de raţă sălbatică, cornaci conservaţi pentru iarnă, melci şi ciuperci uscate — iată hrana mea de toate zilele. Binecuvîntat fie acela care a aşternut o masă atît de îmbelşugată săracilor săi ! Între timp, zi şi noapte mă zbăteam să înfăptuiesc ceea ce plănuisem. Am altoit plantele săl-

batice cu muguri de pe ramurile luate din grădină, iar în pămîntul desţelenit am sădit tot felul de tufe cu fructe hrănitoare, viţă de vie, plante folositoare. În partea de miazăzi am semănat bumbac şi cînepă ; mi-am făcut un război din lemn de salcie, iar din bumbac şi cînepă am ţesut o stofă aspră, s-avem ce îmbrăca. Din papură şi rogoz am împletit coşniţe pentru stupi în care am adunat roiuri de albine sălbatice ; chiar din primul an am avut miere şi ceară pentru schimb. Cei care veneau cîteodată pe insulă erau morari sau contrabandişti ; ei îmi ajutau la muncile mai grele şi nimeni nu-mi făcea nici un rău. Ştiau că n-am bani ; plăteau fie muncind, fie dîndu-mi unelte folositoare, deoarece ştiau că nu primesc bani. Cînd, în sfîrşit, pomii mei au început să rodească, o ! atunci am devenit bogată ! Pămîntul gras al insulei face ca pomii să crească de două ori mai viguroşi decît în altă parte. Am peri care rodesc de două ori pe an ; fiece copac tînăr înfloreşte a doua oară după sfîntul Ioan. Pomii mei dau roade în fiecare an. Zi de zi am căutat să le pătrund tainele şi am ajuns să înţeleg că unui bun grădinar nu-i este îngăduit să aibă ani cu rod prea bogat, sau ani fără rod. Cînd vorbeşti cu un animal aşa cum vorbeşti cu un om, animalul pricepe ; eu cred că şi pomii aud şi se uită cu drag la cel care îi îngrijeşte, înţelegîndu-i dorinţa tainică şi sînt fericiţi atunci cînd pot să aducă o bucurie grădinarului. O ! pomii sînt fiinţe atît de inteligente ! Parcă ar avea suflet. După mine cel care taie un pom e un criminal.

Iată cine-mi sînt prietenii !

Îi iubesc ! Trăiesc între ei ! Şi trăiesc cu ajutorul lor!

Oameni din toate satele învecinate, de pe la mori, se abat pe insulă pentru a cumpăra fructele pe care pomii mi le dau an de an, aducîndu-mi în schimb cele necesare gospodăriei. Nu dau nimic pe bani ! Mi-e groază de bani, de banii care pe mine m-au izgonit

din lume iar pe soţul meu din viaţă. Nu vreau să mai văd bani niciodată.

Dar să nu credeţi că sînt atît de neprevăzătoare încît să nu fiu pregătită pentru anii vitregi, care s-ar putea să vină, şi care ar putea nimici roadele hărniciei omului. Ar putea da un îngheţ tîrziu ori o grindină ; rodul unui an întreg ar fi pierdut. M-am gîndit la vremuri grele. În pivniţa-peşteră a stîncii noastre cît şi prin scobiturile unde poate pătrunde aerul, am depozitat lucruri ce nu se strică : butoaie cu vin, cutii cu ceară, pachete cu lînă şi bumbac, lucruri care pot — dacă s-ar întîmpla să fie un an sau chiar doi de foamete — să ne scoată din impas... Deci am şi rezerve ; numai bani nu am. Mă socotesc bogată... cu toate că de doisprezece ani nici un bănuţ nu mi-a trecut prin mînă !

Da, domnule, de doisprezece ani trăiesc singură pe această insulă — adică trăim noi trei. Pe Almira o consider tot o persoană. E-adevărat că Noémi zice că sîntem patru. Ea o pune la socoteală şi pe Narcisa. Copil, ce vreţi !

Foarte mulţi ştiu de prezenţa noastră aici, dar denunţul este necunoscut pe meleagurile astea. Bariera artificială ridicată la hotarul dintre cele două ţări a făcut ca locuitorii de prin părţile acestea să ducă o viaţă mai retrasă. Nimeni nu-şi bagă nasul în treburile celuilalt şi, fără să fie învăţat de cineva, fiecare ştie să păstreze o taină. De aici nu ajung zvonuri nici la Viena, nici la Buda şi nici la Istanbul.

Şi-apoi, de ce m-ar denunţa ? Nu mă ating de nimic, nu fac rău nimănui. Cultiv pomi fructiferi pe o bucată pustie de pămînt, pe pămîntul nimănui. Bunul Dumnezeu şi măria-sa Dunărea mi l-au dăruit şi pentru asta eu le mulţumesc în fiecare zi. Recunoştinţă veşnică ţie Doamne şi ţie Dunăre, regina mea !

Nici nu mai ştiu dacă am vreo religie. De doisprezece ani n-am văzut nici preot, nici biserică. Noémi nu cunoaşte aşa ceva. Eu am învăţat-o să citească şi să scrie ; i-am vorbit despre Dumnezeu, despre Isus, despre Moise, aşa cum îi cunosc eu. I-am vorbit despre acel Dumnezeu bun şi nemărginit de milostiv care miluieşte toate făpturile de pe lume, care iartă păcatele şi-i pretutindeni aproape de fiecare ; despre acel Isus care a ştiut să se umilească, să rabde chinurile, acel Isus dumnezeiesc de uman ; despre Moise, conducător şi luptător pentru libertatea poporului său, pribeagul deşerturilor, cel care a rătăcit îndurînd setea şi foamea dar care nu şi-a vîndut libertatea pe preţul unor slujbe plătite cu aur greu, cel care propovăduia milostenia şi înfrăţirea ; i-am povestit aşa cum îi ştiu eu... Dar despre acel Dumnezeu neîndurător, răzbunător, despre acel Dumnezeu care are aleşii lui, despre Dumnezeul care cere jertfe şi stă în biserici împodobite... despre acel Isus cu privilegii, despre acela care cere impozite şi propovăduieşte prigonirea fraţilor... despre acel Moise care stoarce bani, care propovăduieşte ura, acel Moise egoist despre care vorbesc şi cărţile, şi predicile, şi clopotele, şi cîntecele — Noémi nu ştie nimic.

Acum aţi aflat cine sîntem şi ce facem aici. Să vă spun acum şi cu ce ne-ameninţă acest om.

Krisztyán Tódor este fiul omului aceluia pentru care soţul meu s-a pus chezaş, din pricina căruia s-a sinucis iar noi am părăsit lumea, societatea omenească. Cînd ne-am ruinat, era un copil de treisprezece ani şi nenorocirea l-a atins şi pe el ; căci şi el a fost părăsit de tatăl său. Nu mă miră deci că acest băiat a ajuns un netrebnic fără pereche.

Părăsit, zvîrlit pe drumuri de propriul său tată, nevoit să primească pomană de la unul şi de la altul, înşelat şi furat de cel pe care ar fi trebuit să-l adore

şi să-l înconjoare cu respectul filial cuvenit, socotit la o vîrstă fragedă ca fiu al unui pungaş stigmatizat mai e oare de mirare că a fost silit să ajungă ceea ce a ajuns ? Drept să-ţi spun nici eu nu prea ştiu bine ce este adevărat, am auzit însă multe lucruri despre el. Fiecare din cei care trec pe aici ştie cîte ceva despre dînsul.

Nu mult după fuga părintelui său, a plecat şi el în Turcia. Spunea că se duce să-şi caute tatăl. Unii zic că l-ar fi găsit, alţii — că nu i-a dat de urmă. Unii — că l-ar fi furat şi el pe tată-său şi ar fi fugit cu banii acestuia, pe care apoi i-a irosit. Nimeni însă nu ştie nimic precis. Iar pe el degeaba l-ai întreba că nu spune niciodată adevărul. Pe unde a umblat ? Ce a făcut ? Înşiră atîtea poveşti şi le înfloreşte atît de iscusit încît îl zăpăceşte chiar şi pe cel care-a văzut cu ochii lui că lucrurile s-au petrecut altfel, făcîndu-l să creadă, la un moment dat, că totul a fost aşa cum istoriseşte el. Azi îl vezi ici, mîine dincolo. A fost întîlnit în Turcia, Italia, Ungaria şi nu e om mai de seamă din aceste ţări pe care el să nu-l cunoască ; înşeală fără ruşine, iar cel care a fost înşelat o dată poate fi sigur că va fi înşelat şi a doua oară. Cunoaşte zece limbi şi se prezintă cînd negustor, cînd soldat sau marinar ; azi e turc, mîine grec. A fost văzut în rolul unui conte polonez, în cel al logodnicului unei prinţese ruse, sau dîndu-se drept doctor neamţ, vînzînd hapuri pentru orice boală. Care-i adevăratul lui rost pe lume ? Asta n-o ştie nimeni. De un singur lucru sînt însă sigură. Că e un spion plătit. Dar în slujba cui ? A turcilor ? A austriecilor ? A ruşilor ? Poate pentru cîteştrei ? Poate şi pentru mai mulţi ? Îi slujeşte pe toţi, şi-i înşală pe toţi. În timpul anului trece de multe ori pe aici. Vine cu o barcă de pe malul turcesc şi cu aceeaşi barcă trece pe malul unguresc. Ce treabă are, cînd aici, cînd dincolo ? Nu mă pot dumiri.

Sînt convinsă că se bucură văzînd amărăciunea ce ne-o pricinuieşte venirea lui. Mai ştiu că-i lacom şi umblă după fuste. La mine găseşte mîncare gustoasă şi o fetişcană pe care îi face plăcere s-o necăjească numind-o logodnica lui. Noémi însă îl urăşte. Îl urăşte deşi nici nu bănuie cît de îndreptăţită este ura ei. Totuşi eu nu cred că Krisztyán Tódor vine pe insulă numai să ne-amărască pe noi... Se prea poate ca insula asta să aibă şi alte taine, care nu mă privesc pe mine. Cred că e un spion plătit. Şi, pe deasupra, un om rău. E putred din cap şi pînă-n picioare. Poţi să te-aştepţi la orice din partea lui. El ştie că eu şi fata mea ne-am aşezat pe insulă fără nici un temei de lege. Cunoscînd taina, ne şantajează, ne chinuieşte pe-amîndouă. Ne ameninţă că dacă nu-i dăm bani şi nu-i facem pe plac, ne denunţă fie guvernului austriac, fie guvernului turc, iar cînd se va afla că în mijlocul Dunării s-a format un teritoriu nou, nesemnalat în tratatele de pace existente, se vor isca de îndată discuţii între cele două ţări şi pînă să se lămurească lucrurile, mai întîi o să se dea ordin să plece toţi cei ce locuiesc pe insulă — aşa cum s-a întîmplat şi cu teritoriul dintre muntele Albion şi rîul Cerna, care a fost declarat pămîntul nimănui.

Un singur cuvînt din partea acestui netrebnic e destul pentru ca tot ce am izbutit eu să fac pe-această insulă pustie cu truda amară a celor doisprezece ani de muncă să fie nimicit şi acest paradis unde trăim atît de fericite în momentul de faţă să fie adus iar în stare de sălbăticie, iar noi să ajungem din nou pe drumuri. Şi încă ceva ! Nu tremurăm numai de teamă că lefegiii împăraţilor ar putea să ne descopere, ci şi de frica popilor. Dacă mitropoliţii, patriarhii, episcopii şi protopopii ar afla că aici pe insulă creşte o fată care de cînd a fost botezată n-a mai văzut biserică, mi-ar lua-o cu forţa şi ar închide-o într-o mănăstire. Întele-

geţi, acum, domnule, cauza suspinelor amare ce nu v-au lăsat să dormiţi în noaptea asta...

Timár privi talerul lunii care începuse să coboare printre plopii înalţi.

„De ce n-am putere să le ajut ?“ se întrebă el.

— Omul ăsta poate să ne nenorocească în orice clipă — urmă Tereza. E de ajuns să anunţe la Viena sau la Istanbul că aici, pe Dunăre, s-a ridicat un teritoriu nou şi ne-am dus pe copcă. În afară de el, niciodată şi nimeni de prin părţile astea nu ne-ar denunţa. Sînt însă pregătită pentru orice. Această insulă există numai datorită stîncii din mijlocul ei. Stînca stăvileşte apele Dunării, silindu-le s-o ocolească, să facă un cot. Mai acum cîţiva ani, cînd turcii s-au luptat cu sîrbul Miloş, nişte contrabandişti sîrbi au ascuns trei lăzi cu praf de puşcă printre tufele de grozamă. Cînd luptele s-au terminat, n-a mai venit nimeni să le ia. Poate că cei care au ascuns aici praful de puşcă au fost prinşi sau poate au fost ucişi. Eu am găsit lăzile. Le-am adus aici şi le-am vîrît în văgăuna cea mai adîncă a stîncii uriaşe. Domnule ! Dacă o să m-alunge din această insulă care nu-i a nimănui, o să pun un fitil în praful de puşcă, o s-arunc stînca în aer şi o dată cu ea o să murim şi noi. În primăvara următoare, după pornirea sloiurilor, nimeni n-o să mai găsească nici urmă de insulă ! Acum înţelegeţi de ce n-aţi putut închide ochii sub acoperişul casei noastre ?

Timár îşi rezemă capul în palme şi privi undeva înainte.

— Vă mai spun încă ceva ! adăugă Tereza aplecîndu-se mai aproape de urechea lui Timár pentru ca şoapta ei înăbuşită să fie mai uşor auzită. Eu cred că omul ăsta a avut şi alt motiv să apară tocmai azi pe insulă şi-apoi să dispară tam-nisam, un alt motiv decît faptul că şi-a pierdut la joc ultimii bani în cine ştie ce speluncă. Vizita asta vă priveşte ori pe dum-

neavoastră, ori pe domnul celălalt. Cel ce are taine ce trebuiesc ferite de ochii lumii e bine să se păzească.

Luna ajunsese dincolo de plopi şi spre răsărit se ivise o lumină roşietică. În pădurice răsuna fluieratul grangurilor. Se lumina de ziuă. De undeva de lîngă insula Ostrova, un glas tărăgănat şi prelung de corn răzbătu peste întinsuri. Se suna deşteptarea pentru marinari. Curînd se auziră paşi pe nisip. Dinspre ţărm se apropia un marinar să anunţe că vasul e gata de plecare. Vîntul se oprise şi deci puteau porni la drum.

Musafirii — Trikalis Euthym şi fata lui, frumoasa Timéa cu obrazul alb ca fildeşul — se grăbiră să iasă din odaia cea mică. Noémi se sculase de mult şi pregătea în bucătărie mîncarea de dimineaţă : lapte de capră, mălai prăjit în loc de cafea şi miere în loc de zahăr. Timéa nu bău laptele. Dădu Narcisei partea ei, iar aceasta primi bucuroasă darul fetei, spre marele necaz al Noémiei.

Trikalis Euthym căută să afle de la Timár unde dispăruse celălalt domn care sosise de cu seară. Căpitanul îi răspunse că omul acela plecase chiar în puterea nopţii. Auzind răspunsul, faţa lui Trikalis Euthym se întunecă şi mai tare.

În sfîrşit, oaspeţii îşi luară rămas bun de la gazdă. Timéa era iarăşi apatică ; se plîngea că nu se simte bine. Timár rămase mai în urmă şi la despărţire îi dădu Terezei, pentru Noémi, o basma turcească de mătase, frumos colorată ; dînsa îi mulţumi asigurîndu-l că Noémi o va purta cu plăcere.

— O să mai vin ! spuse Timár, strîngînd mîna Terezei.

Se îndreptară spre luntrea lor luînd-o de-a lungul cărării acoperite cu iarbă. Tereza şi Almira îi petrecură pînă la mal.

...Noémi se urcase în vîrful stîncii singuratice şi, aşezîndu-se pe covorul alcătuit din muşchi şi frunze groase de sedum, privea cu ochii ei albaştri şi visători spre luntrea ce se depărta.

Narcisa se furişă lîngă ea şi i se ghemui în poală, lipindu-şi gîtul mlădios de pieptul ei.

— Piei din faţa mea, necredincioaso ! Asta ţi-e dragostea ? De ce m-ai părăsit şi te-ai dat de partea fetei ăleia ? Pentru că ea-i frumoasă iar eu nu ? Iar acum, cînd ea a plecat, vii iar la mine ? Acuma sînt bună şi eu, nu-i aşa ? Du-te ! Nu te mai iubesc !

Şi totuşi, Noémi strînse la piept micuţul animal neastîmpărat şi linguşitor ; strîngea sub bărbia-i rotundă capul alb al linguşitoarei petrecînd în acelaşi timp cu privirea luntrea ce se depărta. În ochii ei străluceau lacrimi...

ALI CIORBADJI

A doua zi, pe o vreme frumoasă, „Sfînta Barbara" îşi continuă drumul toată ziua, navigînd pe braţul unguresc al Dunării. Pînă la chindie, nu se mai întîmplă nimic deosebit.

Cum se înseră, toată lumea se duse la culcare, fiind cu toţii de părere că noaptea trecută nu prea se odihniseră ca lumea.

Dar lui Timár nu-i fu dat să aibă parte de somn nici în noaptea asta.

Liniştea se statornicise pretutindeni ; corabia ancorată se odihnea, şi nu se auzea decît clipocitul monoton al valurilor ce loveau pereţii vasului ; în mijlocul acestei tăceri depline, căpitanului i se păru deodată că vecinii săi nu prea se îndeletnicesc cu odihna. Din ca-

bina de alături, despărțită de a lui printr-un perete subțire de scîndură răzbăteau tot felul de sunete : zornăit de bani, un zgomot de parcă cineva ar fi destupat o sticlă sau și-ar fi plesnit palmele una de alta, apoi un altul aducînd cu cel pe care-l face o linguriță ce mestecă într-un pahar, apoi încă unul ca și cum cineva ar fi început să se spele în puterea nopții ; și la sfîrșit se auzi din nou suspinul din noaptea trecută : „Oh, Allah !"

Într-un tîrziu răsună o ciocănitură slabă în peretele despărțitor al cabinei. Trikalis Euthym îl chema la el :

— Domnule, vrei să vii pînă la mine ?

Timár se îmbrăcă repede și trecu alături. În cabina lui Trikalis se aflau două paturi și, între ele, o măsuță. Unul din paturi era ascuns de o perdea, iar pe celălalt stătea culcat Euthym. Pe măsuță se găsea o lădiță și două sticluțe.

— Aveți de dat vreo poruncă, domnule ? întrebă Timár.

— Nu poruncă, ci... o rugăminte.

— Vi s-a întîmplat ceva neplăcut ?

— De-acum înainte n-o să mi se mai întîmple nimic neplăcut. O să mor. Eu însumi vreau asta. Am luat otravă. Nu da de veste nimănui. Așază-te lîngă mine și ascultă ce o să-ți spun. Timéa nu se va trezi ca să ne audă ; i-am dat să bea opiu așa că o să doarmă adînc. În ceasul acesta nu trebuie să fie trează. Nu mă întrerupe. Orice mi-ai spune, peste un ceas nu mi-ar mai folosi la nimic ; iar eu trebuie să-ți spun multe și timpul e scurt căci otrava ucide grabnic. Nu te gîndi să mă scapi. Am aici în mînă contraotrava și dacă m-aș răzgîndi, într-o clipă m-aș putea întoarce la viață. Dar nu vreau. Și am dreptate să nu vreau. Deci așază-te și ascultă cu luare-aminte vorbele mele.

Numele meu nu e Trikalis Euthym, ci Ali Ciorbadji şi am fost guvernator în Kandia, iar apoi *khasinar* [1] la Istanbul. Ştii, de bună seamă, ce se întîmplă acum în Turcia. Sultanul face reforme şi *ulemii* [2], *derebeii* [3] şi *sangiac-beii* [4] s-au răzvrătit. În vremuri de astea, viaţa omului nu face prea multe parale. Cei dintr-o tabără ucid cu miile pe cei care nu le împărtăşesc ideile, iar cei din tabăra potrivnică dau foc cu nemiluita caselor celor aflaţi la putere, aşa că nu există cap oricît de sus pus care să fie în siguranţă, să nu se teamă fie de mîna suveranului fie de cea a sclavului său. Caimacanul Istanbulului a măcelărit la Istanbul şase sute de nobili turci, ca pînă la urmă să fie el însuşi ucis de propriul său sclav în geamia Sofia. Chiar şi sultanul a fost atacat pe podul Galata şi ameninţat cu moartea de către dervişul Sheik Satşi. Orice reformă se face cu jertfe omeneşti ; sosirea primului vas englezesc în Bosfor a fost salutată cu două sute de capete de caikdjii înfipte în butuci. Cînd sultanul a vizitat Edrené douăzeci şi şase de bărbaţi de vază au fost arestaţi, alţi douăzeci au fost decapitaţi, iar şase — schingiuiţi ; supuşi la chinuri, ei au făcut mărturisiri, au adus acuzaţii înfiorătoare celor mai mari dregători. Apoi au fost sugrumaţi. Atunci au început să fie prigoniţi : ulemi, ofiţeri superiori, paşale, miniştri, toţi cei acuzaţi prin mărturisirile celor sugrumaţi ; prigoana se făcea pe ascuns. Dregătorii suspecţi dispăreau fără urmă. Secretarul sultanului, efendi Waffat, a fost trimis în Siria şi pe drum l-au ucis druzii ; paşa Petrev a fost poftit la masă de către paşa .Emin guvernatorul din Edrené iar, la sfîrşitul mesei, cînd

[1] Vistiernic.
[2] Legislator turc.
[3] Mic principe cu putere despotică la turci.
[4] Guvernator al unei provincii turceşti.

I s-a adus cafeaua, Emin l-a înştiinţat că potrivit dorinţei sultanului trebuie să-şi pună otravă în ceaşcă şi s-o bea. Petrev a cerut doar atît : să i se îngăduie să amestece în cafea otrava pe care o purta la dînsul deoarece aceea ucidea mai sigur şi mai repede ; spunînd acestea, a binecuvîntat numele sultanului, s-a spălat, şi-a făcut rugăciunea şi a murit. Astăzi, fiecare nobil turc poartă cu sine în inelul cu sigiliu otravă, nu de alta, dar s-o poată avea mai la îndemînă atunci cînd îi vine rîndul.

Eu am aflat din timp că mi-a venit şi mie rîndul. Nu complotasem împotriva nimănui ; dar existau două motive puternice datorită cărora am fost hărăzit morţii. Primul : banii mei ; al doilea : fata mea. De bani avea nevoie *kharneea* [1], de fată — seraiul.

Nu mă temeam de moarte ; eram pregătit oricînd să-mi pun capul pe butuc ; dar n-am vrut să-mi dau copila în harem şi nici s-o las cerşetoare. M-am hotărît deci să-i trag pe sfoară pe duşmanii mei şi s-o şterg cu fată şi cu avere cu tot.

Pe mare nu puteam fugi, căci noile corăbii cu roţi m-ar fi ajuns din urmă. Mi-am făcut rost de un paşaport pentru Ungaria — paşaport în care mă dădeam drept negustor grec — mi-am ras barba şi, pe căi lăturalnice, am ajuns pînă la Galaţi. Nu puteam să fug mai departe pe uscat. De aceea am închiriat corabia dumitale şi, cu banii ce-i aveam am cumpărat grîu ; astfel, primejdia ca banii să-mi fie furaţi era mică. Cînd mi-ai spus cine-i proprietarul corăbiei, m-am bucurat mult. Brazovics Athanaz mi-e rudă. Mama Timéii a fost grecoaică şi el e neam cu ea. Lui Brazovics i-am făcut multe servicii şi nu mă îndoiesc că o să ştie să-mi răspundă la fel. Allah e mare şi înţelept. Nimeni nu poate fugi din calea destinului

[1] Vistierie.

său. Dumneata ai bănuit că sînt fugar ; numai că nu ştiai limpede ce fel de fugar sînt : bandit sau refugiat politic ? Cu toate astea, în calitate de comandant al vasului ai ajutat aşa cum îţi poruncea datoria pe călătorul a cărui soartă ţi se încredinţase. Am trecut ca prin minune printre stîncile şi peste vîrtejurile Porţilor de Fier ; am fugit cu o îndrăzneală de neînchipuit de canoniera care ne urmărea ; am scăpat uşor şi de carantină, şi de controlul de la Orşova şi iată că, tocmai cînd am lăsat în urmă spionii cei mai primejdioşi, mă împiedic în drumul meu de un fir de pai şi cad în groapă.

...Omul care a venit aseară pe insula aceea ascunsă este un spion al guvernului turc. Nimeni n-a putut să-mi adulmece urma în afară de el. A plecat înaintea noastră, aşa că la Panciova voi fi aşteptat. Nu mă întrerupe : ştiu ce vrei să spui. Că acolo e pămînt unguresc şi că guvernul nici unei ţări nu predă altei ţări pe refugiaţii politici. Numai că pe mine n-o să mă urmărească în calitate de refugiat politic ; mă vor urmări ca pe un hoţ. Dar n-au dreptate. N-am luat cu mine decît ce era al meu şi dacă statul turc are pretenţii, ei bine, am lăsat douăzeci şi şase de rînduri de case acolo, la Galata, case pe care statul poate să le vîndă ; şi totuşi vor striga în gura mare că sînt hoţ, că am furat banii vistieriei ; or se ştie că hoţii fugari sînt predaţi Turciei chiar şi de către guvernul austriac atunci cînd sînt descoperiţi de spionii turcilor. Omul acela m-a recunoscut, aşa că s-a sfîrşit cu mine.

(Pe fruntea palidă a vorbitorului apărură picături mari de sudoare. Chipul lui părea de ceară.)

— Dă-mi puţină apă, să pot continua. Mai am încă multe de spus. Eu nu mai pot scăpa dar, murind, îmi salvez fata şi averea care-i rămîne ei.

Aşa a vrut Allah... Cine poate să nu i se supună voinţei sale ?

De aceea jură-mi pe credinţa ta şi dă-mi cuvîntul de cinste că vei duce la îndeplinire tot ce-ţi voi cere acum.

Mai întîi, după ce-o să închid ochii, să nu mă înmormîntezi nicăieri pe mal. Nici un musulman drept-credincios nu-şi poate dori să fie îngropat ca un creştin ; să mă înmormîntezi după obiceiul marinăresc, vîrîndu-mă într-o pînză de cort, legîndu-mi pietre grele de picioare şi de cap şi aruncîndu-mă acolo unde Dunărea e mai adîncă. Chiar aşa să faci, fiule.

Apoi porneşte liniştit cu corabia spre Komárom. Ai însă grijă de Timéa.

În lădiţa asta se găsesc banii mei în numerar. Sînt o mie de galbeni bani peşin. Restul averii mele se află în saci, sub formă de grîu. Pe masă am lăsat o scrisoare pe care trebuie s-o păstrezi dumneata ; trebuie, fiindcă prin ea adeveresc şi recunosc, în primul rînd, că mîncînd prea mulţi pepeni, am făcut o dizenterie — şi deci mor din această pricină — iar în al doilea rînd, că n-am avut mai mult de o mie de galbeni ; asta ca nu cumva să fii învinuit că mi-ai pricinuit moartea sau că ai luat din bani.

Ţie nu-ţi las nimic. Tot ce vei face, vei face fiindcă ai suflet bun şi pentru toate acestea Dumnezeul în care crezi tu te va răsplăti. Mai bun datornic nu poţi să-ţi doreşti. Ai s-o duci pe Timéa la Brazovics Athanaz şi-ai să-l rogi s-o înfieze. Brazovics mai are o fată. Timéa o să-i fie soră. Dă-i banii să-i întrebuinţeze în folosul copilei. Predă-i şi încărcătura corăbiei rugîndu-l totodată să fie el însuşi de faţă cînd se vor goli sacii deoarece am adus grîu bun, curat şi nu vreau să-l schimbe cineva. Înţelegi ?

(Muribundul privea cu ochii săi sticloşi drept în ochii lui Timár şi se vedea că-l chinuie un gînd.)

— Căci...

(Tăcu iar.)

— Am spus ceva? Am vrut să spun ceva, dar mintea mi se întunecă. Ce plină de văpaie e noaptea asta! Cît de roşie e luna acolo pe cer. Da... „semiluna roşie"...

(Un geamăt ce venea dinspre patul Timéii îl făcu să tresară şi gîndurile de adineauri se risipiră. Speriat, se ridică în capul oaselor şi, cu mîini tremurînde, începu să caute ceva sub pernă în timp ce ochii-i sticloşi priveau în gol.)

— Ah! Era să uit! Timéa! Ca s-o adorm, i-am dat să bea un somnifer; dacă n-o trezeşti la timp, o să adoarmă pe vecie. Uite aici, în sticluţa asta se află licoarea salvatoare. După ce-o să plec din lumea asta, freac-o bine pe frunte, pe tîmple şi în dreptul inimii pînă se va trezi! Era cît p-aci s-o iau cu mine. Dar nu vreau, nu! Ea trebuie să trăiască. Nu-i aşa? Jură pe credinţa şi pe cinstea ta că o s-o trezeşti redînd-o vieţii, că n-o s-o laşi să doarmă somnul de veci!

Muribundul luă mîna lui Timár şi o lipi de pieptul său; trăsăturile-i crispate trădau agonia.

— Ce spuneam adineauri? Ce-am vrut să mai spun? Care a fost ultimul cuvînt? Cum? Da... „semiluna roşie!"

Pe fereastra deschisă, printre norii în mijlocul cărora apăruse, talerul lunii în eclipsă arunca o lumină sîngerie...

Oare despre luna aceasta vorbise muribundul în delirul său? Sau priveliştea îi adusese aminte de altceva?

— Da... „semiluna roşie" — şopti muribundul încă o dată, trăgîndu-l pe Timár mai aproape de el.

O clipă mai tîrziu, pecetea morţii îi ferecă pentru totdeauna buzele; se mai zbătu uşor cîtva timp, apoi îşi dădu sufletul.

ALABASTRUL ÎNSUFLEŢIT

Timár rămase deci singur cu o taină înmormîntată, şi cu o fată adîncită într-un somn de moarte.

Totul era învăluit în liniştea nopţii. Deodată, duhurile ei începură să şuşotească:

— Ascultă! Ce-ar fi dacă n-ai face ceea ce ai fost rugat, dacă n-ai arunca leşul în Dunăre şi dacă n-ai trezi-o pe fata asta care-i cufundată în somn, ci ai lăsa-o frumuşel să doarmă în vecii vecilor? Spionul acela a ajuns la Panciova şi l-a denunţat pe fugarul Ciorbadji; ce-ar fi să i-o iei înainte şi, în loc să ancorezi la Panciova, să ancorezi la Belgrad şi să-l denunţi acolo? În cazul ăsta, după lege, a treia parte din averea fugarului ar fi a ta. Şi-aşa averea-i a nimănui: tatăl a murit, iar fata, dacă n-o trezeşti tu, doarme pe veci. Ce bogat ai deveni deodată! Iar bogatul e întotdeauna privit ca om vrednic de cinste, pe cînd săracul tot un netrebnic rămîne!

— Mai bine să rămîn un netrebnic — răspunse Timár duhurilor nopţii şi pentru a le înăbuşi şoapta, închise fereastra cabinei.

O teamă de neînţeles se cuibărea în suflet cînd privea luna aceea însîngerată. Era încredinţat că de acolo veneau şoaptele acelea cumplite. De la luna aceea care voia parcă să tălmăcească ultimele cuvinte ale mortului în legătură cu „semiluna roşie".

Trase perdeaua de la patul Timéii.

Aşa cum stătea culcată, fata părea o statuie de alabastru, însufleţită ; pieptul i se ridica şi cobora anevoie ; avea buzele întredeschise, ochii închişi, iar în trăsăturile feţei — gravitatea morţii.

O mînă şi-o ţinea ridicată peste buclele ce i se revărsau în jurul capului, cealaltă strîngea la sîn încreţiturile cămăşii de noapte.

Timár o mîngîie pe obraji, încet, cu sfială, ca şi cînd ar fi mîngîiat chipul vrăjit al unei zîne, pe care cînd o atinge un muritor de rînd simte în inimă dureri ucigătoare. Începu să-i fricţioneze tîmplele cu licoarea din sticluţă, fără a-şi dezlipi privirea de pe chipul ei.

„Pe tine, făptură minunată — se gîndea el — să te las pradă morţii ?! Chiar dacă întreaga corabie ar fi plină cu perle şi toate astea ar fi ale mele dacă tu ai muri, eu tot nu te-aşi lăsa să adormi pe vecie. Pe lumea asta nu există un diamant mai de preţ care să-mi dea o bucurie mai mare decît ochii tăi cînd se vor deschide."

Dar chipul fetei adormite continua să rămînă acelaşi, cu toate că Timár îi fricţiona fruntea şi tîmplele ; sprîncenele subţiri şi împreunate nu tresăriră cînd mîinile bărbatului străin le atinseseră.

Ali Ciorbadji îi spusese că trebuie să o fricţioneze cu licoarea aceea şi în dreptul inimii. Timár fu nevoit să ia mîna fetei şi să i-o îndepărteze de pe piept. Mîna nu opuse nici o rezistenţă. Era amorţită şi rece, aşa cum era de altfel tot trupul Timéii. Frumoasă şi rece ca alabastrul.

Duhurile nopţii parcă şopteau :

— Priveşte ce linii neasemuit de frumoase ! Buzele nici unui muritor n-au atins vreodată buze mai frumoase ca acestea. Crezi că ar şti cineva dacă le-ai săruta ?

Dar Timár nu ascultă şoaptele nopţii :

„Nu, tu n-ai furat în viaţa ta niciodată ; sărutul acesta ar fi un furt."

Gîndind astfel, Timár ridică pătura persană pe care fata, în timp ce dormea, o aruncase jos şi, acoperind-o pînă sub bărbie, începu s-o fricţioneze sub pătură în dreptul inimii, cu degetele înmuiate în licoare ; pentru a scăpa de ispită îşi aţintise privirea asupra chipului Timéii ; parcă avea în faţă o icoană, o icoană de gheaţă.

Deodată genele negre se întredeschiseră şi ochii ei întunecaţi şi fără de luciu priviră drept înainte. Respiraţia adîncă din timpul somnului încetă şi Timár îi simţi inima zvîcnind puternic sub mîna lui pe care şi-o trase de sub pătură.

Apropie apoi sticla de nările fetei, care întoarse capul ferindu-se şi-şi încruntă sprîncenele, semn că începea să se dezmeticească.

Timár îi şopti numele.

Auzindu-l, fata se ridică brusc strigînd : „Tată !", apoi se aşeză pe marginea patului. Stătea ţeapănă, privind fix undeva în gol. Pătura alunecase şi cămaşa de noapte îi căzuse de pe umeri ; părea un bust antic.

— Timéa ! o strigă Timár, trăgîndu-i peste umerii goi cămaşa de noapte care alunecase.

Fata nu-şi dădea seama de nimic.

— Timéa, tatăl dumitale a murit ! îi spuse el, dar faţa şi trupul copilei nu tresăriră nici la auzul acestor cuvinte şi nici fiindcă rămăsese cu sînul dezgolit. Părea buimacă.

Timár alergă în cabina lui de unde se întoarse repede aducînd o spirtieră ; cu o grabă de necrezut făcu o cafea tare, arzîndu-şi degetele, iar cînd fu gata, se îndreptă spre Timéa, îi prinse capul cu braţul stîng şi, după multă trudă, îi des-

cleştă gura cu degetele ; apoi, aplecîndu-i capul pe spate, o sili să bea.

Pînă atunci fata fusese doar amorţită aşa că Timár avusese de înfruntat numai o rezistenţă pasivă ; îndată însă ce înghiţi lichidul cald şi amar, ea îl respinse pe neaşteptate şi cu atîta putere încît ceaşca îi căzu din mînă. Timéa se aruncă pe pat şi trase pătura peste dînsa ; dinţii începură să-i clănţăne.

— Uf, slavă Domnului, de vreme ce-au apucat-o frigurile înseamnă că a scăpat ! oftă Timár. Acum hai să vedem ce facem cu înmormîntarea marinărească.

ÎNMORMÎNTARE MARINĂREASCĂ

În largul oceanului, asemenea lucru e ceva obişnuit. Mortul este cusut într-o pînză de cort, i se leagă o ghiulea de picioare şi apoi i se dă drumul în apă. Coralii îi vor acoperi mormîntul.

Să te-apuci însă să zvîrli în Dunăre cadavrul unui om de pe o corabie înseamnă a-ţi asuma o mare răspundere. Mai întîi şi-ntîi malul e aproape, iar pe mal se găsesc sate şi oraşe, cu clopote şi preoţi gata să îngroape mortul în pămînt sfinţit, făcîndu-i cuvenita slujbă ; nu se cădea deci ca Trikalis să fie aruncat în apă aşa, oricum, chiar dacă asta fusese ultima lui dorinţă.

Timár înţelegea însă din ce cauză trebuia totuşi să procedeze astfel şi de aceea nu se pierdu cu firea.

Mai înainte ca „Sfînta Barbara“ să fi ridicat ancora, îl înştiinţă pe cîrmaci că aveau un mort pe bord. Murise Trikalis.

— Ştiam că ne paşte o nenorocire — mormăi Fabula János. Cînd morunii se iau la întrecere cu o corabie, înseamnă moarte.

— Eu zic să acostăm lîngă satul care se zăreşte colo şi să-l rugăm pe preot să-l îngroape pe Trikalis. Nu putem duce cadavrul cu noi, că şi aşa sîntem suspecţi de ciumă.

Domnul Fabula tuşi sec şi-şi dădu cu părerea că nu strică să încerce.

Satul la care puteau să ajungă mai repede cu corabia era Plescovăţul, o comună bogată, care avea protopop şi biserică cu două turle. Protopopul era un bărbat frumos, voinic, binefăcut, cu barbă neagră şi atît de lungă că-i flutura în vînt, cu sprîncene late de un deget şi cu o voce foarte frumoasă şi puternică.

Şi acesta îl cunoştea pe Timár. Căpitanul fusese de multe ori la dînsul pentru a cumpăra grîu, deoarece protopopul avea din belşug ce să vîndă.

— Ei, fiule, de data asta ai picat cam rău! îi strigă protopopul, zărindu-l în curte. Recolta a fost slabă şi bruma ce-am cules-o am vîndut-o de mult. (În realitate, atît în curte cît şi pe arie se mai treiera încă.)

— De data asta, eu sînt cel care am de dat ceva! spuse Timár. Pe corabia mea se află un mort şi rugăm pe preasfinţia ta să vină pe corabie ca să-l înmormîntăm cum se cuvine.

— Uşurel-uşurel, fiule! Un lucru ca ăsta nu se face cît ai bate din palme! se oţărî propotopul. Spoveditu-s-a creştinul ăla? Împărtăşitu-s-a înainte de a-şi da duhul? Eşti sigur că n-a fost *unitus*[1]? Eu nu pot să-l înmormîntez aşa, la voia întîmplării.

---

[1] Greco-catolic.

— Din păcate nu s-a făcut nimic din toate astea. Pe corabie noi n-avem preot care să spovedească; omul lui Dumnezeu a murit neştiut de nimeni, fără să-i dea ajutor vreo faţă bisericească, adică aşa cum mor marinarii. Dacă însă preasfinţia ta nu vrei să-l înmormîntezi cu formele cuvenite, cel puţin dă-mi ceva la mînă. Nu de alta dar să pot să mă justific faţă de rudele răposatului de ce nu i-am făcut cele cuvenite la îngropăciune; după aia, o să-l înmormîntăm noi undeva, pe aici, pe mal.

Protopopul îi dădu o adeverinţă în care arăta că refuză să înmormînteze mortul; nu trecu însă mult timp şi ţăranii ce se găseau pe arie prinseră de veste.

„Cum? Să îngroape un mort nesfinţit aici, în hotarul nostru? Dacă se-ntîmplă una ca asta, apoi putem jura c-o să bată grindina pe pămînturile noastre. Păi să nu încerce nimeni să ne procopsească satul cu un mort, aducă-l de oriunde l-ar aduce, că nimeni n-are nevoie de el. Mai întîi că mortul ăsta ar stîrni grindină tocmai acum cînd se apropie culesul viilor, care-i ultima nădejde a gospodarului; apoi ăl de-i îngropat aşa, nesfinţit, la anul se preface în vîrcolac şi suge toată ploaia şi roua."

Ţăranii îl şi ameninţară pe Timár c-o să-l omoare în bătaie dacă o să coboare mortul de pe corabie. Şi, ca nu cumva să-l îngroape pe ascuns undeva pe mal, aleseră patru flăcăi zdraveni care să urce pe vas şi să meargă cale de o zi cu mortul, pînă cînd corabia va trece de hotarul satului lor; de acolo mai departe Timár putea să facă ce voia.

Căpitanul se arătă supărat nevoie mare, dar îi lăsă pe cei patru însoţitori să se urce pe vas.

Marinarii rămaşi pe bord făcuseră între timp un sicriu şi culcaseră mortul în el; mai trebuia doar să bată capacul în cuie.

Mai întîi Timár dădu fuga să vadă ce se mai întîmplase cu Timéa. Fata începuse să aibă febră ; deşi fruntea îi ardea, avea faţa la fel de albă. Zăcea în stare de inconştienţă. Nu ştia nimic despre pregătirile de înmormîntare ce se făceau.

— Aşa-i bine ! zise Timár şi, apucînd ulcica cu vopsea, începu să picteze frumos pe capacul sicriului, cu litere cirilice, numele şi ziua morţii lui Trikalis Euthym.

Cei patru flăcăi sîrbi stăteau în spatele lui şi silabiseau ceea ce scria el.

— Hai, trage şi tu o literă, că am ceva de lucru — zise Timár, oferind pensula unuia dintre privitori.

Acesta, bucuros că îşi poate arăta priceperea, pictă pe scîndură un X, literă pe care odinioară sîrbii o citeau S.

— Bre, ce frumos ştii să scrii ! îl lăudă Timár pe pictorul amator şi dădu pensula altui flăcău. Şi tu pari a fi băiat dezgheţat. Cum te cheamă ?

— Berchici Iozo.

— Dar pe tine ?

— Iaksici Mirko.

— Să fiţi sănătoşi şi să trăiţi mulţi ani ! Haideţi să cinstim un pahar de şliboviţă.

Propunerea nu întîmpină nici o împotrivire.

— Pe mine mă cheamă Mihály, iar celălalt nume e Timár. E un nume bun ; cum îl vreau : cînd unguresc, cînd turcesc, cînd grecesc. Voi să-mi spuneţi doar Mihály.

— *Zbogom* [1], Mihály !

Din cînd în cînd Mihály se strecura în cabină să vadă cum se mai simţea Timéa. Fata avea febră şi încă nu-şi venise în simţiri. Dar Timár nu-şi pierdu cum-

[1] Noroc ! (Srb.)

pătul ; era convins că cel care călătoreşte pe Dunăre are cu sine toată farmacia — asta pentru că apa rece vindecă orice boală. Toată ştiinţa lui consta în a pune fetei comprese cu apă rece pe frunte şi pe picioare, schimbîndu-le sîrguincios îndată ce se încălzeau. (Marinarii cunoşteau acest fel de tratament chiar înaintea lui Priessnitz.[1])

Cît ţinu ziua, „Sfînta Barbara" înaintă încet de-a lungul malului unguresc. Cei patru sîrbi se împrieteniră repede cu marinarii, ba le ajutară şi la vîslit, iar aceştia, la rîndul lor, le pregătiră frigărui haiduceşti la vatra de pe puntea corăbiei.

Mortul zăcea pe punte, acoperit cu un cearşaf curat ; acesta era giulgiul.

Spre seară, Timár spuse oamenilor săi că merge să se culce deoarece de două nopţi nu închisese ochii şi le dădu poruncă să continue drumul pînă se înnoptează de-a binelea şi-atunci să arunce ancora.

Dar nici în noaptea aceasta Timár nu dormi ; în loc să se ducă în cabina sa, el se furişă în aceea ocupată de Timéa şi, ascunzînd lampa într-o ladă goală pentru ca lumina ei să nu se vadă de-afară, stătu toată noaptea lîngă patul fetei, veghindu-i somnul şi punîndu-i comprese dinainte pregătite pe care le muia în apă rece. Nu aţipi nici o clipă.

Auzi cînd marinarii aruncară ancora şi simţi că vasul s-a oprit ; nu mult după aceea, valurile începură să clipocească monoton în jurul corăbiei. Pe bord, oamenii se mai foiră o bună bucată de vreme, apoi unul cîte unul se duseră şi ei la culcare.

Dar, deodată, aproape de miezul nopţii, Timár desluşi nişte zgomote, ca şi cum cineva ar fi lovit cu ciocanul un obiect turtit.

---

[1] *Vincenz Priessnitz* (1799—1851), om de ştiinţă german, fondatorul hidroterapiei.

„Parcă s-ar bate un cui deasupra căruia s-a pus o bucată de postav !“ gîndi el.

Nu trecu mult şi auzi ceva prăbuşindu-se greu, apoi plescăitul iscat de un obiect mare ce cade în apă.

În sfîrşit se făcu linişte.

Mihály nu se culcă ci aşteptă pînă se iviră zorile şi corabia porni iar. După ce merseră cale de un ceas, ieşi din cabină. Fata dormea liniştită şi fierbinţeala îi trecuse.

— Unde a dispărut sicriul ? întrebă el de îndată ce ieşi pe punte.

Cei patru tineri sîrbi păşiră sfidători în faţa lui.

— L-am umplut cu bolovani şi l-am aruncat cu mort cu tot în apă, ca nu cumva să-l îngropaţi undeva pe malul nostru şi să căşunaţi vreo pacoste pe capul cuiva.

— Ce-aţi făcut ?! Nenorociţilor ! Pentru asta, judele o să mă tragă pe mine la răspundere ; o să-mi ceară socoteală pentru călătorul dispărut ; o să fiu învinuit că eu am vrut să dispară. Daţi-mi în scris că voi aţi făcut ce-aţi făcut. Care din voi ştie carte ?

Bineînţeles că nu ştia nici unul.

— Cum se poate ? Păi tu, Berchici şi tu Iakşici mi-aţi ajutat să pictez literele pe capacul coşciugului !

După cum reieşi din mărturisirile lor fiecare din cei numiţi ştia să scrie doar litera pe care o pictase dar şi pe aceea numai pe scîndură şi cu pensula.

— Ei bine ! Atunci o să vă iau cu mine la Panciova şi-acolo, în faţa şefului poliţiei, o să depuneţi mărturie pentru mine. Las că vă vine el de hac, fiţi fără grijă !

Auzind această ameninţare, toţi patru învăţară subit să scrie. Ba se arătară foarte bucuroşi să dea orice adeverinţă numai să nu fie duşi la Panciova.

Mihály le dădu cerneală, toc şi hîrtie, apoi, punîndu-l pe cel care ştia să scrie mai bine să se lungească pe puntea corăbiei, îi dictă o declaraţie prin care cei patru recunoşteau că, de frica grindinii, la miezul nopţii, în timp ce echipajul vasului dormea, fără ştirea şi consimţămîntul nimănui, aruncaseră în Dunăre pe răposatul Trikalis Euthym.

— Iscăliţi-vă şi scrieţi fiecare de unde sînteţi ! În cazul cînd judele o vrea să cerceteze, să vă poată găsi.

Unul din martori scrise că-l cheamă Krasalovici Ixa şi că locuieşte la Gunerovăţ ; celălalt că-l cheamă Stiriopiţa Niego şi stă la Medvelinţ.

Totul fiind terminat, se despărţiră cu o mutră foarte gravă ; atît Mihály cît şi ceilalţi patru abia izbutiră să-şi ţină rîsul.

Apoi Timár îi duse la mal.

...Ali Ciorbadji se odihnea în fundul Dunării, acolo unde dorise să ajungă.

O GLUMĂ CAM TARE

Spre dimineaţă, cînd Timéa se trezi, nu mai simţi nici urmă de boală. Organismul ei tînăr biruise. Se îmbrăcă singură, apoi ieşi din cabină şi, găsindu-l pe Timár pe punte, îl întrebă :

— Unde-i tata ?

— Domnişoară, tatăl dumneavoastră a murit.

Timéa îl privi cu ochii ei mari, melancolici ; chiar dacă simţea ceva în clipa aceea, faţa ei nu putea să devină mai albă decît era de obicei.

— Şi... ce-aţi făcut cu el ?

— Zace undeva în adîncul Dunării.

Auzindu-i răspunsul, Timéa se sprijini de bordul corăbiei şi, fără să scoată vreun cuvînt, îşi aţinti privirile în apă. Nu vorbea, nu plîngea, privea doar ţintă în apă.

Timár crezu că, vorbindu-i, o va consola.

— Cînd zăceaţi bolnavă şi fără cunoştinţă — tatăl dumneavoastră, pe neaşteptate, a murit... Am stat alături de el în ultimele sale clipe. Mi-a vorbit despre dumneavoastră şi v-a transmis prin mine ultima sa binecuvîntare. Conform dorinţei sale urmează să vă duc la un vechi prieten care, după mamă, vă este şi rudă. Acesta o să vă înfieze şi-o să vă fie tată. Are şi el o fată, frumoasă şi tînără, puţin mai vîrstnică decît dumneavoastră, care o să vă fie soră. De bunăseamă că se vor purta frumos cu dumneavoastră. Tot ce se găseşte pe corabia asta vă aparţine de drept deoarece v-a fost lăsat moştenire de către tatăl dumneavoastră ; veţi fi bogată şi nu mă îndoiesc că vă veţi aminti întotdeauna cu recunoştinţă de bunul dumnevoastră părinte, care v-a purtat atîta grijă.

Gîtlejul lui Timár se strînse gîndindu-se : „Şi care a murit ca să te salveze, care a ales moartea pentru ca ţie să-ţi poată dărui viaţa !"

Sfîrşind, Timár privi uimit chipul Timéii. În timp ce-i vorbise, nici un muşchi nu tresărise pe faţa ei, nici o lacrimă nu-i scăldase ochii. Mihály crezu că-i era ruşine să plîngă în faţa lui, a unui străin, şi se depărtă ; dar fata nu plînse nici cînd rămase singură.

Într-adevăr, tare ciudat ! Cînd văzuse pisica albă înecîndu-se în valuri, lacrimile curseseră şiroaie pe obrajii Timéii iar acum, cînd i se spusese că tatăl ei zăcea în fundul Dunării, nici o lacrimă nu-i umezise ochii !

Sau poate că cei care plîng uşor la dureri mărunte, amuţesc şi privesc încremeniţi atunci cînd îi încearcă o durere cumplită ?

Se prea poate. Timár avea însă altceva de făcut decît să-şi bată capul cu rezolvarea unor probleme de ordin psihologic. Turnurile Panciovei începuseră să se înalţe dinspre nord-vest, iar din susul Dunării se apropia, venind direct spre „Sfînta Barbara", o barcă cezaro-crăiască cu opt soldaţi înarmaţi, un căpitan şi un pîrcălab.

Ajungînd în dreptul corăbiei, soldaţii agăţară cangea de bordul vasului şi fără nici o invitaţie săriră pe punte. Căpitanul se îndreptă spre Timár care îl aştepta în faţa cabinei.

— Dumneata eşti căpitanul corăbiei ?

— La ordinele dumneavoastră.

— Pe această corabie călătoreşte un paşă turc, un vistiernic fugit din ţara sa sub numele fals de Trikalis Euthym care duce cu sine nişte comori pe care le-a furat.

— Ce-i drept pe bordul corăbiei a călătorit un angrosist de cereale grec cu numele Trikalis Euthym, dar nu cu comori furate, ci cu grîu curat, după cum a constatat de altfel şi controlul oficial de la Orşova şi aşa cum grăiesc actele mele ; poftim, citiţi întîi acest act. Cît despre vreun paşă turc, nu ştiu nimic.

— Şi unde-i el ?

— Dacă a fost grec, la Abraham ; dacă a fost turc, la Mohamed.

— Ei... nu cumva a murit ?

— Chiar aşa. Al doilea act pe care vi-l prezint e testamentul său în care şi-a scris ultima dorinţă ; omul a murit de dizenterie.

Căpitanul citi testamentul aruncîndu-şi din cînd în cînd ochii spre Timéa, care rămăsese în acelaşi

loc unde o lăsase Timár după ce-i adusese la cunoştinţă moartea tatălui ei. Fata nu înţelegea ce se discuta ; se vorbea într-o limbă străină pentru ea.

— Cei şase marinari ai mei şi cîrmaciul sînt martori că a murit.

— Ei, asta-i destul de rău pentru el ; pentru noi însă nu. Dacă a murit, probabil că l-aţi îngropat. Poţi să ne spui unde ? Vom merge să dezgropăm cadavrul. La noi se află un om care o să-l recunoască, dovedind astfel că Trikalis Euthym şi Ali Ciorbadji este una şi aceeaşi persoană, aşa că măcar o să putem sechestra comorile furate. Unde l-aţi înmormîntat ?

— În fundul Dunării.

— E ! E ! E o glumă cam tare ! Şi mă rog, de ce acolo ?

— Să nu ne grăbim ! Poftiţi şi cel de-al treilea act prin care protopopul din Plescovăţ — satul la hotarul căruia s-a stins din viaţă Trikalis — declară că refuză să-l îngroape cum se cuvine, şi că ne interzice să debarcăm cadavrul pe mal ; ţăranii ne-au îndemnat să-l aruncăm în apă.

Căpitanul îşi lovi furios mînerul sabiei.

— Pe dracu ! Popi afurisiţi ! Aştia ne dau întotdeauna de furcă. Socot însă că măcar o să ne poţi spune unde a fost aruncat în apă.

— Să o luăm pe îndelete, domnule căpitan. Oamenii din Plescovăţ au trimis patru paznici pe corabia mea pentru a mă împiedica să debarc mortul pe uscat şi, în noaptea următoare, pe cînd dormeam cu toţii, deci fără ştirea echipajului, cei patru paznici au aruncat sicriul în Dunăre, punînd şi bolovani în el. Poftim declaraţia scrisă a făptaşilor ; luaţi-o, căutaţi-i, trăgeţi-i de limbă şi pedepsiţi-i aşa cum merită.

Înfuriat, căpitanul începu să tuşească de supărare apoi, după ce citi, se porni pe un rîs isteric şi-i aruncă hîrtia lui Timár.

— Dar ştii că asta-i o treabă a dracului de frumoasă ? ! Fugarul descoperit s-a dus pe copcă ; deci cu el nu se mai poate vorbi, popa nu îngăduie să fie îngropat pe uscat, ţăranii îl aruncă în apă şi dau pe urmă o declaraţie semnată cu două nume pe care niciodată nu le-a purtat vreun om, ba mai pun şi numele a două sate care n-au existat vreodată pe lumea asta. Aşadar fugarul dispare în fundul Dunării, iar mie nu-mi rămîne decît ori să m-apuc să greblez toată Dunărea de la Panciova la Szendrö, ori să pornesc în căutarea a doi ticăloşi — unul poreclit Krasalovici, iar altul Stiriopiţa. Iar încărcătura corabiei nu pot s-o sechestrez fără să fi dovedit identitatea fugarului. Mda, asta ne-ai servit-o bine, domnule căpitan ! Ai adus-o bine din condei ! Şi pentru toate ai dovezi scrise. Una, două, trei, patru. Pun prinsoare că de ţi-aş cere certificatul de naştere al domnişoarei de colo, mi l-ai scoate şi pe-acela.

— Cum ordonaţi.

Timár n-ar fi putut să scoată acel certificat ; dar ştiu să facă o mutră de prostănac atît de bleagă, încît căpitanul clătină din cap a lehamite ; rîse apoi cu răutate neputincioasă şi-l bătu pe umăr.

— Eşti un om de aur, domnule căpitan ! Ai scăpat averea acestei domnişoare pentru că, fără tatăl ei, n-o pot sechestra nici pe ea şi nici angaralele ei. Puteţi pleca mai departe. Eşti un om de aur !

Zicînd acestea, făcu stînga-mprejur şi dădu unui soldat care nu se întorsese destul de repede o palmă atît de zdravănă încît omul fu cît pe-aci să cadă în apă ; apoi porunci tuturor să părăsească pe dată corabia.

După ce coborî în barcă, se mai întoarse încă o dată şi privi cu atenţie înapoi. Dar căpitanul vasului continua să se uite în urma lor cu aceeaşi mutră bleagă de prostănac care nu înţelege nimic.

Încărcătura „Sfintei Barbara“ era salvată.

DESTINUL „SFINTEI BARBARA“

„Sfînta Barbara“ îşi urmă calea în sus pe Dunăre, fără nici o piedică şi Timár nu mai avu alt necaz decît cel pricinuit de zilnica tocmeală cu edecarii.

Călătoria pe Dunăre prin pusta maghiară li se părea de-a dreptul plicticoasă ; nu mai întîlneau stînci, nici cascade şi nici ruine de cetăţi ; nimic altceva decît maluri acoperite de sălcii şi plopi care se înşirau pe ambele părţi.

Priveliştile acestea monotone nu aveau legende care să merite a fi povestite Timéii.

Uneori fata nu ieşea ziua întreagă din cabină şi nu scotea nici un cuvînt. Stătea acolo singură ; iar alteori, mîncarea trimisă în cabina ei se întorcea neatinsă, aşa cum îi fusese adusă.

Curînd serile începură să devină mai lungi, iar spre sfîrşitul lui octombrie zilele senine ale toamnei deveniră ploioase ; fata se închise în cabina ei singuratică şi Mihály îi auzea doar oftatul adînc ce răzbătea uneori în timpul nopţii prin peretele subţire de scînduri. N-o auzise însă niciodată plîngînd. Cine ştie ? Poate că greaua pierdere îi îngheţase inima.

Oare cît de mare ar trebui să fie căldura care s-o poată încălzi din nou ?

„Eh, sărmane prieten, de ce te gîndeşti la asta ? De ce visezi fie treaz, fie cu ochii închişi, acest chip

de alabastru ? Chiar de n-ar fi atît de frumoasă, e totuşi nespus de bogată ; iar tu, tu eşti sărac. Ce-i foloseşte unui tînăr ca tine să-şi împuieze capul cu imaginea unei fete atît de bogate ? Măcar dacă ar fi pe dos : tu să fii bogat iar ea săracă !"

„Oare cît de bogată o fi Timéa ?" — se întrebă Timár şi se apucă să socotească, parcă anume ca să-şi facă inimă rea şi să nu-şi mai făurească visuri deşarte.

„Tatăl ei i-a lăsat o mie de galbeni bani gheaţă şi încărcătura corăbiei care în timpurile astea valorează zece mii de galbeni. Poate o fi avînd şi bijuterii ; în cazul ăsta, transformînd totul în bani, Timéa are o avere de sute de mii de forinţi. În oraşele Ungariei o fată de măritat care are o astfel de zestre se zice că e deosebit de bogată."

Ajungînd aici, Timár se trezi deodată în faţa unei enigme pe care simţea că nu poate s-o dezlege.

Dacă toată averea salvată a lui Ali Ciorbadji nu făcea decît unsprezece mii de galbeni, ei bine, transformaţi în aur, ea n-ar fi avut o greutate mai mare de şaizeci şi şase de funţi [1], pentru că dintre toate metalele, aurul ocupă volumul cel mai mic. Şaizeci şi şase de funţi de aur pot fi vîrîţi într-un sac pe care-l poate duce orice om în spinare, mergînd şi pe jos. Atunci de ce a fost nevoie ca Ali Ciorbadji să transforme aurul în gîru, deci într-o marfă pentru care îi trebuia o corabie întreagă care să călătorească o lună încheiată, o corabie ameninţată de vînturi, de vîrtejuri, de stînci, de bancuri de nisip, care poate fi oprită în carantină sau de patrule de control cînd, cu aceeaşi comoară vîrîtă într-o traistă, trecînd peste munţi şi văi, ar fi putut ajunge în Ungaria în cel mult două săptămîni ?

[1] Măsură de greutate egală cu 0,454—0,500 kg.

Timár nu găsea cheia acestei enigme.

Şi-apoi, de taina aceasta mai era legată încă una. Dacă averea lui Ali Ciorbadji (indiferent dacă a fost cîştigată pe cale cinstită sau nu) valora doar unsprezece-douăsprezece mii de galbeni, de ce organizase guvernul turc o atare vînătoare pe urmele ei? Cum se face că nu-şi cruţase osteneala de a trimite pe Dunăre în sus o canonieră cu douăzeci şi patru de vîsle, spioni şi curieri ca s-o adulmece pentru că de, ceea ce pentru un biet căpitan de corabie reprezintă o sumă importantă, pentru padişahul prea luminat nu e decît un fleac; chiar dacă ar fi fost confiscate toate lucrurile acestea în valoare de zece mii de galbeni, pînă ce aceşti bani ar fi ajuns la sultan trecînd prin mîinile expeditorilor, sechestratorilor şi a fel de fel de hoţi de buzunare oficiali, sultanului nu i-ar fi rămas nici cît să-şi cumpere tutun pentru o pipă.

Cum de nu le-a fost ruşine să pună în mişcare un aparat atît de mare pentru o pradă atît de mică?

Sau poate Timeá era adevărata pradă pe care o urmăreau? Timár era destul de romantic pentru a accepta şi această explicaţie, deşi raţiunea îi spunea că nu fata era prada urmărită de sultan.

Într-o seară, vîntul risipi norii şi cînd Timár privi prin fereastra cabinei sale, zări la orizont luna nouă: „Luna roşie".

Secera de lumină sîngerie atinse oglinda apei.

Lui Timár i se năzări că luna are într-adevăr chip de om, aşa cum se vede uneori prin calendare şi că-i spune ceva cu gura ei strîmbă. Numai că graiul lunii nu-l poţi pricepe; e încă necunoscut; nu-l înţeleg decît somnambulii — care i se supun — dar cînd se trezesc, nici ei nu mai ştiu ce-au vorbit cu crăiasa nopţii.

Timár avea impresia că luna răspundea întrebărilor sale. Căror întrebări ? Tuturor. Glasului inimii sau al raţiunii ? Amîndurora.

Numai că deocamdată nu putea tălmăci răspunsurile.

Semiluna roşie se afundă lin în oglinda Dunării, trimiţînd pînă la prova o lumină ce tremura pe valuri şi care parcă întreba :

„Tot nu mă-nţelegi ? !"

Topindu-şi ultimele raze în negura apei, păru a-i spune :

„Mîine voi reveni ; atunci, de bună seamă, vei pricepe..."

Văzînd că noaptea care se vestea era deosebit de senină şi de luminoasă cîrmaciul propuse să se continue drumul. Nu de alta dar trecuseră de Almás şi deci mai era puţin pînă la Komárom. Şi-apoi Fabula cunoştea atît de bine Dunărea prin părţile acestea încît ar fi putut conduce corabia şi cu ochii închişi. Pînă la braţul de la Györ nu mai aveau de înfruntat nici o primejdie.

...Şi totuşi aveau.

Puţin mai la sud de Füzitö auziră deodată o trosnitură uşoară sub apă ; îngrozit cîrmaciul strigă edecarilor : „Opriţi !"

Timár schimbă feţe-feţe apoi rămase ca împietrit. Pentru întîia oară de cînd călătoreau, pe chipul lui se întipări groaza.

— Ne-am ciocnit de o buturugă ! strigă el cîrmaciului.

Cîrmaciul, matahala aceea de om, îşi pierduse capul, părăsise cîrma şi, plîngînd ca un copil, se repezise spre cabină.

— Am nimerit într-un buştean.

Da, chiar aşa se întîmplase. Cînd Dunărea se revarsă, rupe cîte o halcă de pămînt din maluri şi ros-

togoleşte în mijlocul albiei copaci mari pe care i-a smuls odată cu bucata aceea de ţărm ; pămîntul lipit de rădăcinile lor îi trage la fund ; dacă vasele încărcate trase în susul apei, se lovesc de aceste buturugi, îşi găuresc chila.

De stînci sau de bancuri de nisip cîrmaciul poate să-şi mai ferească vasul, dar de buştenii ce stau la pîndă sub apă nu te poate feri nici ştiinţa, nici experienţa, nici iscusinţa ; cele mai multe corăbii dunărene pier din pricina acestor butuci pitulaţi sub apă.

— S-a sfîrşit cu noi ! strigară într-un glas marinarii şi cîrmaciul şi, cît ai clipi, fiecare îşi părăsi postul alergînd să-şi salveze legăturica, să-şi pună lădiţa în luntrea de salvare.

Corabia se-ntoarse de-a curmezişul apei şi începu să se scufunde cu prova.

Nu putea fi vorba de vreo salvare. Orice încercare ar fi fost zadarnică. Corabia era plină cu saci ; pînă să-i scoţi din partea unde se produsese spărtura corabia s-ar fi dus de mult la fund.

Timár deschise brusc uşa cabinei Timéii.

— Domnişoară ! Îmbracă-te degrabă şi ia caseta aia de pe masă ; se scufundă corabia. Trebuie s-o părăsim cît putem de repede.

Spunînd acestea, se grăbi să-i ajute el însuşi fetei speriate să-şi îmbrace haina călduroasă şi-apoi îi porunci să coboare în luntre, urmînd ca de-acolo s-o ajute cîrmaciul. La rîndul său, Timár fugi în cabina lui pentru a salva lada ce conţinea actele şi casa corăbiei.

Dar Fabula János n-o ajută de loc pe Timéa ci, dimpotrivă, se înfurie cumplit cînd o văzu.

— Am spus eu că vrăjitoarea asta cu faţa albă şi sprîncenele împreunate o să ne căşuneze tot felul de năpaste ! Pe ea trebuia s-o zvîrlim mai întîi în apă.

Timéa nu înţelese cuvintele cîrmaciului, dar se sperie atît de cumplit văzîndu-i ochii injectaţi, încît se grăbi să se întoarcă în cabină ; ajunsă acolo, se culcă în patul ei şi, privind apa ce năvălea pe uşă şi se ridica încet-încet pînă la înălţimea patului, se gîndi tam-nisam că apele o vor lua cu ele şi o vor duce acolo unde zăcea tatăl ei astfel că vor fi iarăşi împreună.

În vremea asta, Timár alerga de colo pînă colo prin apa ce-i ajunsese pînă la genunchi, căutînd să strîngă ce era mai de preţ din cabina lui şi să pună într-o ladă ; terminînd, luă lada în spinare şi se îndreptă grăbit spre luntre.

— Dar Timéa unde-i ? strigă el observînd lipsa fetei.

— Dracu ştie ! mîrîi cîrmaciul. Mai bine nu s-ar fi născut !

Timár se întoarse în cabina Timéii alergînd prin apa care-i ajunsese pînă la brîu şi luă fata în braţe.

— Ai luat caseta ?

— Da ! şopti Timéa.

Timár n-o mai întrebă nimic ci ieşi cu ea afară pe punte, ducînd-o în braţe pînă la luntre şi o aşeză pe banca din mijloc.

Destinul „Sfintei Barbara“ se împlini repede.

Corabia se afundă mai întîi cu prova, iar peste cîteva minute nu se mai zări din ea decît acoperişul, catargul şi parîma care atîrna moale.

— Să plecăm — porunci Timár vîslaşilor şi luntrea se îndreptă spre mal.

— Unde-i caseta ? o întrebă Timár pe fată, după ce merseră o bucată de drum.

— Aici ! şi Timéa arătă spre cutioara pe care o luase cu dînsa.

— Nenorocire ! Păi asta-i cutiuţa cu dulceţuri turceşti şi nicidecum caseta !

Într-adevăr, Timéa salvase cutiuţa cu dulceţuri pe care o luase s-o dăruiască celeilalte fete, surorii celei noi, lăsînd caseta ce conţinea toată averea ei. Aşadar averea ei rămăsese în cabina ce dispăruse sub apă.

— Înapoi la corabie ! strigă Timár cîrmaciului.

— Crezi că-i cineva nebun să intre în apă să caute potcoave de cai morţi ? murmură Fabula János.

— Întoarce ! Şi ţine-ţi gura ! Eu poruncesc aici !

Luntrea se întoarse la corabia scufundată. Timár nu ceru nimănui să meargă după casetă, ci sări el însuşi pe acoperişul vasului şi-apoi începu să coboare pe scări spre cabina care se afla sub apă. Timéa deschise larg ochii ei mari şi întunecaţi privindu-l cum dispărea înghiţit de valuri şi vrînd parcă să spună :

„Cum, şi tu mă părăseşti dispărînd sub valuri ?"

Timár înotă sub apă şi ajunse la peretele corăbiei ; trebuia să fie cu mare băgare de seamă deoarece vasul era aplecat într-o rînă, chiar pe partea unde se deschidea cabina Timéii ; trebuia deci să se prindă de scîndurile punţii ca nu cumva să alunece de pe parapetul neted.

Găsi uşor cabina ; noroc că apa nu închisese uşa pentru că în acest caz ar fi pierdut multă vreme pînă s-o deschidă. Înăuntru era întuneric. Apele se buluciseră pînă sus în tavan. Se apropie de masă orbecăind, dar nu găsi caseta. Nu cumva fata o fi uitat-o pe pat ? Apa ridicase patul tocmai sus în tavan. Fu nevoit deci să-l tragă jos. Caseta nu era însă nici pe pat. Nu cumva alunecase în clipa cînd se aplecase corabia ? Mîinile lui nu găsiră nimic. Dar iată că găsiră picioarele. Timár se împiedică de casetă. Într-adevăr, căzuse. O luă în braţe şi căută să ajungă de cealaltă parte a vasului, acolo unde nu mai trebuia să se ţină de scînduri.

Nesfîrşit de lungi i se părură Timéii clipele cît Timár stătu sub apă ! Căpitanul zăbovise un minut

întreg ; în tot acest timp, fata îşi ţinuse răsuflarea, vrînd parcă să vadă cît timp poate să reziste un om fără să respire. În sfîrşit, cînd zări capul lui Timár ivindu-se printre valuri, răsuflă uşurată. Pe chipul ei alb apăru un zîmbet în clipa cînd acesta îi întinse caseta salvată. Dar nu din pricina casetei zîmbea ea.

— Ei, domnule căpitan — mîrîi cîrmaciul, ajutîndu-l pe Timár să se urce în luntre. Pîn-acum v-aţi murat de trei ori pielea pentru sprîncenele astea împreunate ! De trei ori !

Timéa îl întrebă încet pe Timár ce înseamnă „de trei ori". Timár îi traduse. Şi, deodată, fata îl privi lung repetînd încet, ca pentru sine :

„De trei ori"...

Luntrea înainta spre mal îndreptîndu-se spre Almás. În urma lor, pe oglinda fluviului ce lucea ca oţelul, se vedea o linie lungă şi neagră : creştetul corăbiei scufundate întocmai ca un semn de exclamare pus după un strigăt de durere sau ca unul pus pentru veşnicie.

TIMÉA

TATAL ADOPTIV

Cînd pasagerii „Sfintei Barbara" părăsiseră corabia scufundată erau aproape ceasurile şase, iar cînd Timár împreună cu Timéa ajunseră la Komárom încă nu bătuse şapte şi jumătate. Cunoscînd foarte bine casa lui Brazovics, surugiul din Almás pocnea din bici cu străşnicie, mînîndu-şi în goană cei patru telegari cu clopoţei de-a lungul străzii Rác, pînă în piaţă : nu de alta, dar i se făgăduise un bacşiş gras dacă se grăbea.

Mihály ajută fetei să coboare anunţînd-o că ajunseseră acasă. Apoi, vîrînd caseta sub manta, o conduse sus, pe scări.

Brazovics Athanaz avea o casă cu etaj, lucru rar în Komárom, unde, din cauza cutremurului pustiitor din secolul trecut nu se mai construiau astfel de case. La parter se afla o cafenea mare — locul de întîlnire al negustorilor din localitate — iar etajul era ocupat în întregime de familia comerciantului ; etajul avea două intrări separate în dreptul scării şi o a treia care dădea spre bucătărie.

De obicei Brazovics Athanaz nu era acasă la ora aceea, fapt pe care-l ştia prea bine Timár ; de aceea o conduse pe Timéa la uşa din dreapta, pe unde se putea ajunge în apartamentul doamnelor.

În aceste încăperi domnea un lux rafinat iar în vestibul stătea gură-cascä un fecior pe care Timár îl rugă să-şi cheme jupînul de la cafenea.

E lucru ştiut că denumirea de „jupîn" e folosită drept titulatură atît la Komárom cît şi la Istanbul numai că, pe cînd la Istanbul ea se cuvenea numai sultanului, la Komárom — chiar şi în vremurile noastre — titulatura aceasta se dă de obicei comercianţilor şi bogătaşilor care nu au alte titluri de nobleţe.

Între timp, Timár o conduse pe fată în faţa doamnelor.

În ceea ce îl privea n-avea, vorba ceea, ţinuta prescrisă de etichetă, deoarece ştim că trecuse prin apă şi prin noroaie ; dar Timár era de-al casei, primit la orice oră şi în orice ţinută, pentru că era socotit un slujbaş plătit de stăpîn. Iar acestei categorii de oameni nu li se aplică regulile etichetei.

Anunţarea oaspeţilor era înlocuită de un bun obicei al cucoanei care, de îndată ce auzea deschizîndu-se uşa de la vestibul, scotea capul pe uşă să vadă cine vine.

Doamna Zófia căpătase acest obicei încă de pe vremea cînd era cameristă. (Iertare ! Ne-a luat gura pe dinainte !) Ei, da, domnul Athanaz o ridicase din clasa de jos : fusese o căsătorie din dragoste. Pentru aşa ceva, nimeni nu poate fi condamnat.

De altfel, nici intenţia noastră n-a fost să bîrfim, ci am pomenit despre asta numai pentru a o caracteriza pe doamna Zófia care nu se putuse dezbăra de acest vechi obicei nici acum cînd, vorba ceea, devenise cucoană. Rochiile îi stăteau mereu ca şi cum le-ar fi primit de pomană de la stăpîna casei ; din păr laţele îi atîrnau atît pe frunte cît şi pe ceafă şi, chiar cînd îşi îmbrăca rochia cea mai elegantă, trebuia să aibă ceva în neregulă pe dînsa ;

dacă nu altceva, măcar o pereche de papuci scîlciaţi. La baza conversaţiei sale stăteau curiozitatea şi flecăreala; cînd vorbea încurca în aşa hal cuvintele străine încît, dacă se afla într-o societate mai aleasă, musafirii simţeau că-s gata-gata să cadă de pe scaune de rîs. (Bineînţeles, cei care stăteau pe scaune!) Pe lîngă toate astea, avea frumosul obicei de a vorbi numai cu glas tare: e puţin zis că striga; adevărul e că răcnea într-una ca şi cum cineva ar fi tăiat-o în bucăţi şi de aceea striga după ajutor.

— Vai, dumneata eşti, Mihály?! răcni cucoana, deşi abia îşi vîrîse capul pe uşă. Dar pe domnişoara aceea frumoasă unde ai găsit-o? Şi ce lădiţă ai sub braţ? Hai, pofteşte în casă. Ia-n te uită, ia-n te uită, Athalie, cu cine vine Timár!

Lăsînd-o pe Timéa să treacă înainte, Timár o urmă în cameră spunînd politicos un „seara bună“ celor prezenţi.

Timéa privi în jurul ei, cu tremurul sfios al primei întîlniri.

În afară de stăpîna casei, în încăpere se mai afla o fată şi un bărbat.

Fata era de o frumuseţe mîndră, avea forme pline şi talie zveltă, pe care corsetul o scotea şi mai mult în evidenţă; pantofii cu tocuri înalte şi funduliţele din păr o făceau şi mai înaltă; purta mănuşi fără degete şi avea unghii lungi şi ascuţite. Faţa ei trăda graţia unei dichiseli atente; avea buze roşii, senzuale, ten roz, dinţi albi — pe care-i arăta cu plăcere — gropiţe jucăuşe în bărbie şi în obraji, nas fin, încovoiat, sprîncene negre şi ochi scînteietori; strălucirea lor se datora oarecum şi faptului că erau uşor bulbucaţi, gata parcă de ceartă. Chipul ei frumos, capul dat pe spate şi pieptul scos sfidător înainte îi dădeau o ţinută mîndră.

Aceasta era domnişoara Athalie.

Bărbatul, un tînăr ofiţer cam de treizeci de ani, avea faţa surîzătoare, deschisă, şi ochii negri, arzători; conform regulamentelor militare de pe vremea aceea, avea obrajii raşi ca-n palmă, cu excepţia favoriţilor mici, în formă de semilună. Militarul purta un frac liliachiu cu guler şi manşete de catifea roz. Uniforma ofiţerilor de geniu.

Timár îl cunoştea şi pe dînsul. Era domnul Kacsuka, un locotenent care se ocupa cu fortificaţiile oraşului şi, în acelaşi timp, cu aprovizionarea. Un „hibrid" cam ciudat dar de, asta era.

Cînd intrară cei doi, locotenentul tocmai făcea în pastel portretul frumoasei domnişoare din faţa lui. Înainte de masă îi mai făcuse un portret la lumina zilei şi-acum încerca acelaşi lucru la lumina lămpii.

Intrarea Timéii tulbură această îndeletnicire artistică. Faţa şi silueta mlădioasă a copilei făcură impresia unei apariţii din basme. Părea că de undeva din întuneric ar fi păşit spre lumină un spirit, o nălucă, o vedenie.

Cînd domnul Kacsuka, aflat lîngă şevalet, privi peste umăr spre Timéa, trase o dungă roşie groasă peste fruntea chipului din tablou, dînd astfel de lucru miezului de pîine ce-i servea drept gumă. În clipa următoare, se şi ridicase în faţa Timéii. De altfel, toţi se sculaseră în picioare la apariţia ei; chiar şi Athalie.

Dar cine e oare fata asta?

Timár şopti ceva pe greceşte Timéii şi, drept urmare, fata sărută grăbită mîna doamnei Zófia care, la rîndul ei îi răspunse mozolindu-i amîndoi obrajii.

Apoi Timár îi spuse iarăşi ceva după care, cu o supunere sfioasă, fata se apropie de Athalie şi o privi atentă. Oare s-o sărute? Să sară de gîtul acestei noi surori? Athalie parcă îşi ridicase şi mai semeţ capul; Timéa se aplecă asupra mîinii sale şi

sărută greţoasa aceea de mănuşă din piele de căprioară. Athalie îi încuviinţă gestul în timp ce ochii ei fulgerară mai întîi chipul Timéii, apoi pe acela al ofiţerului, îmbufnîndu-se şi mai tare. Domnul Kacsuka se pierduse cu totul admirînd-o pe Timéa. Dar obrazul fetei nu se îmbujoră nici din cauza acestei admiraţii şi nici din pricina fulgerării Athaliei. Rămase tot atît de alb ca şi obrazul unei stafii.

Dintre toţi, Timár părea cel mai încurcat. Cum s-o prezinte pe Timéa şi cum să povestească în faţa acestui ofiţer întîmplările prin care trecuseră ?

Îl ajută însă domnul Brázovics, care intră în cameră cu o zarvă de nedescris. Venea astfel deoarece, cu cîteva clipe mai înainte, la cafeneaua de jos, spre adînca uimire a tuturor clienţilor permanenţi, citise în *Allgemeine Zeitung* vestea că paşa şi visteiernicul Ali Ciorbadji se îmbarcase împreună cu fata lui pe vasul „Sfînta Barbara“ care transporta grîu şi că, trăgîndu-i pe sfoară pe turcii care-l urmăreau, fugise în Ungaria.

„Sfînta Barbara“ era corabia lui ! Ali Ciorbadji era un vechi cunoscut ; ba, după prima soţie, îi era şi un fel de rudă. Aşadar iată pentru toată lumea un eveniment extraordinar !

Vă puteţi deci închipui cu cîtă grabă dădu domnul Athanaz la o parte scaunul pe care şezuse pînă atunci, în clipa cînd feciorul veni să-l anunţe că Timár tocmai sosise împreună cu o domnişoară frumoasă şi cu o lădiţă de aramă.

— Aşadar i-adevărat ce scrie-n gazetă ! chiui domnul Athanaz şi imediat o zbughi spre casă, răsturnînd cu scaune cu tot pe cei cîţiva jucători de cărţi care se nimeriseră în drumul său.

Domnul Brazovics era atît de gras încît pîntecele său mergea totdeauna cu o jumătate de pas înaintea corpului ; faţa lui, cînd era palidă părea arămie,

iar cînd era roşie, părea vînătă ; deşi se bărbierea în fiecare dimineaţă, pînă seara barba îi era mare şi deasă ; mustaţa-i zbîrlită era totdeauna umedă de tabac şi felurite „spirtoase“, iar sprîncenele sale păreau un gard viu deasupra ochilor bulbucaţi, veşnic injectaţi. (Era îngrozitor să te gîndeşti că atunci cînd frumoasa Athalie va îmbătrîni ochii ei vor fi ca ai lui !)

Iar cînd îl auzeai pe domnul Brazovics vorbind, îţi dădeai foarte bine seama de ce răcnea doamna Zófia. Nici domnul Brazovics nu putea vorbi altfel decît strigînd. Numai că vocea lui era groasă şi profundă ca răgetul hipopotamului. Era deci firesc ca doamna Zófia — atunci cînd voia să se facă auzită — să-şi amplifice glasul pînă la zbieret. Cei doi se purtau ca şi cum ar fi făcut pariu care va izbuti să producă atrofierea laringelui celuilalt, sau să-i provoace o apoplexie. Rezultatul luptei stătea în cumpănă. Pentru orice eventualitate, urechile domnului Brazovics erau veşnic astupate cu bumbac, iar gîtul doamnei Zófia veşnic protejat de un fular de pînză.

Domnul Brazovics năvăli în camera femeilor gîfîind din pricina alergăturii, strigătul său asemănător cu bubuitul tunetului auzindu-se înainte ca omul nostru să-şi facă apariţia.

— E aici Mihály cu domnişoara ? Unde-i domnişoara ? Unde-i Mihály ?

Mihály păşi înainte-i vrînd parcă să-l oprească. Poate că pe domnul Brazovics ar fi izbutit să-l reţină, dar burta aceea care mergea înaintea stăpînului era imposibil de oprit din moment ce-o luase într-o anumită direcţie.

Mihály îi făcu semn din ochi, dîndu-i a înţelege că de faţă mai erau şi alte persoane.

— Oo, nu-i nimica ! răcni domnul Brazovics. În faţa lui poţi vorbi pe şleau. Sîntem în familie. Şi domnul locotenent face parte din familia noastră. Ha-ha-ha ! Ei, nu te supăra, Athalie ! Doar ştie toată lumea. Poţi să vorbeşti, Mihály ! Scrie şi-n ziare.

— Ce scrie-n ziare ? strigă iritată Athalie.

— Oo, nu despre tine, ci despre prietenul meu, paşa Ali Ciorbadji, vistiernicul, rudă şi frate de cruce cu mine, care cică s-a refugiat cu fiică-sa şi cu comorile sale în Ungaria, pe corabia mea, pe „Sfînta Barbara" ! Nu-i aşa că asta-i fata lui ? Fiinţa asta neasemuit de frumoasă ?

Zicînd aceasta, domnul Brazovics o îmbrăţişă brusc pe Timéa şi-i sărută amîndoi obrajii ei albi ; sărutările lui duhneau, erau zgomotoase şi umede, fapt care-o intrigă mult pe Timéa.

— Eşti un băiat de ispravă, mă Mihály, dacă ai izbutit s-o aduci fără nici un bai ! I-aţi dat un păhărel cu vin ? Zófia, ia-n dă fuga şi adu un păhăruţ !

Doamna Zófia nu auzi însă porunca, iar domnul Brazovics se trînti într-un fotoliu şi, luînd-o între genunchi pe Timéa, începu să-i mîngîie drăgăstos părul cu palmele sale veşnic unsuroase.

— Dar scumpul meu prieten, vrednicul paşă-vistiernic, unde-i ?

— A murit pe drum — îi şopti abia auzit Timár.

— Ce ? Asta nu-mi miroase a bine ! grohăi domnul Brazovics, încercînd să dea feţei sale rotunde o formă de pentagon şi trăgîndu-şi brusc mîna de pe capul copilei... Şi... nu cumva i s-a întîmplat şi... altceva ?

Ciudată întrebare !

Dar Timár o înţelese.

— Mi-a încredinţat averea să v-o aduc împreună cu fata lui şi să vă transmit ultima sa dorinţă : s-o

adoptaţi pe fiica lui şi, în acelaşi timp, să deveniţi administratorul averii sale.

Auzind aceste cuvinte, domnul Brazovics se înduioşă din nou şi cuprinse cu palmele sale unsuroase capul Timéii, strîngînd-o la pieptul său.

— Ca şi cum ar fi copilul meu ! Am s-o consider ca pe propria mea fiică. !

Şi, zicînd acestea, ţoc ! ţoc ! sărută de mai multe ori nevinovata victimă.

— Şi... cam ce se află în lădiţa aia ?

— Banii ce mi s-au încredinţat şi pe care trebuie să vi-i predau.

— Oo, Mihály, băiete, asta-i grozav ! Cam cîte parale să fie în ea, hm ?

— O mie de galbeni.

— Cu-um ? urlă domnul Brazovics, împingînd-o pe Timéa dintre genunchii săi. Numai o mie de galbeni ? Restul l-ai furat tu ?

Faţa lui Timár se crispă.

— Aici e testamentul întocmit de răposat cu propria sa mînă. În el stă scris negru pe alb că-mi încredinţează o mie de galbeni în numerar şi că cealaltă parte a averii sale e încărcătura corăbiei, adică zece mii de chile de grîu curat.

— Oo ! Aşa da, mai merge ! Zece mii de chile de grîu curat a cîte doisprezece forinţi şi treizeci de creiţari fac o sută douăzeci şi cinci de mii de forinţi. Vino, fetiţa mea, aşază-te pe genunchii mei, că eşti obosită, nu-i aşa ? Mi-a mai poruncit şi altceva scumpul şi regretatul meu prieten ?

— M-a însărcinat să vă rog să fiţi de faţă cînd se vor goli sacii, ca nu cumva să le schimbe cineva conţinutul, pentru că el a încărcat grîu din cel mai bun.

— Oo, păi s-ar putea altfel ? Cum să lipsesc ? ! Şi unde-i corabia cu grîu ?

— Puţin mai jos de Almás! În fundul Dunării.
— Ce-e? Ce tot îndrugi acolo, Mihály?! Nu cumva...
— Corabia s-a lovit de o buturugă şi s-a dus la fund.
De data aceasta domnul Brazovics îi făcu vînt cît colo Timéii şi ţîşni furios de pe scaun.
— Minunata mea corabie cu zece mii de chile de grîu curat s-a scufundat! Oo! Sînteţi cu toţii buni de spînzurat! Banditilor! Cu siguranţă că eraţi beţi turtă! Vă dau afară pînă la unul! O să pun să fie ferecat în lanţuri blestematul de cîrmaci! N-o să vă dau leafă la nici unul! Iar ţie o să-ţi pun sechestru pe cauţiunea de zece mii de forinţi! N-o să-i mai vezi, poţi să te duci cu jalba la oricine.
Timár răspunse liniştit:
— Adevărul e că „Sfînta Barbara" nu valora decît şase mii de forinţi şi corabia a fost asigurată la societatea de asigurări din Triest pentru întreaga valoare. Dumneavoastră n-aţi rămas în pagubă.
— Nu-i treaba unor coate-goale să-şi bage nasul unde nu le fierbe oala! Oricum ar fi, eu o să-ţi cer despăgubire pentru *lucrum cessans*[1]! Ştii ce-i aia *lucrum cessans*? Ei, dacă ştii, o să-nţelegi că toată cauţiunea ta de zece mii de forinţi s-a dus pe copcă.
— Ei, ăsta să fie tot necazul meu! răspunse Timár, calm. Despre asta însă putem vorbi şi altă dată, că doar n-au intrat zilele în sac. Întrebarea care bate la uşă e: ce se va întîmpla cu încărcătura dusă la fund? Nu de alta, dar dacă o să stea prea mult în apă, praful o să s-aleagă de dînsa.
— Nu mă priveşte, orice s-ar întîmpla cu dînsa!

[1] Lucru cedat, încredinţat (lat.).

— Cum, nu vreţi s-o preluaţi ? Nu vreţi să vă duceţi să fiţi de faţă cînd o să se descarce corabia ?

— Se duce dracu ! Să-l ia naiba ! Ce să fac cu zece mii de chile de grîu ud ? Doar n-o să m-apuc să fac scrobeală din zece mii de chile sau să fac terci de grîu încolţit ! Dă-l dracului, că poate îi trebuie lui.

— Mă-ndoiesc că dracu ar avea nevoie de această încărcătură ; în orice caz ar trebui vîndut la licitaţie : morarii, fabricanţii, crescătorii de porci din împrejurimi şi ţăranii o să-l cumpere pe un preţ oarecare pentru sămînţă ; corabia trebuie şi aşa golită. În felul ăsta poate scoateţi ceva bani.

— Bani ! (Cuvîntul acesta pătrunse totuşi prin dopul de bumbac ce astupa urechile negustorului.) Bine. Mîine în zori o să-ţi dau împuternicire să scoţi totul la licitaţie.

— Mi-ar trebui chiar azi, fiindcă marfa se strică pînă mîine.

— Nu scriu seara nici lui Dumnezeu.

— Am asupra-mi împuternicirea gata pregătită ; m-am gîndit din timp la lucrul acesta ; trebuie doar să semnaţi. Am şi cerneală şi toc.

Auzind asta, doamna Zófia începu să ţipe :

— Să nu-mi murdăriţi camera cu cerneală ! Aici sînt covoare pe jos ! Dacă vrei să scrii, cărăbăneşte-te în odaia ta ! Nu te război în camera mea cu servitorii tăi. Aici e camera mea.

— Dar asta-i casa mea ! urlă jupînul.

— Iar asta-i camera mea !

— Eu sînt stăpînul !

— Iar eu sînt stăpîna !

Ţipetele şi urletele fură în favoarea lui Timár pentru că domnul Brazovics, furios la culme şi mai mult

pentru a arăta că el e adevăratul stăpîn al casei, luă *calamusul*[1] şi iscăli împuternicirea de licitaţie.

Dar îndată ce Timár obţinu semnătura, Brazovics şi nevastă-sa se năpustiră asupra lui şi, el cu o voce de bas, ea cu glas de soprană, începură să-i zvîrle atîtea cuvinte murdare de ocară încît Timár putea să se întoarcă liniştit la Dunăre pentru a încerca să se spele de aceste murdării.

Doamna Zófia îl ocăra pe Timár indirect, certîndu-şi soţul care se prostise într-atîta încît dăduse împuternicire unui asemenea om, murdar şi trenţăros, unui calic ca acesta, beţivan şi chefliu. De ce nu-l trimitea pe al doilea sau pe al treilea căpitan din serviciul său ? Ăsta o să fugă cu banii încasaţi, o să-i bea sau o să-i toace la cărţi. Cum poate să-i dea o atare împuternicire ?

Iar Timár stătea în mijlocul acestei furtuni fără ca un singur muşchi să tresară pe chipul său, la fel ca atunci cînd, la Porţile de Fier, înfruntase vîntul care urla bezmetic şi valurile ce tunau dezlănţuite. Deodată rosti calm :

— Doreşte domnul să preia banii care i se cuvin orfanei sau vrea să-i predau epitropiei orăşeneşti ? (Auzind una ca asta, domnul Brazovics se sperie cumplit.) Ei bine, dacă doriţi, veniţi vă rog în biroul dumneavoastră şi să terminăm acolo discuţia ; căci nici mie nu-mi place să aud o ceartă ca între slugi.

La această mojicie grea de o sută şaizeci de funţi amuţiră pe dată şi domnul şi doamna. Cînd astfel de oameni sînt puşi pe hartă, obţii efecte miraculoase de îndată ce le administrezi o insultă grosolană. Amîndoi se potoliră ca prin farmec. Brazovics apucă un sfeşnic şi-i spuse lui Timár :

[1] Pană de scris.

— Ei bine, ia banii ăia şi vino după mine.

Iar doamna Zófia, voind să pozeze în rolul unei doamne care a fost găsită într-o fermecătoare bună dispoziţie, îi spuse :

— Ei, Mihály, nu bei mai întîi un pahar de vin ?

Timéa asistase mirată la această scenă neînţelegînd nici o iotă din tot ce se vorbise ; nu înţelesese nici gesturile care însoţiseră cuvintele şi nici expresia feţelor celor în cauză.

De ce la început o îmbrăţişase şi o sărutase tatăl ei adoptiv, pe dînsa, orfana ? De ce însă, în clipa următoare, o respinsese ? De ce o prinsese iar între genunchii lui ? De ce o zvîrlise apoi iarăşi la o parte ? De ce urlau amîndoi deodată la omul acela pe care-l văzuse stînd atît de calm în faţa primejdiilor şi furtunii, omul care apoi rostise doar cîteva cuvinte — şi pe acelea încet, fără supărare — cuvinte la auzul cărora cei doi bătăioşi se îmblînziseră ca prin farmec şi tăcuseră fără să-i facă vreun rău, aşa cum nu-i făcuseră nici vîrtejurile, nici stîncile şi nici militarii aceia înarmaţi ?

Timéa nu înţelegea nimic din tot ce discuta. Omul acela, care-i fusese luni de zile un însoţitor credincios, care „de trei ori" se scufundase sub apă pentru dînsa, singurul cu care putea să vorbească pe limba ei, va pleca oare pentru totdeauna şi nu-i va mai auzi nici măcar glasul ?

Şi totuşi îl mai auzi o dată.

Înainte de a trece pragul, Timár se întoarse spre Timéa şi i se adresă în greceşte :

— Domnişoară Timéa, şi asta face parte din zestrea dumneavoastră.

Şi zicînd acestea, scoase din buzunarul mantalei cutia cu dulceţuri. Timéa fugi spre el şi luă cutia apoi, grăbită, se îndreptă spre Athalie, întinzîndu-i

cu un zîmbet drăgălaş darul pe care i-l adusese dintr-o ţară îndepărtată. Athalie deschise cutia şi se strîmbă :

— *Fi donc* ! [1] Miroase a apă de trandafiri ; ca apa cu care slujnicele îşi stropesc batistele cînd se duc duminica la biserică.

Timéa nu înţelese cuvintele, dar înţelese strîmbăturile buzelor şi ale nasului — şi acest lucru o întristă nespus de mult. Încercă s-o servească cu dulceaţă turcească pe doamna Zófia. Dar dînsa se scuză că are dinţii stricaţi şi nu poate mînca dulciuri. Atunci, şi mai întristată, Timéa se întoarse spre locotenent. O ! acesta găsi că dulceaţa era minunată şi se servi din plin, fapt pentru care Timéa îi zîmbi plină de recunoştinţă, uitîndu-i-se drept în ochi.

Iar Timár stătea acolo, în pragul uşii, privind-o cum zîmbeşte celuilalt. Cînd Timéa îşi aduse aminte şi de dînsul, gîndindu-se că se cuvine să-l servească şi pe el, Timár nu se mai afla în prag.

Peste puţină vreme, locotenentul îşi luă rămas bun pregătindu-se să plece. Fiind un om bine crescut, se înclină şi în faţa Timéii, lucru ce o bucură nespus de mult.

Cîteva clipe şi iată că se întoarse şi domnul Brazovics, aşa că în cameră erau iarăşi patru persoane. Domnul Brazovics începu să se certe cu doamna Zófia într-o limbă ce semăna cu cea greacă. Uneori Timéa înţelegea ici-colo cîte un cuvînt ; dar tot ce auzea i se părea şi mai ciudat decît limbile din care nu pricepea o iotă.

Cei doi se sfătuiau ce să facă cu fata aceea care le căzuse plocon pe cap. Întreaga ei moştenire nu se ridica la mai mult de douăsprezece mii de forinţi de aur, la care se mai adăuga ceea ce eventual mai luau pe marfa de pe corabia scufundată. O aseme-

[1] Phui ! Phui ! (Fr.)

nea moştenire nu era îndestulătoare pentru a-i da fetei o creştere ca aceea pe care o primea Athalie. Doamna Zófia era de părere că fata trebuia obişnuită să facă tot ce face o slujnică : să gătească, să mături, să spele, să calce : toate astea-i vor fi de folos vreodată pentru că de! cu o zestre atît de mică, n-o să devină decît, cel mult, nevasta unui *schreiber*, a unui căpitan de vas ; iar pentru un asemenea ginere e mai bine ca nevasta să fie obişnuită cu treburi de slujnică, nu să fie crescută ca o domnişoară. Dar domnul Brazovics nu-i împărtăşi părerea, gîndindu-se pesemne la gura lumii. Într-un tîrziu căzură de acord să aleagă calea de mijloc : Timéa să nu fie socotită nici slujnică dar, pe scară ierarhică, să nu ajungă nici la rangul de fiică adoptivă. Să ia masa cu familia, dar să ajute la servit. Să nu fie pusă să spele, dar să aibă grijă de rochiile şi de rufăria fină şi brodată a Athaliei. Va coase ceea ce trebuie în casă, dar va sta în apartamentul doamnelor, nu în odaia cameristei. O va ajuta pe Athalie să-şi facă toaleta — asta, bineînţeles, ca o simplă distracţie. Nu de alta, dar Athalie are nevoie de cineva care să stea în permanenţă la cheremul ei, iar drept răsplată pentru toate acestea, Timéa va primi rochiile pe care Athalie n-o să le mai poarte.

O fată cu douăsprezece mii de forinţi trebuie să fie recunoscătoare cerului dacă a ajuns într-o situaţie atît de fericită!

Şi Timéa era împăcată cu soarta ei.

Copil rămas orfan în urma unor întîmplări îngrozitoare, de neînţeles pentru dînsa, care o azvîrliseră pe acest pămînt străin, Timéa se simţea obligată faţă de toţi cei din jur. Era săritoare la nevoie şi lipsită de orice bănuială. Asta-i soarta de totdeauna a tinerelor turcoaice.

Se arăta nespus de mulţumită că poate să stea la masă lîngă Athalie şi nu era nevoie să i se spună ci se scula singură să schimbe farfuriile, să spele tacîmurile : şi făcea toate astea cu voie bună, prietenoasă şi grijulie ; pentru ca nu cumva să-şi supere părinţii adoptivi, nu se arăta niciodată tristă, deşi avea motive destule. Şi mai ales căuta să fie pe placul Athaliei. Fiece privire a Timéii trăda admiraţia cu care tinerele fete se uită la femeile împlinite şi frumoase. Cu cîtă admiraţie privea obrazul trandafiriu al Athaliei, şi ochii ei strălucitori !

Tinerele fete îşi închipuie că o făptură frumoasă este negreşit şi bună la suflet.

Nu pricepea graiul Athaliei ; nu pentru că fata lui Brazovics nu cunoştea nici o iotă greceşte, dar Timéa se străduia să ghicească dorinţele din semne sau din priviri.

După ce stătură la masă — Timéa nu mîncă altceva decît pîine şi fructe pentru că nu era obişnuită cu mîncăruri grase — trecură în salon şi Athalie se aşeză la pian. Timéa se ghemui pe un taburet la picioarele ei privind aproape cu evlavie degetele acesteia care se mişcau cu o repeziciune de necrezut. Apoi Athalie îi arătă portretul pe care-l picta locotenentul. Timéa bătu din palme entuziasmată :

— Tu n-ai mai văzut niciodată aşa ceva ?

Domnul Brazovics îi răspunse :

— Cum să fi văzut ? Religia turcilor le interzice să deseneze chipul cuiva. Tocmai pentru asemenea pricină s-au răsculat acum : cică sultanul şi-ar fi făcut portretul şi l-ar fi aşezat în Divan. Bietul Ali Ciorbadji s-a amestecat şi el în tărăşenia asta şi de aceea a fost nevoit s-o şteargă. Oo, că mare prost ai fost sărmane Ali Ciorbadji !

Auzindu-l rostind numele tatălui ei, Timéa sărută cu recunoştinţă mîna domnului Brazovics, crezînd că tatăl ei adoptiv vorbea cu evlavie amintindu-şi de răposat.

După aceea, Athalie se îndreptă spre dormitor; Timéa ducea sfeşnicul luminîndu-i calea. Fata lui Brazovics se aşeză la măsuţa de toaletă dar, privindu-se în oglindă, oftă lung şi faţa i se întunecă. Obosită, se întinse într-un fotoliu. Timéa dorea din toată inima să afle motivul pentru care fata cu chipul acela frumos se întristase. Scoase pieptenele din părul Athaliei şi cu mişcări îndemînatice, îi desfăcu cozile; apoi, cu o plăcere deosebită, pieptănă părul despletit şi des, de culoarea castanelor, împletindu-l iarăşi în trei, aşa cum se cuvenea pentru noapte. Pe urmă scoase cerceii Athaliei; cu această ocazie obrazul copilei se apropie atît de mult de al celeilalte încît, fără să vrea, Athalie văzu în oglindă cele două chipuri nespus de deosebite. Unul plin de strălucire, trandafiriu, cuceritor; celălalt — palid şi blînd. Şi totuşi, ea sări în picioare furioasă şi, cu piciorul împinse cît colo oglinda:

— Să mergem la culcare!

Chipul acela alb arunca o umbră asupra chipului ei. Timéa ridică cu grijă veşmintele aruncate de Athalie şi le aranjă cu o îndemînare deosebită. Apoi îngenunchie în faţa ei pentru a-i scoate ciorapii şi Athalie îi îngădui să facă şi acest lucru. După ce Timéa scoase ciorapii aceia fini de mătase şi văzu în poală picioarele albe ale Athaliei, picioare vrednice de a servi drept model unui sculptor, se aplecă şi i le sărută.

...Iar Athalie îi îngădui să facă şi acest lucru.

UN SFAT BUN

Trecînd pe la cafeneaua Brazovics, locotenentul Kacsuka dădu peste Timár care tocmai intrase să bea o cafea.

— Sînt ud pînă la piele, înghețat bocnă și mai am încă mult de alergat pe ziua de azi ! spuse Timár, strîngînd mîna ofițerului care se îndreptase grăbit și amabil spre masa unde se afla el.

— Păi hai la mine să dăm pe gît cîte un păhărel de punci.

— Mulțumesc, dar n-am timp ; trebuie să ajung cît mai repede la societatea de asigurare să-mi dea oameni ca să scot încărcătura din apă ; paguba societății va fi cu atît mai mare cu cît corabia va sta mai mult sub apă. După asta trebuie să dau fuga la judecător pentru ca mîine în zori să trimită pe cineva la Almás să facă licitație, apoi să alerg pe la negustorii de porci și pe la căruțași și să le anunț licitația și tot în noaptea asta să mă reped cu vreo căruță tocmai la Tata, la proprietarul fabricii de scrobeală, pentru că ăsta poate folosi cel mai bine grîul umed ; vreau să salvez măcar o cît de mică parte din averea sărmanei fete. Iar ție trebuie să-ți predau o scrisoare ce mi-a fost înmînată la Orșova.

Domnul Kacsuka citi scrisoarea apoi se adresă lui Timár :

— Bine, prietene ! Du-te și aranjează-ți tot ce ai de aranjat în oraș ; sper totuși că după ce o să-ți pui treburile la cale, o să vii măcar pentru o jumătate de ceas la mine ; stau la doi pași, lîngă „Anglia“ ; pe poarta mea e pictat un vultur mare, cu două capete. În timp ce căruțașul o să adape calul, noi bem un păhărel de punci și sporovăim despre o chestie deosebit de serioasă ; vino neapărat !

După ce Timár făgădui c-o să treacă pe la dînsul, porni în grabă să-şi rezolve treburile.

Era aproape unsprezece cînd Mihály intră pe poarta pe care era pictat vulturul cu două capete — undeva pe lîngă grădina publică din Komárom, grădină care se numea „Anglia“.

Domnul Kacsuka îl aştepta, aşa că *privatdiener*-[1]ul îl introduse direct în camera lui.

— Credeam că te-ai şi însurat cu domnişoara Athalie cît am fost eu plecat ! începu Timár.

— Dracu ştie, amice, dar lucrurile nu prea merg cum trebuie. Amînăm cînd unul, cînd celălalt. Ca şi cum unul dintre noi n-ar prea avea poftă să-şi bage gîtul în jugul acestei căsnicii !

— O ! domnişoara Athalie doreşte din toată inima. Pun mîna în foc că-i aşa !

— Nimic nu-i mai schimbător pe lumea asta ca inima unei femei. Eu pot să-ţi spun doar atît : un tînăr şi o tînără nu trebuie să stea prea mult timp logodiţi pentru că, zău aşa, în loc să se apropie se îndepărtează şi mai mult unul de altul. Încep să-şi descopere reciproc tot felul de cusururi pe care dacă le descoperă după căsătorie îşi zic : „Doamne ajută, că de-acum nu mai am încotro“. Te sfătuiesc, amice, dacă ţi s-o năzări vreodată să te-nsori, să nu stai prea mult să chibzuieşti, pentru că, dacă începi să desfaci firu-n patru făcînd tot felul de socoteli, te laşi păgubaş.

— Ei, în ce te priveşte, cred că nici socotelile astea nu-s de lepădat, deoarece, slavă Domnului, e vorba de-o fată bogată !

— Bogăţia, amice, e foarte relativă. Crede-mă, oricare femeie ştie să cheltuiască dobînda averii pe care o aduce soţului ei. Şi-apoi nu prea poţi şti cum stau

[1] Ordonanţă (Germ.).

lucrurile cu averea lui Brazovics. Omul ăsta e vîrît în zeci de afaceri în care nu prea se descurcă şi cu care nici nu-şi prea bate capul. Prin mîinile lui trec sume fabuloase, dar dacă la sfîrşit de an îl pui — să zicem — să-ţi facă un bilanţ comercial în toată regula, ei bine, nu poate spune dacă din toate afacerile lui a cîştigat sau a pierdut. De o treabă ca asta nu-i în stare.

— Eu cred că stă foarte bine. Şi-apoi Athalie e o fată cultă şi pe deasupra şi foarte frumoasă.

— Bine, bine! Dar ce-ţi veni să mi-o lauzi în chipul ăsta de parcă ar fi un cal de vînzare? Să vorbim mai bine despre lucruri care te privesc pe tine!

Ei, dacă domnul Kacsuka ar fi putut citi în inima lui Timár ar fi aflat cît de mult îl interesau cele discutate. Vorbea despre Athalie deoarece... îl pizmuia pe ofiţer pentru zîmbetul dăruit de Timéa. „Nu vreau ca Timéa să-ţi zîmbească! Ia-o pe Athalie, aia-i a ta!"

— Hai să lăsăm fleacurile! Mi-a scris camaradul meu de la Orşova să te iau sub aripa mea ocrotitoare. Bine. O să mă străduiesc. În momentul de faţă te afli într-o situaţie destul de grea. Corabia ce ţi-a fost încredinţată s-a scufundat; ce-i drept, nu-i vina ta; oricum, ăsta-i un ghinion cît se poate de afurisit pentru că de azi înainte nimeni nu va mai cuteza să-ţi dea pe mînă vreun vas. Stăpînul tău o să pună mîna pe garanţie şi cine ştie cum se mai termină toată tărăşenia! Ai vrea s-o ajuţi şi pe sărmana orfană. Citesc în ochii tăi că te doare inima mai mult pentru ea decît pentru tine, deoarece fata a pierdut atîta avere. Ei, cum am putea să alinăm atîtea necazuri deodată?

— Habar n-am.

— Eu însă da! Ia-n ascultă. Săptămîna viitoare, pe aici pe lîngă Komárom încep manevrele anuale. La aceste operaţii militare, timp de trei săptămîni, vor participa vreo douăzeci de mii de oameni. S-au cerut oferte pentru furnizarea pîinii. Fii sigur că o să se plătească bani grei şi cine-i deştept poate să strîngă osînză din belşug. Ofertele făcute în scris trec prin mîinile mele, aşa că pot să-ţi spun dinainte cine va primi comanda; nu de alta, dar acceptarea depinde nu de ceea ce scrie, ci de ceea ce nu scrie în ofertă. Pînă acum, oferta lui Brazovics e cea mai avantajoasă. El se oferă să furnizeze pîine cu o sută patruzeci de mii de forinţi, iar „anumitor" persoane le oferă douăzeci de mii.

— Drace! „Anumitor" persoane!

— Păi, bineînţeles! Cînd e vorba de-o afacere în stil mare, se cuvine ca cel ce primeşte comanda să dea ceva celor care îi fac rost de aprobare. Asta, aşa-i de cînd lumea. Altfel, din ce-ar trăi? Doar ştii şi tu prea bine...

— Ştiu. Numai că în ce mă priveşte, n-am făcut niciodată aşa ceva.

— Asta-i curată prostie, amice. Îţi murdăreşti mîinile pentru te miri ce, cînd ai putea să scoţi castanele din foc pentru tine însuţi din moment ce cunoşti calea. Fă tu o ofertă prin care te angajezi să furnizezi pîinea cu o sută treizeci de mii de forinţi şi promite „respectivilor" treizeci de mii de forinţi.

— Nu pot face una ca asta din mai multe motive. În primul rînd n-am nici cauţiune ca s-o pot anexa la ofertă, nici capital cu care să cumpăr atîta grîu sau făină. Apoi n-am nici poftă să mituiesc pe careva şi nici nu sînt atît de prost matematician încît să cred că din o sută treizeci de mii de forinţi aş putea să acopăr şi comanda angajată, şi dividendele de treizeci de mii de forinţi.

Domnul Kacsuka începu să rîdă.

— Vai de mine, Mişka, că prost negustor o să iasă din tine. Păi asemenea socoteli nu se fac pe la noi băiete! E curată bătaie de joc să încerci să faci comerţ în aşa fel încît la un funt să cîştigi un prăpădit de creiţar. Ăsta-i negoţ de mărunţişuri, amice. Principalul e să ai protecţie, şi asta o să ai. Garantez eu. Am fost cei mai buni colegi de şcoală. Las' pe mine, amice! Cum vine asta că n-ai bani de cauţiune?! Anexezi chitanţa primită pentru cei zece mii de forinţi pe care i-ai depus la Brazovics şi gata! Chitanţa o să fie acceptată drept garanţie. Pe urmă îţi spun eu ce să faci. Dai fuga înapoi la Almás şi licitezi tu însuţi grîul din corabia scufundată. Fără doar şi poate că grîul acela care valorează o sută de mii de forinţi, o să-l poţi cumpăra cu zece mii. În felul ăsta o să ai zece mii de chile de grîu. Pe Brazovics, îl plăteşti cu cei zece mii de forinţi sechestraţi şi cu asta eşti chit, fără scandal. Făgăduieşti apoi, uium dublu morarilor din Almás, Neszmély Füzitö şi Izsa, ca să-ţi macine cît mai repede tot grîul. Între timp faci cuptoare şi coci pîine pentru soldaţi. În trei săptămîni se consumă tot, iar dacă pe ici pe colo se va strecura şi cîte o pîine de calitate mai proastă, e treaba bunilor amici să muşamalizeze lucrurile. Şi astfel, peste trei săptămîni, te-alegi din toată afacerea cu un cîştig net de cel puţin şaptezeci de mii de forinţi. Crede-mă, dacă i-aş propune stăpînului tău una ca asta, s-ar repezi imediat cu amîndouă mîinile. Mă mir cum de nu i-a trăznit încă ideea asta prin cap.

Timár rămase pe gînduri.

Era o propunere ispititoare.

Să cîştigi şaizeci-şaptezeci de mii de forinţi în trei săptămîni în mod sigur şi fără prea multă bătaie de cap! În prima săptămînă pîinea va fi ceva mai

dulce ca de obicei, în a doua, puţin mai amăruie, iar în a treia, cam mucedă ; dar care soldat o să bage de seamă ? Sînt ei învăţaţi cu şi mai rău !

Totuşi Timár se scutură îngreţoşat.

— Măi Imre — începu el, punînd mîna pe umărul fostului său coleg de şcoală. De unde ai învăţat tu această... artă ?

— Hm ! mormăi cel întrebat, devenind serios. Acolo unde se poate învăţa aşa ceva. Te miră, hai ? Am ajuns să socot că totul e foarte normal. Cînd mi-am ales cariera militară, eram plin de iluzii, de visuri. Azi, nici urmă de aşa ceva ! Ei, da, am devenit militar fiindcă am crezut în eroism, în cavalerismul care mă însufleţea ; curînd mi-am dat însă seama că lumea e plină de tot felul de speculanţi şi că motorul tuturor problemelor de stat e interesul personal. Mi-am făcut studiile la şcoala de ofiţeri de geniu, obţinînd rezultate excepţionale, succese strălucitoare. Cînd m-am mutat la Komárom, m-am umflat în pene de mîndrie gîndindu-mă la perspectivele ce mi se deschideau aici pentru a pune în practică cunoştinţele mele în domeniul construcţiilor militare. Cînd colo... în domeniul speculaţiilor ! Primul meu proiect cu privire la fortificaţii a fost apreciat de specialişti drept o capodoperă şi totuşi n-a fost aprobat, ci mi s-a ordonat să pregătesc alt proiect în vederea exproprierii unor străzi din oraş. M-am executat. Cunoşti, cred, partea aceea a oraşului care acum e un loc viran. Ei bine, treaba asta a costat o jumătate de milion. Stăpînul tău a avut şi el nişte cocioabe pe care le-a vîndut de parcă ar fi fost palate. Şi toate astea ei le numesc fortificaţii ! Pentru asta am învăţat şi am ajuns inginer în armată ! Încetul cu încetul, omul îşi pierde iluziile şi se adaptează la mediu. Poate ai auzit anecdota care circulă peste tot, cum că anul

trecut, cînd ne-a vizitat alteţa sa prinţul moştenitor Ferdinand, acesta i-ar fi zis guvernatorului cetăţii: „Credeam că cetatea voastră e neagră!" „De ce să fie neagră, alteţă?" „Fiindcă în bugetul anual al fortificaţiilor sînteţi prevăzuţi cu zece mii de forinţi... pentru cerneală. Mi-am închipuit că pereţii cetăţii se «văruiesc» cu cerneală." A rîs toată lumea. Asta-i soarta afacerilor, amice. Pînă nu se descoperă, sînt învăluite în tăcere, cînd se descoperă lumea rîde. De ce n-aş rîde şi eu? Rîzi şi tu! Sau preferi să-ţi blestemi viaţa stînd în uşa unei băcănii şi vînzînd iască pentru a cîştiga doi creiţari pe zi? Cît mă priveşte, eu am părăsit lumea visurilor. Du-te amice la Almás şi cumpără grîul ăla. Pînă mîine seară la ora zece ai destul timp să prezinţi oferta în legătură cu afacerea noastră. Ei, da' pare-mi-se că surugiul tău pocneşte nerăbdător din bici; pregăteşte-te şi du-te. După ce isprăveşti, grăbeşte-te să revii.

— O să mai chibzuiesc — murmură Timár, dus pe gînduri.

— Mă! În felul ăsta o să-i dai o mînă de ajutor şi fetei ăleia nenorocite, pentru că vei putea să-i restitui zece mii de forinţi din averea ei pierdută. Altfel n-o să-i rămînă nici o sută de forinţi după ce se vor scădea cheltuielile făcute cu scoaterea încărcăturii la suprafaţă.

Ideea aceasta se înfipse ca un cui în mintea lui Timár.

Parcă îl îmboldea cineva să păşească pe drumul acela. *Fata nolentem trahunt*[1].

Nu trecu mult şi Timár, înfăşurat în mantaua se afla din nou într-o căruţă ţărănească, dus

[1] Destinul trage de cel ce nu vrea! (Lat.)

vîntul de patru şoimi de Nyergesújfalu de-a lungul străzii pietruite.

La ceasul acela toată lumea dormea. Se auzea doar strigătul străjii din faţa primăriei: „Nu ţi-e scris în frunte ce-o să ţi se întîmple mîine!" Iar pe metereze soldaţii care stăteau de veghe îndurînd ploaia măruntă de toamnă strigau rînd pe rînd:

— Cine-i?

— Patrula.

— Treci!

Oare ce fel de pîine au primit azi?

SEMILUNA ROŞIE

A doua zi Timár se înscrise şi el alături de samsarii şi de morarii care voiau să liciteze grîul din corabia scufundată.

Aceştia ofereau un preţ de nimica; cîţiva creiţari pe chilă. Timár se plictisi de tocmeală şi, acoperind glasurile celorlalţi, anunţă că dă zece mii de forinţi pentru toată încărcătura corăbiei. Cînd auziră una ca asta, licitatorii dădură bir cu fugiţii în asemenea hal încît nimeni n-ar mai fi reuşit să-i adune din nou la un loc. Cel care conducea licitaţia bătu de trei ori cu ciocanul şi-apoi anunţă că îi predă lui Timár toată încărcătura în deplină proprietate.

Toţi cei care fuseseră de faţă la această licitaţie socotiră că Timár e nebun. „Ce-o să facă oare cu cantitatea aceea uriaşă de grîu ud?" — se întrebau ei. El însă porunci să fie aduse două pontoane şi le puse unul lîngă altul; apoi, legîndu-le strîns de puntea corăbiei scufundate, începu să scoată la suprafaţă încărcătura.

Vasul își schimbase poziția față de cum fusese în ziua precedentă ; pupa corăbiei se afundase și mai mult, așa că prova se înălțase deasupra apei ; una din cele două cabine stătea acum cu totul afară. Timár se mută în cabina aceea și se apucă de lucru.

Oamenii smulseră puntea corăbiei și, cu ajutorul unei macarale, începură să scoată sacii la suprafață unul cîte unul, depozitîndu-i lîngă cabină pentru a se scurge apa din ei ; apoi, cu un al treilea ponton, îi transportară la mal unde întinseră rogojini pe care grîul era deșertat ca să se usuce. Între timp, Timár se tocmea cu morarii să-i macine grîul cît mai repede.

Vremea era frumoasă, bătea un vînt călduț și grîul se usca văzînd cu ochii. Numai să meargă și descărcatul mai iute !

Timár făcea tot felul de socoteli în gînd : cu puținii bani peșin pe care-i avea va plăti muncitorii, așa că în cazul că afacerea dădea greș, rămînea pe drumuri.

Fabula János se și grăbise să spună că după o astfel de afacere trăsnită, căpitanului nu-i mai rămînea altceva de făcut decît să-și pună în cap ultimul sac și-apoi să se arunce în Dunăre.

Fel de fel de gînduri se-nvolburau în mintea lui Timár. Gînduri neliniștite, fără cap și fără coadă.

Cît fu ziua de lungă privi cum sac după sac era rezemat de peretele cabinei. Fiecare purta aceeași pecete. O roată cu cinci spițe desenată cu vopsea neagră.

„Și totuși — se gîndea el — fugarul ar fi fost mult mai înțelept dacă n-ar fi cumpărat grîu, ci ar fi transformat bănetul în aur pe care l-ar fi vîrît într-o geantă. Dar oare numai pentru asta a fost urmărit cu atîta străşnicie ? Merita oare pentru atîta lucru să fugă din țara lui și-apoi să se otrăvească ?"

Deşi munca se desfăşură în acelaşi ritm pînă tîrziu către chindie nu fuseseră scoşi din apă decît trei mii de saci. Timár făgădui muncitorilor că le dublează plata dacă vor continua să lucreze. Ştia că grîul rămas încă o noapte sub apă n-ar fi fost bun pentru pîine. Oamenii se apucară de treabă cu puteri sporite.

Vîntul împrăştia norii şi secera lunii se ivi iar pe cerul învăluit în lumina purpurie a asfinţitului. Erau roşii şi cerul, şi luna.

„Ce mă tot ispiteşti ?" se nelinişti Timár şi se întoarse cu spatele să nu mai vadă semiluna roşie.

Pe cînd număra sacii scoşi din apă stînd cu spatele la lună, îi apăru iarăşi în faţa ochilor secera roşie. Dar de astă-dată desenată pe un sac. Acolo unde ceilalţi saci aveau roata cu cinci spiţe, pe sacul acesta se ivise în chip de emblemă comercială o semilună vopsită în roşu. Timár se cutremură. Simţea că-i tremură şi sufletul, şi trupul, şi inima.

Asta era deci !

Despre asta vroise să-i vorbească muribundul în ultimele sale clipe.

Dar se vede treaba că n-avusese destulă încredere sau poate destulă vreme să spună totul pînă la sfîrşit.

Ce-ascunde oare sacul pe care e zugrăvită această semilună ?

Timár pîndi clipa cînd hamalii se depărtaseră, şi, apucînd sacul îl tîrî în cabină.

Nimeni nu băgase de seamă nimic.

Apoi încuie în grabă uşa.

Muncitorii mai lucrară vreo două ceasuri dar, sleiţi de puteri, uzi şi îngheţaţi din cauza vîntului rece, nu mai putură să continue. Restul rămase pentru a doua zi.

Obosiţi, oamenii se grăbiră să ajungă la cîrciuma din apropiere, unde puteau găsi căldură, mîncare şi băutură. Timár rămase singur pe corabie, spunînd că vrea să numere sacii transportaţi la mal şi că o să vină şi el mai pe urmă cu luntrea cea mică.

Luna atinse cu cornul de jos oglinda apei trimiţîndu-şi razele prin fereastra cabinei. Mîinile lui Timár tremurau de nerăbdare. Cînd desfăcu briceagul, se tăie mai întîi la degete, pictînd astfel pe sac, cu propriul său sînge, sumedenie de steluţe rubinii ce se alăturară semilunii roşii. Tăie sfoara ce lega sacul la gură şi îşi vîrî mîna adînc ; dădu peste grîu frumos şi curat. Apoi desfăcu colţurile de jos. Se revărsară din el aceleaşi boabe frumoase şi curate. Nerăbdător, spintecă sacul de sus pînă jos, şi iată că boabele se împrăştiară lăsînd să cadă la picioarele sale o pungă lunguiaţă de piele, ferecată cu un lacăt.

Sparse lacătul, apoi răsturnă punga pe pat. Pe acelaşi pat pe care nu de mult stătuse statuia aceea de alabastru.

Ce minunată privelişte i se oferi în lumina sîngerie a lunii !

Salbe întregi de inele înşirate pe cureluşe, inele cu briliante, safire şi smaralde ; brăţări cu opale şi peruzele ; şiraguri de perle mari cît aluna şi un lanţ numai şi numai din diamante ; apoi rubine îi luară ochii ; mormane întregi de agrafe şi prinzătoare de lanţuri, bijuterii bătute în pietre rare pentru care colecţionarii de obiecte de artă şi-ar licita şi ultimul bănuţ, siderite sub formă de camee ce sclipeau ca ochiul de pisică, opale de culoarea focului, acvamarine orientale cu luciri sinilii, topaze sîngerii, rar

întîlnitul *pirop* de culoare roz, *adular*-ul cu reflexe de sidef, *labradori*-ul ce face ape-ape, *spinel*-ul [1] de culoarea carminului, antice capodopere de artă sculptate în coral, chihlimbar şi piatra d'Egipto.

O colecţie demnă de un împărat! Într-o cutie de cristal se aflau cîteva exemplare din talerele acelea de platină, rar expuse, pe care ţarul Rusiei le trimisese la Istanbul după încheierea păcii de la Unkiars-Skelles. În sfîrşit, din fundul pungii se rostogoliră patru fişicuri. Timár desfăcu unul din ele: găsi cinci sute de ludovici de aur.

Avea în faţa lui o comoară. O comoară ce valora milioane de forinţi!

Da, această comoară merita osteneala de a trimite după un fugar canoniere şi spioni! Merita ca bietul om să se refugieze în fundul Dunării pentru a scăpa din ghearele urmăritorilor săi!

Da, pentru comoara asta merita să străbaţi Porţile de Fier chiar şi pe timp de furtună!

Aşadar corabia „Sfînta Barbara" transportase milioane!

Nu, nu era o nălucire, nu era vis! Era realitate. Comorile lui Ali Ciorbadji zăceau pe pătura udă cu care Timéa se învelise pînă nu de mult. Cine cunoaşte valoarea perlelor şi a pietrelor scumpe poate să-şi dea seama că Ali Ciorbadji nu-şi pierduse vremea în zadar ca guvernator al Kandiei şi ca vistiernic!

Timár se aşeză ameţit pe marginea patului ţinînd în mîinile-i tremurînde cutia de agat din care, la lumina lunii, diamantele aruncau scîntei multicolore.

Se uita încremenit la luna care-şi trimitea razele pe fereastră.

---

[1] Minerale folosite ca pietre preţioase.

Şi iarăşi i se năzări că luna are ochi şi gură, aşa cum e desenată prin calendare şi că vorbeşte omului.

„A cui e oare comoara ?" „A cui vrei să fie dacă nu a ta ? Ai cumpărat încărcătura corăbiei scufundate aşa cum se găsea, cu sacii de grîu cu tot. Ai riscat să rămîi cu beleaua pe cap, să vezi totul prefăcîndu-se în gunoi putred, în bălegar rău mirositor. Dar iată că s-a prefăcut în aur şi pietre scumpe."

„Tot ce-ai cumpărat e-al tău. Ai licitat cu bună-credinţă. Nu puteai şti ce se ascunde în saci."

„Ce-i drept, muribundul ţi-a vorbit ceva despre semiluna roşie, iar tu ai încercat să ghiceşti înţelesul cuvintelor lui. Te-ai întrebat în fel şi chip cum de e cu putinţă ca fugarul să aibă doar averea pe care o vedeai, dar abia acum ai prins toate firele în mînă ; atunci cînd ai cumpărat încărcătura corăbiei, habar n-aveai de ce vei descoperi. Ai cumpărat uriaşa cantitate de grîu ud cu totul în alt scop. Ai vrut să pregăteşti pîine mucedă şi-amară unor bieţi soldaţi. Dar soarta a schimbat lucrurile. Ea n-a vrut ca tu să obţii un cîştig de nimica pe spinarea a douăzeci de mii de bieţi soldaţi ; ţi-a scos altceva în cale. Aşadar, de vreme ce soarta a împiedicat săvîrşirea unei fapte urîte, înseamnă că ceea ce ţi-a dăruit este negreşit spre binele tuturor."

„Cui ar putea să revină de drept aceste comori ?"

„Sultanul le-a strîns pesemne în timpul războaielor, jefuind şi cotropind."

„Vistiernicul, la rîndul său, le-a suflat de sub nasul sultanului."

„Dunărea i-a furat pe amîndoi."

„Acum sînt ale nimănui."

„Pot deci să fie ale tale."

„Eşti stăpînul lor avînd acelaşi drept ca şi sultanul, ca şi vistiernicul, ca şi Dunărea."
„Dar Timéa ?"
La această întrebare un nor negru şi lunguieţ se aşeză de-a curmezişul lunii, împărţind-o parcă în două.
Timár rămase multă vreme pe gînduri.
Luna ieşi însfîrşit de sub nori :
„Cu atît mai bine pentru tine."
„Te-ai convins, nu-i aşa, că omul sărac e batjocura tuturor ?"
„E ocărît cînd îşi face datoria, e pungaş cînd dă peste el o nenorocire ; are cel mult dreptul să se spînzure dacă nu poate să mai trăiască ; fetele frumoase nu-i alină chinul inimii atunci cînd e îndurerat. Omul sărac e un nemernic."
„Şi-n schimb, de cîtă cinste se bucură bogatul ! Ce-i mai cîntă în strună semenii ! Cum i se caută prietenia ! Cum i se mai cer sfaturi ! Cum i se încredinţează soarta ţării şi cum se dau în vînt femeile după dînsul !"
Nu-i aşa că nici măcar un „mulţumesc" n-ai văzut vreodată înflorind pe buzele ei ?
„Ce-ar fi dacă toată comoara asta, aşa cum ai găsit-o, ai lua-o şi ai aşterne-o la picioarele ei spunîndu-i : Iată, sînt ale tale, ţi le-am adus tocmai din fundul apei ! ?"
„Mai întîi n-ar înţelege ce valoare au. Ştie ea dacă o cutie cu diamante preţuieşte mai mult decît una cu acadele ? E o copilă doar."
„Apoi comoara nici n-ar ajunge în mîinile sale, pentru că într-o clipă ar înhăţa-o tutorele ei care ar şterpeli nouăzeci la sută, fiindcă de, nimeni nu l-ar putea controla ; comoara asta se poate valorifica numai pe ascuns."

„Şi, la urma urmelor, chiar dacă ar ajunge neatinsă în stăpînirea Timéii, care ar fi sfîrşitul? Timéa ar deveni o doamnă bogată care n-o să te mai privească niciodată de pe piedestalul ei strălucitor; iar tu, tu vei rămîne în vecii vecilor un amărît şi ponosit *schreiber* de vas pentru care îndrăzneala de a visa la o doamnă ca dînsa ar fi curată nebunie."

„Aşa însă, va fi invers. Tu vei fi bogat iar ea săracă."

„Nu asta ai cerut tu soartei?"

„Nu!"

„Se-nţelege că n-ai să păstrezi comoara pe care ai descoperit-o. Ai s-o valorifici, ai s-o dublezi, ai s-o triplezi; în fine, după ce pe baza acestui capital vei cîştiga un al doilea şi un al treilea milion, te vei înfăţişa acelei fete sărace şi-i vei spune: Toate astea sînt ale tale, împreună cu inima mea!"

„Asta înseamnă oare că-i vrei răul?"

„Nu, deoarece doreşti să devii bogat numai pentru fericirea ei!"

„Cu aceste gînduri cinstite, poţi să dormi liniştit!"

Luna se cufundă pe jumătate în Dunăre, rămînînd deasupra numai un colţ ce semăna cu un turn în văpaie; chipul ei luminos se alungi pe deasupra valurilor ajungînd pînă la prova corăbiei, aşa încît se părea că fiece rază şi fiece val îi vorbea lui Timár. Şi toate îi spuneau:

„Norocul e în mîna ta. Prinde-l! Ascunde-l! Nimeni nu ştie nimic. Singurul om care ştia ceva zace undeva în fundul Dunării."

Timár ascultă vorbele lunii, graiul valurilor înspumate şi glasul acela tainic din sufletul său, şi o sudoare rece i se prelinse pe frunte.

Luna îşi ascunse sub apă şi ultimul colţ învăpăiat iar ultima ei rază părea că-i spunea lui Timár :

„Eşti bogat ! Eşti puternic !"

Dar cînd se făcu întuneric beznă, în tăcerea adîncă ce cuprinse firea, o voce lăuntrică îi şopti :

„Eşti un hoţ !"

Peste un ceas, o căruţă cu patru cai alerga într-o goană nebună pe şoseaua ce venea dinspre Szöny şi, în clipa cînd ceasornicul din turnul Sfîntul Andrei bătu orele unsprezece, căruţa se opri lîngă „Anglia", în faţa porţii pe care era pictat vulturul cu două capete.

Timár sări jos şi grăbit intră în casă.

Era aşteptat.

MINA DE AUR

Am fost cîndva în Cetatea-Mare.

Reamintindu-mi de priveliştile de-acolo, mi se strînge inima la gîndul că va trebui să descriu ceea ce am văzut. Căci imaginaţia omului e neputincioasă cînd vrea să înfăţişeze tot ce a văzut aievea şi îi lipsesc cuvintele cînd vrea să zugrăvească realitatea.

O singură comparaţie găsesc că-i potrivită.

Să ne închipuim că ne aflăm într-unul din găvanele acelea uriaşe pe care ni le înfăţişează suprafaţa lunii cînd te uiţi cu lunetele mari în craterele ei umbrite pe margini şi cu dungi adînci, inelate.

Să ne închipuim că ne aflăm într-una din aceste cetăţi imense, pustii, întunecate şi nelocuite; că ne aflăm în genunea lui Plutarch despre care se crede că a fost creată cîndva de un vulcan.

Cetatea-Mare este un asemenea munte uriaş şi scobit. Un dom imens căruia îi lipseşte doar cupola. Stîncile care alcătuiesc pereţii circulari stau rezemate una de alta — blocuri gigantice ce par nişte turnuri imense aruncate claie peste grămadă. În craterul uriaş cu marginea de sute şi sute de stînjeni şi cu fundul care are un perimetru de o mie de stînjeni, nu creşte firicel de iarbă sau vreun tufiş; acolo nu se află decît cremene: coloşi şi obeliscuri, piramide şi cuiburi. Cîte o stîncă stă aplecată spre adîncuri, fiind parcă gata-gata să se prăbuşească; de fapt stă aşa de multe veacuri. Cîte o prăpastie se cască despicînd peretele muntelui pentru ca apoi să se piardă jos într-o peşteră fără fund. Într-o parte a acestui munte îngrozitor alcătuit din stînci uriaşe se află o poartă înclinată: intrarea potrivită pentru palatul giganţilor. Privind pe aici, vezi ridicîndu-se din valea adîncă un munte ţuguiat pe care, de asemenea, nu desluşeşti nici o pată verde ci doar piatră şi iar piatră. Acest munte e format însă din bucăţele atît de mici încît cele mai mari dintre ele sînt abia cît un bob de ametist sclipitor.

Aceasta e Cetatea-Mare.

Şi acest vulcan fără foc, acest găvan de stîncă ce imită circurile romane nu este opera naturii, ci a omului. Opera romanilor. În muntele acesta se găsea aur; cuceritorii romani i-au adus aici pe sclavii daci şi i-au pus să fărîmiţeze şi să scobească muntele aşa cum se vede azi. La intrare, pe pereţi, se pot zări şi acum urmele focurilor. Pe vremea aceea, deoarece nu se cunoştea praful de puşcă, se în-

călzea stînca, apoi se turna deasupra oţet. Şi astfel stîncile crăpau...

Muntele acela ţuguiat ce se înalţă acolo în vale s-a format în întregime din stîncile ce-au fost fărîmiţate pentru a se scoate aurul. Un munte prefăcut în nisip!

Cîndva, vîrful Cetatea-Mare s-a prăbuşit îngropînd mina. Se zice că mina veche are o adîncime de două ori mai mare decît înălţimea muntelui de deasupra ei.

În coridoarele îngropate sub stîncă se mai găsesc şi azi vestigii de pe vremea romanilor. Astfel s-a descoperit o *tabula ceramica*[1], ce grăieşte despre eliberarea unui sclav căutător de aur, iar între tăbliţele de ceară ale tabulei s-au găsit cîteva şuviţe din părul iubitei acestuia, şuviţe împletite în şase.

Oamenii care locuiesc în vecinătatea acestui munte sînt şi-acum tot băieşi: scot aur din piatră.

O muncă îngrozitoare!

Aurul e rege! Se lasă foarte mult rugat. Stînca nu e decît „piatră stearpă" şi numai unele straturi au „vine" de aur; în aceste straturi se află aurul, presărat cu fire de praf sau de mică. Uneori se sapă ani de-a rîndul în piatra stearpă pînă să se arate vreo vînă, iar alteori vîna se pierde, aşa că munca trebuie luată de la capăt. Aurul se joacă de-a v-aţi ascunselea: cel care-l caută trebuie să străbată muntele ferestruind stîncă după stîncă.

Se aleg şi se pun deoparte pietrele aurifere sortîndu-se: cele mai bogate în aur se pun în piua uscată, iar cele mai sărace — în piua cu apă; pietrele sînt apoi măcinate şi se trec printr-un ciur care cerne totul aşa cum se cerne făina; cît ţine satul Roşia Montană şteampurile care separă aurul

[1] Tablă de ceramică (lat.).

de piatră clămpănesc mînate de apă ; în fundul albiilor şi al jgheaburilor rămîne metalul preţios ; mîlul provenit din sfărîmături e captat în gropi ; locurile prin care trebuie să treacă pietrele se numesc „capcane“, „vetre de foc“ sau „podeţe“ ; dar nici după atîtea peregrinări nu li se dă crezare că nu ascund aur ; resturile sînt amestecate cu mercur în butoaiele mari ale morilor de măcinat, iar acesta captează şi ultimul firicel de aur. Apoi acest amestec se vîră în nişte pungi mari de piele de căprioară şi se presează. Mercurul străbate porii pielii, iar aurul rămîne la fund ca un praf galben, fără luciu. Praful acesta galben este dus în fiecare sîmbătă la Alba Iulia de către cei ce lucrează în minele de aur din jurul Cetăţii-Mari pentru a fi preschimbat în bani.

Iată ce se cheamă „mina de aur“.

Dar nu vă luaţi după înţelesul figurat al cuvintelor ! Nu e mină de aur ci cetatea foametei. Cei care fărîmiţează stîncile în căutarea aurului umblă zdrenţăroşi, mănîncă mămăligă, locuiesc în colibe de lemn şi mor în floarea vîrstei : sînt oamenii cei mai săraci de pe lume !

În altă parte e „mina de aur“ !

*

După manevrele de la Komárom, Timár deveni bogat peste noapte ; îşi cumpără chiar şi o casă în *city*-ul negustorilor din Komárom, pe strada Rác. Această îmbogăţire nu păru nimănui ciudată.

Cuvintele regelui Francisc I — adresate unui ofiţer de la aprovizionarea armatei care rămăsese sărac — cred că sînt notate în agendele tuturor furnizorilor : „Boul a fost legat de iesle ; de ce n-a mîncat ?“

Nimeni nu putea şti cît anume cîştigase Timár din această afacere cu aprovizionarea armatei, dar faptul că devenise deodată om de seamă putea să vadă oricine. Se apucase de tot felul de afaceri, şi avea bani din belşug.

Pentru un comerciant sau un antreprenor o astfel de ascensiune nu bate la ochi. Pentru ei e greu pînă pun piatră la temelie. E greu să cîştige prima sută de mii de forinţi ; după ce au cîştigat-o, restul vine de la sine. Prima sută de mii deschide creditul.

Totuşi, domnul Brazovics rămase oarecum nedumerit. Bănuia, şi pe drept cuvînt, că Timár oferise „respectivilor" o mită mai mare decît obişnuia el să dea şi în felul acesta pusese mîna pe o afacere grasă din care deobicei se înfrupta el. Bine, dar cum putuse totuşi să cîştige atîta ?

Din clipa în care Timár se ridicase şi devenise cineva, domnul Brazovics căuta cu lumînarea prietenia fostului său *schreiber*, poftindu-l adeseori la seratele ce se dădeau în casa lui, unde tînărul venea cu multă plăcere. Din cînd în cînd putea s-o vadă şi pe Timéa, care încet-încet începea să priceapă limba în care discutau ceilalţi.

Pînă şi doamna Zófia îl primea cu plăcere ba, o dată, jumătate şoptind, jumătate răcnind, îi spuse Athaliei că „nu-i pică nasul dacă se-arată mai prietenoasă faţă de Timár" ; nu de alta, dar acesta devenise un om înstărit şi deci nu era o partidă de lepădat ; făcea mai mult decît trei ofiţeri la un loc, pentru că ăia n-aveau altceva decît uniforma pompoasă şi datoriile. La care sfat domnişoara Athalie răspunse : „...asta nu înseamnă că aş primi vreodată să mă mărit cu servitorul tatălui meu". De unde doamna Zófia putu deduce începutul frazei : „Dacă tatăl meu s-a căsătorit cu slujnica lui..." Acest răspuns fusese o ripostă bine meritată pentru

doamna Zófia: cum îndrăznise oare să se vîre în familia lor şi să devină mama unei domnişoare atît de nobile?

După cină, cînd rămaseră singuri la masă, domnul Brazovics începu să bea împreună cu Timár. La băutură Brazovics era un as pe cînd bietul băiat nu băuse în viaţa lui pe săturate. După ce se încălziră bine, Brazovics se adresă glumind lui Timár:

— Ia spune Mişka, dar ştii, cu mîna pe inimă, cum dracu-ai izbutit să cîştigi atîta bănet din afacerea aia cu pîinea? Doar am făcut şi eu isprăvi de-astea şi ştiu cam ce se poate stoarce dintr-o asemenea chestie! Am amestecat şi eu tărîţe şi praf de moară în făină; mă pricep şi eu cum trebuie să macini pleavă în loc de grîu curat; ştiu şi eu care-i deosebirea între făina de secară şi cea de grîu. Dar să cîştig cît tine n-am fost niciodată în stare. Ce şmecherie ai făcut? Hai, mărturiseşte! Acum, şi-aşa, ce-a fost a fost!

Timár clipi din ochi ca omul beat care are nevoie de cel puţin şase cai putere ca să-şi ridice pleoapele şi răspunse rîzînd, împleticindu-şi limba la fiece cuvînt:

— Ştiţi, domnule...

— Tutuieşte-mă, te-am rugat doar să-mi spui pe nume!

— Ei bine, să ştii, Tanaszi, că n-a fost nici o şmecherie la mijloc. Ţii minte c-am cumpărat grîul ud de pe „Sfînta Barbara" pe un preţ de nimica, cu un forint baniţa? Nu l-am vîndut nici morarilor, nici crescătorilor de porci, nici ţăranilor aşa cum a crezut toată lumea pentru că asta ar fi însemnat să cîştig, ia acolo, cîţiva gologani, ci l-am măcinat repede şi tot atît de repede am copt pîine, aşa că totul nu m-a costat nici pe jumătate din cît m-ar fi

costat dacă aş fi folosit cele mai ieftine cereale, ba încă cereale de cea mai proastă calitate !

— Straşnic, bre ! Uite ce mi-e dat să învăţ la bătrîneţe de la tine ! Ascultă, Mişka, da' pîinea aia coaptă pentru soldaţi n-a fost oare de proastă calitate ?

Mihály pufni în rîs şi fu cît pe-aci să-l împroaşte cu vinul ce-l avea în gură.

— Vezi bine c-a fost amară, rea ca fierea ! A dracului de rea !

— Şi nu s-a plîns nimeni la *Verpflegungskommission* [1] ?

— La ce bun ? Aveam tot *Verpflegungskomission*-ul în buzunarul meu.

— Dar comandantul cetăţii, *Feldzeugsmeister*-ul ?

— Şi ăla era tot în buzunarul meu — spuse Mihály, lovindu-şi trufaş buzunarele în care încăpeau atîţia oameni de seamă.

Ochii domnului Brazovics scînteiau ciudat. Păreau mult mai roşii ca de obicei.

— Şi pîinea făcută din grîul ăla umed ai dat-o într-adevăr soldaţilor s-o mănînce ?

— Chiar aşa. Iar pîinea, odată înghiţită, nu mai vorbeşte !

— Bravo, Mişka, bravo ! Dar să nu mai spui la nimeni ; mie poţi să-mi spui că eu îţi vreau binele ; dacă însă te-ar afla vreunul care te duşmăneşte, ai putea s-o bagi pe mînecă. Ţi s-ar duce pe copcă casa din strada Rác. Ţine-ţi gura, băiete !

La auzul acestor cuvinte, Timár păru că se trezeşte înfricoşat din beţie şi începu să se roage de domnul Brazovics, ba îi sărută şi mîinile, conjurîndu-l să nu-i divulge secretul, să nu-l nenorocească. Brazovics îl linişti asigurîndu-l că nu va sufla o

[1] Comisia de aprovizionare a armatei (germ.).

vorbă, că din partea lui n-avea de ce să se teamă, numai să nu destăinuiască şi altcuiva taina.

Apoi îşi chemă servitorul şi-i dădu poruncă să ia un felinar şi să-l conducă pe domnul Timár cu multă grijă spre casa dumisale ; îi porunci să aibă grijă ca nu cumva să i se întîmple ceva pe drum musafirului său şi să-l ţină de braţ dacă-i vine cu ameţeală.

Servitorul se întoarse şi povesti că abia izbutise să-l ducă pe domnul Timár la locuinţa lui ; că acesta dăduse să intre în diverse case, fiindcă nu mai recunoştea poarta de la propria casă, ba, mai mult, pe drum începuse să cînte. Acasă îl culcase binişor în pat şi bunul domn se cufundase de îndată într-un somn de plumb.

...Dar Timár, de îndată ce simţi că sluga lui Brazovics plecase, se ridică din pat şi pînă-n zori scrise tot felul de epistole. Nu fusese beat. Era sigur, tot atît de sigur pe cît de sigur ştia ce zi va fi mîine, că Brazovics îl va denunţa ; ba mai mult, ştia încă de pe-acum şi cui anume îi va trimite denunţul.

Pe vremea aceea — poate că azi nu mai e aşa — principiul ce sta la baza întregii economii a statului suna cam aşa : „*Stehlen und stehlen lassen*“ [1].

Un principiu paşnic, nu ?

Dar acest sistem bun avea drept duşman un alt principiu, francez. Orice s-ar zice, francezul e duşmanul neamţului în toate celea. Acest principiu era :

„*Ôte-toi, que je m'y mette*“.

Traducerea liberă ar fi : „Cară-te să ciordesc şi eu !“

Diferiţi înalţi demnitari din guvern şi de la curte erau rivali şi, pe măsură ce unul sau altul izbutea

[1] Fură şi lasă şi pe alţii să fure (germ.).

să întoarcă vaca de muls spre dînsul, ceilalţi se înverşunau să-l răstoarne cu coarnele pe cel care-şi umplea şiştarul, revendicînd *bona vacca*[1] pentru resortul lor.

Pe vremea aceea existau trei cancelarii ale curţii şi în afară de ele mai erau : *Allgemeine Hofkammer für Finanz-und Handelangelegenheiten, Oberste Justizstelle, Hofkriegsrath, Zensur-und Polizeihofstelle,* apoi *Geheime Haus- Hof- und Staatskanzlei* şi, în sfîrşit, *Generalrechnungsdirektorium.*[2]

Întreaga filozofie consta în a dibui care din rotiţele acestei complicate maşinării trebuia să fie unsă pentru a se deschide lădiţa în care cetăţeanul cinstit putea să-şi vîre lăbuţa.

Ce puteai căpăta ? Şi de unde ? Şi de la cine ? Şi cu al cui ajutor ? Şi din ce pricină, şi în ce fel, şi cînd ? Care-i prietenul, şi care-i duşmanul celuilalt demnitar ? Şi ce preferinţă are fiecare ? Şi care-i omul de care depind toate şurubăriile ?

Asta-i ştiinţa ştiinţelor !

Aşa că Timár nu fu de loc surprins cînd, la cîteva zile după seara petrecută la Brazovics, fu chemat sus în cetate, unde un domn care se prezentă drept *Oberstfinanzgeheimrath*[3] îi aduse la cunoştinţă că deocamdată va rămîne acolo într-un sever arest preventiv, cerîndu-i totodată să predea cheile pentru a i se sechestra actele şi dosarele cu scripte.

Vestea stîrni o vîlvă de neînchipuit.

Secretul lui Timár fusese denunţat la *Allgemeine Hofkammer für Finanz.* Aceasta era într-o veşnică

---

[1] Vaca cea bună (it.).

[2] Camera generală de finanţe şi comerţ ; Curtea supremă de justiţie , Consiliul de război ; Direcţia poliţiei şi a cenzurii ; Cancelaria secretă ; Direcţia generală a contabilităţii (germ.).

[3] Înalt consilier secret de finanţe (germ.).

rivalitate cu vîrfurile *Hofkriegsrath*-ului. Se ivise aşadar prilejul să fie scoase în văzul lumii toate murdăriile înconjurate de mister ce se comiteau în sînul acelei instituţii şi să i se smulgă astfel întregul resort de aprovizionare a armatei. Atacul fu susţinut de cele trei cancelarii ale curţii ; *Hofkriegsrath*-ul fu apărat doar de *Polizeihofstelle* în timp ce *Staatskanzlei* veni cu decizia împotrivă-i ; îndată fu trimisă o comisie care avea instrucţiuni să nu cruţe pe nimeni, să suspende toată *Verpflegungskommission* [1], să citeze în faţa ei pe generalul-comandant, să-l aresteze pe furnizor, să pornească un proces penal şi să dea totul în vileag. Doar în denunţ erau înşirate toate amănuntele şi încă limpede de tot ! Dacă se va găsi un singur dumicat de pîine mucedă, va fi vai şi amar de Timár !

Dar nu se găsi nimic.

Timp de opt zile comisia lucră zi şi noapte. Se audiară martori — puşi să jure înainte de a depune mărturie — ba chemară în ajutor tot judeţul ; nimeni însă nu depuse împotriva lui Timár.

Din cercetări reieşi că toată încărcătura de grîu ud fusese vîndută de Timár morarilor, fabricanţilor şi crescătorilor de porci ; că nici un bob din grîul acela nu se amestecase în pîinea ce fusese pregătită pentru soldaţi. Comisia citră chiar şi soldaţi, dar aceştia declarară toţi pînă la unul că niciodată nu mîncaseră pîine mai bună decît aceea cu care-i hrănise Timár în cele două săptămîni de manevre. Or, dacă nici un acuzator şi nici un martor nu fu împotrivă-i, cu atît mai puţin putea îndrăzni cineva să acuze forurile armatei că ar fi fost mituite. Ele cedaseră aprovizionarea, pe bună dreptate, celui care oferise marfă mai ieftină şi de mai bună cali-

[1] Comisia de aprovizionare (germ.).

tate. La sfîrşit, cei anchetaţi se revoltară. Se simţeau profund jigniţi, ameninţau şi zăngăneau săbiile aşa că, speriată, comisia căzută în capcană revocă totul, îi reabilită pe toţi şi-şi luă grăbită tălpăşiţa din Komárom ; lui Timár îi dădură drumul cerîndu-i scuze cu nemiluita şi declarînd că merită să fie numit om de aur !

Îndată ce fu pus în libertate, primul care se grăbi să-l salute fu domnul Kacsuka ; în faţa tuturor, demonstrativ, îi strînse mîinile :

— Scumpul meu prieten ! Să nu te laşi ! Trebuie să ţi se dea satisfacţie ! Închipuieşte-ţi că au bănuit că şi eu m-aş fi lăsat mituit ! Du-te la Viena şi cere satisfacţie ! Denunţătorul trebuie pedepsit exemplar. De azi încolo (cuvintele acestea le rosti în şoaptă) poţi fi sigur că aici la noi nu te mai dă nimeni jos din şa. Bate fierul cît e cald !

Timár îl asigură că o să-i urmeze sfatul, iar cînd se întîlni cu domnul Brazovics îi spuse şi lui acelaşi lucru.

Domnul Brazovics se văicărea amarnic de nedreptatea ce i se făcuse iubitului său prieten Mişka. Cine putea fi oare nemernicul care-l pîrîse ?

— Oricine o fi — ameninţă Timár — n-o să-i fie prea bine ! Şi jur că dacă o fi vreunul care are casă aici la Komárom, în urma acestei glume o să i se ducă pe apa sîmbetii. Poimîine plec eu însumi la Viena şi o să cer satisfacţie la cancelaria curţii.

— Du-te ! du-te ! încuviinţă Brazovics, iar în sinea lui gîndi : „O să fiu şi eu acolo !"

Aşa că plecă la Viena cu o zi înaintea lui Timár. Folosindu-se de vechile lui relaţii (relaţii care, ce-i drept, înghiţiră bani grei, nu glumă !) pregăti astfel terenul încît era de ajuns ca Timár să intre doar în labirint că de ieşit, n-avea să mai iasă niciodată. De

la cancelaria curţii urma să-l trimită la *Hofkammer*, de acolo chestiunea trecea la *Oberste Justizstelle* care amesteca apoi în afacere *Polizeihofstelle*, care la rîndul ei îl va constrînge pe Timár să meargă la *geheime Staatskanzlei*; omul imprudent se înfurie încetul cu încetul, mai scapă ici-colo cîte o vorbă nesăbuită; ba poate chiar îi dă-n minte să se adreseze gazetelor, şi-atunci îl înhaţă *Hofzensurstelle* [1]; la urmă ajunge să se roage el de dînşii să-i dea drumul şi jură că în viaţa lui nu se va mai atinge de clanţa vreunei *Hofstelle* [2].

Cine-i nebun n-are decît să se ducă să-şi caute dreptate! Numai că Timár nu mai făcea parte din tagma nebunilor. Îşi întrecuse de mult dascălii. Pe amîndoi.

Făcînd primul pas, şiretenia care zăcea ascunsă în firea lui fusese descătuşată.

Din clipa cînd se lăsase convins să facă acel prim pas, devenise viclean şi învăţase că nu trebuie să destăinuie niciodată ceea ce avea de gînd să facă.

La fel ca şi o femeie... Pînă la prima greşeală, e curată, neştiutoare şi întreaga ei făptură arată nevinovăţie; dar cum a scrîntit-o, firea ei pură ca şi cristalul se înviorează pe dată încît nu mai are nevoie de sfătuitori, ştie tot; ba ştie chiar să născocească lucruri noi.

Timár lăsase să se întrevadă talentul ce zăcea în el încă de cînd dejucase cercetările de la Panciova; numai că atunci făcuse ceea ce făcuse în interesul altcuiva; el nu trăsese nici un folos. Adusese la îndeplinire ceea ce i se ceruse: păcălise nişte urmăritori.

Acum însă era-n joc propriul său interes.

---

[1] Cenzura Curţii Imperiale (germ.).

[2] Loc de casă, curte (germ.); joc de cuvinte — aluzie la Curtea imperială.

Fiind în stăpînirea comorii găsite, trebuia să caute motive care să justifice tuturor îmbogăţirea lui de peste noapte. Trebuia deci să pozeze în antreprenor norocos.

Din prima afacere cîştigase o sumă fabuloasă. Dacă lumea va crede că îmbogăţirea lui se datora contrabandei, nu era mare nenorocire. Nimeni nu putea să dovedească asta, deoarece totul era o minciună sfruntată. Cheltuise atît de mult în afacerea cu aprovizionarea încît abia de-i rămăsese un mic cîştig. În schimb, de-acum înainte putea să cumpere şi case, şi corăbii ; putea să plătească cu aur greu ; lumea era încredinţată că totul provenea din cîştigul realizat în afacerea aceea.

Avea nevoie de pretexte, de titluri şi de aparenţe pentru ca încetul cu încetul să se poată arăta lumii cu comorile lui Ali Ciorbadji.

Ce făcu deci cînd plecă la Viena ?

Timár trebuia să ceară satisfacţie *Hofkammer*-ei ; or, în privinţa aceasta, putea să conteze pe sprijinul *Hofkriegsrath*-ului. Din partea protectorilor săi din Komárom avea scrisori de recomandaţie către nişte persoane foarte influente.

Dar el lăsă în fundul lăzii toate scrisorile de recomandaţie şi se duse direct la preşedintele *Hofkammer*-ei, cerîndu-i o audienţă.

Ministrului îi plăcu faptul că omul nu intrase pe fereastră ci direct pe uşă. Aşadar, îl primi.

Înaltul demnitar era un bărbat voinic, chel, cu faţa rasă, cu sprîncene severe şi c-o bărbie dublă ce-ţi inspira respect ; pe piept avea o sumedenie de decoraţii. Cînd impricinatul cu mustaţă lungă apăru în faţa sa, el îşi ascunse mîinile la spate, sub aripile fracului. Timár purta haine simple, negre, după moda ungurească.

Prima întrebare a excelenţei sale fu:

— De ce domnul nu-şi pune sabia atunci cînd vine în audienţă?

— Nu sînt nobil, excelenţă!

— A, aşa? Şi... ai venit la mine, fără îndoială, să-mi ceri satisfacţie pentru arestarea dumitale şi pentru cercetările ordonate împotriva dumitale?

— Departe de mine acest gînd, excelenţă — răspunse Timár. Guvernul şi-a făcut datoria atunci cînd, în urma unui denunţ care părea întemeiat, a pornit cercetări cu toată severitatea şi nu numai împotriva mea, ci şi împotriva unor persoane mult mai de seamă decît mine. Cum nu sînt nobil, n-am nici un motiv să mă plîng pentru ştirbirea lui *primae nonus*[1]. În schimb rămîn adînc recunoscător atît denunţătorului cît şi judecătorilor pentru că prin această severă anchetă au demonstrat că nu mi-am murdărit mîinile în această afacere.

— E! E! Deci n-ai de gînd să ceri satisfacţie împotriva celui care te-a denunţat?

— Dimpotrivă, găsesc că o cerere ca asta ar fi dăunătoare deoarece în felul acesta aş speria şi aş îndepărta pe ceilalţi oameni cinstiţi care ar vrea să denunţe adevăratele abuzuri. Onoarea mea a fost restabilită; nu sînt răzbunător din fire. Şi, în afară de asta, n-am nici timp şi nici poftă de-aşa ceva. Ce-a fost, s-a dus.

Auzind aceste cuvinte, excelenţa sa îşi scoase o mînă de sub aripa fracului pentru a-l bate pe Timár pe umăr:

---

[1] Acea parte din cronica lui *Werböczi* (1458—1541, jurist, mare demnitar maghiar), care înşiră drepturile nobililor maghiari.

— E! E! Asta-i o atitudine foarte înţeleaptă din partea dumitale! Va să zică n-ai timp s-alergi încoace şi încolo pierzîndu-ţi vremea cu procese de răzbunare. Ai o concepţie sănătoasă! Aşadar, cu ce gînd ai venit la mine?

— Cu o propunere.

— O, cu o propunere?!

— Pentru care am mare nevoie de protecţia excelenţei voastre.

Excelenţa-sa îşi ascunse din nou mîna sub aripa fracului.

— Coroana are un domeniu în partea dinspre hotarul ilir, la Levetinc.

— Aha! Îhîm! gîgîi înălţimea-sa şi-şi încreţi tarea fruntea. Şi-n ce scop spui asta?

— De obicei umblu prin părţile acelea în calitate de angrosist de cereale şi astfel am ajuns să cunosc situaţia. Moşia are vreo treizeci de mii de iugăre pe care bancherul vienez Silbermann le-a arendat de la guvern cu patruzeci de creiţari pe iugăr. Încheierea contractului intră în atribuţiile *Hofkammer*-ei, iar de arendă dispune *Hofkriegsrath*-ul. Arenda se ridică deci la douăzeci de mii de forinţi. Silbermann, împărţind moşia în trei, a dat-o unor subarendaşi care i-au plătit un forint de fiecare iugăr.

— Păi de! Doar trebuie să cîştige şi el ceva.

— De bună seamă. La rîndul lor, subarendaşii au împărţit pămîntul în părticele mai mici dîndu-le locuitorilor din împrejurimi în schimbul unei rente în natură. Acum însă, din pricină că au fost doi ani răi unul după altul şi mai ales anul acesta deosebit de secetos, pămîntul din Banat n-a rodit nici măcar de sămînţă. Ţăranii n-au strîns nimica; aşa că n-au avut ce să dea subarendaşilor iar arendaşul principal, pentru a scăpa de arendă, a

declarat faliment rămînînd dator cu arenda pe anul în curs.

Auzind aceste cuvinte, ambele mîini ale excelenţei sale apărură de sub aripile fracului şi înaltul demnitar începu să-i vorbească lui Timár, folosind toate cele zece degete :

— Păi da, fiindcă Silbermann făcea lux ca un prinţ, ticălosul ! Mă rog, ţinea cai de opt mii de forinţi ca să-i înhame la trăsură. Acuma sînt vînduţi la licitaţie. Eu sînt „excelenţă" şi uite că nu-s în stare să ţin cai de opt mii de forinţi.

Timár se purtă ca şi cum n-ar fi auzit nimic. Urmă :

— *Hofkammer*-a n-o să primească arenda, fiindcă n-are cum să-şi execute debitorul ; arendaşii şi subarendaşii au neveste şi toată averea lor e zestrea acestora. Cei douăzeci de mii de forinţi neachitaţi lipsesc din casa *Hofkriegsrath*-ului. Şi după cîte ştiu, *Hofkriegsrath*-ul vrea să oblige *Hofkammer*-a să-i plătească.

Excelenţa sa deschise tabachera şi, luînd cu două degete cîteva fire de tutun, trase cu coada ochiului spre Timár încercînd să ghicească unde bătea acesta.

— Umila mea ofertă este următoarea — continuă Timár, scoţînd din buzunar o hîrtie împăturită în patru. Eu aş arenda moşia din Levetinc pe timp de zece ani, la preţul pe care subarendaşii l-au plătit arendaşului principal, adică cu un forint de iugăr.

— Hm ! Frumos lucru !

— Deoarece sîntem la sfîrşitul lui noiembrie, înseamnă că arendaşul cel nou a pierdut un an ; toate pămînturile au rămas necultivate. Eu însă mă ofer să pun la socoteală nu numai anul acesta pierdut, ci să plătesc şi arenda rămasă neplătită din anul trecut.

Excelenţa sa lovi de două ori cu unghia în capacul tabacherei de aur şi-şi încreţi buzele.

„Hm! gîndi el — ăsta-i un om de aur! Ăsta ştie mai mult decît arată mutra lui bleagă. Ăsta bănuieşte că noi, cei de la *Hofkammer*, vrem să luăm din mîinile *Hofkriegsrath*-ului resortul aprovizionării armatei şi că cercetările de la Komárom urmăreau tocmai acest lucru. Cum cercetările au dat greş, *Hofkriegsrath*-ul şi militarii ăia gîlcevitori din subordinele lui au triumfat şi-acum se fac luntre şi punte să smulgă din mîinile noastre administrarea moşiilor care aparţin districtelor militare de la graniţă. Şi asta-i o *bona vacča*! Şi ca să facă acest lucru, neachitarea arendei de către arendaşul moşiei de la Levetinc care a dat faliment e un pretext minunat. Dar iată că omul acesta, care a fost urmărit de *Hofkammer*, scăpînd totuşi pînă la urmă, nu vrea să se alieze acum cu duşmanii *Hofkammer*-ei, ci dimpotrivă a venit aici pentru a ne ajuta să ieşim din încurcătură şi deci să ne întărească poziţia. Păi ăsta-i un om de aur! Trebuie deci preţuit cum se cuvine!"

— Bine! zise excelenţa sa, cu glas tare. Văd că eşti un om de ispravă; ai fost jignit de noi şi totuşi ai uitat necazul; o să te convingi fără-ndoială că aceasta e calea cea mai bună pe care trebuie s-o urmeze orice om cu scaun la cap. Şi, pentru a-ţi dovedi că statul ştie să-i răsplătească pe oamenii cu judecată, te asigur că oferta dumitale va fi acceptată. Revino chiar în seara asta la mine. Te asigur de reuşită.

Timár înmînă excelenţei sale oferta scrisă, se înclină adînc şi ieşi.

Excelenţei sale îi plăcuse omul.

În primul rînd, pentru că uitase şi iertase guvernului o mare nedreptate care, dacă ar fi fost

scormonită, ar fi avut urmări neplăcute. În al doilea rînd, pentru că propunea guvernului un contract avantajos, cu cincizeci la sută mai avantajos decît cel dinainte. În al treilea rînd, pentru că, dînd dovadă de un spirit de sacrificiu mai mult decît mărinimos, venea în ajutorul *Hofkammer*-ei care o cam băgase pe mînecă şi-o ajuta să se întărească pentru a putea respinge triumfătoare atacul *Hofkriegsrath*-ului. Deci de trei ori om de aur!

Dar şi în al patrulea rînd Timár era un om de aur! Asta însă nu putea să ştie deocamdată excelenţa sa. Lucrul acesta îl află abia după ce se întoarse la palatul său; cînd să se aşeze la masă, vizitiul îl înştiinţă că ungurul acela pe care excelenţa sa îl însărcinase să liciteze în numele său pentru caii de opt mii de forinţi ai lui Silbermann, venise într-adevăr cu caii însă, în ceea ce privea preţul lor, urma să raporteze totul în mod confidenţial.

De patru ori om de aur!

Cînd, spre seară, Timár căută pe excelenţa sa la serviciu, constată că faţa fiecăruia din cei pe care îi întîlnea era însufleţită de un zîmbet amabil. Erau reflexele aurului! Excelenţa sa îi ieşi în întîmpinare la uşă, primindu-l chiar de-acolo.

Îl conduse apoi la masa lui unde se afla contractul gata întocmit, cu toate semnăturile şi sigiliile oficiale şi pecetluit cu o pecete cît toate zilele.

— Citeşte-l şi spune dacă-ţi place!

Primul lucru ce-l miră pe Timár fu termenul specificat în contract: douăzeci de ani în loc de zece.

— Îţi convine?

Cum să nu-i convină?!

Al doilea lucru care-l făcu pe Timár să se mire fu numele său, care suna astfel: *„Nobilul Timár Mihály de Levetinczy."*

— Îţi place acest *praedicatum* [1] ?

„Nobilul Timár Mihály de Levetinczy" ! Sună destul de frumos !

— Şambelanul îţi va trimite actul de înnobilare — continuă înălţimea sa binevoitor, cu faţa numai zîmbet.

Timár se iscăli sub contract cu acest *praedicatum.*

— Nu te grăbi — adăugă excelenţa sa după ce Timár semnă contractul. Vreau să-ţi mai spun ceva. E datoria guvernului să decoreze cetăţenii vrednici care se disting în îndeplinirea îndatoririlor faţă de ţară. Se acordă o atenţie deosebită celor care au cîştigat stima concetăţenilor lor în domeniul economiei naţionale şi al comerţului. N-ai putea să-mi numeşti pe cineva pe care să-l pot recomanda mai sus pentru a fi decorat cu ordinul „Crucea de fier" ?

Excelenţa sa nu se îndoia că răspunsul va fi: „Iată butoniera mea, excelenţă ! Nu veţi găsi loc mai potrivit pentru o astfel de decoraţie. Căutaţi un om vrednic ? Sînt aici !"

Şi chiar pentru asemenea răspuns fusese pusă întrebarea.

Mare fu însă mirarea excelenţei sale cînd, după cîteva clipe de gîndire, Timár Mihály de Levetinczy îi răspunse astfel:

— Da, excelenţă, aş îndrăzni să indic un om care de multă vreme se bucură de stima celor din jur, un om care-i binefăcătorul neştiut al celor care trăiesc în preajmă-i şi anume... Sandorovics Cyrill, protopopul din Plescovăţ ; acesta merită să fie decorat înaintea multor altora.

---

[1] Proclamare (lat.).

Uimit la culme, ministrul făcu un pas înapoi. N întîlnise niciodată un astfel de om care, la într barea: „Cui să dăm această decorație ?“, în loc s se întoarcă cu fața spre oglindă și să-și arate c degetul propria-i persoană, zicînd: „Iată omul care- merită, este aici!“ să coboare privirile la margine hărții și să scoată la iveală, de undeva dintr-un sa îndepărtat, un popă care nu-i nici cumnatul sa cumătrul său, nici măcar de aceeași religie cu dînsu și să spună: „Pe omul ăsta îl socotesc mai vredni decît mine!“

Ei, pe dracu, ăsta-i un om prea din cale afar de aur! Aur atît de curat încît giuvaergiul trebui să amestece cel puțin trei carate de argint pentru a-l putea prelucra.

Numai că recomandarea fusese făcută și trebuia luată în serios.

— Bine, bine — începu înălțimea sa — dar atribuirea unui ordin este legată de anumite formalități ceremoniale. Coroana nu poate să riște un eventual refuz; în consecință, cel care urmează să fie decorat, trebuie să-și trimită mai întîi consimțămîntul în scris.

— Preasfinția sa e un om foarte modest, totuși cred că și-ar da consimțămîntul dacă... dacă ar fi oarecum încurajat de sus.

— Așa? Înțeleg. Deci cîteva rînduri scrise de mine ar ajunge, nu? Avînd în vedere că mi l-ai recomandat dumneata, fie! Statul trebuie să descopere virtuțile pe care modestia le ascunde.

Și excelența sa scrise cîteva rînduri de îndemn către domnul protopop Sandorovics Cyrill, asigurîndu-l că pentru meritele sale deosebite va fi decorat dacă dorea acest lucru cu ordinul „Crucea de fier“.

Timár mulțumi pentru bunăvoința arătată de ex-

celenţa sa, iar acesta, la rîndul său, îl asigură că se va bucura pe veci de înaltul său sprijin.

Şi, pretutindeni, prin toate birourile — acolo unde pe muritorul de rînd îl aşteptau zeci de „torturi expediţionale" — toată funcţionărimea se grăbi să stea la dispoziţia lui Timár: în timp ce oricare altul ar fi fost nevoit să alerge cu hîrtiile sale cîteva săptămîni prin labirintul birourilor, el trecu în zbor prin toate acestea într-un singur ceas.

Deşi nevăzut, urciorul de la Orşova cu apa curăţitoare îşi trăda prezenţa.

Totuşi, pînă ajunse să-şi vîre în servieta de piele toate actele, precum şi contractul investit cu forme legale, se făcu noapte de-a binelea.

Abia atunci se grăbi.

Dar nu pentru a lua masa, nici pentru a se culca, ci pentru a da fuga la „Mielul de aur", acolo unde obişnuiau să tragă aprigii căruţaşi din Nyergesújfalu. Cumpără de la cîrciumă o chiflă şi un *knackwurst* [1] şi le vîrî în buzunar cu gînd să le mănînce pe drum.

După asta strigă căruţaşului:

— Plecăm îndată. Să nu cruţi nici biciul, nici calul. Bacşiş, un forint de fiecare milă. Pentru grabă, plata dublă.

Căruţaşul înţelese ce avea de făcut.

Peste două minute căruţa se avînta în galop şi pocnituri de bici răsunau pe străzile Vienei. În urma lor putea să strige mult şi bine *polizei*-ul că nu-i voie să pocneşti din bici la Viena!

Călătoria rapidă era asigurată în vremea aceea de către o corporaţie de căruţaşi care formau un lanţ neîntrerupt între Viena şi Zimony. Caii căruţaşilor erau zi şi noapte gata să fie înhămaţi şi, cînd răzbăteau pocnituri de bici la marginea sa-

---

[1] Cîrnat afumat (germ.).

tului, căruţaşul care venea la rînd scotea din grajd cei patru cai de schimb odihniţi, aşa încît, în două minute, noul atelaj era prins de căruţa care sosea: „trenul“ pornea mai departe, pe ploaie, prin noroaie, gonind fără întrerupere cînd sus pe munte, cînd jos în vale, fără să-şi încetinească marşul; dacă două căruţe se întîlneau la jumătatea drumului, căruţaşii deshămau, schimbau caii şi-n felul acesta făceau amîndoi numai jumătate de drum. Rapiditatea era în funcţie de plată.

Timár nu coborî două zile şi două nopţi din căruţă; nu coborî nici măcar să mănînce, iar de dormit socoti că putea să doarmă şi-acolo chiar dacă se lovea cu capul de codîrlă, de leucă sau de marginile ei. Era obişnuit cu aşa ceva.

A doua zi spre seară ajunse la Zimony şi de-acolo, încă în cursul nopţii, porni spre primul sat de pe moşia Levetinc.

Vremea era frumoasă. Frumoasă, deşi era prima zi de decembrie.

Se opri la primărie şi-l chemă pe primar. Îi aduse la cunoştinţă că el era noul arendaş al moşiei şi-l însărcină să-i anunţe pe gospodari că vor putea să muncească în parte pămînturile şi în anul următor. De doi ani nu se recolta nimic de parcă pămîntul ar fi fost lăsat în paragină; fără îndoială că trebuia să urmeze un an de belşug. Vremea se arăta prielnică — toamnă lungă ca niciodată — aşa că timp era berechet pentru arat şi semănat dacă oamenii se apucau cu nădejde de treabă.

Toate ar fi bune — îi răspunseră ţăranii — cu aratul am isprăvi noi, dar vorba e că nu avem sămînţă. Nu se găseşte bob de grîu nici cu bani grei. Toamna, pînă şi gospodarii cei mai înstăriţi n-au însămînţat decît ici-colo, cîte un petec de pă-

mînt. Poporul de rînd o să ierneze anul ăsta cu mămăligă.

— O să fie sămînță — îi încurajă Timár. Mă-n-grijesc eu s-aveți.

Trecu așa prin toate satele unde locuiau dijmașii ; la îndemnul său, țăranii porniră de îndată cu plugurile pe ogoare și începură să are în lung și-n lat cîmpia care altfel era sortită să rămînă pîrloagă încă un an — adică să rodească buruieni și scaieți.

Dar de unde să facă rost de sămînță ? Din Țara Românească era prea tîrziu să mai aducă, iar prin împrejurimi nu se găsea nici bob.

Numai că Timár știa totuși un loc unde putea să găsească sămînță.

În ziua de 2 decembrie sosi la Plescovăț, acolo unde la începutul toamnei oamenii fuseseră gata-gata să-l omoare-n bătaie. Îi făcu o vizită preasfinției sale protopopul Sandorovics Cyrill care, tot în toamnă, îl poftise afară din casa lui.

— Ei, fiule, iar vii să mă bați la cap ? îl întîmpină venerabilul părinte, acest neîntrecut și mare binefăcător al poporului, acest om care de mult ar fi meritat ordinul „Crucea de fier“ dacă n-ar fi fost atît de modest. Ce mai vrei ? Vrei să cumperi grîu de la mine ? Ți-am spus de-acum două luni că n-am, nu-ți dau ; ce vrei să-mi spui ? Orice mi-ai spune, nu cred nimic. Ai nume grecesc și mustață lungă ; nu te cred !

Timár zîmbi :

— Păi, de data asta o să spun adevărul.

— Nu te cred ! Voi negustorii din părțile de sus ne trageți pe sfoară de fiecare dată. Răspîndiți fel de fel de minciuni să credem că-n țara de sus a fost recoltă bogată și-n felul ăsta faceți ca prețul grîului să scadă. Cînd vreți să cumpărați ovăz,

daţi sfoară-n ţară că guvernul vinde toţi caii. Sînteţi nişte mincinoşi pînă-n măduva oaselor.

— De data asta o să spun totuşi adevărul. Am venit din însărcinarea guvernului şi în numele lui să rog pe preasfinţia ta să ne deschizi hambarele. Aflînd că oamenii din regiune nu au grîu de însămînţat, guvernul vrea să împartă sămînţă sub formă de împrumut. Cel care ajută la îndeplinirea acestei măsuri face un gest nobil şi un mare bine ţăranilor, iar guvernului — un serviciu nepreţuit. Nu eu voi lua în primire grînele, ci chiar gospodarii care le vor folosi pentru însămînţat.

— Da, fiule, toate astea-s adevărate. Şi mie-mi pare rău de sărmanii poporeni, dar nici eu n-am. De unde să am grîu ? Nici ogoarele mele n-au rodit. Am un hambar uriaş, cu trei caturi, dar e golgoluţ.

— Nu-i gol, preasfinte părinte ! Ştiu că zace-n el neatinsă recolta de acum trei ani, aşa că tot se mai află pe-acolo cel puţin zece mii de chile de grîu.

— Ba pe dracu ghem ! N-ai să intri acolo nici mort. Nu-ţi dau nici cu cinci forinţi chila. La primăvară o să se vîndă cu şapte forinţi, şi-atuncea da, îl vînd. Minţi cu neruşinare ! Nu guvernul caută grîu. Tu vrei să-l înhaţi. Da' nu-ţi dau nici un bob. Guvernul habar n-are că tu te afli pe lumea asta, după cum n-are habar că printre supuşii lui mă număr şi eu ! Pentru el noi nu facem nici cît o ceapă degerată.

Turnul rezista ferm în faţa canonadei. Dar Timár băgă mîna în buzunar şi scoase ghiuleaua de douăzeci şi patru de funţi — scrisoarea ministrului.

După ce citi scrisoarea, preasfinţia sa nu mai ştiu de cine să se îndoiască mai întîi : de proprii săi ochi sau de Timár ?

Dar sigiliul cel mare cu vulturul cu două capete de pe plic şi pecetea oficială a *Hofkammer*-ei care se găsea pe hîrtia dinăuntru, îl convinseră că nu era nici o minciună la mijloc, ci adevărul-adevărat.

Or ăsta era visul visurilor sale! Să poarte o cruce strălucitoare pe piept. Timár cunoştea prea bine slăbiciunea protopopului; doar îl auzise de nenumărate ori — atunci cînd, după ce încheiaseră vreun tîrg, rămăseseră la un pahar de vin — cît de amarnic se plînse că guvernul greşeşte agăţînd atîtea decoraţii pe pieptul patriarhului de la Carlota. De ce un om să aibă atîtea decoraţii, iar alţii nici măcar una?

Aceasta era dorinţa cea mai fierbinte a protopopului. Să se poată mîndri cu o decoraţie, să-l admire ţăranii şi să-l invidieze maiorul de infanterie care n-avea încă o asemenea distincţie. Şi-apoi însuşi patriarhul va fi mult mai binevoitor cu el.

Ca prin farmec se schimbară toate sentimentele lui faţă de Timár.

— Stai jos, vere! (Pînă atunci nici nu-l poftise pe scaun.) Ia povesteşte-mi: cum ai ajuns să-l cunoşti pe excelenţa sa? Cum de ţi s-a încredinţat scrisoarea asta?

Timár se apucă să ticluiască o asemenea poveste de parcă atunci ar fi luat-o dintr-o carte. Istorisi că plecase de la Brazovics, că intrase în slujba guvernului şi că se bucura de multă trecere în faţa ministrului; că el însuşi îl recomandase pe vechiul său cunoscut, pe preasfinţia sa pentru a fi decorat.

— Bănuiam eu că nu eşti chiar aşa de prost precum te arăta mutra. De-asta te-am iubit întotdeauna. Ei, fiule, fiindcă ai nume grecesc şi mutră atît de cinstită, îţi dau grîu. Cît îţi trebuie? Zece mii, douăsprezece mii de chile? Cît am, tot ţi-l dau. Să nu crezi însă că de dragul ministrului, ci pentru

obrazul tău cinstit şi pentru binele poporului. Cum am spus ? Că-l dau cu cinci forinţi ? Ei, ţie ţi-l dau doar cu patru forinţi şi nouăsprezece groşiţe. Şi-mi plăteşti pe loc ? Sau mă duc după bani la Viena ? Pot să fac şi asta. Fiindcă tot vreau să mă duc să mulţumesc excelenţei sale pentru cinstea ce mi-o face. Vii cu mine, nu ? Mă iei cu tine ? Şi-ai să mă aştepţi în anticameră. Ia spune cum arată domnul ministru ? Înalt ? Scund ? Binevoitor ? Morocănos ? Îmi dă pe loc decoraţia ? Îi place pelinul de Carlota ? Apăi ai să-l guşti şi tu îndată.

În zadar încercă Timár să protesteze spunîndu-i că avea de gînd să plece la Levetinc chiar în noaptea aceea pentru a da poruncă supraveghetorilor moşiei să trimită imediat arendaşii după grîu ; gazda ospitalieră nu-l lăsă să plece ; îi puse la dispoziţie cîţiva flăcăi călări, prin care Timár trimise vorbă în toate părţile, aşa că n-avu încotro şi trebui să mîie peste noapte la dînsul.

Preasfinţia sa avea nişte pahare rotunde, fără picior, pahare ce nu pot fi lăsate din mînă pînă ce n-ai băut tot vinul, că altfel se răstoarnă. Un astfel de pahar fu pus în mîna lui Timár ; luă şi gazda unul asemănător şi pînă-n zori tăifăsuiră în felul acesta. Timár nici nu se cunoştea că băuse. Se ţinea bine. Mde, umblase cam multişor prin Bacska.[1]

A doua zi gospodarii sosiră cu căruţele la curtea protopopului. Cînd îşi dădură seama că într-adevăr uşile hambarului cu trei caturi fuseseră deschise, îl socotiră pe Timár un fel de sfînt făcător de minuni. În hambar era grîu, nu glumă, recolta pe trei ani — deajuns pentru a însămînţa toate ogoarele de toamnă din regiunea aceea.

[1] Regiune viticolă.

Timár nu se urni de pe moşia arendată pînă cînd nu se lăsă un îngheţ năprasnic care puse capăt semănatului. Se însămînţase însă deajuns pentru anul acela. În rest, pămîntul urma să fie lucrat în primăvară sau să fie lăsat izlaz. Din cele treizeci de mii de iugăre cît avea moşia abia cîteva sute erau pentru păşune ; încolo numai pămînt negru ce dădea grîu de prima calitate. Dacă anul era bun, recolta avea să fie nespus de îmbelşugată. Semănatul se făcuse tocmai la vreme. În toamna aceea, pînă către sfîrşitul lui octombrie nu plouase şi nu bătuse nici vîntul ; cei care semănaseră în această perioadă se aşteptau iarăşi la o recoltă slabă deoarece sutele de mii de hîrciogi scoseseră din pămînt boabele neîncolţite şi le mîncaseră. Alţii semănaseră în noiembrie, pe noroi, însă zăpada timpurie le stricase semănăturile : pămîntul fiind moale, grîul încolţit se înăbuşise sub omăt ; apoi acesta se topise brusc şi urmase o vreme călduţă, care ţinu pînă la Crăciun ; abia cei care semănaseră în această din urmă perioadă o nimeriseră bine : hîrciogii pieriseră pentru că înainte de ninsoare dăduse un îngheţ, iar alba şi frumoasa pătură de nea ascundea — pînă la primăvară — comoara grînelor de orice duşman dăunător.

— Mare loterie-i şi agricultura ! Ori totul, ori cotul.

Timár nimeri totul.

Urmă un an atît de prielnic, încît cel care avusese norocul să semene în Banat obţinea pentru un bob douăzeci.

Ţăranii din Levetinc îl binecuvîntau pe noul arendaş care nu-i lăsase să piardă şi anul acela. De pe pămînturile lor recoltau grîu pirpiriu, plin de buruieni şi tăciune, pe cînd pămînturile lucrate în dijmă rodiseră din belşug un grîu curat.

În acel an, Timár încărcă treizeci de corăbii şi urcă pe Dunăre în sus, spre Komárom şi Győr, grînele cele

mai frumoase ; iar încărcătura celor treizeci de corăbii îl costă cît l-ar fi costat pe altul încărcătura a trei.

Depindea doar de el dacă voia să cîştige în anul acela o jumătate de milion, să mai adauge o sută de mii sau să mai lase o sută de mii din această jumătate de milion ! Putea să ieftinească grînele şi deci pîinea sărmanului popor, putea să pună cuţitul în beregata celorlalţi, a rivalilor săi.

Căci putea să se joace cu ei ca pisica cu şoarecele. Putea să scadă preţul cerealelor după pofta inimii lui.

La cafeneaua Brazovics, în fiecare seară aveau loc scene furtunoase între angrosiştii de cereale adunaţi acolo. Acest Timár, ridicat abia de un an, îi strivea pe toţi. Nu era chip să-l concurezi pe piaţă. Avea bani cît nisipul mării şi îşi risipea marfa de parcă ar fi furat-o. Dacă ar fi venit printre ei, cu siguranţă că l-ar fi sfîşiat.

Dar Timár nu venea niciodată acolo.

Nimeni nu-l văzuse stînd locului şi legînd prietenie cu cineva. Nu sufla o vorbă despre ceea ce avea de gînd să întreprindă. Dar orice făcea ieşea de minune, parcă ar fi avut mîini fermecate. Se vîrîse în alte afaceri, care ar fi putut să treacă prin mintea oricui, şi pe care le-ar fi putut întreprinde oricine cît ai bate din palme : dar nimeni nu le văzuse decît după ce le înhăţase Timár, luîndu-le-o înainte. Şi nu se astîmpăra de loc ; era mereu în trăsură, călătorea, alerga încoace şi-ncolo ; de mirare li se părea doar faptul că mai stătea în oraşul lor şi nu se muta la Viena. Ce-i trebuia unui om atît de bogat să-şi aibă reşedinţa la Komárom ? (Deşi, pe vremea aceea, Komáromul era un însemnat centru comercial.)

Numai Timár ştia ce-l leagă de acest loc. Ştia de ce se-ncăpăţînează să rămînă în oraşul în care fiecare negustor îi era duşman de moarte şi unde — dacă trecea cu trăsura prin faţa cafenelei Brazovics — auzea

veşnic în urma lui aceeaşi binecuvîntare: „Dar-ar Domnul să-ţi rupi gîtul!“

Ei bine, casa aceea, cu toţi locatarii ei, trebuia să încapă într-o bună zi în mîna lui!

Casa aceea îl ţinea de fapt legat de Komárom chiar şi după ce averea lui se ridicase la un milion şi jumătate de forinţi; rămase aşadar în oraşul unde i se spunea tot Timár şi unde cu greu oamenii voiau să se obişnuiască cu noul său titlu de nobleţe: „Timár de Levetinczy“.

Deşi la titlul său de nobil i se alăturaseră şi multe fapte nobile: clădise un spital pentru săracii din oraş, iar la şcoala protestantă instituise burse; pînă şi potirul devenise de aur în mîinile sale; căci în locul celui vechi, de argint, Timár dărui bisericii unul nou de aur curat. Porţile casei sale erau întotdeauna deschise săracilor iar vinerea, de la un capăt la altul al străzii, se zărea şiragul cerşetorilor care veneau să-şi ia pitacul de aramă — cel mai mare ban din lume căruia i se zice şi talerul milei. Se dusese vestea că dacă se îneca un marinar de pe corăbiile lui lua sub ocrotirea sa pe orfanii rămaşi fără tată, îi creştea şi plătea o pensie anuală văduvei acestuia.

— Om de aur! Om de aur!

Numai că un glas lăuntric îi spunea mereu: „Nu-i adevărat! Nimic din toate astea nu-i adevărat!“

GLUMA ATHALIEI

Domnul Brazovics obişnuia ca după masă să-şi bea cafeaua în camera soţiei sale, răspîndind în juru-i un nor de fum gros din pricina tutunului „Latakia“ [1].

[1] Tutun turcesc.

Domnul Kacsuka şuşotea cu Athalie stînd lîngă o măsuţă, în colţul căreia doamna Zófia se prefăcea că lucrează de zor la o broderie. (De un an de zile, pe această măsuţă erau expuse mereu în mod demonstrativ ba broderii, ba cusături ; nu de alta, dar să vadă orice vizitator că se pregătea trusoul !)

Domnul Kacsuka aproape că se mutase aici ; venea înainte de prînz, era reţinut la masă şi pleca acasă seara tîrziu.

Se vede treaba că cetatea Komárom era atît de bine fortificată încît inginerul militar putea să se ocupe toată ziua de domnişoara Athalie.

Dar cu atît mai şubrede deveneau întăriturile propriei sale cetăţi. Sosise vremea să se însoare, deşi se apăra ca un Zrinyi [1]. Dacă îl scoteau din prima linie, se replia în cetăţuie. Găsea mereu cîte un pretext plauzibil ca să amîie căsătoria. Curînd însă şi ultimele mine fură folosite împotriva lui : cauţiunea [2] fu intabulată pe casa Brazovics şi *Hofkriegsrath*-ul acceptă acest bun în loc de bani peşin ; găsiră şi locuinţă pentru tînăra pereche şi, în sfîrşit, fu dată şi ultima lovitură : domnul Kacsuka fu înaintat la gradul de căpitan. Era prea de tot. Se trăsese astfel şi ultima ghiulea, fusese doborît şi ultimul pretext, aşa că nu mai avea încotro : trebuia să capituleze şi s-o ia de nevastă pe frumoasa şi bogata Athalie.

Numai că domnul Brazovics cînd venea să-şi bea cafeaua în camera doamnelor, se arăta din zi în zi mai otrăvit, iar cel care-i întindea paharul cu otravă era Timár. Timár devenise Cartagina [3] lui de fiece zi.

---

[1] Familie croată (sec. XVII), din care s-au recrutat neînfricaţi luptători împotriva turcilor.

[2] Dotă ce se cerea fetelor care se căsătoreau cu ofiţeri.

[3] Cato, consul roman, îşi încheia totdeauna discursurile spunînd : „Şi totuşi, Cartagina trebuie nimicită".

— Ce blestemăţie a mai scornit iarăşi omul ăsta ? Un negustor de cereale cinstit se bucură că poate să se odihnească atunci cînd vine iarna : ăsta însă se-apucă de alte alea, de lucruri ce n-au trecut nimănui prin cap. Acu a închiriat tot lacul Balaton şi pescuieşte sub gheaţă ! Data trecută, la capul Kenese, a scos într-o clipă trei sute de chintale de peşte. Jaf în lege ! Pînă-n primăvară o să pustiască Balatonul în aşa hal încît n-o să mai rămînă în el nici coadă de caras, de crap, de ştiucă sau de biban, darmite de şalău. Cară totul la Viena ! De-asta creşte şalăul în Balaton.? Ca să-l mănînce neamţul ? Blestemat om ! Zău că n-ar strica să-şi facă cineva pomană şi să-i vină de hac. Mai devreme sau mai tîrziu i-o dau eu la cap, de asta nici o grijă ! O să pun doi marinari să-l prindă şi să-l azvîrle în Dunăre cînd o trece peste pod. Sau dau o sută de forinţi unei sentinele ca să-i tragă un glonte aşa, ca din greşeală, în miez de noapte, cînd o trece prin faţa postului. Sau îi arunc în curte un dulău care să-l muşte cînd o fi să iasă din casă. Că-i bun de spînzurat, zău aşa ! Mai avan ca Angyal Bandi sau Zöld Marci. Pentru că dacă Zöld Marci se mulţumeşte să-mi ia doar punga, hoţul ăsta e în stare să-mi fure şi acoperişul de deasupra capului. O să pun să-i dea foc casei, să ardă ca un şoarece ! Şi l-au mai şi înnobilat ! A fost numit şi consilier în sfatul judeţului, aşa că haimanaua stă cot la cot cu mine. Alături de mine, om al cărui bunic a fost nobil ungur get-beget, să stea un venetic ca el ! O, dacă ar veni iarăşi restauraţia ! Să-ndrăznească atunci să-şi arate mutra, că chem o ceată de nobili din Gibernyuz să-l zvîrle pe geam ca să-şi frîngă gîtul ! O, dacă m-aş întîlni cu el la vreo masă, i-aş pipăra supa cu atîta otravă că s-ar răsturna într-o clipă cu burta în sus ca un broscoi mort. Auzi ! Are nas, puşlamaua, să se ducă-n vizite la domnişoare nobile ! Acest Timár ! Acest pîrlit de *schreiber* căruia

nu i se cuvine alt titlu decît cel de „căpitan al mîlului“ ! O, ce n-aş da să nimerească o dată într-o casă unde să dea peste un ofiţer curajos care să-l provoace la duel şi să-l străpungă ca pe o broască rîioasă, uite-aşa !

Făcînd această aluzie, domnul Brazovics trase cu coada ochiului spre domnul Kacsuka ; dar cel vizat făcea pe surdul. De auzit, îl auzea ; ceea ce înţelegea însă din vorbele lui Brazovics era că proaspătul milionar din Komárom lovise pare-se destul de serios în averea lui Brazovics şi că asaltul lui Timár zguduise nu numai persoana domnului Brazovics, ci şi casa cu etaj a acestuia, lucru ce n-avea darul să sporească nici cu un strop bucuria domnului Kacsuka tocmai acum în preajma nunţii care se apropia.

— Dar n-o s-aştept eu pîn' s-o găsi cineva să-i vină de hac derbedeului ăsta ! — spuse în sfîrşit domnul Brazovics şi, ridicîndu-se de lîngă măsuţa unde-şi lăsase cafeaua şi pipa îşi luă dintr-un colţ al camerei bastonul de trestie. Am un baston cu stilet. L-am cumpărat anume pentru el. (Şi, ca să fie crezut, scoase din bastonul de trestie un stilet ascuţit.) Uite-l ! Deie Domnul să ne întîlnim şi mai ales să fim numai noi doi ! O să-i implînt stiletul ăsta pînă-n prăsele, uite-aşa ! Mă prind să-l ţintuiesc de zid ca pe-un liliac !

Şi pentru a da o şi mai mare greutate ameninţării, îşi roti furios ochii injectaţi.

Băui apoi cafeaua ce mai rămăsese şi, îmbrăcîndu-şi paltonul, anunţă că sosise timpul să plece la *geschäft* [1]. Da, fireşte, să joace ferbli [2]. Se va întoarce devreme. Devreme, adică în zori.

Îl lăsară să plece.

Dar cînd să coboare pe treptele înguste ale scării în spirală — cobora cu mare băgare de seamă, deoa-

---

[1] Prăvălie, afacere (germ.).
[2] Joc de cărţi.

rece din cauza greutăţii sale respectabile era periculos să se grăbească — cu cine credeţi că se-ntîlni nas în nas ? Cu Timár...

Ei, iată-l deci în mîinile lui ! În vîrful stiletului. Într-un loc îngust, întunecos, unde nu puteau fi văzuţi de nimeni. Cele mai multe crime au fost comise pe scări. Timár nu avea nici o armă, nici măcar un băţ, pe cînd domnul Athanaz avea un baston-stilet lung de aproape două picioare.

Îndată ce-l zări pe Timár, domnul Athanaz luă bastonul din mîna dreaptă, îl puse la subsuoară şi scoţîndu-şi pălăria strigă cît îl ţineau rărunchii :

— Vă salut, bună ziua, domnule de Levetinczy !

La acest salut, Timár răspunse :

— Servus, Athanaz ! Te şi duci la *geschäft* ?

— He-he-he ! gînguri domnul Athanaz ca un copil prins cu o şotie. Dar tu, Mişka, de ce nu vii niciodată printre noi ?

— Eu, nu ! Dacă vreţi să pierd cîteva sute de forinţi, pot să vi-i dau pe gratis ; dar să transpir pîndind toată noaptea „şchiopul“ [1], asta nu-mi face nici o plăcere.

— He-he-he ! Ei, atunci du-te sus că doamnele-s acolo. Petrecere frumoasă ! Azi n-o să ne mai vedem.

Şi se despărţiră strîngîndu-şi mîinile prieteneşte.

Ceea ce înseamnă că ameninţările domnului Athanaz nu trebuiau luate în serios. Avea glas şi înfăţişare fioroasă, dar nu se speria nimeni de el. Nici măcar nevastă-sa. Ba, poate, dînsa cel mai puţin.

Domnul Athanaz ştia prea bine că Timár venea deseori în casa lui, dar făcea în aşa fel încît să nu-l întîlnească. Doamna Zófia îi dăduse să înţeleagă că Timár venea probabil pentru ochii frumoşi ai Athaliei.

[1] Doi-ul din cărţile de joc ungureşti.

Lucrul ăsta îl privea însă pe domnul Kacsuka. Dacă domnul Kacsuka nu-l sfîrteca pe Timár ca pe o broască, era vina lui. Fusese îmboldit s-o facă. Şi uite că nu-l sfîrtecase încă, deşi se întîlnea destul de des cu Timár acolo, la Athalie.

Nici prin gînd nu-i trecea căpitanului să-l provoace la duel ! Erau tot atît de buni prieteni ca şi mai înainte. Rar s-au văzut vreodată oameni care să se iubească aşa cum se iubeau locuitorii şi vizitatorii acestei case !

Domnul Brazovics presupunea — ba, datorită relaţiilor sale, putea să fie sigur — că cel care-i deschisese lui Timár uşa spre îmbogăţire nu era altul decît însuşi căpitanul Kacsuka. Putea chiar să-şi dea seama şi în ce scop făcuse asta : pentru că domnul Kacsuka voia să scape de logodna sa cu Athalie. Ce mult i-ar fi convenit ca domnul Brazovics să se ruineze şi lui să-i fie interzis să mai calce în casa acestuia ! Deci, iată un motiv mai mult ca Brazovics să-l... îndrăgească pe căpitan ca pe propriul său fiu, şi asta... din tot sufletul lui de părinte. Iar căpitanul trebuia s-o ia de nevastă pe Athalie cît mai degrabă ; n-avea încotro.

Căpitanul Kacsuka e de multă vreme logodnicul domnişoarei Athalie dar, aşa cum se prezintă lucrurile, se pare că logodnica lui e curtată de un rival de temut. O curtează un om bogat pe care ar trebui să-l urască şi pentru faptul — ştiut şi de el — că în discuţia ce fusese în *Hofkriegsrath* şi *Hofkammer* Timár îşi părăsise foştii săi protectori. Şi totuşi căpitanul îl iubeşte atît de mult pe fostul său coleg de şcoală, încît ar fi în stare să-i ierte totul mai ales dacă Timár i-ar sufla logodnica de sub nas !

Athalie îl dispreţuieşte pe Timár, pe fostul slujbaş al tatălui ei dar, în ciuda acestui dispreţ, se arată prietenoasă faţă de dînsul ; îl iubeşte la nebunie pe Kacsuka şi totuşi în prezenţa lui e îndatoritoare cu

Timár sperînd că doar-doar va izbuti să-şi facă iubitul gelos.

Doamna Zófia îl urăşte pe Timár dar îl primeşte zîmbindu-i dulceag, de parcă ar dori din tot sufletul să-i fie ginere şi să stea pe veci sub acelaşi acoperiş cu dînsul !

Iar Timár a jurat pieirea tuturor ! Pieirea bogătaşului, a babei, a fetei frumoase, a logodnicului : vrea să-i vadă în stradă pe toţi ; totuşi vine în vizită şi sărută mîna doamnelor, strînge amabil mîna bărbaţilor şi caută să fie agreabil !

Aceştia îl primesc de asemenea cu multă plăcere ; de dragul lui domnişoara Athalie se aşază degrabă la pian, iar doamna Zófia îl reţine la o gustare ; se serveşte ca de obicei o cafea şi compot. Iar Timár îşi bea cafeaua gîndindu-se că în ceaşcă ar putea să fie şi otravă pentru şobolani.

Cînd se pune masa, apare şi Timéa ca să ajute la servit. Din clipa aceea Timár nu mai aude nici ce se vorbeşte, nici ce melodie cîntă domnişoara Athalie : n-o vede decît pe Timéa.

Şi, slavă Domnului, are ce vedea.

Fata, intrată în al cincisprezecelea an, s-a dezvoltat splendid. Numai privirea, neîndemînarea şi naivitatea ei mai amintesc că e încă o copilă.

A început s-o rupă pe ungureşte, dar vorbeşte cu accent străin, iar cîteodată schimonoseşte sau împerechează cuvintele greşit fapt pentru care la noi lumea ia omul peste picior fără nici un fel de milă. (Chiar dacă se întîmplă una ca asta în sfatul ţării, în toiul celor mai serioase discuţii.)

Athalie a găsit în Timéa un straşnic cal de bătaie. Acum are de cine să rîdă...

Sărmana copilă e un veşnic obiect de glumă pentru Athalie !

Athalie îi dă rochiile ei purtate, cele care au fost la modă acum patru ani. Or, azi moda se schimbă de la o zi la alta ! Închipuiţi-vă ce rîsete ar stîrni o femeie care ar apărea pe stradă în plină zi îmbrăcată într-o crinolină largă, deşi nu de mult asta a fost moda atotstăpînitoare.

Într-un timp crinolina nu se lega de şolduri, ci de umeri. Mînecile erau largi şi montate pe nişte cercuri care le ţineau umflate ca nişte coşuri, iar ca rochia să nu aibă cute, se umplea cu puf, ca pernele ; rochia era lungă pînă-n călcîie şi garnisită cu volănaşe ; ţinuta femeilor era de obicei completată de un pieptene înalt şi îndoit cu care se aduna părul, iar de coc se prindea o fundă enormă, din panglici late.

Toate astea au fost foarte frumoase la vremea lor, dar patru ani mai tîrziu, cînd nimeni nu mai purta aşa ceva, era curată mascaradă să te îmbraci în asemenea hal.

Or Athaliei îi plăcea să facă din Timéa un personaj de bîlci.

Iar biata fată care habar n-avea de moda europeană, privea această găteală ca o fetişcană din cine ştie ce trib sălbatic ; îi plăcea tot ce era bătător la ochi. De aceea se bucura nespus cînd Athalie o îmbrăca în rochiile ei de mătase ţipător colorate şi demodate ; iar cînd îi mai punea şi pieptenul cel mare în păr şi funda pestriţă în coc, biata fată se topea de admiraţie faţă de ea însăşi ; şi pentru că toţi cei care-o întîlneau pe stradă zîmbeau, Timéa îşi închipuia că e admirată, aşa că, pentru a scăpa de privirile lor, o lua pur şi simplu la goană ; de aceea nimeni nu-i spunea altfel decît „turcoaica cea nebună".

Apoi puteai să-ţi îngădui la adresa ei orice fel de ironii, deoarece fata nu se supăra. Fiind prea naivă, ea nu-şi da seama cînd trebuia să se supere şi, nese-

sizînd batjocura, credea că i se vorbeşte serios, aşa că glumele se prindeau de minune.

Iar Athaliei îi făcea o deosebită plăcere să facă din această copilă ţinta ironiilor sale mai ales atunci cînd erau de faţă şi bărbaţi. Dacă veneau în vizită musafiri tineri, Athalia îi îndemna să o curteze pe Timéa. O amuzau grozav seriozitatea cu care fata primea curtea acestora şi mai ales bucuria care o încerca văzînd că i se acordă şi ei atenţie întocmai ca unei domnişoare ; se bucura cînd la vreo serată o descopereau şi pe dînsa uitată undeva într-un unghер şi-o luau la dans ; se bucura cînd curtezanii glumeţi îi ofereau buchete mari de flori culese din grădină, buchete pe care Timéa abia le putea ţine în braţe : iar dacă fata stîlcea vreun cuvînt şi se isca un haz general ah ! cum se auzea printre hohotele celorlalţi rîsul cristalin al Athaliei !

În schimb, doamna Zófia avea faţă de Timéa o atitudine gravă. O ocăra şi o dojenea pentru te miri ce. Or, Timéa, ca orice fată cînd ajunge la vîrsta pubertăţii, era destul de neîndemînatică şi cu cît era mai des luată la rost, cu atît făcea mai multe pocinoage.

— Aşa se serveşte ceaşca asta, cu fundul în sus ? Toanto !

— Nu ştii care-i linguriţa Athaliei ?

— Şi cine mă rog s-a-nfruptat pe ascuns din fursecurile astea ? Ei bine, să-ndrăzneşti să mai pui mîna vreodată !

— Cu ce ţi-ai murdărit iarăşi rochia ? Crezi că-n fiecare zi o să ţi se dea una nouă ?

— Aşa se şterge cuţitul ăsta, hai ?

— Cine a rupt toarta ibricului ? Tu, nu-i aşa ? Iei totul asupra ta ca să nu-i scad servitoarei din leafă ; cred şi eu ! Din leafa ta nu pot să scad, că tu n-ai leafă !

Domnişoara Athalie mai lua uneori apărarea Timéii :

— Da zău, mamă, n-o mai tot certa mereu pe biata fată ! Te porţi cu dînsa de parc-ar fi o slujnică ; ştii bine că Timéa nu-i servitoare ; nu-mi place să faci atîta tărăboi din pricina ei.

Iar Timéa săruta întîi mîna doamnei Zófia, ca să nu mai fie supărată, apoi pe a Athaliei fiindcă i-a luat apărarea, pe urmă mîinile amîndurora ca să nu se mai certe din pricina ei. Era o fire tare supusă şi recunoscătoare.

Doamna Zófia abia avea răbdare s-o vadă ieşind o clipă din cameră pentru a-i spune Athaliei tot ce-i stătea pe limbă ; dar în aşa fel, încît s-o audă şi musafirii, adică Timár şi căpitanul Kacsuka.

— Ar trebui s-o obişnuim cu munca de servitoare. Ştii ce nenorocire i s-a întîmplat. Banii pe care i-a salvat Timár... adică vreau să spun domnul de Levetinczy... au fost împrumutaţi cu dobîndă unui moşier care a dat faliment pierzîndu-şi toată averea ; nu mai are decît ce-i pe ea.

(„Ah ! Va să zică au sărăcit-o de tot !" gîndi Timár şi simţi o uşurare atît de mare de parcă ar fi fost scutit de un an de învăţătură.)

— Pe mine nu mă supără altceva — urmă Athalie — decît faptul că orice i s-ar întîmpla rămîne la fel de nesimţitoare. Fie că-i ocărîtă, fie că-i luată peste picior, ea e la fel. Nici măcar nu roşeşte.

— Asta-i caracteristic grecilor ! remarcă Timár.

— Da' de unde ! răspundea Athalie cu dispreţ. E semn de boală. La şcoală, la internat, colegele mele care voiau să aibă paloarea ei bolnăvicioasă înghiţeau cretă şi boabe de cafea prăjită.

Athalie vorbea cu Timár, dar privea spre domnul Kacsuka.

Iar domnul Kacsuka se uita într-o oglindă mare, o oglindă în care putea s-o vadă pe Timéa ori de cîte ori aceasta intra în cameră. Şi Athalie şi Timár observară acest lucru.

Timéa intră cu o tavă plină cu pahare ce zăngăneau ; îşi concentrase toată atenţia ca nu cumva să se rostogolească vreunul. De aceea, cînd doamna Zófia ţipă : „Ai grijă, să nu cadă ceva !", copila scăpă tava din mîini ; spre norocul ei paharele căzură pe covorul moale aşa că nu se sparse nici unul, ci doar se împrăştiară care-ncotro.

Doamna Zófia fu gata să se repeadă ca o zmeoaică, dar Athalie o opri :

— Tu eşti de vină ! De ce-ai ţipat la ea ? Timéa rămîne aici lîngă mine ; să servească slujnica !

Înfuriată din cauza acestei observaţii, doamna Zófia se duse în bucătărie şi servi ea însăşi toate felurile.

Cînd Timéa scăpase paharele, domnul Kacsuka sărise cu îndemînarea unui militar şi le adunase cît ai bate din palme aşezîndu-le pe tava ce tremura în mîinile fetei.

Privirea plină de recunoştinţă ce se revărsa asupra-i din ochii mari şi negri ai copilei fu observată şi de Athalie, şi de Timár.

— Zău aşa, căpitane — îi şopti Athalie logodnicului ei — ce-ar fi să faci o glumă ? Păcăleşte-o puţin pe fata asta. Fă-i curte. O să ne dai prilejul să ne distrăm de minune. Timéa, o să iei gustarea cu noi ; stai, aici, lîngă domnul căpitan.

Putea fi o glumă amară, o tachinare ironică, gelozie sau răutate. Ce va ieşi din toate astea, vom vedea !

Cu o timiditate înfrigurată şi ascunzîndu-şi cu greu bucuria, Timéa se aşeză la masă, faţă în faţă cu frumoasa şi cuceritoarea Athalie care atunci cînd

îl rugase pe logodnicul ei să-i arunce un compliment şi Timéii, procedase ca o regină ce dă un galben unui copil cerşetor. Bietul copil va fi fericit o zi întreagă în timp ce regina nici nu va băga de seamă lipsa acelui galben.

Căpitanul o servi pe Timéa cu zahăr, însă cleştele de argint nu voia să asculte de mîna fetei.

— Luaţi cu mînuţa dumneavoastră atît de frumoasă şi de albă — o îndemnă căpitanul.

Auzindu-l, fata se fîstîci atît de tare încît puse bucata de zahăr în paharul cu apă în loc s-o pună în ceaşca de cafea.

Nimeni nu-i spusese vreodată că ar avea mîini frumoase şi albe.

Poate că domnul Kacsuka nu spusese cuvintele acelea cu intenţia de a-i face curte, ci pur şi simplu pentru a-i permite să ia zahărul cu mîna — asta fiindcă nu e de loc dizgraţios să vezi o mînă curată de copil luînd o bucată de zahăr.

Dar cuvintele lui rămaseră adînc întipărite în mintea fetei şi, adeseori pe ascuns, ea îşi cerceta mîinile, curioasă să vadă dacă erau într-adevăr atît de frumoase şi de albe.

Athalie abia putu să-şi ţină rîsul. Jocul o amuza din cale-afară...

— Timéa, serveşte-l pe domnul căpitan din prăjiturile acelea.

Fata luă tava de cristal de pe suportul de argint şi i-o întinse domnului Kacsuka.

— Ei, nu aşa ! Alege-i tu ceva...

Timéa alese din întîmplare o prăjitură în formă de inimă. Ştia oare copila ce înseamnă inimă ?

— O, prăjitura asta-i prea mare pentru mine ! glumi căpitanul. Nu vreţi cumva, frumoasă domnişoară Timéa, s-o împărţim pe din două ?

Şi, spunînd aceasta rupse inima de aluat în două, întinzîndu-i jumătate Timéii.

Copila o lăsă pe farfurie şi chipul ei arăta că n-avea s-o mănînce pentru nimic în lume. O păzea, geloasă, şi nu mai aşteptă să intre doamna Zófia sau camerista să schimbe farfuriile, ci se grăbi ea însăşi să le strîngă şi să le ducă la bucătărie. Ce rîsete se vor încinge acolo cînd vor vedea jumătatea aceea de inimă ! Ce rîsete ! Ca şi cînd ar fi mare lucru să păcăleşti o fată de cincisprezece ani ! Cînd la vîrsta asta fetele cred că tot ce zboară se mănîncă şi dau lesne crezare oricui le spune : „Ce mîini frumoase ai !“

Cu atît mai mult cu cît domnul Kacsuka era unul dintre cei care nu scapă niciodată prilejul de a face complimente atunci cînd se află în faţa unei fete frumoase. Obişnuia să curteze pînă şi femeile în vîrstă, şi nu scăpa ocazia să şoptească o vorbă dulce chiar şi cameristei care-l petrecea pe scări, luminîndu-i calea. Ambiţia lui era ca la vederea uniformei sale albastre, orice inimă de femeie să bată mai repede. În ciuda acestei apucături, Athalie putea fi sigură totuşi că stătea în centrul constelaţiei. Merita însă osteneala să te ocupi şi de Timéa ! Deocamdată era o copilă, dar copila aceasta va deveni, fără-ndoială, o femeie foarte frumoasă. Ş-apoi era orfană, turcoaică — nici nu fusese încă botezată — şi era puţin cam sucită ; motive destule ca omul să-i facă complimente fără să-l mustre conştiinţa. Iar treaba asta îi făcea mare plăcere logodnicei sale.

O dată, pe cînd Timéa se pregătea să meargă la culcare, Athalie îi spuse :

— Ştii, Timéa, căpitanul te-a cerut în căsătorie. Vrei să te măriţi cu el ?

Copila se uită speriată la Athalie, apoi imediat se repezi la patul ei şi-şi trase plapuma peste cap, ascunzîndu-se să n-o mai vadă nimeni.

Athalie se desfătă multă vreme cu gluma ei, fiindcă Timéa nu numai că nu putu să adoarmă din pricina acestei veşti, dar se foi şi oftă aproape toată noaptea.

Deci farsa reuşise.

A doua zi Timéa fu neobişnuit de serioasă ; nu mai era nici copilăroasă, nici exuberantă ; devenise melancolică şi, în acelaşi timp, scumpă la vorbă, ba chiar tăcută.

Arcanum[1] îşi făcuse efectul.

Athalie îi angajă pe toţi ai casei s-o sprijine în această farsă. Le spuse s-o trateze de-acum înainte pe Timéa ca pe o viitoare mireasă, ca şi cum ea ar fi logodnica domnului Kacsuka. Servitorii şi doamna Zófia se conformară întocmai.

Într-o bună zi, Athalie îi spuse Timéii :

— Uite, căpitanul ţi-a trimis inelul de logodnă. Dar nu poţi să-l pui în deget atîta timp cît nu eşti botezată. Mai întîi trebuie să devii creştină. Vrei să te botezi ?

Timéa îşi încrucişă mîinile pe piept, plecîndu-şi capul :

— Aşadar, mai întîi o să te boteze. Pentru asta însă e nevoie să înveţi principiile fundamentale ale religiei creştine, catehismul şi istorioarele din *Biblie*, psalmii şi rugăciunile ; trebuie să te duci la preot şi la dascăl să te înveţe. Vrei ?

Timéa încuviinţă din cap fără a rosti un cuvînt.

Din clipa aceea începu să meargă în fiecare zi la preot şi la dascăl, ducîndu-şi subsuoară, întocmai ca o şcolăriţă, cărţile cu psalmi şi rugăciuni ; iar seara, tîrziu, după ce se culcau toţi, ieşea în vestibulul

[1] Aici cu înţeles de leac miraculos.

pustiu şi citea cu glas tare despre cele zece pedepse trimise asupra Egiptului, despre Samson şi Dalila, despre Iosif şi soţia lui, Putifar. Îi venea greu deoarece nu fusese obişnuită să înveţe. Era o muncă neînchipuit de anevoioasă pentru Timéa să pătrundă tezele abstracte şi de neînţeles ale catehismului. Dar ce n-ar fi făcut, biata de ea, pentru a fi botezată ?!

— Uite, spunea Athalie cînd era de faţă şi Timár, fără stimulentul acesta niciodată n-ai fi putut s-o convingi să se apuce de învăţat şi mai ales să fie botezată. Aşa, ia priviţi-o cum se străduieşte să fie gata cît mai repede pentru botez !

Timár îşi dădea seama ce crudă farsă îi jucau sărmanei fete oamenii aceia, dar nu putea să zică nimic. Ce-ar fi putut să spună ? Copila tot nu l-ar fi înţeles.

Venind în casa aceasta, el făcea şi mai mult rău Timéii, deoarece prin prezenţa lui da apă la moară celor care făceau haz de dînsa. Copila auzea de la fiecare — chiar şi bătrînul, gravul domn Athanaz mai scăpa cîte o vorbă, cum că bogatul domn de Levetinczy venea la dînşii pentru Athalie. Şi-apoi nu era foarte firesc asta ? Omul bogat caută fată bogată. Ban la ban trage. Or, în acest caz, cine s-ar potrivi mai bine cu un ofiţer ungur sărac decît ea, fata săracă a unui militar turc ? Iată de ce copila găsea că lucrurile sînt cum nu se poate mai fireşti.

Aşadar învăţa zi şi noapte. Cînd catehismul, *Biblia* şi psalmiile fură pe sfîrşite, scorniră altă minciună. Îi spuseră că ziua nunţii fusese fixată dar că pînă la nuntă trebuiau să fie terminate toate lucrurile de îmbrăcăminte ; că toată rufăria aceea bogată, nenumăratele găteli şi zorzoane întîrziau ziua nunţii dacă nu erau gata. Asta fără a mai pune la socoteală rochia de mireasă pe care o va îmbrăca la ceremonie ! Ori rochia trebuia brodată chiar de mireasă. Timéa nu se miră : aşa era şi în Turcia. Şi-apoi ea ştia să

brodeze minunat cu mătase şi cu fir de aur şi de argint. Deprinsese bine acest meşteşug de la femeile din haremul tatălui ei.

Îi dădură, aşadar, să brodeze rochia de mireasă a Athaliei, cerîndu-i s-o lucreze aşa cum fusese învăţată acasă, spunîndu-i, bineînţeles, că îşi broda propria rochie. Timéa desenă pe poale nişte arabescuri neînchipuit de frumoase şi se apucă de lucru.

Din mîinile ei ieşea o adevărată operă de artă. Cosea de dimineaţa pînă seara tîrziu ; nu lăsa acul din mînă nici cînd veneau musafiri ; vorbea cu ei fără să-şi întrerupă lucrul. Şi bine făcea că nu-şi ridica privirile de pe broderie, pentru că în felul acesta nu era nevoită să se uite în ochii nimănui.

Dar comportarea ei mai prezenta încă un avantaj ; stînd aplecată asupra lucrului Timéa nu-i vedea pe cei din jur care făceau un haz grozav pe seama ei. Femeile îşi făceau semne fie între ele, fie celor veniţi în vizită şi rîdeau pe-nfundate de graba şi de hărnicia cu care broda fata, care-şi închipuia că-şi coase propria-i rochie. Ce prostuţă ! Timár vedea şi tăcea.

O, de cîte ori plecase el din casa aceea cu sufletul atît de învrăjbit încît, ajuns la capătul scărilor, apuca cu amîndouă mîinile stîlpii de marmură ai casei, întocmai ca Samson[1] care dărîmase sălaşul filistienilor !

Cînd îi va fi oare dat să prăvale afurisita asta de casă ? Cînd ?

Ziua pe care Timéa o aştepta tremurînd de o tainică nerăbdare era într-adevăr ziua nunţii domnului Kacsuka, dar nu cu ea ci... cu domnişoara Athalie.

[1] Personaj biblic, care, dăruit cu o forţă supranaturală, a scăpat pe israeliţi de dominaţia filistienilor.

Totuşi în faţa acelei zile mai stăteau unele piedici ; piedici care nu erau provocate nici de poziţia dezavantajoasă a stelelor, nici de inimile celor doi (care se iubeau exact atît cît trebuie) ci de situaţia financiară a domnului Brazovics.

Cînd ceruse mîna fetei domnului Brazovics, domnul Kacsuka îi făcuse acestuia o foarte amănunţită descriere a situaţiei sale. Îi arătase că-i băiat sărac — şi că veniturile lui ajungeau tocmai atît cît îi trebuia unui om neînsurat să iasă în lume potrivit rangului şi gradului său de ofiţer ; să întreţină însă din veniturile sale o femeie, şi mai ales o femeie obişnuită cu confort şi lux, era peste poate ; aşa că-i mărturisise deschis că nu se putea căsători decît în cazul cînd zestrea soţiei sale îi va da posibilitatea să acopere cheltuielile gospodăriei. Împotriva acestei dorinţe nici domnul Brazovics n-avea nimic de zis ! Se obligase ca în ziua nunţii să-i dea Athaliei o zestre de o sută de mii de forinţi bani gheaţă, bani cu care tinerii puteau să facă ce le-o pofti inima.

Numai că atunci cînd făgăduise domnul Brazovics mai putea să-şi ţină cuvîntul. Acum însă se ivise acest Timár. Omul acesta, pe diferite căi şi în diferite feluri, încurcase atît de mult speculaţiile domnului Brazovics, îi stricase în aşa fel socotelile — chiar şi acolo unde mergea la sigur — îl lovise pe piaţa cerealelor, îi făcuse concurenţă scoţîndu-l de pe poziţiile sale şi-i închisese în nas toate uşile vechilor săi protectori, încît domnul Brazovics socotea că în actuala conjunctură era de-a dreptul imposibil să facă rost de o sută de mii de forinţi.

Se adeverea aşadar ceea ce îi spusese domnul Kacsuka odinioară lui Timár şi anume că afacerile domnului Brazovics erau atît de încîlcite încît nici

el însuşi nu mai ştia cum merg, adică dacă plutea deasupra apei sau înota pe dedesubtul ei; afacerile noi şi cele vechi, cele rentabile şi cele nerentabile, veniturile imaginare şi creanţele neîncasabile, datoriile pe care căuta să şi le ascundă pînă şi lui însuşi, obligaţiile ce nu puteau fi anulate şi procesele îndoielnice erau atît de încurcate, încît nimeni nu putea şti despre domnul Brazovics (iar el cu atît mai puţin) cînd era Cresus[1] şi cînd Cirus[2]. Aşa stînd lucrurile, cel care avea de primit de la dînsul o sută de mii de forinţi era cu atît mai înţelept cu cît se grăbea să-i vadă cu o zi mai devreme.

Or, Kacsuka era destul de înţelept.

Domnul Athanaz încercă de cîteva ori să se apropie de tranşeele genistului venind cu noi propuneri: de ce să-i dea în mînă acea sută de mii de forinţi? Nevasta o s-o pape cît ai clipi, iar dobînda banilor abia dacă se ridică la şase mii de forinţi. N-ar fi mai bine dacă domnul Athanaz le-ar fixa un venit anual de opt mii de forinţi şi capitalul să rămînă la el? N-ar fi mai bine să cedeze tinerei perechi o moşioară, una care ar aduce un venit de şapte mii de forinţi?

Dar genistul îşi apăra cu străşnicie reduta. Astupă şanţurile de comunicaţie şi ameninţă cu aruncarea în aer a întregii citadele a căsniciei dacă nu i se plătea întreaga sumă promisă înainte de nuntă.

Domnul Brazovics se afla deci într-o mare încurcătură şi, dacă mai era cineva — în afară de Timár — care se uita cu şi mai multă disperare la rochia de mireasă care se desăvîrşea sub mîinile Timéii, apoi omul acela nu era altul decît însuşi domnul Brazovics.

---

[1] Regele Libiei, faimos pentru bogăţiile sale neasemuite.
[2] Numele unui cerşetor din *Odiseea*.

Dar... *ad vocem.*[1] Timár! O idee salvatoare se născu în capul domnului Brazovics. Îl ura atît de mult pe acest Timár încît l-ar fi înecat cu plăcere şi într-o lingură de supă. Dar ce-ar fi totuşi dacă şi-ar mărita fata cu el?

Doar nu-i legată de domnul Kacsuka! Dacă domnul căpitan nu vrea să se însoare, n-are decît să meargă să sape şanţuri; problema e să se mărite Athalie.

Şi-apoi, schimbul n-ar fi de loc rău. Timár ăsta e de fapt un terchea-berchea, demn de dispreţ, un hoţ taman bun de ştreang, dar dacă ar lua-o de nevastă pe Athalie, ehei, lucrurile s-ar schimba. Făcînd o partidă ca asta ar deveni şi el om cinstit. Ar înceta duşmănia şi concurenţa; ar deveni asociat cu socrul său; deci toate ar fi iarăşi în regulă.

Şi totul părea foarte uşor de înfăptuit; Timár venea deseori la el în casă. Doar nu venea de dragul servitoarei?! Tînărul avea un singur cusur: era prea sfios. N-avea curajul să vorbească, să declare că îndrăznise să-şi ridice privirile pînă la fata fostului său stăpîn. Se temea pesemne şi de ofiţerul ăla; se temea c-o să-i taie gîtul. Ei bine, omul acesta timid trebuia ajutat!

Într-o după-amiază, turnîndu-şi o porţie dublă de rachiu de anason în cafea (cică anasonul sporeşte curajul), domnul Athanaz intră în camera sa lăsînd vorbă doamnelor ca imediat ce soseşte Timár să fie trimis pentru cîteva clipe la dînsul.

Ajuns în odaia sa îşi aprinse pipa cu tutun turcesc, făcînd atîta fum în juru-i, încît aşa cum umbla de colo-colo prin încăpere, părea o sepie uriaşă care, cu ochii roşii şi bulbucaţi, pîndeşte prada căzută în mare, gata să-i sugă sîngele.

---

[1] Să revenim la... (lat.).

Nu peste mult timp sosi şi prada.

Îndată ce află de la doamna Zófia că domnul Athanaz voia să-i vorbească, Timár se grăbi spre camera acestuia. Uriaşa sepie veni spre el înotînd prin marea de fum, holbîndu-şi ochii înspăimîntători şi ţipîndu-i drept în faţă :

— Ascultă, domnul meu! De ce tot vii la mine în casă? Ce urmăreşti în legătură cu fata mea?

Era mijlocul cel mai potrivit pentru a hotărî un flăcău fricos să-şi dea gîndul în vileag. Luat repede, omul se sperie şi totul începe să se învîrtă în jurul lui, iar pînă să-şi vină în fire, pică. Unde pică? În sfînta taină a căsătoriei!

E groaznic să răspunzi la o astfel de întrebare.

În primul rînd, Timár îşi dădu seama că domnul Athanaz băuse mult rachiu de anason. Deci din această pricină devenise atît de viteaz.

— Domnule — îi răspunse el, cu o voce calmă — n-am nici un gînd în privinţa domnişoarei Athalie. Şi asta cu atît mai mult cu cît domnişoara are un logodnic care mi-e bun prieten. De ce vin în casa dumitale? Dacă nu m-ai fi întrebat, nu ţi-aş fi spus ; fiindcă m-ai întrebat, poftim : vin pentru că am făgăduit unui om care a murit, nefericitului dumitale prieten şi rudă, că o să am grijă de copila-i orfană. Vin să văd cum vă purtaţi cu biata copilă care v-a fost încredinţată. Vă purtaţi neomeneşte, domnule Brazovics, neomeneşte! Ţi-o spun deschis şi în propria dumitale casă. Dumneata ai furat toată averea orfanei! Da! Ai furat-o! Ăsta-i cuvîntul! Şi familia dumitale îşi bate joc de biata fată. Îi otrăviţi sufletul pentru toată viaţa. O să vă bată Dumnezeu!... Iar noi doi, domnule Brazovics, ne-am întîlnit acum pentru ultima oară în această casă şi... să nu doreşti să mai apuci ceasul cînd o să mă întorc iarăşi aici!

Timár făcu stînga-mprejur şi trînti uşa. Caracatiţa se cufundă în adîncimea de nepătruns a valurilor de fum, sorbind al treilea pahar de rachiu de anason şi îşi spuse că ar fi trebuit totuşi să-i răspundă ceva omului care plecase. Dar ce?

Între timp Timár se întoarse în salon. Intrase nu numai pentru a-şi lua pălăria pe care o lăsase acolo, ci şi pentru altceva.

În salon nu se mai afla decît Timéa. Athalie şi logodnicul ei se găseau în camera de alături.

Timéa observă schimbarea neobişnuită de pe faţa aprinsă de mînie a lui Timár. Faţa aceasta întotdeauna blîndă şi smerită părea acum mîndră şi transfigurată de emoţie şi asta o făcea să pară frumoasă. Mulţi oameni devin mai frumoşi cînd pasiunea îi transfigurează. Timár se duse drept spre Timéa care continua să brodeze pe rochia de mireasă trandafiri de aur cu frunze de argint.

— Domnişoară Timéa! zise el, cu glas fierbinte şi adînc. Îmi iau rămas bun de la dumneavoastră. Fiţi fericită şi vă doresc să rămîneţi încă multă vreme un copil. Dar dacă se va întîmpla vreodată să vă simţiţi nefericită, gîndiţi-vă că există un om care pentru dumneavoastră...

Nu putu să continue. Cuvintele i se înnodară în gît şi inima i se strînse.

Timéa completă fraza neterminată:

— De trei ori...

Timár îi strînse mîna şi şopti:

— Pentru totdeauna!

Spunînd acestea, se înclină în faţa fetei şi plecă fără să-i fi deranjat pe cei din camera alăturată.

Nu fusese în stare să-i spună: „Dumnezeu să vă aibă în pază!" Nu, pentru că în clipa aceea îl fulgerase alt gînd: voia ca Dumnezeu să-şi ia mîna de pe casa aceea.

Timéa scăpă broderia din mînă şi, privind undeva în gol, oftă din nou: „De trei ori". Firul de aur alunecă din urechile acului.

Cînd Timár coborî, trecu iarăşi pe lîngă cei doi stîlpi de marmură care susţineau scările. Ah! cît de înverşunat izbi cu pumnii în stîlpii aceia!

Oare cei de acolo, de sus, simţiseră loviturile? Oare construcţia, clătinîndu-se, nu le dăduse de ştire să se grăbească să-şi facă rugăciunea, pentru că acoperişul sta gata-gata să se prăvălească peste dînşii? Nu! Cei aflaţi acolo, sus, rîdeau mai departe de copila păcălită care-şi broda cu sîrg rochia de mireasă.

O ALTA FARSA

Proaspătul nobil, domnul de Levetinczy, se bucura de mare faimă nu numai în Ungaria, ci şi la Viena.

Se spunea despre el că este un „om de aur". Că pe orice pune mîna, se preface în aur! Că oriunde îşi îndreaptă paşii, dă peste o mină de aur. Aici e mina de aur, nu la Cetatea-Mare, nu sub Selmec, nu la Roşia-Montană.

Ştiinţa ştiinţelor la cei ce caută aur constă în a afla „înaintea" concurenţilor ce intenţionează guvernul să întreprindă. Şi Timár era desăvîrşit în această privinţă.

Dacă Timár se apuca de vreo nouă afacere, ceata speculanţilor se repezea după el ca un roi de albine, deoarece toţi ştiau că acolo se va găsi aur pe care trebuia doar să întinzi mîna şi gata, puteai să-l iei.

Dar nu numai din această cauză i se spunea lui Timár „omul de aur“, ci şi din alt motiv.

Timár nu înşela niciodată şi nu se ocupa de contrabandă.

Cînd faci afaceri în stil mare ţi-ajunge cîştigul curat; cel care fură, ba mai şi înşală, e un mare prost pentru că închide drumul spre mina de aur şi pierde vîna jefuită. Cel care se mulţumeşte să cîştige doar o groşiţă pentru fiecare forint e om cinstit; la un milion cîştigă cincizeci de mii şi aceste cincizeci de mii trag după ele milionul următor. Numai că trebuie să te porţi cuviincios. Zeiţa norocului ni se-arată şi-aşa destul de despuiată, astfel că nu se cade să vrem a-i scoate şi ultimul veşmînt, pentru că de!... se supără!

Timár avea bun simţ în această privinţă. Cîştiga sume mari, pentru că întreprindea lucruri mari; dar nu înşela şi nici nu fura, fiindcă nu risca niciodată. Din cîştigul realizat îşi aveau partea lor grasă şi cei care puneau o vorbă să i se cedeze lui afacerea cutare sau cutare şi să obţină condiţii avantajoase, aşa încît mina de aur era veşnic deschisă pentru dînsul.

Ba uneori aducea adevărate venituri statului prin demascarea intrigilor rivalilor săi care unelteau împotriva vistieriei publice. Distrugerea concurenţilor săi îi aducea de asemenea venituri. De altfel concurenţii nici nu-l numeau „om de aur“ aşa cum i se spunea în cercurile guvernamentale şi printre săraci.

Într-o zi începu să cumpere vii pe Monostor.

Monostorul e un deal înalt, lîngă Új-Szöny, deal căruia pescarii nemţi i-au dat numele de *Sandhügel*, adică deal de nisip. Avînd asemenea sol, oricine poate să-şi închipuie că dealul acela nu putea să dea cine ştie ce vin de soi. Or o vie care dă un vin de mîna a doua nu-i de loc o afacere pentru un nobil, deoarece nu poate scoate nici măcar valoarea

mîinii de lucru. Totuşi, Timár cumpără vreo zece iugăre.

Faptul trezi bănuieli în lumea afaceriştilor. Ce căuta Timár acolo? Nu cumva iarăşi e vorba de vreo mină de aur?

Domnul Brazovics crezu că a dat de-o urmă; se repezi aşadar la domnul Kacsuka, chiar în bîrlogul acestuia:

— Ei bine, fiule, a venit clipa să-mi dovedeşti că-mi eşti credincios, că mă socoteşti într-adevăr ca pe un tată. Mărturiseşte că guvernul vrea să clădească o cetate pe dealul Monostor. Hai, nu zi ba! Ştiu că-ţi rişti cariera dacă divulgi asemenea secrete. Ştiu că-i o chestiune de onoare. Dar jur pe sfînta cruce că n-o să suflu o vorbă. Spune-mi doar mie, zău. N-o să-mi poată smulge nimeni nici un cuvinţel, chiar de-ar fi să încerce cu cleştele înroşit în foc. Uite, ticălosul ăla de Timár cumpără pămînt tocmai acolo, ceea ce înseamnă că lui i-a suflat cineva o vorbă la ureche. Să nu-i lăsăm chiar toată bucata cea grasă. Ei hai, spune: aşa-i c-o să se construiască o cetate pe Monostor?

Într-un tîrziu, domnul Kacsuka lăsă să-i fie smuls secretul şi spuse că, într-adevăr, la *Hofkriegsrath* se hotărîse ca întăriturile oraşului Komárom să fie extinse pînă acolo.

O! Ce veste grozavă era asta pentru domnul Athanaz! Cîte mii de forinţi frumuşei nu încasase el dintr-o asemenea afacere — cumpărînd o mulţime de cocioabe expropriabile şi vînzîndu-le apoi guvernului ca pe nişte palate!

Ar fi vrut să vadă şi planul fortificaţiilor: aproape în genunchi se rugă de viitorul său ginere să i-l arate măcar pentru o clipă.

Şi domnul Kacsuka îi îngădui să vadă şi planul. Domnul Athanaz află tot. Ce pămînturi urmau

să fie expropriate de guvern şi care anume vor cădea în raza întăriturilor. Şmecherul acela de Timár îşi alesese într-adevăr exact locul unde urma să fie înălţată cetăţuia.

— Şi care-i preţul stabilit în ceea ce priveşte plata exproprierii ? Iată întrebarea cea mai însemnată.

Divulgarea unui asemenea secret constituia ce-i drept o crimă din partea domnului Kacsuka. Şi totuşi îi destăinui şi acest lucru.

Se luase hotărîrea ca guvernul să plătească de două ori ultimul preţ de vînzare-cumpărare.

— Ajunge ! strigă domnul Athanaz sărutîndu-şi viitorul ginere. Destul ! Restul e treaba mea. În ziua nunţii, cei o sută de mii de forinţi vor fi aici, pe masa ta. Destul !

Spunînd acestea o zbughi să se apuce de lucru. Deşi nu era „destul" cît aflase ; ar fi fost nimerit să mai afle un amănunt de la domnul Kacsuka ; şi domnul Kacsuka i l-ar fi spus din moment ce i le spusese pe celelalte ; numai că domnul Athanaz nu-l mai întrebă nimic şi neaflînd totul, o păţi ca musca ce se loveşte orbeşte de geam. Iar domnul Kacsuka nu-şi mai dorea nici cei o sută de mii de forinţi şi nici ceea ce urma să primească odată cu ei. Dacă-i va primi, n-o să aibă nimic împotrivă ; dacă nu, Dumnezeu cu mila.

Domnul Brazovics alergă de îndată la Új-Szöny şi, trecînd rînd pe rînd pe la toţi proprietarii de vii îi întreba : Cine îşi vinde via ? Cumpără fără să se tocmească, iar celor care nu voiau să vîndă le oferea un preţ întreit. Pentru el, cu cît cumpăra mai scump cu atît era mai bine ; conform condiţiilor de expropriere, cîştigul lui creştea cu cît creştea şi preţul de vînzare-cumpărare.

Dar toate acestea atraseră atenţia şi celorlalţi speculanţi. Se îmbulzeau care mai de care să liciteze pentru vii : sărmanele vii de pe Monostor nu-şi închipuiseră vreodată că vor da vinuri atît de renumite încît să merite arvună înainte de a fi culese ! În sfîrşit cursa preţurilor se opri ; acum viile care înainte de divulgarea planului ar fi fost plătite de guvern cu cel mult o sută de mii se puteau obţine de la noii cumpărători numai cu cinci sute de mii.

Domnul Brazovics cumpărase şi el vii în valoare de o sută de mii de forinţi deşi făcuse rost de bani cu chiu cu vai ; îşi vînduse cerealele pe un preţ de nimica, îşi vînduse corăbiile, plătise camătă grea, ba se folosise şi de banii străini ce-i fuseseră încredinţaţi. Dar cel puţin de data aceasta mergea la sigur. Era şi Timár amestecat în afacere ! Ce-i drept, Timár nimerise cam prost deoarece cumpărase pămîntul destul de ieftin ; deci va cîştiga puţin. Dar fiind şi el interesat în afacere se mergea la sigur şi fără îndoială că speculanţii urmau să încaseze tot cîştigul chiar în anul acela. Doar de, plătea statul, iar statului noi îi dăm banii ; deci, de fapt, nu luăm înapoi decît propriii noştri bani.

Toată afacerea nu era însă decît un şiretlic pus la cale de Timár care pregătise astfel o lovitură pentru Brazovics Athanaz.

El însă ştia şi ceea ce scăpase din vedere să-l întrebe domnul Athanaz pe domnul Kacsuka.

Toate zvonurile erau adevărate ; şi faptul că guvernul intenţiona să extindă mult construcţiile de fortificaţii de la Komárom, şi faptul că lucrările urmau să fie începute chiar în anul acela. Dar marea întrebare era : de unde vor începe ?

Asta fiindcă lucrările erau eşalonate în treizeci de ani.

Timár jucase o farsă crudă adversarilor săi. Ştia fără doar şi poate că-l vor blestema.

Dar ca orice bun negustor care întreprinde ceva aşteptîndu-se la blesteme din partea unora, avu grijă ca în acelaşi timp să întreprindă şi ceva care să-i aducă binecuvîntarea a şi mai mulţi oameni ; aşa încît făcînd un bilanţ al blestemelor şi al binecuvîntărilor, să-i mai rămînă puţin *saldo-vortrag* [1] pe care să-l treacă la contul „binecuvîntare".

Timár îl chemă pe Fabula János :

— János ! îi zise — ai îmbătrînit şi te-au cam lăsat puterile ; n-ar fi mai bine să te gîndeşti la odihnă ?

Fabula János răguşise de tot, aşa că vorbea întocmai ca un sufler care şopteşte actorilor textul unei piese.

— Ce-i drept e drept, domnul meu, mă gîndeam şi eu să părăsesc apa şi să-mi caut o slujbă pe uscat. Nu mă mai ajută ochii. Aş dori din tot sufletul să mă tocmiţi supraveghetor sau chelar la vreo moşie.

— Ştiu ceva mai bun pentru dumneata, János ! Nu mai poţi trăi acolo printre sîrbi. Prea te-ai obişnuit aici cu pîinea albă de la Komárom. Dacă te-ai apuca de cărăuşie ?

— Hm, n-ar fi rău, numa' că-mi lipsesc două lucruri : căruţele şi gospodăria.

— O să ai şi una şi alta. Mi-a venit o idee. Oraşul vinde la licitaţie păşunea veche de lîngă Vag-Duna. Du-te şi cumpăr-o toată.

— Ho-ho ! Domnule, răspunse Fabula János, rîzînd răguşit. Dacă aş cumpăra-o, apoi înseamnă că pe-acolo n-a umblat nicicînd un cornut mai mare decît subsemnatul. Locul acela e doar pămînt sterp, pe care nu cresc decît flori de muşeţel, bune pentru

[1] Report în urma bilanţului (germ.).

ceai ; or eu nu vînd aşa ceva la farmacie ; şi-apoi e o halcă de pămînt cît toate zilele ; mi-ar trebui mii de forinţi s-o cumpăr.

— Ei, hai, nu mai face pe nebunul ci urmează-mi sfatul. Du-te acolo. Uite două mii de forinţi pentru cauţiune ; depune-i pe ăştia la licitaţie, apoi licitează pînă obţii pămîntul. Dar să nu cedezi nimănui ; să dai cît o să-ţi ceară ; să nu împarţi cu nimeni, oricine s-ar oferi. Tot ce-o fi de plată, îţi dau eu cu împrumut ; o să mi-i înapoiezi cînd o să ai ; şi nu-ţi cer nici dobîndă, nici chitanţă pentru banii aceştia ; îţi dau tot pe cuvînt. Hai, bate palma !

Fabula János clătină din cap tare neîncrezător.

— Nici o dobîndă ? ! Nici o hîrtie ? ! O grămadă de bănet şi pămînt prost, părăginit ! Cred că-n cele din urmă, mai devreme sau mai tîrziu, o să fiu băgat la răcoare şi-o să rămîn gol-puşcă.

— Nu te speria, János. Pămîntul o să fie al dumitale un an de zile, iar cîştigul ce-o să-ţi pice în acest răstimp va fi tot al dumitale.

— Dar cu ce dracu' să-l ar şi să-l semăn ?

— Nici n-o să-l ari, nici n-o să-l semeni ! Acum însă du-te şi fă cum ţi-am spus. O să culegi o recoltă straşnică. Cu condiţia să nu sufli nici o vorbă nimănui.

Fabula János era obişnuit să considere *a priori* [1] orice faptă sau sfat dat de Timár drept nerozie ; cu toate astea însă executa tot ce i se cerea cu o supunere oarbă deoarece *a posteriori* [2] se convingea vrînd-nevrînd că acele nerozii nemaipomenite aveau urmări deosebit de înţelepte. Oricum însă tot nerozii rămîneau ; numai că Timár ăsta avea un fel de spiriduş care-l ajuta.

---

[1] De la bun început (lat.).
[2] În cele din urmă (lat.).

Prin urmare făcu întocmai cum îl sfătuise Timár.

Şi-acum să explicăm această purtare ciudată.

Tot ce se aflase cu privire la planul de fortificaţii din jurul cetăţii din Komárom era adevărat.

Consiliul de război al Curţii hotărîse transformarea acestei cetăţi într-o mare tabără. În acest scop se întocmiseră planuri grandioase ce cuprindeau şi construirea cetăţii de la Monostor, precum şi a unei linii de fortificaţii care să lege braţul Vag-Duna cu braţul dinspre Györ al Dunării, linie cunoscută azi sub denumirea de linia Nador ; iar partea frontală a acesteia, acţionînd împreună cu tunurile inelului fortificat de la Monostor, ar fi cuprins atît cetatea cît şi oraşul într-un singur brîu de întărituri.

Se calculase ca întreaga lucrare să fie terminată în treizeci-patruzeci de ani. Cheltuielile : acelaşi număr de milioane.

După toate probabilităţile realizarea planului se hotărîse în toate consiliile guvernamentale. Puteai să contezi pe acest lucru.

Se găsise însă cineva care băgase un purice în urechea *Hofkammer*-ei.

Din moment ce lucrările nu se efectuau concomitent la toate fortificaţiile, era de prisos să se exproprieze de la început toate pămînturile prevăzute în plan. Ajungea deocamdată exproprierea terenurilor necesare pentru linia Nador care urma să se construiască între cele două braţe ale Dunării ; cît privea exproprierea viilor de la Monostor asta putea să mai întîrzie încă douăzeci de ani.

Or, speculanţii care adulmecaseră ceva în legătură cu construirea acestor fortificaţii se străduiseră să înhaţe numai dealul de nisip de la Monostor, pe cînd la bucata de pămînt ce se afla între cele două braţe ale Dunării nu se gîndise nimeni ; terenul

acela întins fu scos la licitaţie de primărie şi adjudecat domnului Fabula János pentru douăzeci de mii de forinţi.

Dacă exproprierea de la Monostor nu se făcea acum ci se amîna peste douăzeci de ani, ei bine, în acest timp banii speculanţilor investiţi în nişte vii care nu produceau mai nimic îşi pierdeau valoarea o dată şi jumătate din pricina cametei.

Aceasta era farsa pregătită de Timár adversarilor săi, şi mai ales celui mai îndîrjit dintre ei, domnului Brazovics Athanaz ; or, îndată ce Brazovics cumpără terenurile de la Monostor, Timár folosi imediat toate mijloacele pentru a împiedica să fie aprobată de către guvernul de la Viena intenţia *Hofkriegsrath*-ului de a începe construcţia fortificaţiilor peste tot şi concomitent.

Aşa stăteau lucrurile cu trei zile înainte de data fixată pentru nunta Athaliei.

Cu două zile înainte de ziua nunţii domnul Fabula János intră aproape zburînd în casa lui Timár. Da, zbura ! Avea o pelerină ale cărei pulpane fîlfîiau ca nişte aripi.

„Zece mii ! Douăzeci ! Patruzeci ! Comisie ! Plată ! Împăratul, regele ! Păşuni sterpe ! Seceriş !"

Turuia fără încetare ; cuvinte fără de înţeles, pe care însă Timár le legă în sfîrşit astfel :

— Bine, János. Ştiu ce vrei să spui. Azi a venit comisia să stabilească preţul pămînturilor care cad în raza noilor fortificaţii. Moşia dumitale, pe care ai cumpărat-o cu douăzeci de mii de forinţi, a fost expropriată cu patruzeci de mii. Diferenţa e deci cîştigul dumitale. Asta-i secerişul. Nu-i aşa că s-a împlinit ce ţi-am spus ?

— Chiar aşa cum mi-aţi spus, domnule ! Parcă aţi fi sfîntul Ion Gură-de Aur ! Chiar aşa stau lucrurile, acuma văd şi eu. Şi mai văd c-o să încasez două-

zeci de mii de forinţi pe degeaba ; de cînd sînt n-am cîştigat atîţia gologani cu mîinile astea ale mele! Douăzeci de mii de forinţi! Înnebunesc! Îmi stă mintea-n loc! Dă-mi voie, domnule, să mă dau tumba ca ţiganii.

Timár încuviinţă.

Fabula János se dădu tumba pe coridor dar nu o singură dată, ci de trei ori. Apoi încă de trei ori în sens invers şi, în sfîrşit, se opri iarăşi înaintea lui Timár.

— Aşa da! Acum pricep cum devine chestia! Deci banii ăştia mulţi sînt toţi ai mei! Mă duc să cumpăr sinagoga.

(Şi să nu creadă cineva că Fabula János spusese aceste ultime cuvinte cu intenţia de a face o glumă nesărată. Trebuie să vă spun că tocmai atunci locuitorii oraşului care urmau religia lui Israel, fiind nevoiţi să-şi clădească un nou lăcaş de rugăciune pe proprietatea contelui Zichy, scoseseră într-adevăr la licitaţie templul cel vechi. Or, construcţia aceea îi plăcuse nespus de mult lui Fabula János.)

Mai înainte însă de a cumpăra templul, Fabula îl vizită pe Timár încă de şase ori în ziua aceea ; prima dată îşi aduse nevasta, a doua oară fata de măritat, a treia oară pe cea măritată, a patra oară pe băiatul care terminase şcoala, a cincea oară pe cel care urma încă la şcoală ; soţia lui aduse domnului Timár o minunată pîine albă, aşa cum se face la Komárom : rotundă, cu coaja rumenă şi cu un inel auriu ce strălucea pe margine ; fata măritată îi aduse un blid cu o fiertură de grîu şi porumb dulce ca mierea ; fata de măritat îi aduse „farfuria miresii", meşterită din hîrtii colorate, turtă dulce, ouă roşii şi nuci aurite ; flăcăul cel mare, păsărar vestit, îi aduse o colivie plină cu sticleţi şi prigorii,

iar şcolarul îi aduse o poezie de felicitare. Cît ţinu ziua, veniră rînd pe rînd să-şi exprime recunoştinţa iar seara tîrziu toţi şase se rînduiră sub geamul lui Timár şi începură să-i cînte :

„Să fii în veci ferice !“

...Ehe, dar ce-o să-i aducă şi ce-o să-i cînte adversarii lui Timár şi — alături de ei — domnul Brazovics, cînd vor afla în ce belea îi vîrîse cu viile de la Monostor !

ROCHIA DE MIREASĂ

Mai erau doar trei zile pînă la nuntă.

Duminică după amiază domnişoara Athalie plecă în vizită la prietenele ei din copilărie. Înaintea nunţii domnişoarele se bucură de privilegiul de a face vizite fără să fie însoţite de mamele lor ; or fi avînd desigur o mulţime de secrete de împărtăşit pentru ultima oară înainte de măritiş.

Aşa stînd lucrurile, doamna Zófia putu să rămînă acasă. Ea se bucură cel mai mult pentru că, în sfîrşit, la un an o dată avea o zi în care nu trebuia să meargă în vizite sau să aştepte vizite, să-şi păzească fata, să asculte conversaţiile nemţeşti — din care de altfel nu înţelegea nici o boabă — ci putea să stea acasă, să-şi aducă aminte de vremurile acelea fericite cînd era cameristă şi cînd, în asemenea după amiezi de duminică îşi umplea şorţul cu porumb fiert, se aşeza pe o bancă în faţa casei şi pînă se însera curăţa ştiuleţii de porumb mîncînd bob cu bob şi pălăvrăgind cu prietenele ei, slujnice gureşe.

Zi liberă şi porumb fiert avea şi acum, numai că prietenele, slugile cele vesele lipseau de pe bancă.

Doamna Zófia dăduse voie atît cameristei cît şi bucătăresei să meargă la plimbare pentru a putea să rămînă singură în bucătărie, ştiut fiind faptul că porumbul fiert nu se poate mînca în cameră fiindcă boabele şi cojile mai scapă şi pe jos.

Găsi totuşi o societate potrivită pentru rangul ei. Se ivi Timéa. Nici dînsa nu avea nimic de făcut: terminase de brodat rochia de mireasă şi rochia luase drumul spre croitor, care urma s-o aranjeze definitiv şi s-o prezinte în ziua fixată şi la ora fixată.

Timéa era o ființă cum nu se poate mai potrivită pentru a ține de urît doamnei Zófia. Ca şi doamna Zófia şi ea era o persoană tolerată în casă. Deosebirea consta doar în aceea că Timéa se credea domnişoară pe cînd toată lumea ştia că-i doar o servitoare, iar despre doamna Zófia lumea ştia că-i o doamnă pe cînd ea se credea tot servitoare.

Deci Timéa se aciuă pe bancă lîngă doamna Zófia, stînd ca dădaca şi bucătăreasa care, după ce rabdă toată săptămîna ocările stăpînilor, răsuflă uşurate duminica şi, aşezîndu-se alături încep să clevetească.

Mai erau doar trei zile pînă la nuntă.

Timéa se uită jur-împrejur cu frică, temîndu-se să n-o audă cineva şi-apoi, şoptit, o întrebă pe doamna Zófia :

— Mamă Zófia, spune-mi : ce-i aia nuntă ?

Doamna Zófia îşi vîrî capul între umeri, clătinîndu-l ca atunci cînd cineva rîde pe înfundate şi trase o ocheadă şireată spre copilă. Procedînd ca o slujnică bătrînă şi răutăcioasă, ea se folosi de stinghereala ridicolă a micuței slujnice pentru a o amăgi în continuare.

— Ah, Timéa — începu ea, cu smerenie, ca şi cînd ar fi spus o poveste — e ceva tare frumos : de altfel o să vezi cu ochii tăi cum va fi.

— Am vrut o dată să pîndesc din pragul bisericii — mărturisi fata — şi m-am furişat acolo tocmai cînd era o nuntă înăuntru ; da' n-am putut să văd mai mult decît că mirele şi mireasa s-au oprit în faţa unui frumos dulap auriu.

— Ăla-i altarul, fetiţo !

— M-a zărit însă un copil răutăcios şi m-a alungat din biserică strigînd : „Pleacă de aici, turcoaico !" Şi-am fugit.

— Ştii — începu să-i explice doamna Zófia, ciugulind porumb fiert şi vîrînd în gură bob cu bob — după aia apare sfinţia-sa preotul care are pe cap un potcap de aur iar pe umeri o pelerină de mătase brodată şi prinsă cu o cataramă de aur ; în mîini ţine o carte mare. Citeşte din ea şi cîntă ca un înger. Mirele şi mireasa îngenunchează pe treptele altarului. Şi-apoi el îi întreabă dacă se iubesc.

— Şi ei trebuie să răspundă ?

— Mai încape vorbă ? ! Dar nu-i deajuns să spună că se iubesc ! După ce răspund, preotul citeşte dintr-o carte aurită mai întîi în faţa mirelui, apoi în faţa miresei, jurămîntul : că o să se iubească mereu, că n-o să se despartă niciodată şi că vor rămîne împreună pînă la moarte ; iar ei jură în numele Tatălui, şi al Fiului, şi al Sfîntului Duh, şi-al Sfintei Fecioare, şi-al tuturor sfinţilor că aşa va fi în vecii vecilor, amin. Şi-atunci tot corul repetă după preot, cîntînd amin.

Timéa se cutremură.

— Preotul ia apoi de pe o tavă de argint cele două verighete, pune una în inelarul miresei şi pe cealaltă în al mirelui şi le împreună mîinile înfăşurîndu-le cu o cingătoare de aur. În tot acest timp

dascălul şi corul cîntă acompaniaţi de orgă : *Gospodi pomilui, Gospodi pomilui !* [1]

O ! cît de frumos sunară aceste cuvinte în urechile Timéii. *Gospodi pomilui !* I se păreau cuvinte vrăjite, aducătoare de noroc.

— Apoi şi mirele şi mireasa sînt acoperiţi din cap pînă-n picioare cu un văl de mătase grea, înflorată şi-n timp ce preotul citeşte binecuvîntarea, cei doi naşi ţin două cununii de argint deasupra capetelor lor.

— Ah !

Doamna Zófia profită de interesul şi curiozitatea copilei şi începu să-i aprindă şi mai mult imaginaţia cu ajutorul luminărilor ce ard în altar.

— Iar corul cîntă mereu-mereu *Gospodi pomilui.* Atunci preotul ia în mînă o cununie de argint şi o întinde mirelui s-o sărute. După ce a sărutat cununia, i-o aşază pe cap şi-i spune : „Te încoronez pe tine, robul lui Dumnezeu, drept soţ al acestei roabe a lui Dumnezeu". Apoi ia cealaltă cununie de argint şi o dă miresei s-o sărute.

— Şi-o încoronează şi pe dînsa ?

— Da, şi pe ea.

— Dar ei, ei ce-i spune ?

— Îi spune : „Te încoronez pe tine, roaba lui Dumnezeu, drept soţie a acestui rob al Dumnezeu".

— Ce minunat ! E atît de minunat !

— Atunci dascălul începe să se roage pentru tînăra pereche în timp ce preotul, luîndu-i de mînă, înconjoară cu ei de trei ori altarul. Sfîrşind cu asta, naşii ridică vălul de mătase care-i acoperă pe amîndoi mirii. Mulţimea din biserică îi priveşte şi se aud şoapte : „Tii, ce mireasă frumoasă ! Tii, ce pereche frumoasă !"

---

[1] Doamne miluieşte ! (Srb.)

Timéa dădea din cap visătoare şi naivă vrînd parcă să spună că şi cu asta e de acord şi că totul trebuie să fie tare frumos.

Pentru a putea continua, doamne Zófia respiră adînc.

— Popa ia apoi un pahar de aur în care e vin. Mirele şi mireasa beau pe rînd din paharul ăsta.

— E vin adevărat ? întrebă Timéa, speriată.

Repulsia faţă de vin, caracteristică tinerelor fete, era mai puternică la Timéa care-şi amintise brusc de preceptul religios ce opreşte pe mahomedani să bea vin.

— Păi, ce crezi ? E vin adevărat ! Iar cei doi trebuie să-l bea tot. Între timp domnişoarele şi cavalerii de onoare aruncă peste capetele lor boabe de grîu fierte în miere. Ăsta-i simbolul belşugului. Vai, de-ai şti ce frumos e !

În ochii Timéii strălucea focul imaginaţiei sale aprinse. În mintea ei toată această scenă plină de taine era jumătate mister religios, jumătate problemă de dragoste, şi de aceea toată făptura ei se înfiorase. Iar doamna Zófia rîdea pe înfundate şi, pentru a nu izbucni în hohote, se îndopa mereu cu porumb fiert.

Ce straşnic mai petrecea !

Păcat însă că fu întreruptă. Răsunară paşi de bărbat ce se apropiau de uşa bucătăriei şi cineva intră. Ce grozăvie !

Acest „cineva“ nu era altul decît însuşi domnul Kacsuka.

Phii, ce se mai sperie doamna Zófia ! Nu de alta, dar în picioare avea doar nişte tîrlici, iar şorţul îi era plin de porumb fiert ! Nu ştia ce să ascundă mai întîi. Dar şi mai abitir se sperie Timéa ; se speriase şi ea deşi n-avea de ce să se ruşineze.

— Iertaţi-mă ! zise domnul Kacsuka cu familiaritatea celui care se ştie de-al casei. Uşile din faţă sînt încuiate şi de aceea voiam să ocolesc prin bucătărie.

— Uite ce e ! ţipă doamna Zófia. Athalia s-a dus în vizită la nişte prietene. Iar slujnicelor le-am dat drumul să meargă la biserică ; în toată casa sîntem doar noi două. Din cauza asta am zis să stăm aici în bucătărie pînă se întorc servitoarele. Vă cerem iertare, domnule căpitan, că ne-aţi găsit aşa, în *négligé !*

— Nu face nimic, mamă Zófia răspunse îngăduitor căpitanul. Dacă aşa stau lucrurile, rămîn şi eu aici în bucătărie.

— O ! vă rog, nu pot să vă las să rămîneţi aici în bucătărie ! Zău dacă ştiu unde să vă poftesc să staţi, domnule căpitan...

Doamna Zófia era într-adevăr tare încurcată. În camera de musafiri nu putea să-l invite pe căpitan căci de, dumneaei era îmbrăcată ca la bucătărie ; s-o trimită pe Timéa cu căpitanul lăsîndu-i singuri în timp ce dînsa s-ar fi îmbrăcat, ei bine, nici asta nu se cuvenea ; numai că domnul căpitan, militar priceput, ştia să se descurce în orice situaţie.

— Nu mai faceţi atîta caz de etichetă, mamă Zófia ; uite, o să stau pe butoiaşul ăsta ; e loc berechet.

Şi se aşeză pe butoiaşul de lemn ce se afla vizavi de Timéa.

Nu mai rămînea decît ca doamna Zófia să scape şi de celălalt necaz : porumbul fiert. Căpitanul o scoase pe doamna Zófia şi din această încurcătură.

— Mamă Zófi, nu cumva mîncaţi porumb fiert ? Vă rog să nu vă deranjaţi. Porumbul fiert e tocmai ceea ce trebuie într-o duminică după-masă. Pune-

ţi-mi şi mie un pumn de boabe aici, în şapcă. Mă dau în vînt după porumb fiert, zău aşa.

Coana Zófia fu pe drept cuvînt cucerită de căpitan văzînd că într-adevăr acesta se apucă să mănînce porumbul pe care i-l turnase în chipiu, ba îl mînca necurăţat şi vîrînd în gură cîte un pumn de boabe deodată. Toate astea îl apropiară şi mai mult pe căpitan de inima stăpînei casei.

— Tocmai îi povesteam Timéii — începu să spună doamna Zófia — cam cum se-ntîmplă la botez. Asta fiindcă Timéa ţinea morţiş să afle.

Timéa ar fi fost gata s-o zbughească dacă doamna Zófia ar fi spus adevărul : ei, dar nu degeaba doamna Zófia era mama unei fete de măritat ! Se putea oare să nu ştie să schimbe vorba *ex tempore* [1] în faţa unui vizitator picat pe neaşteptate ?

— Îi explicam cum e la botez. Şi s-a speriat. Uite cum mai tremură ! I-am spus că o s-o înfăşoare şi pe dînsa în scutece, aşa cum se înfăşoară un prunc cînd e dus la botez şi că trebuie să plîngă. Ei, ei, nu te pierde cu firea că n-o să fie aşa. Am glumit. De fapt s-a speriat mai mult la gîndul că în timpul botezului o să i se facă harcea-parcea pieptănătura.

A sosit timpul să spunem cîteva cuvinte şi despre pieptănătura Timéii.

Timéa avea un păr minunat, lung şi des. Athalie îşi făcuse obiceiul să se distreze cu această podoabă a fetei poruncind coafezei sale să facă din părul Timéii fel de fel de coafuri, care de care mai ciudată. Uneori poruncea să-i ridice tot părul netezindu-l la tîmple şi adunîndu-l în creştet aidoma unui turn ; alteori, coafeza o pieptăna ba cu cărare la mijloc — aşa încît pe creştetul Timéii apăreau nişte aripi de liliac — ba îi răsucea părul într-o

[1] Pe dată (lat.).

parte şi în alta — ca nişte coarne de berbec — lăsîndu-l zbîrlit la ceafă — ba i-l lipea tot de urechi. Athalie o silea pe Timéa să umble pieptănată cum nu umblase nimeni niciodată, să poarte nişte „construcţii" caraghioase şi ciudate, iar pentru a realiza toate acestea, coafeza folosea din plin fierul bine încins, bigudiuri, moaţe, perii şi uleiuri. Toate astea se făceau din... dragoste de rudă, iar biata copilă habar n-avea că toate coafurile acelea o sluţeau.

Domnul Kacsuka o lămuri :

— Domnişoară Timéa, nu trebuie să vă bateţi prea mult capul din pricina coafurii. V-ar sta mult mai bine dacă aţi purta părul fără atîtea zorzoane. Aveţi un păr atît de frumos încît e păcat să-l ardeţi cu fierul şi să-l îmbîcsiţi cu uleiuri. Nu-l mai lăsaţi pe mîna coafezei. E păcat pentru fiecare fir ce se pierde din acest păr minunat. Din pricina torturii ăsteia pe care dumneavoastră o numiţi coafură, părul suferă. Îşi pierde strălucirea, iar firele se despică la vîrf, se rup uşor şi încep să cadă de timpuriu. Dumneavoastră n-aveţi nevoie de nici o găteală de-asta, artificială. Aveţi un păr atît de frumos şi de bogat, încît pieptănîndu-l simplu de tot şi împletindu-l în cozi nu aţi avea nevoie de o podoabă mai frumoasă.

Foarte probabil că domnul Kacsuka spusese toate acestea doar aşa, din simpatie, din milă pentru frumosul ei păr chinuit, şi nu urmărise altceva decît să scape acea minunată podoabă de toate ciudăţeniile ce i se impuneau Timéii ; dar ecoul pe care-l produseră cuvintele lui fu mult mai puternic decît ar fi bănuit căpitanul.

De îndată ce-l auzi vorbind astfel, Timéa simţi că pieptenele acela vîrît în părul ei îi arde creştetul capului, aşa că abia aşteptă ca domnul Kacsuka să plece.

De altfel căpitanul nu zăbovi mult. Se îndură de madam Zófia care tot timpul cît căpitanul stătuse acolo, se chinuise mereu să rezolve o problemă îngrozitoare; să-şi ascundă într-un fel sau altul picioarele încălţate cu tîrlicii aceia ponosiţi. Domnul Kacsuka făgădui să mai vină chiar în ziua aceea, apoi îşi luă rămas bun şi dădu să plece. Sărută mîna mamei Zófi, iar în faţa Timéii se înclină adînc.

De-abia păşi pragul că Timéa îşi smulse pieptenele cel înalt din păr, desfăcu cozile cocoţate în creştet ca un turn, şi, cît ai clipi, îşi ciufuli tot părul; apoi alergă la găleata cu apă şi începu să se spele pe cap.

— Ce faci, fato? ţipă madam Zófia. Da' opreşte-te odată, bre! Şi lăsa-ţi părul aşa cum a fost pieptănat! Că acuş-acuş vine acasă Athalie şi cînd o să vadă ce-ai făcut o să se supere foc!

— N-are decît să se supere! răspunse copila cu îndărătnicie, storcîndu-şi părul clătit; apoi, aşezîndu-se pe un scăunel în spatele doamnei Zófia începu să-şi potrivească şuviţele zbîrlite împletindu-le într-o coadă.

În inima ei încolţise îndîrjirea; începuse să nu-i mai fie teamă. Cuvintele căpitanului îi dăduseră această tărie. Dorinţele lui, gusturile lui erau lege pentru dînsa. Îşi împleti părul cît se poate mai simplu şi-apoi îşi făcu un coc aşa cum o sfătuise el.

Madam Zófia rîdea în sinea ei, rîdea pe înfundate; „s-a zăpăcit de tot copila asta!"

În timp ce Timéa îşi împletea părul, madam Zófia se apropie de dînsa şi încercă să-i intre în voie.

— Bine, bine, hai acum să-ţi povestesc pînă la sfîrşit cum e cu nunta. Oare unde m-a întrerupt mucalitul ăsta de Kacsuka? O, dacă ar fi ştiut despre ce vorbeam noi! A, rămăsesem acolo unde mirele şi mireasa beau din acelaşi pahar. În vremea

asta corul şi diaconul cîntă într-una *Gospodi pomìlui!* Pe urmă preotul citeşte evanghelia în timp ce naşii ţin cununiile deasupra capetelor tinerei perechi. După asta, preotul ia cununiile şi le pune din nou pe tava de argint spunîndu-i mirelui: „Fii preamărit precum a fost Avram, binecuvîntat ca Isac şi să ai copii precum Iacob!" Apoi se întoarce către mireasă şi-i spune: „Fii preamărită cum a fost Sara, binecuvîntată ca Rebeca şi să ai copii mulţi precum a avut Rachel!" După ce primesc binecuvîntarea, mirele şi mireasa se sărută de trei ori în faţa nuntaşilor şi de trei ori în faţa altarului.

Timéa închise ochii vrînd parcă să alunge această imagine.

Cînd sosi acasă şi văzu că Timéa îşi pieptănase altfel părul, Athalie făcu ochii mari.

— Cine ţi-a dat voie, mă rog, să-ţi desfaci părul? Unde-i pieptenele-girafă? Unde ţi-e funda? Pune-o imediat în păr!

Timéa îşi strînse buzele şi dădu din cap în semn de protest.

— Faci sau nu faci ce ţi-am spus?

— Nu!

Văzînd că se încăpăţînează — lucru cu totul neobişnuit — Athalie holbă şi mai avan ochii. Asta era nemaipomenit! Auzi, îndrăznea cineva să i se împotrivească? Şi cine? Tocmai copila aceea ţinută de milă, atît de supusă totdeauna, care nu de mult îi sărutase picioarele!

— Nu? zbieră ea şi păşi spre Timéa, apropiindu-şi obrazul roşu de furie de chipul alb al acesteia de parcă ar fi vrut s-o ardă cu flacăra ce-i aprinsese obrajii ei.

Madam Zófia stătea într-un colţ şi le privea cu o bucurie răutăcioasă.

— Nu ţi-am spus că Athalie o să te ia la rost cînd vine acasă ?

Dar Timéa privi în ochii Athaliei care fulgerau de mînie şi repetă răspunsul de adineauri :

— Nu !

— Şi de ce nu ? urlă Athalie. (Acum vocea ei stridentă semăna cu vocea mamei adoptive, iar ochii bulbucaţi, cu ai tatălui.)

— Fiindcă sînt mai frumoasă aşa — răspunse dîrz Timéa.

— Cine ţi-a spus asta ?

— El...

Toate cele zece degete ale mîinilor Athaliei se îndoiră ca ghearele unui vultur şi printre buzele ei frumoase scînteiară dinţii încleştaţi. Părea gata-gata s-o sfîşie.

Dar, deodată, izbucni în rîs.

Furia cumplită de care fusese cuprinsă se transformase într-un rîs batjocoritor. Lăsînd-o pe Timéa în plata Domnului, Athalie trecu în camera ei.

Domnul Kacsuka reveni de îndată ce se înseră. Fu oprit la masă. După cină Athalie o copleşi pe Timéa cu drăgălăşenii neobişnuite.

— Ai observat, domnule căpitan, ce frumoasă e Timéa acum cînd nu mai are părul coafat ?

— Chiar aşa-i ! întări şi căpitanul.

Athalie zîmbi. Asta însemna că nu o ironie, ci o pedeapsă hărăzise copilei.

Mai rămăseseră doar două zile pînă la nuntă. Două zile în care Athalie fu plină de atenţii şi de drăgălăşenii faţă de Timéa. N-o mai lăsă să meargă la bucătărie între slujnice şi porunci acestora să sărute şi mîna Timéii cînd intrau în cameră.

Iar doamna Zofia n-o mai scotea pe Timéa din „micuţa mireasă“.

În sfîrşit croitorul aduse rochia de mireasă. Cît de bucuroasă fu Timéa cînd o văzu! Ce mai dansă, ce mai bătu din palme!

— Hai, încearcă-ţi rochia de mireasă! zise Athalie, zîmbind crud.

Copila se lăsă îmbrăcată cu acea minunată rochie brodată de propriile-i mîini. Timéa nu purta corset; pentru vîrsta ei era destul de împlinită şi rochia îi venea de minune.

Cu cîtă pudică mulţumire se învîrti în faţa oglinzii! Ah, ce frumoasă va fi în rochie de mireasă! Oare îşi închipuia ce priviri de dragoste şi admiraţie va culege? Îi bătea oare mai tare inima? Năvălise oare în inima ei vreun fior fierbinte care o făcea să simtă plăcere sau durere?

O! Sînt întrebări ce nu trecură prin mintea celor care îşi rîdeau de dînsa!

Camerista care o îmbrăcase îşi muşca buzele să nu pufnească în rîs. Iar Athalie, cu o cruzime bine ascunsă, se ocupa de găteala copilei care nu-şi putea stăpîni bucuria năpădită de simţăminte noi ce se puteau citi cu uşurinţă pe faţa ei albă ca marmura.

În fine Athalie aduse şi coroana de mireasă aşezînd-o pe creştetul Timéii. Mirtul şi floarea albă de iasomie îi stăteau de minune.

— Tii! ce frumoasă o să fii poimîine!

Socotind în sfîrşit că se distrară destul, o rugară pe Timéa să-şi scoată rochia de mireasă.

— Stai s-o încerc şi eu — spuse Athalie — să văd cum mi-ar veni şi mie ca mireasă.

Athalie fu nevoită să-şi pună corset ca rochia să i se muleze mai bine pe talie şi, pe corpul ei frumos, liniile rochiei se conturară mai evident. O gătiră apoi cu coroana de mireasă şi întocmai ca Timéa se învîrti

şi ea în faţa oglinzii celei mari. Oftînd adînc Timéa se apropie de Athalie şi, cu o voce care trăda o sinceră admiraţie, îi şopti :

— Ah ! Eşti foarte frumoasă ! Eşti tare, tare frumoasă !

Poate venise timpul să se termine farsa ?

Nu ! Timéa trebuia să-şi ia plata cu vîrf şi îndesat ; trebuia să fie pedepsită pentru că era atît de îndrăzneaţă, pentru că era atît de prostuţă.

Amăgirea aceea batjocoritoare fu continuată toată ziua. Copila se zăpăcise cu desăvîrşire din pricina aluziilor pe care le auzea. Îl pîndea pe domnul Kacsuka în uşă, iar cînd îl zărea venind, o rupea la fugă. Se înfiora auzindu-i numele şi răspundea anapoda cînd era întrebată ceva. Ce mai tura-vura : toată lumea se distra pe seama ei.

Bănuia oare ceva domnul Kacsuka ? Poate că da. Îl supărau toate acestea ? Poate că nu.

Poate că bănuia şi alte lucruri la care nici nu visau cei ce jucau farsa aceea şi din această pricină aştepta cu sînge rece ziua fatală.

În ajunul nunţii, Athalie îi spuse Timéii :

— Azi trebuie să posteşti. Pentru tine ziua de mîine este o zi sfîntă, o sărbătoare neobişnuită. O să fii dusă în faţa altarului : o să fii botezată şi pe urmă cununată. Trebuie deci să posteşti pentru a putea fi curată cînd păşeşti în faţa altarului.

Timéa se supuse şi răbdă toată ziua de foame.

Asta, cu toate că tinerele fete au o straşnică poftă de mîncare şi organismul lor în plină creştere îşi cere drepturile ; satisfacerea acestei trebuinţe este de altfel singura dorinţă conştientă pe care o au. Dar Timéa îşi învinse această dorinţă. Asistă şi la masa de prînz şi la cină fără să se atingă de nimic deşi fuseseră servite înadins bucatele care-i plăceau cel mai mult.

Cînd trecea prin anticameră, slujnicele şi bucătăreasa o îndemnau să se înfrupte pe-ascuns din bunătăţile pe care i le opriseră, zicînd că nu-i cine ştie ce dacă o să calce postul, că şi-aşa n-o să afle nimeni. Timéa nu se lăsă însă ademenită ; rezistă cu dîrzenie. Ajută şi ea la prepararea torteIor şi a piftiei pentru nunta de a doua zi. În faţa ei se aflau grămezi de delicatese care te ispiteau şi-ţi stîrneau pofta de mîncare ; dar copila nici nu gustă măcar, deşi, dacă ar fi fost să urmeze exemplul Athaliei — care lua parte şi ea la pregătirea bucatelor — ar fi înţeles că e voie să guşti cîte un pic din toate bunătăţile. Ea trebuia însă să postească ; cînd veni seara se culcă devreme, motivînd că i-e frig. Şi nu minţea. Chiar după ce se vîrî sub plapumă continuă să dîrdîie şi nu putu să adoarmă. Ducîndu-se la culcare, Athalie o auzi cum tremură şi cum îi clănţăne dinţii dar mai avu cruzimea să-i şoptească la ureche : „Mîine, pe vremea asta, cine ştie unde o să dormi !"

Sărmana copilă ! Cum să poată aţipi, dacă toate simţămintele care la vîrsta ei îşi dorm somnul lor de păpuşă fuseseră trezite înainte de vreme în inima-i de copil ?

Se zvîrcoli ceasuri de-a rîndul ; teama e vecină cu bucuria şi sumedenie de dorinţe ce se ascundeau sub masca fricii de necunoscut se-nvolburau în sufletul ei. Vru să se roage, dar în desperarea ei nu fu în stare să aleagă din toate acele cărţi sfinte o rugăciune adevărată, deoarece nimeni n-o lămurise în această privinţă (doar şi asta era o glumă) aşa că începu să recite cu voce tare psalmul despre cele zece plăgi abătute asupra Egiptului, psalmul înspăimîntător care începe cu „Mai întîi apele se prefăcură în sînge..." şi se termină cu : „...şi, în sfîrşit, muriră toţi noii născuţi... !"

Iar Athalie, era îndeajuns de crudă pentru a continua să rîdă în sinea ei de biata copilă ; şi era atît de lipsită de suflet încît nu catadicsea să-i spună măcar : „Nu asta-i rugăciunea, ci cealaltă care începe cu cuvintele : «Tatăl nostru...» Hai s-o spunem împreună !" Şi s-o fi spus împreună cu Timéa pînă la versetul „...şi ne izbăveşte de cel rău..." Asta pentru că, oricum, seara aceea era seara din ajunul nunţii ei şi, în aşteptarea nunţii, nu strică să te rogi chiar dacă eşti mireasă atît de bogată şi frumoasă ca Athalie !

Zorile o găsiră pe Timéa cu nervii încordaţi la maximum ; nu putuse să aţipească toată noaptea ; de aceea spre ziuă fu cuprinsă de un somn adînc, profund şi amorţitor din care se trezi tîrziu de tot, cu toate că în dimineaţa aceea nenumărate zgomote tulburau liniştea din juru-i. Nu se trezi deşi ştia că ziua aceea era ziua nunţii ei !

Athalie porunci servitoarelor să tragă perdelele la geamuri pentru ca-n odaie să fie întuneric şi s-o lase pe Timéa să doarmă pînă ce ea, Athalie, va fi gătită cu rochia de mireasă.

Dar această găteală cerea vreme îndelungată. Athalie voia să apară în toată splendoarea frumuseţii ei. O mulţime de rude şi clienţi din cele mai depărtate judeţe venise să petreacă la nunta unicei fiice a bogătaşului Brazovics, la nunta unei fete atît de frumoase că nu-i găseai pereche în şapte judeţe.

Nuntaşii începuseră să se adune în casa lui Brazovics. Mama miresei, coana Zófia, era şi ea încorsetată într-o rochie nouă şi — ceea ce era şi mai rău — avea şi pantofi noi, din pricina cărora dorea din ce în ce mai mult ca ziua aceea să se sfîrşească cît mai repede.

Apăru şi mirele ; politicos ca totdeauna şi senin — seninul acela care nu trăda niciodată nimic ; politeţea

era pentru dînsul un fel de platoşă sub care-şi ascundea simţămintele.

Căpitanul adusese şi buchetul miresei. Pe vremea aceea cameliile erau încă necunoscute ; buchetul miresei era alcătuit din trandafiri de diferite culori. Domnul Kacsuka făcu un compliment spunînd că adusese trandafiri unui trandafir ; drept răsplată, un surîs mîndru înflori pe chipul nespus de strălucitor al Athaliei.

Lipseau doar două persoane : Timéa şi domnul Brazovics ; toată lumea însă îl aştepta din ce în ce mai neliniştită pe acesta din urmă.

Despre tatăl Athaliei se ştia că plecase cu trăsura încă dis-de-dimineaţă la domnul guvernator, în cetate, şi toţi aşteptau nerăbdători întoarcerea lui. Pînă şi mireasa se apropiase de cîteva ori de fereastră, vrînd să vadă dacă nu cumva se zăreşte trăsura tatălui ei. Numai mirele era calm.

...Dar unde putea să fie domnul Brazovics ?

În ajun, spre seară, fusese foarte bine dispus. Petrecuse cu prietenii şi invitase la nuntă pe toţi cunoscuţii ; ba, în puterea nopţii, s-apucase să bată în geamul domnului Kacsuka şi în loc de „bună seara" îi strigase : „Cei o sută de mii de forinţi sînt pregătiţi pentru mîine !"

Şi-avea toate temeiurile să fie bine dispus.

Guvernatorul cetăţii îi făcuse cunoscut că planul fortificaţiilor fusese aprobat în întregime de către consiliul de miniştri şi că se ordonase executarea exproprierilor ; ba mai mult, pentru terenurile de la Csallóköz se şi plătiseră banii ; că şi celelalte terenuri erau expropriate şi că în noaptea următoare trebuia să sosească ordinele de plată semnate de ministru. Era ca şi cum ai fi avut banii în buzunar.

În zori domnul Brazovics nu mai avu răbdare să aştepte ora de primire ci se înfiinţă cu mult mai de-

vreme în anticamera guvernatorului ca nu cumva vreun nepoftit să răpească timpul acestuia. Guvernatorul nu-l lăsă să aştepte ci îl pofti imediat înăuntru.

— E un mic bucluc — îl anunţă el pe Brazovics, după ce acesta intră.

— Bine că nu-i unul mare.

— Ai auzit vreodată de *Staatsrath* [1] ?

— Nu, niciodată.

— Nici eu. De cincisprezece ani nimeni n-a mai pomenit despre el. Dar vezi, cu toate acestea *Staatsrath*-ul există şi-acum a binevoit să dea semne de viaţă. După cum ţi-am spus, consiliul de miniştri a hotărît construirea tuturor fortificaţiilor şi exproprierile necesare pentru ridicarea acestora. Nu se ştie însă de unde a picat un denunţ care dă în vileag unele afaceri care, cică, ar păgubi statul. Consiliul de miniştri nu putea să se compromită revenind asupra hotărîrii. Aşadar a fost convocat *Staatsrath*-ul, organul despre care de cincisprezece ani nimeni nu ştie altceva decît că membrii săi primesc un salariu anual şi rechizite de birou. Problema respectivă a fost deci trimisă în faţa acestei instanţe. Iar aceasta a rezolvat-o tare înţelept ; în principiu a aprobat hotărîrea guvernului, practic însă, a retezat-o în două. Terenurile necesare fortificaţiilor de la Csallóköz vor fi expropiate imediat, în timp ce terenurile pentru fortificaţiile de la Monostor vor fi luate de stat abia după ce se vor termina cele de la Csallóköz ; or asta ar putea să dureze optsprezece-douăzeci de ani. Aşadar proprietarii n-au încotro şi trebuie să aştepte pînă atunci sosirea ordinelor de plată. La revedere, domnule Brazovics !

Auzind vestea aceasta, domnul Brazovics nu fu în stare să scoată nici un cuvînt. Cui i-ar fi trăsnit prin

[1] Consiliul de stat (germ.).

minte că după ce toţi miniştri fuseseră cîştigaţi putea să mai apară şi un *Staatsrath* şi că tocmai acum cînd toţi erau interesaţi să ciupească din vistieria statului, o să se ivească un nebun care să cîrtească împotriva propriilor lui interese ?

Nu exista nici o scăpare !

Cei o sută de mii de forinţi pe care îi aştepta erau pierduţi ; dar erau pierduţi şi ceilalţi o sută de mii de forinţi care fuseseră zvîrliţi pe nişte terenuri nefolositoare, pe care nu le putea vinde şi care din clipa aceea nu mai făceau doi bani. Cînd această ultimă speranţă se prefăcu în scrum, domnul Brazovics îşi văzu toată citadela dărîmîndu-se. Casa cu etaj, minunata lui casă boierească, corăbiile pline cu mărfuri, biserica scăldată în lumină şi cu nuntaşii îmbrăcaţi sărbătoreşte — totul, dar totul deveni pentru el o *fata morgana* [1] care, împreună cu imaginea nebuloasă a cetăţii de la Monostor, aştepta doar un vînt s-o împrăştie ca pe un fum, un nor care să întunece soarele şi astfel să nu mai rămînă nimic din ea.

Cînd ieşi din biroul guvernatorului, domnul Brazovics avu impresia că soldaţii care stăteau de gardă la uşă aveau cîte două căşti pe cap şi două puşti pe umăr, că geamurile clădirii dansau, că întreg coridorul se ridicase ca un povîrniş de munte şi că pereţii stăteau gata-gata să se prăbuşească asupră-i...

*

„Ah ! iat-o pe Timéa !"

Timéa dormise în sfîrşit destul ; se trezise tîrziu şi, bîjbîind prin semiobscuritatea camerei cu perdelele trase, ameţită încă de somnul adînc care o cu-

---

[1] Miraj, iluzie optică.

prinsese, îşi îmbrăcă fără prea mult dichis rochia şi, negăsind pe nimeni în camerele alăturate, ieşi clătinîndu-se în sala unde o îmbrăcau pe Athalie.

Abia cînd intră în încăperea aceea strălucitoare plină de glastre cu flori şi daruri de nuntă îşi veni în fire şi-şi dădu seama că era ziua nunţii.

Şi-abia cînd îl zări pe domnul Kacsuka cu buchetul miresei în mînă o străfulgeră gîndul că omul pe care-l vedea era mirele. Iar cînd privi spre Athalie, îşi zise : „Uite, asta-i rochia mea de mireasă“. Rămăsese cu gura căscată, cu ochii larg deschişi şi expresia de pe buzele ei n-aducea nici a rîs, nici a plîns.

Servitoarele, musafirii şi doamna Zófia nu-şi mai puteau stăpîni hohotele. Iar Athalie se îndreptă spre ea cu aerul unei prinţese care-şi dă ifose şi, luînd în mîna ei înmănuşată în alb bărbia fină a copilei, îi spuse zîmbind :

— Azi, micuţa mea, eu voi merge la cununie ; tu n-ar fi rău să mai mergi la şcoală, să mai aştepţi vreo cinci ani şi-apoi să vrei să te măriţi ...dacă s-o găsi cine să te ceară.

Auzind aceste cuvinte, femeile nu-şi mai putură stăpîni rîsul. Tineri şi bătrîni începură să chicotească, să facă haz de biata copilă care se lăsase păcălită în asemenea hal !

Iar Timéa stătea acolo, înţepenită, lăsînd să-i atîrne mîinile împreunate. Nici nu roşi, nici nu deveni mai albă. Poate că nici nu ştia cum se cheamă senzaţia pe care o încerca în clipa aceea.

Athalie simţi instinctiv că această crudă farsă n-avea darul s-o facă mai frumoasă : vru, aşadar, să uşureze pedeapsa.

— Hai, vino aici, Timéa ! i se adresă copilei. Uite, te-am aşteptat. Vino şi prinde-mi vălul.

Vălul de mireasă !

Timéa apucă vălul cu degetele înțepenite și se apropie de Athalie. Vălul trebuia prins cu o săgeată de aur ce se înfigea în cocul Athaliei.

Dar mîinile Timéii tremurau, iar săgeata aceea de aur era tare îndărătnică. Nu voia nicidecum să treacă prin coc. La o mişcare de nerăbdare a Athaliei vîrful tocit al săgeții atinse puțin capul frumoasei mirese.

— Ei, nepriceputo ! strigă Athalie enervată şi se grăbi să-i dea Timéii peste mînă.

Sprîncenele Timéii tresăriră. Să fie certată şi lovită tocmai în această zi şi tocmai în fața căpitanului ! Două boabe mari de lacrimi izvorîră din ochii ei. Două lacrimi ce se rostogoliră de-a lungul obrajilor săi albi.

Şi poate că tocmai aceste două lacrimi înclinară balanța pe care o ține în mînă cel ce împarte dreptatea şi cîntăreşte fericirea şi nenorocirea.

Athalie vru să-şi justifice graba dînd vina pe tulburarea ei febrilă. Cu cîteva clipe înainte de nuntă mireasa are tot dreptul să fie un pic capricioasă, iritată. Poftim : naşii, domnişoarele şi cavalerii de onoare sînt aici, iar tatăl miresei ia-l de unde nu-i !

Într-adevăr, toți erau neliniştiți ; numai mirele nu-şi pierduse răbdarea.

De la biserică li se trimise vorbă că preotul era pregătit şi că aştepta nuntaşii ; clopotele bătuseră aşa cum se obişnuieşte cînd e vorba de un protector bogat. Athalie gîfîia de ciudă că tată-său nu mai venea. Solie după solie plecase în cetate după dînsul.

Dar iată că prin fereastră se zări apropiindu-se trăsura acestuia.

Brazovics sosea în sfîrşit.

Mireasa se duse încă o dată în fața oglinzii să vadă dacă îi stăteau bine cutele vălului, îşi aranjă din nou brățările şi şiragul de perle ce-i înconjura gîtul de

Junonă [1]. Deodată, pe scări se auzi un duduit ca şi cum o mulţime de oameni ar fi urcat tropăind. Şi, imediat, de pe sală, răsunară voci înspăimîntate, pline de o groază înăbuşită. Neliniştiţi, invitaţii dădură năvală afară.

Domnişoarele de onoare şi prietenele Athaliei se repeziră şi ele grămadă să vadă ce se întîmplase. Şi, ca un făcut, nimeni nu venea înapoi, nimeni nu se mai întorcea să dea vreo veste.

La un moment dat Athalie o auzi pe doamna Zófia ţipînd. Dînsa răcnea însă chiar cînd vorbea încet !

— Nu vrei să te duci să vezi ce s-a întîmplat ? se adresă Athalie logodnicului ei.

Căpitanul ieşi ; mireasa rămase în cameră doar cu Timéa.

Şoaptele de groază înăbuşită, şoaptele acelea ciudate creşteau. Athalie simţea că o cuprinde neliniştea.

Dar iată-l pe mire.

Căpitanul apăru în prag şi, oprindu-se acolo, îi spuse logodnicii sale :

— Domnul Brazovics a murit !...

Înspăimîntată, mireasa întinse braţele să se prindă de ceva ; o clipă mai tîrziu se prăbuşi leşinată. Dacă Timéa n-ar fi prins-o în cădere Athalie şi-ar fi zdrobit capul de masa de marmură mozaicată.

Faţa frumoasei şi mîndrei mirese se făcuse mai albă decît a Timéii, iar Timéa, în timp ce ţinea în poală capul Athaliei, se gîndea : „Uite, uite cum zace în praf rochia de mireasă !"

Mirele rămăsese în prag privind îndelung chipul Timéii ; apoi se întoarse şi, profitînd de învălmăşeală, părăsi casa.

Nu mişcase măcar un deget pentru a-şi ridica mireasa.

---

[1] Zeiţă din mitologia greacă, fiica lui Saturn, protectoarea căsătoriilor.

„Uite cum zace în praf rochia de mireasă !..."

În loc de nuntă, priveghi.

Şi în loc de rochie de mireasă brodată, rochie de doliu.

Rochie de culoare neagră care face ca bogatul şi săracul să fie la fel. Athalie şi Timéa aveau rochiile la fel : negre.

Ei, dacă doliul ar însemna doar o rochie neagră !

Dar odată cu moartea neaşteptată a lui Brazovics Athanaz năvăli în casă un şir întreg de nenorociri, aşa cum se-ntîmplă iarna cînd, în ajunul viscolului, pe acoperişuri se-nşiră sumedenie de ciori.

Primul croncănit : logodnicul înapoie inelul şi nu apăru la înmormîntare, nici măcar aşa, de formă, pentru a oferi braţul miresei pe jumătate leşinate care, pînă la cimitir merse pe jos în urma sicriului — deoarece în acest oraş mic se pretinde rudelor răposatului, bogate sau sărace să-şi petreacă mortul pînă la cimitir mergînd pe jos, cu capul descoperit şi într-o tăcere smerită.

Fără-ndoială că se găsiră şi oameni care condamnară purtarea domnului Kacsuka şi respinseră argumentele căpitanului care spunea că din moment ce domnul Brazovics nu-şi ţinuse promisiunea în legătură cu zestrea de o sută de mii de forinţi, ei bine, mirele putea şi el să se considere scutit de orice obligaţii.

Mde ! Oamenii judecă destul de îngust pentru a nu admite nici un fel de scuză cînd cineva dă bir cu fugiţii în halul ăsta.

...Iar ciorile se înşirau din ce în ce mai multe pe acoperişul casei Brazovics. Creditorii începură să dea buzna pretinzînd banii împrumutaţi.

Şi iată că tot castelul din cărţi se prăbuşi.

De îndată ce primul creditor deschise acţiunea, toată casa Brazovics începu să se năruie. Avalanşa porni şi nu se mai opri decît în fundul prăpastiei. Se adeveri ceea ce bănuise mirele care ştersese putina : situaţia averii domnului Brazovics era atît de încîlcită, se compunea din atîtea afaceri în aparenţă rentabile şi de fapt nerentabile, din atîtea calcule greşite, datorii necunoscute şi cîştiguri imaginare încît, cînd începură să se clarifice lucrurile, se dovedi nu numai faptul că întreaga avere era neîndestulătoare pentru a acoperi datoriile, dar şi faptul că Brazovics cheltuise chiar şi sumele ce-i fuseseră încredinţate pe cuvînt de onoare : averea unor orfani, banii pentru nişte aşezăminte bisericeşti, fondurile unor spitale, cauţiunile căpitanilor săi de vas, bani destinaţi lucrărilor comunale ; valul trecuse peste acoperişul casei. Şi-acest val fu plin de nenorociri, de mîl, de ruşine.

Timéa pierduse şi ea toată averea. Ceea ce aparţinea orfanei nu fusese intabulat pe nici o proprictate imobilă.

Apoi începu să plouă în fiecare zi cu avocaţi şi portărei ; aceştia sigilară toate dulapurile şi tot mobilierul ce se afla în casă şi, fără să mai întrebe cucoanele — altădată atît de năzuroase — dacă le e îngăduit să vină în vizită, dădeau buzna la orice oră din zi, se foiau de-a lungul şi de-a latul camerelor, ba îl mai şi înjurau şi-l blestemau pe răposat fără să se sinchisească de prezenţa doamnelor îndoliate şi fără să le întrebe dacă li se îngăduie să ţipe după pofta inimii. Luară la rînd tot ce găsiră în casă, cîntărind valoarea fiecărui lucru, a tablourilor cu ramă sau fără ramă, a rochiei de mireasă fără mireasă.

Apoi fixară şi afişară pe poartă sorocul scoaterii la licitaţie a tot, dar absolut a tot — chiar şi a acelei frumoase rochii de mireasă. După ce va fi vîndută şi casa, cei ce-o locuiau puteau să plece încotro vedeau

cu ochii, iar frumoasa Athalie putea să se zgîiască la cer şi să se întrebe de va găsi o piatră de care să-şi rezeme capul să doarmă.

Într-adevăr, de ce altceva ar fi putut să-şi rezeme capul Athalie ?

Era orfana unui escroc falit, o orfană care pierduse totul — pînă şi buna reputaţie — o fiinţă care nu se mai putea bizui pe nimeni în lumea asta, nici pe ea însăşi.

Din toată bogăţia nu-i rămăseseră decît două obiecte de valoare la care ţinea mult şi pe care le ascunsese spre a nu-i fi sechestrate : o sticluţă de calcedonie [1] şi inelul înapoiat de logodnic.

Athalie ascunse cutiuţa aceea de calcedonie în buzunarul rochiei şi, în timpul nopţii, cînd rămase singură o scoase şi privi comoara închisă într-însa.

Comoara nu era altceva decît o colecţie de otrăvuri pe care Athalie şi-o procurase mai demult, dintr-un ciudat capriciu, cu prilejul unei călătorii în Italia. Fiind în posesia acestei comori devenise foarte încăpăţînată. Îşi închipuia că la cea mai mică neplăcere pricinuită de cineva, va fi în stare să-şi pună capăt zilelor. De aceea îşi tiranizase şi părinţii, şi iubitul. Dacă nu i se făcea pe plac, avea la-ndemînă cutiuţa cu otrăvuri şi nu trebuia decît să aleagă pe acea care ucide mai repede, şi cel care nu-i făcea pe plac o găsea moartă.

Şi-acum iată, marea ispită sosise ! O aştepta o viaţă amară, o viaţă searbădă, fără nici o bucurie. Tatăl îşi nenorocise copila, iar iubitul îşi părăsise logodnica.

Athalie se sculă din pat şi, privind în cutiuţa deschisă, începu să caute printre otrăvurile de tot soiul.

Şi deodată înţelese că-i era frică de moarte, că n-avea tăria să-şi ia singură viaţa !

---

[1] Amestec de cuarţ cristalizat şi amorf de culoare albăstrui-translucidă.

Îşi privi chipul în oglindă şi rămase pe gînduri. Cît de frumoasă era! Nu, n-avea curajul să nimicească atîta frumuseţe.

Închise deci cutiuţa şi-o ascunse. Nu era în stare să se otrăvească cu nici una din acele otrăvuri.

Scoase atunci cealaltă comoară : inelul. Şi în acesta era otravă.

O otravă şi mai ucigătoare. O otravă care ucide sufletul. Ei, da! din asta avu curajul să bea la nesfîrşit, pînă simţi că-i gata să-şi piardă minţile. Pe omul căruia îi dăduse inelul îl îndrăgise. Dar asta-i prea puţin spus : îl iubise la nebunie.

Cutiuţa cu otravă fusese rău sfetnic ; inelul, unul şi mai rău.

Athalie începu să se îmbrace. Nu mai era cine s-o ajute la îmbrăcat deoarece toţi servitorii părăsiseră casa. Doamna Zófia şi Timéa dormeau în camera servitoarei, căci pe uşile camerelor de primire se aflau peceţile judecătoriei. Athalie n-o trezi nici pe Timéa, nici pe madam Zófi, ci se îmbrăcă singură.

Cît să fi fost oare ceasul? Nu putea şti : de cînd aflaseră că şi acele minunate ceasornice vor fi scoase la licitaţie, nimeni nu le mai întorsese. Acele unuia arătau că ziua abia începea, acele celuilalt că ziua e pe sfîrşite.

Putea să fie orice oră : Athalie căută cheia de la poartă şi se strecură afară din casă ; în urma ei uşile rămaseră date de perete. Hoţii n-aveau ce să mai fure.

Ajunsă afară, porni de una singură de-a lungul străzii întunecoase. Orice s-ar spune, pe vremea aceea străzile din Komárom erau tare întunecoase. În tot oraşul pîlpîiau doar trei felinare : unul în faţa statuii Sfintei Treimi, altul în poarta primăriei şi al treilea la postul principal de strajă.

Athalie se îndreptă spre parcul „Anglia". Acesta era situat între oraş şi cetate şi avea o faimă proastă.

Era un parc întunecos unde se aciuiau în timpul nopţii tot felul de femei care mai de care mai fardată, lipsite de adăpost din clipa în care erau date afară din cîrciumile ce se aflau în „Piaţa mică". Fără-ndoială că Athalie ştia că trecînd pe lîngă „Anglia" va fi obligată să dea ochii cu astfel de femei. Dar asta n-o înspăimînta. Otrava pe care-o sorbise din inelul acela de aur o lecuise de frica ce i-ar fi pricinuit-o întîlnirea cu aceste fiinţe sortite pierzaniei. Omul se teme de noroi cît timp nu s-a murdărit.

În colţ, lîngă parc, stătea o sentinelă. Athalie trebuia să se furişeze să nu fie zărită pentru că altfel, văzînd o umbră care se apropia, soldatul ar fi strigat: „Cine e?"

Înspre piaţă, casa din colţ avea un lung cerdac susţinut de stîlpi; în timpul zilei sub acest cerdac stăteau precupeţele care vindeau pîine. Athalie se furişă pe sub acest cerdac. În graba ei se împiedică de ceva. O femeie îmbrăcată în zdrenţe stătea culcată de-a curmezişul drumului: era beată. Simţind lovitura, femeia începu s-o ocărească cum îi venea la gură. Dar Athalie păşi mai departe, fără să se sinchisească.

Athalie respiră uşurată abia după ce trecu colţul şi intră în parcul întunecos unde dispărea pînă şi palida lumină ce o revărsa felinarul de la postul principal.

Printre tufele de liliac străluci un ochi de geam luminat. Luminiţa aceea o călăuzi spre locuinţa căpitanului.

Athalie apucă ciocănaşul cu cap de leu ce se afla la poarta cu vulturul cu două capete; vru să ridice ciocănaşul pentru a bate uşor în poartă, dar mîna îi tremură. Izbuti totuşi să-l ridice.

Ordonanţa ofiţerului apăru de-ndată şi-i deschise.

— Domnul căpitan e acasă? întrebă Athalie.

Flăcăul rînji şi dădu din cap — ceea ce voia să însemne că cel căutat se află înăuntru. O văzuse de multe ori pe Athalie. Primise mulţi bani din frumoasele ei mîini cînd dăduse drăgălaşei domnişoare buchete de flori şi fructe timpurii, daruri din partea căpitanului.

Căpitanul nu se culcase încă ; lucra.

Avea o cameră modest mobilată, fără obiecte de lux. Pe pereţi erau hărţi, pe masă tot felul de tratate şi instrumente de inginerie ; cel care intra în cameră era izbit de simplitatea şi sobrietatea cu adevărat militară şi de un miros puternic de fum de pipă ce se îmbibase în mobilă, în cărţi, ba chiar şi în pardoseală ; era un miros amărui care stăruia în odaie chiar cînd nu se fuma.

Athalie nu văzuse niciodată camera căpitanului. Locuinţa unde acesta trebuia s-o ducă în ziua nunţii fusese cu totul altfel mobilată, numai că locuinţa aceea împreună cu mobilele dintr-însa fusese sechestrată de portărei chiar în ziua fatală. În camera aceasta, Athalie privise doar prin geam — în după-amiezele cînd *Platzmusik* [1] cînta în parc, iar ea trecea pe-acolo însoţită de mama sa.

Domnul Kacsuka fu foarte mirat. Nu aştepta vizita unei femei. Contrar regulamentului militar trei din nasturii uniformei sale violete erau descheiaţi, ba îşi scosese şi cravata din păr de cal să poată lucra mai în voie.

Athalie se oprise în uşă ; stătea cu capul plecat, cu braţele atîrnîndu-i lipsite de vlagă.

Căpitanul se grăbi s-o întîmpine :

— Pentru Dumnezeu, domnişoară ! Ce-aţi făcut ? Cum de-aţi venit aici ?

Athalie nu putea să vorbească ; i se aruncă la piept şi începu să plîngă desperată.

---

[1] Muzica orăşenească ce cînta în pieţe (germ.).

Căpitanul n-o îmbrăţişă însă.

— Staţi jos, domnişoară — îi spuse el, conducînd-o pe Athalie spre o canapea simplă, îmbrăcată în piele.

După asta, prima grijă a căpitanului fu să-şi pună cravata de păr de cal şi să-şi încheie pînă sus vestonul. În sfîrşit trase un scaun mai aproape de canapea şi se aşeză în faţa Athaliei :

— Ce-aţi făcut, domnişoară ?

Athalie îşi şterse lacrimile şi, cu ochii ei strălucitori, privi îndelung în ochii căpitanului ca şi cînd ar fi vrut să-i spună mai întîi cu ochii motivul venirii ei. Oare nu înţelegea ?

Nu, căpitanul nu înţelegea.

Fiind nevoită să vorbească, începu să tremure în aşa hal încît de-abia se puteau desluşi cuvintele de gemete :

— Domnule ! Pe vremea cînd eram fericită ai fost foarte bun cu mine. A mai rămas ceva din bunătatea asta ?

— Desigur, domnişoară — răspunse Kacsuka, cu o politeţe rece — voi rămîne pe veci prietenul şi admiratorul dumneavoastră. Nenorocirea care v-a lovit pe dumneavoastră m-a lovit şi pe mine fiindcă şi unul şi altul am pierdut totul. Şi eu sînt desperat că nu găsesc nici o idee salvatoare, care să mă ajute să-mi realizez visul de care s-a ales praful. Cariera mea îmi pune condiţii foarte grele, pe care nu le pot îndeplini. În tagma noastră, săracul n-are dreptul să se însoare.

— Ştiu — începu Athalie. Nici prin gînd nu mi-a trecut să vă amintesc acest lucru. Acum sîntem foarte sărace, dar soarta noastră s-ar putea schimba în bine. Tatăl meu are un unchi bogat la Belgrad, un unchi pe care o să-l moştenim şi atunci vom fi iarăşi bogate. Pînă atunci, eu vă voi aştepta. Aşteptaţi-mă şi dumneavoastră. Luaţi-vă inelul de logodnă înapoi, duceţi-mă la mama dumneavoastră şi lăsaţi-mă acolo ca

pe o logodnică ; o să vă aştept pînă cînd veţi pute
veni să mă luaţi ; iar pînă atunci mama dumneavoastr
o să aibă în mine o fată ascultătoare.

Domnul Kacsuka oftă atît de adînc încît aproap
că stinse lumînarea ; apoi luă de pe masă compasul

— O, domnişoară, lucrul acesta este cu neputinţă
Dumneavoastră n-o cunoaşteţi pe mama. E o femeie
ambiţioasă şi are o fire cu care nu te poţi împăca
Trăieşte din pensia ei, destul de mică de altfel şi nu
iubeşte pe nimeni. N-aţi avut de unde să ştiţi cîte
certuri au fost între mine şi mama din pricina logodnei
mele. Mama, născută baroneasă, n-a fost niciodată
de acord cu logodna aceasta. De aceea nici n-a venit
la nuntă. Nu pot să vă duc la dînsa. M-am împotrivit
voinţei ei de dragul dumneavoastră.

Athalie gîfîia ; avea faţa aprinsă ; luă în mîinile
sale mîna stîngă a logodnicului necredincios — mîna
de pe care lipsea inelul — şi-i şopti încet, atît de
încet încît nici pereţii şi nici cărţile să n-o audă, să
n-o poată trăda vreodată :

— Dacă v-aţi împotrivit mamei dumneavoastră de
dragul meu, atunci şi eu mă voi împotrivi întregii
lumi... pentru dumneavoastră.

Domnul Kacsuka nu se uită în ochii atrăgători ai
frumoasei fete, ci cu compasul pe care-l avea în
dreapta, continuă să deseneze tot fel de figuri geometrice pe masă, ca şi cum cu ajutorul sinusurilor şi
al cosinusurilor ar fi putut afla care-i deosebirea între
nebunie şi dragoste. Fata continuă să şoptească :

— Mă simt atît de umilită încît nici o ruşine nu
poate să mă zvîrle mai jos decît sînt. Nu mai am nimic de pierdut pe lumea asta decît pe dumneata.
Dacă n-ai fi dumneata, m-aş fi sinucis de mult. Nu-mi
mai aparţin ; sînt a dumitale. Porunceşte-mi ce vrei.
Mi-am pierdut minţile şi nu-mi pare rău. Dacă vrei,
ucide-mă ; n-o să scot nici un geamăt.

Oare ce răspuns găsi domnul Kacsuka auzind aceste cuvinte pline de patimă ?

— Domnişoară Athalie, o să vă vorbesc cît se poate de sincer. Ştiţi bine că sînt un om cinstit.

Athalie nu-l întrebase acest lucru.

— Un om cinstit, un cavaler, nu se foloseşte de nenorocirea unei femei pentru a-şi satisface poftele josnice. Sînt gata să vă dau un sfat bun ca prieten şi ca admirator al dumneavoastră. Mi-aţi spus că aveţi un unchi la Belgrad. Duceţi-vă la el. Vă este rudă apropiată şi, de bună seamă, vă va primi cu braţele deschise. Vă dau cuvîntul meu de cavaler că n-o să mă însor şi că pînă ne vom reîntîlni, voi păstra în suflet aceleaşi sentimente pe care le am acum şi pe care le-am avut de ani de zile faţă de dumneavoastră.

Domnul Kacsuka nu minţea făcînd aceste făgăduieli Dar chipul lui trăda altceva ; ceva ce Athalie putea să înţeleagă uşor deşi nu fusese rostit : că nici în clipa aceea şi nici cu ani în urmă căpitanul n-o iubise pe ea, ci pe cealaltă ; or, din moment ce şi cealaltă sărăcise şi devenise o cerşetoare, ei bine, căpitanul avea suficiente motive să-şi dea cuvîntul de onoare că n-o să se însoare.

Iată ce putu să citească Athalie în privirea rece a fostului ei logodnic. Şi-atunci o străfulgeră un gînd. Cu ochii scăpărători, îl întrebă pe bărbatul din faţa ei :

— O să veniţi mîine să mă conduceţi la Belgrad, la unchiul meu ?

Domnul Kacsuka se grăbi să-i răspundă :

— Cu plăcere. Acum însă duceţi-vă acasă. Cine v-a însoţit pînă aici ?

— Am venit singură.

— Ce curaj ! Şi cine o să vă ducă înapoi ?

— Dumneavoastră nu puteţi face asta ! îi răspunse Athalie, cu amărăciune. Dacă ne-ar vedea cineva împreună, şi încă la ora asta, ar fi vai de reputaţia dum-

neavoastră ! Cît mă priveşte, eu nu mă tem ! Doar v-am spus că nu mai am nimic ce aş putea pierde.

— Ordonanţa mea o să vă întovărăşească de la distanţă.

— Să nu facă una ca asta ! S-ar putea să-l prindă patrula şi-i ştiut că soldaţii n-au voie să umble pe stradă după ora stingerii. O să ajung şi singură acasă. Deci, pe mîine !

— La ora opt o să fiu la dumneavoastră.

Athalie se înfăşură în mantia-i neagră şi plecă grăbită, mai înainte ca domnul Kacsuka să fi avut vreme să-i deschidă uşa.

Ieşind din camera căpitanului, Athalie avu impresia că domnul Kacsuka se grăbise să-şi agaţe sabia la şold ; voia oare s-o însoţească de la distanţă ? Neştiind ce să creadă, se opri în colţul parcului „Anglia" ; dar nimeni nu venea în urmă-i.

Porni spre casă mergînd grăbită prin noapte. Şi, în timp ce-şi zorea paşii, îşi făcu un plan. O, s-ajungă măcar să stea cu căpitanul în trăsură, s-ajungă cu el la Belgrad şi-atunci, atunci o să vadă el că nici o putere din lume n-o să-l mai scape !

Trecînd pe sub cerdacul casei susţinut de stîlpi, se poticni iarăşi de femeia care stătea culcată jos. De data asta femeia nu se mai trezi şi nu mai înjură. Nenorocita era cufundată într-un somn adînc !

Dar abia ajunse Athalie în faţa casei lor, că un gînd înspăimîntător făcu să-i îngheţe inima înfierbîntată : dacă fostul ei logodnic se grăbise să-i făgăduiască c-o va însoţi la Belgrad numai pentru a scăpa de dînsa ? Şi dacă a doua zi n-o să vină nici la opt şi nici mai tîrziu ? Aceste gînduri negre i se învolburau în minte în timp ce orbecăia pe scările întunecoase şi străbătea terasa înaintînd pe dibuite. „Dacă nu vine ?"

O gelozie chinuitoare o tortura.

Ajungînd în antreu căută bîjbîind lumînarea şi cremenea lăsate pe masă. În loc să dea peste ceea ce căuta, dădu peste un cuţit.

Un cuţit de bucătărie bine ascuţit şi cu mîner de os. Şi ăsta putea să lumineze prin întuneric.

Înşfăcă strîns cuţitul şi trecu prin încăperea întunecoasă. Dinţii îi clănţăneau.

Ah ! dacă ar împlînta cuţitul în inima fetei aceleia cu faţa albă în timp ce aceasta doarme în patul de alături, ar ajunge amîndouă acolo unde trebuiau să ajungă ! Ar condamna-o la moarte deci şi pe ea, găsind astfel poarta prin care să iasă din lumea aceasta.

Ah, ar fi de ajuns doar o lovitură de cuţit, o lovitură în locul unde pe perna albă se odihneşte chipul acela alb !

Numai că Timéa nu dormea acolo.

Athalie îşi veni în fire abia cînd — după ce intrase în dormitorul ei şi se îndreptase spre patul Timéii — îşi aminti că fata dormea în odaia servitoarei împreună cu doamna Zófia.

Şi atunci scăpă cuţitul din mînă simţind că o cuprinde frica.

Din clipa aceea începu să-şi dea seama cît de singură era ; cît de întuneric era în jurul ei, şi în sufletul ei !

Se trînti îmbrăcată pe pat şi încercă să se roage. Dar în loc de rugăciune îşi aduse aminte de versetele acelea ce grăiau despre pedepsele dumnezeieşti trimise asupra Egiptului, versete pe care Timéa înfricoşată le rostise în noaptea dinaintea nunţii şi din pricina cărora Athalie făcuse atîta haz pe seama ei. Versetele acelea îi răsunau în urechi : „...lacuri de sînge, broaşte, nori de lăcuste, grindină, ciumă, cangrene !!!“

„Cerul şi pămîntul se întunecară !!...“

„...Şi, în sfîrşit, muriră toţi noii născuţi !!!“

Cu toate că închisese ochii, Athalie avea mereu în faţă plăsmuirile acelea îngrozitoare şi, chiar după ce se prăbuşi într-un somn de moarte, imaginile acelea o urmăriră şi-n vis: lacuri de sînge, broaşte, nori de lăcuste, grindină, ciumă, cangrene, beznă lipicioasă, vîscoasă şi grea ca plumbul, uciderea noilor născuţi !...

Athalie fu trezită din acest somn adînc şi istovitor de bubuitul tobelor. Tocmai visa că o tînără femeie care-şi ucisese rivala era dusă la eşafod; o vedea cum stă în genunchi în timp ce paloşul atîrna deasupra capului ei; judecătorul citeşte sentinţa: „Dumnezeu s-o ierte !“

Tobele încep să bată... şi Athalie se deşteptă.

Erau tobele care vesteau licitaţia.

Începea licitaţia oficială.

Ah ! răsunau mai înfiorător decît cele care dau de veste paloşului să lovească !

Să auzi cum strigă în gura mare înşirînd unul după altul lucrurile pe care le cunoşti, care ţi-au fost atît de familiare, pe care le-ai îndrăgit, pe care ieri le socoteai încă ale tale ! „O dată, de două ori !... Cine oferă mai mult ?“ Şi-apoi... „de trei ori !“ Darabanele răpăie, paloşul cade !

Şi din nou acelaşi ritual: „...o dată, de două ori !... Cine oferă mai mult ?...“

Athalie îşi îmbracă rochia de doliu — doar aceasta îi mai rămăsese — şi porni să caute pe vreunul de-ai casei. De fapt, în toată casa nu se afla decît maică-sa şi Timéa, singurele fiinţe pe care putea să le caute. Fără îndoială că erau la bucătărie.

Se sculaseră de mult şi se şi îmbrăcaseră.

Doamna Zófia era cît o butie.

Ştiind că rochiile îmbrăcate de persoanele în cauză nu se sechestrează, îşi pusese pe ea vreo douăsprezece, ba mai ascunsese şi cîteva şerveţele şi linguri de argint în buzunare. De-abia mai putea să se mişte. Timéa avea rochia ei de toate zilele, o rochie simplă, sărăcăcioasă. Tocmai încălzea pe plită cafeaua şi laptele.

Cînd o văzu pe Athalie, coana Zófia începu să bocească şi se aruncă de gîtul ei :

— Vai, fetiţa mea scumpă şi frumoasă ! Ce-am ajuns şi ce-o să s-aleagă de noi ! Mai bine să nu fi apucat niciodată ziua de azi ! Te-au trezit bubuiturile de tobă, nu-i aşa ?

— Nu-i încă opt ? întrebă Athalie.

Ceasul din bucătărie mai mergea încă.

— Opt a trecut de mult ! Doar la nouă a început licitaţia ; n-auzi ?

— Nu ne-a căutat nimeni ?

— Nimeni, nimeni ! Cine să ne caute la ora asta ?

Athalie se aşeză pe banca din bucătărie. Pe aceeaşi băncuţă de lemn pe care stătuse madam Zófia cînd povestise Timéii despre frumoasa ceremonie a nunţii.

Timéa sfîrşi cu pregătirile : prăjise pe plită chiflele tăiate felii şi aranjase pe masa de bucătărie dejunul pentru cele două doamne.

Athalie n-auzi însă invitaţia pe care doamna Zófia i-o făcu în chipul cel mai drăgălaş :

— Hai, fetiţa mea scumpă, frumoasă şi dragă, ia de mănîncă ! Cine ştie dacă mîine o să ne mai dea cineva de mîncare. Toţi ne-au devenit duşmani ! Toţi ne înjură şi ne blestemă. Doamne, ce-o să se-aleagă de noi, ce-o să se-aleagă de noi ?!

Totuşi bău cu poftă cafeaua.

În timp ce Athalie se gîndea la călătoria spre Belgrad şi la tovarăşul de drum pe care-l aştepta, prin

capul doamnei Zófia treceau tot felul de gînduri de sinucidere sau de moarte uşoară:

„Ce bine ar fi ca în fundul ceştii să se afle un ac cu gămălie; mi s-ar opri în gît şi aş muri înecată."

Dori apoi ca fierul de călcat să cadă de pe poliţă tocmai cînd ar trece ea pe acolo şi s-o lovească drept în creştet. În fine, ar fi fost nespus de bucuroasă dacă un cutremur ar fi dărîmat casa chiar în clipa aceea, omorîndu-i pe toţi care se aflau înăuntru.

Dar cum aceste dorinţe nu se împliniră şi nici pe Athalie n-o putu convinge să deschidă gura, fu nevoită să-şi verse focul pe Timéa:

— Păi, da, dînsa le ia pe toate uşor! Cîtă lipsă de recunoştinţă! Nici măcar nu plînge. Cred şi eu, pentru dînsa e uşor! Poate să se bage servitoare şi-o să aibă din ce trăi. Sau să se facă modistă. Ba mai ştii? poate că-i bucuroasă că scapă de aici pentru a-şi putea face de cap cum îi place! Ehe! Ce-o să ne mai doreşti! Ai să vezi matale! Şi-o să-ţi pară rău! O să-ţi pară rău după toate, da, da...

Timéa nu schiţase nici un gest pentru care trebuia să se căiască, dar doamna Zófia făcea presupuneri şi se amăra singură, iar amărăciunea ei era întrecută doar de aceea care-o simţea gîndindu-se la nenorocirile ce-o aşteptau pe Athalie:

— Dă' cu tine ce va fi, fetiţa mea frumoasă, scumpă şi dragă? Cine o să te ocrotească? Ce-o să se aleagă de mîinile tale frumoase şi albe?

— Pleacă de-aici şi lasă-mă în pace! strigă Athalie, vrînd să se descotorosească de maică-sa care nu mai înceta cu văicărelile. Mai bine priveşte pe geam dacă nu ne caută cineva.

— Nu-i nimeni, nimeni. Cine ar putea să ne caute?

Iar timpul trecea şi răpăitul tobei alterna cu strigătele licitatorilor; Athalie tresărea la fiecare bătaie a ceasului din bucătărie, apoi din nou îşi lua faţa în

palme, privind undeva în gol. Roşeaţa frumosului ei obraz căpătase culoarea murei iar buzele i se învineţiseră ; o paloare verzui-cenuşie ca fierea îi întuneca frumuseţea strălucitoare ; avea ochii ficşi, încercănaţi, buzele umflate, iar sprîncenele încolăcite ca nişte pui de şerpi săpau şanţuri adînci pe fruntea-i palidă, aşa încît frumuseţea ei perfectă devenise o înfiorătoare caricatură. Athalie stătea ca un înger izgonit din ceruri şi zvîrlit undeva în pustiu.

Nu mai era mult pînă la amiază şi cel aşteptat tot nu se ivea.

Zgomotul sinistru al licitaţiei se apropia din ce în ce. Licitatorii treceau rînd pe rînd dintr-o odaie în alta. Începuseră cu încăperile dinspre stradă şi încet-încet se-apropiau de camerele dinspre curte al căror şir se termina cu bucătăria.

Cu toată marea-i desperare, doamna Zófia avea încă un spirit de observaţie destul de ascuţit ca să-şi dea seama cît de repede se desfăşura licitaţia. Abia se striga ceva, că îndată răsuna toba : „...Nu dă nimeni mai mult ?" Oamenii care se adunaseră la licitaţie stăteau strînşi grupuri-grupuri şi protestau : „...Păi nu se poate cumpăra nimic ! Ăsta-i nebun !"

Oare cine să fie nebunul acela ?

Mai rămăsese doar mobilierul din bucătărie ; aici nici nu mai intrară. Vînzarea se făcu încă din sală şi se auzi toba : „Nu dă nimeni mai mult ?" Nebunul cumpărase bucătăria fără s-o fi văzut !...

Dar pe doamna Zófia o mira mai ales faptul că obiectele cumpărate nu erau scoase numaidecît din camere — aşa cum se obişnuieşte la licitaţie cînd, de îndată ce se cumpără un pat, cumpărătorul îl şi demontează şi-l cară de acolo. La licitaţia asta nu se urnea nimic de la locul lui.

În sfîrşit, veni partea principală. Toată omenirea aceea se buluci în curte. Se licita casa. Cei care voiau

s-o cumpere se îngrămădiră lîngă masa judecătorului. Se auzi preţul cu care începea licitaţia. Cineva făcu o ofertă cu glas scăzut. În rîndurile mulţimii se iscă o zarvă nemaipomenită ; exclamaţii de consternare, rîsete, înjurături. Lumea începu să se împrăştie, unii strigară : „Păi ăsta-i nebun de-a binelea !“ Apoi o luară la picior înjurînd de mama focului. „O dată, de două ori ! Nu dă nimeni mai mult ?... De trei ori !“ Toba răsună pentru ultima oară : casa îşi găsise şi ea cumpărătorul.

— Eh, fetiţa mea dragă, acum putem pleca. Să ne uităm pentru ultima oară pe fereastra noastră, căci n-o să mai avem ocazia asta. Of, dacă în clipa asta s-ar prăvăli turnul bisericii Sfîntului Ion, să ne-ngroape pe toţi cîţi sîntem aici !

Athalie continua să stea pe bancă, să aştepte şi să privească ceasul. Aştepta încă, deşi acele acestuia arătau ora 12.

O rază de nădejde miji în întunericul din juru-i, întuneric asemănător cu cel abătut asupra Egiptului.

Poate că fostul ei logodnic nu voise sau se jenase să se strecoare prin mulţimea adunată la licitaţie ; poate că aştepta să se sfîrşească acea tristă înmormîntare. Poate că urma să sosească acum, după ce se golise curtea.

— Auzi ? Parcă vine cineva !

— N-aud nimic, fetiţa mea scumpă şi frumoasă.

— Vine, vine cineva pe sală. Aud paşi... cineva merge încet, în vîrful picioarelor...

Într-adevăr se auzeau paşi uşori şi cineva bătu politicos la uşa bucătăriei — aşa cum obişnuieşte un musafir care prin acest semn cere îngăduinţa celor dinăuntru să intre — apoi acel cineva aşteptă să i se răspundă : „Poftim !“ şi numai după aceea deschise uşa încet. Cel care intră scoţîndu-şi pălăria şi

rămînînd cu capul plecat în semn de respect era Timár Mihály de Levetinczy.

Timár se înclină respectuos în fața femeilor și se opri în prag. Văzîndu-l, Athalie se ridică și privirea ei întunecată exprimă decepție și ură ; doamna Zófia începu să-și frîngă mîinile și, cătînd spre el, șovăia între teamă și speranță ; Timéa îl privea drept în ochi, calmă, cu o blîndețe de nedescris.

— Eu — începu Timár, punînd acest „eu" în cap așa cum face papa de la Roma în bulele sale — eu am cumpărat la licitație casa cu tot ce se găsea de vînzare într-însa. Dar n-am cumpărat-o s-o păstrez ci pentru a o dărui singurei persoane care nu-i de vînzare în casa aceasta, aceleia care-i singura mea comoară în lumea asta. Începînd de azi, dumneavoastră, domnișoară Timéa, sînteți stăpîna acestei case. Toate sînt ale dumneavoastră, așa cum le vedeți. Rochiile, giuvaerurile din dulapuri, caii din grajduri, acțiunile din casa de bani, așa cum le-a găsit sechestrul judecătoresc. Toate sînt trecute pe numele dumneavoastră, iar creditorii casei Brazovics sînt satisfăcuți. De-acum încolo dumneavoastră sînteți stăpîna acestei case. Primiți-o din partea mea... Și dacă în casa asta s-ar găsi o cămăruță unde ar putea să stea un om liniștit, un om care v-ar supăra numai cu adorația și cu respectul lui, și-acest loc mi l-ați dărui mie, și dacă în inima dumneavoastră s-ar găsi un colțișor cît de mic și n-ați refuza mîna ce v-o ofer, aș fi nespus de bucuros și jur că n-aș avea alt țel în viață decît să vă fac fericită. Iar fericirea dumneavoastră m-ar face fericit și pe mine.

În timp ce Timár rostea aceste cuvinte, pe fața Timéii începu să se aștearnă o lumină ce nu se poate zugrăvi în cuvinte. Pe chipul ei se învălmășeau și razele unei dureri de nedescris, și ale pudoarei fecio-

relnice, şi cele ale unei nobile recunoştinţe, şi cele ale unui înălţător spirit de sacrificiu.

„De trei ori... de trei ori..." — murmurară fără grai buzele ei, aşa încît doar gîndul le înţelese spusa. Omul acela o salvase de trei ori. Fusese întotdeauna atît de bun cu dînsa, niciodată nu o ironizase, niciodată nu căutase s-o linguşească. Şi-acum îi dădea tot ce-i dorise vreodată inima.

Tot ? Ah, nu, un singur lucru nu.

De altfel acel lucru era şi-aşa pierdut. Era al altuia.

Timár aşteptă liniştit, iar Timéa rămase mult timp tăcută.

— Nu vă grăbiţi cu răspunsul, domnişoara Timéa ! vorbi într-un tîrziu Timár. Am să aştept pînă ce o să hotărîţi. Am să vin mîine sau peste o săptămînă, atunci cînd veţi socoti că pot să primesc răspuns la cererea mea. Rămîneţi stăpîna a tot ceea ce v-am dăruit ; n-am pus nici o condiţie şi, din acest moment, toate lucrurile sînt trecute pe numele dumneavoastră. Sînteţi liberă şi nu mai depindeţi de nimeni. Dacă nu vreţi să mă mai vedeţi în casa asta, e de ajuns un singur cuvînt. Puteţi să vă gîndiţi la răspuns o săptămînă, o lună, sau dacă doriţi — chiar un an.

Deodată Timéa se dezlipi de plita lîngă care fusese înghesuită de cele două femei şi se apropie hotărîtă de Timár. În privirea ei se citea o seriozitate matură ce împrumuta obrazului său demnitate. Încetase să mai fie copilă încă din ziua fatală, din ziua fixată pentru nuntă. Gravă şi tăcută privi calm în ochii lui Timár şi-apoi rosti :

— M-am şi gîndit.

Coana Zófia aştepta cuvintele Timéii cu o invidie răutăcioasă. Ah, dacă i-ar spune lui Timár : „Nu te cred, poţi pleca !" O zăpăcită de fată căreia i s-a împuiat capul cu imaginea unui alt bărbat frumos e-n

stare să rostească asemenea cuvinte! Şi dacă Timár i-ar spune drept răzbunare: „Ei, atunci n-ai decît să rămîi ce eşti: nu-ţi mai ofer nici casa, nici mîna mea; le dau pe amîndouă domnişoarei Athalie!" Şi-apoi ar lua-o de nevastă pe Athalie! Că doar, de! astfel de lucruri s-au mai întîmplat: vrednicul peţitor fiind refuzat de domnişoara cea trufaşă, a cerut imediat, pentru a se răzbuna, fie mîna guvernantei, fie pe cea a cameristei şi s-a căsătorit cu una din ele.

Numai că nădejdea doamnei Zófia nu se împlini.

Timéa întinse mîna lui Mihály şi-i spuse încet, dar hotărît:

— Am să mă mărit cu dumneavoastră.

Mihály luă mîna ce i se întinsese, dar nu cu ardoarea unui tînăr îndrăgostit, ci cu veneraţia unui bărbat şi privi îndelung în ochii nespus de frumoşi ai fetei. Iar ea îngădui să-i privească în suflet. Timéa repetă:

— Mă mărit cu dumneavoastră şi-am să vă fiu soţie credincioasă şi supusă. Vă cer însă un singur lucru. Vă rog foarte mult să nu spuneţi nu.

Fericirea îl ameţise de tot pe Mihály, aşa că uită că un om de afaceri n-are voie să semneze nici o poliţă în alb.

— O, vă ascult! Oricare v-ar fi dorinţa e ca şi îndeplinită.

— Vă rog un singur lucru — urmă Timéa. Dacă mă luaţi de soţie şi dacă asta va fi casa dumneavoastră, iar eu stăpînă aici... să îngăduiţi ca mama mea adoptivă, care pînă acum m-a îngrijit pe mine, o orfană şi sora mea adoptivă alături de care am crescut să rămînă aici, cu noi, să le socotiţi drept mama mea şi sora mea şi să fiţi bun cu ele...

Auzind aceste cuvinte, Timár îşi simţi ochii plini de lacrimi. Timéa văzu lacrimile trădătoare şi, luînd în mîinile sale mîna lui Timár, îi asedie cu înverşunare inima:

— Nu-i aşa că o să fiţi de acord cu ce v-am rugat ? Şi că o să-i daţi înapoi Athaliei tot ce-i al ei ? Rochiile acelea frumoase şi giuvaerurile ? Şi că o să stea împreună cu noi şi o să vă purtaţi cu dînsa ca şi cu propria mea soră ? Şi că mamei Zófia o să-i spuneţi „mamă Zófia“, aşa cum îi spun eu ?

Auzind aceste cuvinte, doamna Zófia începu să ţipe şi, îngenunchind în faţa Timéii care zadarnic încercă s-o împiedice să facă acest gest, îi sărută rochia, genunchii şi picioarele pînă jos la glezne, scoţînd într-una ţipete nedesluşite şi bolborosind vorbe fără şir.

Timár îşi şterse lacrimile şi, în clipa următoare, mintea luă locul inimii : se redeşteptă inteligenţa aceea lucidă, clarvăzătoare şi precaută care îi călăuzise paşii la toate răspîntiile vieţii şi care-l ridicase deasupra rivalilor săi. Îi veni în ajutor şi ingeniozitatea care îi şopti de îndată ce are de făcut pentru a fi la adăpost. Luă deci mîinile Timéii în mîinile sale :

— Ai un suflet nobil, Timéa. Dă-mi voie ca de acum încolo să-ţi spun Timéa. Da ? Cît mă priveşte, nu vreau să dau de ruşine nobleţea dumitale sufletească. Ridică-te, mamă Zófia ! Nu mai plînge ! Spune Athaliei să vină mai aproape de mine. Vreau să fac mai mult decît mi-a cerut Timéa, atît pentru Athalie cît şi pentru dumneata. Nu vreau să ofer Athaliei un azil, ci un cămin fericit. De aceea o să depun chiar eu dota cerută de lege, adică o să dau logodnicului ceea ce tatăl Athaliei a făgăduit ca zestre. Să fie fericiţi !

Spunînd acestea, Timár ţintise mult mai departe şi se gîndise că nici o jertfă nu era prea mare pentru a putea să îndepărteze cele două femei de casa lui şi de Timéa, şi pentru ca fercheşul căpitan s-o ia de nevastă pe frumoasa Athalie.

De data asta fu rîndul lui să fie acoperit de sus pînă jos cu sărutările de recunoştinţă ale coanei Zófia :

— Ah, domnule de Levetinczy, ah, scumpule, dragule, mărinimosule domn, lasă-mă să-ţi sărut mîna, picioarele, capul acela atît de înţelept !

Şi într-adevăr, se apucă să-i sărute umărul, gulerul, chiar şi spatele lui Timár, apoi, în sfîrşit, o împinse pe Timéa în braţele lui, şi-i binecuvîntă spunîndu-le : „Fiţi fericiţi !"

Era greu să nu zîmbeşti văzînd revărsarea de bucurie a sărmanei femei.

Numai că Athalie strică bucuria tuturor.

Trufaşă ca un înger rău, chemat să se pocăiască — dar ca un înger care mai degrabă alege afurisenia decît să-ngăduie a-i fi călcată în picioare trufia — Athalie îi întoarse spatele lui Timár şi, cu glasul înăbuşit de mînie, rosti :

— Mulţumesc, domnule ! Află însă că nu-mi trebuie domnul Kacsuka nici pe lumea asta, şi nici pe cealaltă ! Nu doresc să mă mărit cu el, ci să rămîn aici, lîngă Timéa... ca servitoare !

INSULA NIMĂNUI

NUNTA STATUII DE ALABASTRU

Timár era nespus de fericit că se logodise cu Timéa. Frumuseţea îngerească a fetei îi cucerise inima de cînd o văzuse întîia oară. O adora. Firea ei blîndă — aşa cum o cunoscuse mai tîrziu — îi cîştigase preţuirea. Jocul acela crud cu inima ei, joc la care se dedase familia Brazovics, trezise în Timár o simpatie cavalerească. Iar curtea făcută în glumă de către frumosul căpitan îi aţîţase gelozia. Or, toate acestea sînt apanajul dragostei.

În sfîrşit îşi văzuse visul cu ochii. Fata aceea frumoasă avea să fie a lui. Soţia lui.

Şi cu asta îşi va lua de pe suflet o grea povară: remuşcarea.

Asta pentru că din ziua în care Timár găsise comorile lui Ali Ciorbadji în corabia scufundată, liniştea pierise din sufletul său ; după fiecare succes răsunător obţinut în afacerile sale, auzea înălţîndu-se glasul acuzatorului lăuntric : „Toate astea nu sînt ale tale ! Ţi-ai însuşit pe nedrept averea unei orfane. Eşti norocos ? Nu-i adevărat ! Eşti binefăcătorul săracilor ? Nu-i adevărat ! Eşti un om de aur ? Nu-i adevărat !... Eşti un hoţ !“

Acum mustrările de conştiinţă se curmau. Acuzatorul lăuntric trebuia să dea un verdict de achitare. Orfana care fusese păgubită îşi recăpăta averea. Şi-o recăpăta dublată. Averea soţului urma să fie şi a ei.

Iar Timéa nicicînd nu va afla că la baza acestei uriaşe averi stătuse cîndva propria ei avere ; va şti doar că de-acum înainte totul era al ei. Şi, cu asta, soarta va fi împăcată.

Dar, va fi oare împăcată ?

Timár nu se gîndi că raţionamentul lui era un sofism. De fapt, el oferise Timéii averea ce i se cuvenea dar şi un supliment — propria sa persoană — şi că ceruse în schimb inima fetei ; or asta aducea a înşelăciune, a constrîngere.

Timár dorea ca nunta să aibă loc cît mai repede. Procurarea trusoului Timéii nu-i putea stăvili graba ; avînd bani destui, cumpără totul de-a gata de la Viena iar rochia de mireasă a Timéii fu confecţionată la cea mai renumită casă de mode din Paris. Mireasa nu fu nevoită s-o brodeze timp de şase săptămîni, ca pe cealaltă. Rochia aceea, de două ori aducătoare de năpastă, fusese ascunsă într-un dulap în care nu se umbla, pentru ca nimeni să n-o mai scoată vreodată de-acolo.

Dar iată că se iviră alte piedici — piedici religioase : Timéa nu fusese încă botezată. Fireşte, Timár dorea ca Timéa — trecînd de la religia mahomedană la religia creştină — să devină protestantă ca şi el pentru a putea merge la aceeaşi biserică.

Preotul protestant se grăbi însă să spună că pentru a trece la religia protestantă era necesar ca neofita să aibă cunoştinţe despre confesiunea în sînul căreia voia să intre. Şi pentru că noua religie cerea ca preceptele să fie înţelese — spre deosebire de religia ortodoxă unde e destul văzul şi auzul — deoarece această nouă religie se bazează pe raţiune şi pe argumente, fata trebuia mai întîi să studieze învăţătura noii religii, să se convingă în ce măsură sînt mai înţelepte, mai raţionale şi mai acceptabile dogmele pe care trebuia să le respecte de-acum înainte faţă de

cele pe care le urmase potrivit religiei mahomedane.
Numai că aici se ivea o mare încurcătură. Religia mahomedană n-are nici o dogmă pentru femei. La mahomedani femeile nu sînt membre ale parohiei; lor nu le este îngăduit să participe la slujbă alături de bărbaţi; pentru ele nu are nici o semnificaţie nici tabla Mehrab — care arată în ce parte e Mecca — nu-s obligatorii nici băile „Abdesthan", sau „Güzul" sau „Thüharet"; nici postul Ramazan, nici sărbătorile Beiram; ele nu merg în pelerinaj la Kaaba din Mecca, nu sărută piatra care iartă păcatele, nu beau din fîntîna Zentemet, iar preotul nu le cunună şi nu le învaţă, nu sînt unse cu mir, nu se spovedesc şi nu au suflet nemuritor; pentru ele nu există nici lumea cealaltă; în ceasul morţii, lîngă ele nu vine îngerul Azrael cel care desparte sufletul de trup, iar după moarte îngerii Monkar şi Nakir nu le întreabă ce fapte bune şi rele au săvîrşit în trecătoarea lor viaţă; ele nu se duc să se spele în fîntîna lui Ismail, nu sînt aruncate în groapa lui Morhut şi nici nu învie din morţi la trîmbiţa îngerului Izrafil; pe fruntea lor nu stă scris cuvîntul *„numen"* (credincios) şi ele nu trec în fugă peste puntea Alsirat şi nici nu cad în cele şapte iaduri, dintre care cel mai puţin înfricoşător e Gheena, urmată de Ladhana, Hotama, Sair, Sakar, Iahim şi Al-Haviat care-s din ce în ce mai fioroase. Aşadar ele n-au de ce să se teamă dar nici nu ajung în rai la umbra uriaşului arbore Tuba pentru că acolo bărbaţii nu mai au nevoie de ele: acolo sînt aşteptaţi de „huriile" veşnic tinere, şaptezeci şi şapte pentru fiecare bărbat. La mahomedani femeia nu-i decît o floare; îi cad petalele şi se ofileşte; iar sufletul ei e ca parfumul de floare: îl ia o boare de vînt şi-l împrăştie.

Sarcina preasfinţiei sale deveni prin urmare şi mai grea cînd vru s-o convingă pe Timéa că noua religie

se bazează pe raţiune. Convertise pînă atunci destui evrei şi papistaşi, dar nu încercase încă niciodată să convertească o turcoaică.

În prima zi, de îndată ce se apucă să-i vorbească Timéii despre frumuseţile celeilalte lumi, spunîndu-i că acolo în cer se întîlnesc toţi cei care au fost alături şi s-au iubit aici pe pămînt şi că acolo vor fi din nou alături — fata îl întrebă :

— Oare pe lumea cealaltă îl întîlneşti pe cel pe care l-ai iubit, sau pe cel cu care te-a cununat preotul ?

Era o întrebare sucită rău de tot, dar preasfinţia sa făcu pe puritanul şi răspunse foarte bine :

— Deoarece nu-i cu putinţă ca un om să fie cununat de către preot cu cineva pe care nu-l iubeşte şi deoarece nu-i îngăduit ca cel cununat să nu iubească pe cel cu care a fost cununat, e limpede că învăţătura e foarte corectă.

Ce-i drept, preasfinţia sa nu împărtăşi lui Timár această întrebare a Timéii.

A doua zi Timéa întrebă dacă tatăl ei, Ali Ciorbadji, ajunsese pe lumea cealaltă, acolo unde va merge ea. Preasfinţia sa nu putu să dea un răspuns satisfăcător la această întrebare spinoasă.

— Dar acolo, în cer, voi fi tot soţia domnului de Levetinczy ? întrebă Timéa foarte curioasă.

La această întrebare domnul protopop răspunse cu bucurie evlavioasă că, după toate probabilităţile, aşa va fi.

— Atunci, dacă vom fi tot împreună, o să-l rog pe domnul de Levetinczy să-i dea şi tatălui meu un locşor, să fie şi tata cu noi ; şi domnul de Levetinczy nu poate să mă refuze, nu-i aşa ?

La această întrebare domnul protopop se scărpină zdravăn după ureche şi răspunse că va ridica această

chestiune de amănunt în faţa sinodului bisericesc universal.

A treia zi, domnul protopop îi spuse lui Timár că domnişoara Timéa putea să fie botezată şi cununată. Iar în privinţa celorlalte dogme să fie lămurită de soţul ei.

Ceremonia religioasă avu loc în prima duminică. Cu acest prilej Timéa păşi pentru prima oară într-o biserică protestantă.

Clădirea aceea simplă, cu pereţii albi, cu amvonul fără ornamentaţii, făcu cu totul altă impresie asupra ei decît biserica cealaltă de unde fusese izgonită de către copiii aceia răi, mai demult, cînd încercase să iscodească ce era acolo. În biserica aceea văzuse un altar auriu, iar în candelabre de argint ardeau lumînări uriaşe ; pereţii erau plini de icoane şi-n aer plutea un miros de tămîie ; acolo auzise înălţîndu-se un cîntec tainic şi, la sunetul unui clopoţel, oamenii căzuseră în genunchi. Toate aceste imagini şi sunete îi aprinseseră imaginaţia.

Aici însă credincioşii se aşază în nişte bănci lungi — într-o parte bărbaţii, în cealaltă femeile — îşi deschid cărţile de rugăciuni şi psalmi şi cînd cantorul începe să cînte, întreaga adunare se ia după el şi cîntă psalmul pînă la capăt. Şi-apoi se face linişte ; preotul se urcă în amvon şi începe să vorbească fără nici o ceremonie, fără să cînte, să bea sau să facă ceva deosebit ; vorbeşte şi iar vorbeşte. Iar Timéa nu pricepe o iotă. Se miră numai cum poate să fie atîta linişte în biserica asta unde se află trei careuri de bănci, pe care stau înghesuite atîtea femei ; cum se poate ca mulţimea aceea de zeci şi sute de femei să tacă timp de două ore şi nici una să nu-şi descleşteze gura pentru a şopti vecinei sale măcar două-trei vorbe. Ce îngrozitoare ceremonie ! Trei legiuni de femei amuţite timp de două ceasuri ! Dacă li s-ar

îngădui să rostească măcar un *amen* după terminarea predicii!

Timéa stă în rîndul întîi, în fața amvonului, lîngă doamna prim-curator care-i va fi nașă; ea o va conduce spre bazinul de botez împreună cu domnul prim-curator care-i va fi naș.

Dar nici această ceremonie nu-i înflăcărează imaginația; preasfinția sa spune niște lucruri care-s foarte înțelepte; sfîrșind de vorbit neofita se înclină în fața bazinului și preotul, în numele Sfintei Treimi, o botează Suzana. E numele ales de nași.

După asta, domnul protopop amintește nașilor îndatoririle lor, înșirîndu-le de-a fir-a-păr, și-apoi în timp ce nașa o conduce pe fata botezată la locul ei în bancă, mulțimea se ridică și începe să se roage; dar numai preotul se roagă cu voce tare; ceilalți — în gînd. Iar Timéa se întreabă de ce-or fi botezat-o Suzana, cînd ea era destul de mulțumită cu numele pe care-l purtase pînă acum.

După rugăciune oamenii se așază din nou la locurile lor, iar cantorul cîntă psalmul LXXXIII care începe cu: *„Oh! Dumnezeul lui Israel!“* fapt care o face pe Timéa să se întrebe dacă nu cumva a fost botezată în legea lui Israel.

Aceste îndoieli i se risipesc însă odată cu apariția celuilalt preot. Acesta, mai tînăr decît primul, se urcă și el în amvon și ține o cuvîntare foarte frumoasă. Cînd termină, scoate o hîrtiuță dintr-o carte și anunță: „Fratele nostru creștin de confesiune elvețiană, nobilul și renumitul domn Timár Mihály se logodește cu fiica nobilului și venerabilului Ali Csorbaffy, anume domnișoara Csorbaffy, Timéa-Suzana, creștină de confesiune elvețiană“.

Iar cele trei legiuni de femei nu scot nici de data asta nici un cuvînt.

Timéa era împăcată cu tot ce se întîmplase.

Din ziua în care se făcuse prima strigare şi pînă în ziua fixată pentru nuntă trebuiau să treacă două săptămîni ; în tot acest răstimp, Timár venea zilnic la Timéa. Fata îl întîmpina întotdeauna cu o sinceră prietenie, lucru care-l făcea s-aştepte plin de încredere împlinirea visului său.

De cîte ori venea în vizită, Timár îşi găsea logodnica în tovărăşia Athaliei. De obicei Athalie găsea un pretext oarecare pentru a părăsi camera şi în locul ei îşi făcea apariţia madam Zófia.

În discuţiile sale cu Mihály, madam Zófia îi lăuda logodnica, spunînd că Timéa e foarte drăgălaşă, că-l pomenea la fiecare pas pe dragul şi bunul Mihály care avusese atîta grijă de dînsa în timp ce călătorise pe „Sfînta Barbara", că-i povestea mereu cum îi scăpase de vîrtejuri şi stînci, cum îi înşelase pe urmăritorii turci ; cum căzuse în valuri din cauza ei, cum o salvase de pe corabia ce se scufunda şi cum se întorsese şi se aruncase în apă pentru a-i scăpa averea uitată acolo ; cum îi istorisise basme cu Feţi-Frumoşi în vreme ce treceau prin locurile acelea primejdioase, cum îi căutase un loc de odihnă pe o insulă pustie şi cum o îngrijise atunci cînd fusese bolnavă pe corabie. Desigur că fără ajutorul lui fata ar fi murit de mult.

Mama Zófia deţinea şi cele mai mici amănunte ştiute doar de Timéa, şi tocmai de aceea Mihály era nespus de fericit gîndindu-se că fata îşi mai aduce aminte de toate acestea. Credea că din moment ce povesteşte doamnei Zófia toate acestea despre dînsul, fata avea totuşi un pic de dragoste pentru el.

— Ah ! Dacă ai şti, dragă Mihály, cît de mult ţine la dumneata fiinţa asta !

Şi Timéa nu se fîstîcea auzind asemenea vorbe. Nu se împotrivea prefăcîndu-se sfioasă, dar nici nu

aproba, îmbujorîndu-se. Faţă de Mihály era modestă, serioasă şi supusă. Îl lăsa să-i ia mîna în mîinile sale, îl lăsa s-o privească lung în ochi şi, ori de cîte ori venea sau pleca, îi strîngea mîna şi-i zîmbea. În ce o privea pe madam Zófi, ea găsea zilnic să-i spună ceva nou lui Mihály, amănunte pe care Timéa i le relata în legătură cu dînsul. Iar Timár nu se îndoia că el este alesul pe care-l va îndrăgi Timéa.

Veni şi ziua nunţii.

Şirul nesfîrşit de trăsuri ale musafirilor sosiţi de departe ocupa strada la fel ca în ziua aceea cumplită numai că de data asta nu se întîmplă nici o nenorocire.

Mireasa fu luată din fosta casă Brazovics — care acum era proprietatea sa — şi condusă la biserică de către mire ; ospăţul de nuntă fusese pregătit la casa mirelui sub supravegherea mamei Zófia care nu îngăduise ca altcineva să conducă pregătirea ospăţului. Iar Athalie rămase singură în fosta casă părintească şi, de după perdele, urmărea alaiul nesfîrşit de trăsuri în care se găseau naşii, domnişoarele şi cavalerii de onoare, mireasa, mirele ; privea prin acelaşi geam lîngă care stătuse în ziua aceea fatală cînd aşteptase sosirea logodnicului ei.

Rămase acolo pînă ce alaiul trecu din nou prin faţa casei Brazovics — de data aceasta mirele şi mireasa erau în aceeaşi trăsură — şi privi lung în urma lor. Iar dacă nuntaşii se rugaseră în acest timp pentru tînăra pereche, o ! nu-ncape îndoială că şi ea înălţa o anumită rugă atît pentru mire, cît şi pentru mireasă !

Timéa nu găsi că ceremonia nunţii fusese din cale-afară de frumoasă — aşa cum i-o zugrăvise mama Zófia. Preotul nu avusese nici pelerină brodată cu aur şi nici potcap aurit ; nu adusese nici

cununii de argint pentru a-i încununa soţ şi soţie şi nici nu le cîntase nimeni nimic. Mirele purtase un costum de gală din catifea — costum de nobil — cu agrafe din pietre scumpe şi guler alb de hermină şi fusese destul de chipeş, deşi îşi ţinea tot timpul capul aplecat. (Nu ştia pesemne să meargă semeţ, cu capul sus, aşa cum cere ţinuta sărbătorească a nobililor.)

Nu avusese loc nici ceremonia aceea fermecătoare — ceremonie în care mirele şi mireasa, acoperiţi cu un văl de mătase, se întîlnesc pentru prima dată singuri sub acest acoperiş sfînt, iar preotul, luîndu-i de mînă, îi conduce de trei ori în jurul altarului. Nimic din ceea ce aşteptase ea! Nu băuseră din acelaşi pahar şi nu-şi dăduseră unul altuia sărutul sfînt în faţa altarului care, de altfel, nici nu exista. Îi cununase un preot îmbrăcat în negru care rostise nişte cuvinte tare înţelepte ce nu avuseseră însă ecoul pe care l-ar fi avut acel minunat *Gospodi pomilui!* Fuseseră cununaţi fără să fi îngenuncheat măcar. Această nuntă protestantă, lipsită de orice fast, nu impresionă de loc imaginaţia ei de orientală, atît de aprinsă, căci, din tot ce se petrecuse, Timéa nu înţelesese decît ritualul.

Poate va înţelege cu timpul?

Petrecerea strălucitoare se sfîrşi, oaspeţii plecară şi mireasa rămase în casa mirelui.

Cînd Mihály, aflat în sfîrşit singur cu Timéa, se aşeză lîngă dînsa şi-i luă mîna în mîinile sale, inima i se strînse şi toată fiinţa lui se înfioră.

Iată, comoara aceea nepreţuită pe care dorise atît de mult s-o ştie a lui este acum într-adevăr a lui. Nu trebuie decît să întindă braţul şi s-o strîngă la piept. Dar nu îndrăzneşte. Parcă se află sub puterea unei vrăji.

Femeia aceasta, soţia lui, parcă nici nu-i simte apropierea. Nu se înfioară şi nu respiră mai grăbit. Dacă măcar o dată şi-ar pleca ochii speriată cînd degetele lui Mihály îi ating umerii, dacă măcar o singură dată ar trece peste chipul ei alb o undă de sfielnică roşeaţă, vraja care-l îngheaţă pe Timár s-ar risipi ca un fum. Numai că Timéa rămîne rece, calmă şi apatică, întocmai ca o somnambulă.

Mihály are în faţa sa aceeaşi făptură pe care în noaptea aceea cumplită o trezise la viaţă, dar care rămăsese apoi pe marginea patului întocmai ca o icoană ce strecoară fiori de gheaţă în sufletul celui ce o priveşte ; făptura aceea nu tresărise nici cînd cămaşa de noapte îi alunecase de pe umeri şi nici cînd i se spusese că tatăl ei murise.

Şi care nu tresare nici acum cînd i se şopteşte : „Iubita mea“.

E o statuie de alabastru.

O statuie mlădioasă, docilă, supusă dar fără viaţă. Priveşte, dar nici nu încurajează, nici nu se împotriveşte. Timár poate să facă tot ce vrea cu dînsa, i se îngăduie orice. Poate să-i desfacă părul strălucitor şi să i-l reverse pe umeri, să se apropie cu buzele sale fierbinţi de chipul ei alb ; dar ea rămîne rece.

Mihály îşi închipuise că de îndată ce va strînge la pieptul său făptura aceea de gheaţă, vraja va dispare ; îl apucă însă un tremur şi mai puternic. I se pare că-i pe cale să săvîrşească un sacrilegiu şi de aceea totul se revoltă : şi natura, şi îngerul păzitor, şi fiecare nerv.

— Timéa ! şopteşte el alintător. Ştii că de-acum eşti soţia mea ?

Timéa îl priveşte drept în ochi şi-i răspunde liniştită :

— Da, ştiu !

— Mă iubeşti ?

Timéa deschide ochii ei mari, albaştri, în adîncul cărora cel ce a privit odată află o mulţime de lucruri, ca şi cînd ar fi putut pătrunde pentru o clipă în toate tainele cerului înstelat. Apoi îşi pleacă pleoapele cu gene mătăsoase.

— N-ai nici o fărîmă de dragoste pentru mine ? o imploră Timár, oftînd îndurerat.

Şi iar privirea aceea ! Femeia cu chipul alb îl întreabă :

— Ce este dragostea ?

Ce este dragostea ? Ce este dragostea ? Nici un învăţat de pe lume n-ar putea să explice unui om care nu-i simte fiorul.

Ce este dragostea ? Ce este dragostea ? Cel care ştie să dea răspunsul n-are nevoie de cuvinte.

— O, copilă ce eşti ! oftează Timár ridicîndu-se de lîngă soţia sa.

Timéa se ridică şi dînsa.

— Nu, domnule, nu sînt copilă. Ştiu ce sînt: soţia dumneavoastră. Mi-am dat cuvîntul faţă de dumneavoastră şi am jurat şi în faţa lui Dumnezeu. Am să vă fiu soţie credincioasă şi supusă. Asta mi-e soarta. Mi-aţi făcut atîta bine încît vă sînt îndatorată pentru toată viaţa. Îmi sînteţi stăpîn. Şi am să fac întotdeauna ceea ce doriţi, tot ce-mi porunciţi.

Mihály se întoarse şi-şi acoperi faţa cu palmele.

Privirea aceea ce încerca să ascundă durerea, privirea în care se citea renunţarea deplină a Timéii, îngheţase orice glas al sîngelui. Cine ar îndrăzni să îmbrăţişeze o martiră sau statuia unei sfinte cu ramuri de măslin şi cunună de spini pe frunte ? Sîngele cui s-ar aprinde văzîndu-şi mireasa întoarsă din împărăţia morţilor ?

„Am să fac tot ce o să-mi porunciţi !“

Abia acum începu să ghicească Timár ce deşartă victorie cîştigase!

Luase de soţie o neasemuit de frumoasă statuie de alabastru.

DIAVOLUL PAZITOR

Poate că s-a mai întîmplat şi altă dată ca un soţ să nu poată cîştiga inima soţiei sale. Şi poate că şi alţi soţi au lăsat ca vremea să repare totul. Ce poţi face împotriva iernii decît să aştepţi primăvara?

Fetele mahomedanilor sînt crescute în aşa fel încît pînă în ziua nunţii n-au voie să vadă nici măcar faţa celui care le va lua de soţie. Pe ele nimeni nu le întreabă: iubeşti sau nu iubeşti? Nu le întreabă nici părinţii, nici preotul, nici soţul. Ele trebuie să se supună. Soţul o va preţui, iar dacă va afla că-l înşală, o va ucide. Totul e ca mireasa să fie plină de nuri, să aibă ochii plini de viaţă, părul bogat şi să fie sănătoasă; de ceea ce-i în inima ei nu întreabă nimeni.

În casa tatălui ei adoptiv Timéa învăţase însă şi altceva. Învăţase că la creştini îţi este îngăduit să visezi, ba, mai mult, că eşti ajutată să visezi, dar cel care se lasă pradă visurilor nu este îngrijit ca un bolnav ci pedepsit ca şi cînd ar fi săvîrşit o crimă. Iar ea fusese pedepsită pentru că-şi făurise visuri.

Devenind soţia lui Timár, ea nu îngăduia nici celui mai tainic gînd să-i şoptească despre altceva decît despre îndatoririle sale de soţie; căci, dacă ar fi îngăduit să i se amintească de visurile de altădată, atunci fiecare picătură de sînge din vinele ei ar fi împins-o să calce pe urmele celeilalte fete care în-

tr-o noapte întunecoasă se poticnise de trupul unei prostituate, iar o asemenea greşeală ar fi însemnat moartea sufletului ei. Îngropase şi ferecase trecutul. Era soţia unui om pe care îl stima, căruia îi purta recunoştinţă şi pentru care dorea să rămînă toată viaţa o tovarăşă credincioasă.

E o poveste banală, de toate zilele. Iar cei cărora li se întîmplă asemenea lucruri îşi fac curaj aştep-tînd primăvara să le încălzească inimile.

Îndată după căsătorie, Mihály şi Timéa porniră în călătorie de nuntă. Cutreierară Elveţia şi Italia. Se întoarseră însă tot cum plecaseră. Nici văile pline de farmec ale Elveţiei, nici luncile înmiresmate ale Italiei nu-i aduseseră tămăduirea.

Timár îşi copleşise soţia cu rochii, giuvaeruri şi toate darurile care se fac de obicei femeilor; o dusese să vadă tot ce-i mai frumos în marile oraşe din Apus. Dar nimic n-o impresionase pe Timéa. Razele lunii nu dau căldură nici cînd se reflectă într-o oglindă sferică.

Timéa era blîndă, tandră, grijulie, plină de recunoştinţă, ascultătoare, dar inima ei nu se încălzise nici acasă, nici în timpul călătoriei, nu tresărea nici de bucurie, nici de tristeţe. Inima ei era de gheaţă.

Timár luase de soţie o moartă.

Acesta fu gîndul cu care se înapoie din călătoria făcută în străinătate.

Într-un timp îl bătu gîndul să părăsească pentru totdeauna Komáromul şi să se mute la Viena. Nădăjduia că acolo va putea începe o altă viaţă.

Mai tîrziu însă se răzgîndi.

Hotărî să rămînă totuşi în Komárom şi să-şi aranjeze căminul în casa Brazovics. Să locuiască acolo împreună cu soţia sa. Cît priveşte casa de pe strada Rác, o va folosi pentru birourile sale, astfel

încît să n-o deranjeze cu nimic pe Timéa. În felul acesta putea să lipsească toată ziua de-acasă, fără să dea cuiva de bănuit că soţia lui stă mereu singură.

În lume apăreau totdeauna împreună. În societate Timéa era tot timpul alături de soţul ei ; întocmai ca o nevastă grijulie îi amintea că e timpul să plece acasă şi, strecurîndu-şi braţul pe sub braţul lui, plecau. Timár era invidiat de toţi : „Cît e de fericit ! Ce nevastă frumoasă şi cît de credincioasă îi este !"

Ah, şi cît de mult ar fi dorit Timár ca ea să nu-i fie atît de credincioasă, şi să nu fie nici atît de bună. S-o poată măcar urî ! Dar Timéa era în afară de orice bănuială.

Venirea primăverii nu-i topi totuşi gheaţa din suflet. Dimpotrivă, cu fiecare zi munţii de gheaţă se înălţau din ce în ce.

Mihály îşi blestema soarta.

Avea bogăţii nemăsurate, dar nu era în stare să cîştige dragostea propriei sale soţii. Ba, dimpotrivă ; bogăţia îi adîncea nefericirea. Luxul şi fastul îi înstrăina şi mai mult unul de celălalt. Pereţii strîmtei odăiţe în care-şi duce viaţa săracul apropie şi mai mult pe cei care locuiesc împreună. Zilerii sau marinarii de rînd care au doar o singură cămăruţă, un singur pat şi o singură masă sînt mult mai fericiţi. Tot atît de fericit e şi tăietorul de lemne : cînd taie lemne, el ţine un capăt al ferăstrăului, iar nevastă-sa celălalt ; iar cînd vine vremea prînzului, se aşază alături, sorb din acelaşi blid ciorba de fasole şi-apoi se sărută.

Să încercăm deci să fim săraci !

Timár începu să urască bogăţia şi încercă să scape de ea, crezînd că devenind sărac şi vai de lume,

va putea să se apropie mai mult de soţia lui. Acesta-i fu gîndul.

Dar nu izbuti să sărăcească. Norocul ajută pe omul care îl nesocoteşte. Orice afaceri ar fi întreprins — afaceri în care un altul şi-ar fi rupt gîtul — el repurta succese răsunătoare ; lucruri aproape imposibile deveneau posibile şi realizabile în mîinile lui ; oricum arunca zarul, cîştiga ; dacă încerca să-şi piardă banii la jocuri de noroc, ei bine, spărgea banca. Acolo unde se oprea el, banii curgeau gîrlă şi, dacă fugea ori se ascundea din calea norocului, acesta îi adulmeca urma şi-l găsea.

Iar Mihály şi-ar fi dat toată averea pentru un sărut fierbinte al Timéii.

Banul e atotputernic. Cîtă dragoste ar fi putut să cumpere cu bani ! Dragoste nesinceră, mincinoasă, dăruită de femei care nu te iubesc, dar care te întîmpină cu chipul strălucind de zîmbet ; sau dragoste neîngăduită care se ascunde de ochii lumii ; numai dragostea acestei unice făpturi care ar fi putut să iubească cu adevărat, statornic, din toată inima, nu putea s-o cîştige.

Timár ar fi dorit s-o poată urî pe Timéa. Ah, să fi putut să se convingă în sufletul lui că ea iubea pe altul, că-i era necredincioasă şi că nu-şi respecta îndatoririle de soţie ! Dar nu găsea nici un motiv s-o urască. Nimeni n-o văzuse pe Timéa altfel decît la braţul soţului ei. În societate ştia să impună atîta respect încît orice gest îndrăzneţ era cu neputinţă. La petreceri, nu dansa. Se scuza spunînd că n-o învăţase nimeni să danseze, iar acum, femeie măritată, nu mai voia să înveţe. Căuta mereu societatea femeilor mai vîrstnice. Iar dacă soţul ei lipsea din oraş o săptămînă, ei bine, în tot acest răstimp nu ieşea din casă.

Da, dar în casă?! În lume, lucrurile se văd; între pereţii casei, nu!

O, Timár avea cel mai convingător argument pentru a-şi spulbera îndoielile.

În casa aceea, alături de Timéa, locuia Athalie.

Or, Athalie nu era îngerul ci... diavolul păzitor al cinstei sale.

Fiecare pas, fiecare vorbă sau faptă a Timéii, fiecare gînd, oftat, lacrimă, ba chiar cel mai neînsemnat geamăt din timpul somnului erau iscodite de femeia aceea care ura şi pe soţ şi pe soţie şi care ar fi fost gata să-i sfarme pe amîndoi dacă ar fi adulmecat măcar o urmă de faptă necinstită între pereţii acelei case.

Dacă Timár — în clipa cînd Timéa îl rugase să îngăduie Athaliei şi mamei ei să rămînă mai departe în aceeaşi casă cu dînsa — ar fi putut să asculte nu numai de glasul inimii sale miloase ci şi un alt glas, ei bine, n-ar fi putut născoci un mijloc mai bun pentru a-şi păzi cinstea decît păstrînd mai departe lîngă Timéa pe femeia ce fusese logodnica acelui bărbat pe care soţia lui n-avea voie să-l întîlnească niciodată.

Ochii plini de ură ai Athaliei o însoţesc pretutindeni.

Iar atîta vreme cît diavolul păzitor tace, nici Dumnezeu n-are motive s-o judece pe Timéa.

Or, Athalie tăcea.

Athalie era pentru Timéa un adevărat diavol al casei, şi asta nu numai privind lucrurile mari, ci şi pe cele mărunte. Nu-i scăpa nici un prilej, oricît de neînsemnat, şi nici o ocazie pentru a unelti împotriva Timéii. Ghicise că Timéa voia să fie deosebit de mărinimoasă cu dînsa, că voia cu tot dinadinsul s-o considere pe fosta stăpînă a casei ca pe sora ei, ca pe o doamnă. Athalie, dimpotrivă, voia să arate în

fața oricui că nu era altceva decît o slujnică. De fiecare dată cînd Athalie venea să deretice în camera Timéii, aceasta îi zmulgea mătura din mînă ; dar nu trecea mult și din nou o găsea curățind rochiile stăpînei, iar cînd aveau musafiri la masă — și mai ales atunci ! — Timéa abia izbutea s-o scoată din bucătărie.

Soția lui Timár îi înapoiase toate rochiile și gătelile care-i aparținuseră ; Athalie avea iarăși dulapuri întregi cu rochii de tibet, de merinos, de gros de Naples, numai că din toate acestea, ea le alesese pe cele mai ponosite, cele mai murdare — rochii pe care odinioară le lua doar cînd se pieptăna — și umbla îmbrăcată numai în ele ; și parcă își simțea sufletul ogoit în păcat dacă izbutea ca și pe acelea să le ardă ici-colo la bucătărie sau să le păteze cu ulei cînd aprindea lampa. Știa cît de mult o necăjeau pe Timéa astfel de lucruri. Își recăpătase și giuvaerurile care valorau mii de forinți dar, în loc să se gătească cu ele, dăduse zece creițari și își cumpărase o broșă de sticlă pe care o purta mereu. Într-o zi Timéa îi luă pe ascuns broșa și înlocui sticla cu un opàl ; iar rochiile murdare și uzate le aruncă pe foc, comandînd pentru Athalie rochii din același material din care erau făcute și rochiile ei.

O ! pe Timéa puteai cel mult s-o amărăști ; dar s-o scoți din sărite, nu. În comportarea ei Athalie manifesta o umilință insuportabilă, deoarece știa că lucrul acesta o mîhnea pe Timéa. Cînd aceasta din urmă o ruga ceva, Athalie sărea să-i îndeplinească dorința cu atîta supunere, încît părea o sclavă care se teme de bici. Iar cînd se adresa Timéii, își schimba pînă și vocea. Nu-i mai vorbea ca altădată, ci cu un glas de clapon, subțiratic, pițigăiat ; uneori îi vorbea și peltic, cu o tandrețe alintătoare, pronunțînd „s"

în loc de „ş" ; „Timéa sea drăgălase ! Dragă şi dulse Timéa !"

Timéa nu reuşea s-o convingă s-o tutuiască. Dar mijlocul cel mai subtil de sîcîială era necontenita preamărire a unuia dintre soţi faţă de celălalt. Astfel, cînd rămînea doar cu Timéa, începea să ofteze : „O, cît de fericită sînteţi dumneavoastră, Timéa ; ce soţ cumsecade aveţi şi cît de mult vă iubeşte !" Iar cînd sosea Timár, îl mustra cu naivitate făţarnică : „Vai, cum se poate să veniţi atît de tîrziu ? Doamna e tristă şi oh ! cu cîtă nerăbdare vă aşteaptă ! Intraţi tiptil la dînsa şi făceţi-i o surpriză. Acoperiţi-i ochii cu palmele şi întrebaţi-o : «Ghici cine a venit ?»"

Iar cei doi trebuiau să-i rabde jocul acesta ironic care, sub masca umilinţii, a linguşirii şi a tandreţei, le rănea inimile. Doar se vedea cale de o poştă că nu sînt fericiţi. Iar Athalie ştia acest lucru mai bine decît toţi.

Chipul ei ipocrit apărea în toate ungherele casei, ca un coşmar fără sfîrşit, strecurîndu-se în viaţa lor intimă cu o linguşire indiscretă, cu o umilinţă supărătoare, cu o slugărnicie ironică.

Şi cei doi îndurau totul.

Cînd însă Athalie rămînea singură şi cînd putea să-şi lepede masca cu care-i chinuia pe alţii chinuindu-se în acelaşi timp şi pe sine, oh ! cu cît foc îşi revărsa atunci furia încătuşată !

Ajunsă în camera ei, zvîrlea cît colo mătura — aceeaşi mătură pe care Timéa i-o smulsese din mîini — şi-apoi începea să izbească cu coada măturii în scaune şi în canapele — chipurile, pentru a deretica ; de fapt îşi descărca mînia. Uneori, cînd ieşea sau intra în cameră, trena rochiei i se prindea sub uşă sau mîneca i se agăţa de clanţă. Şi-atunci să te ţii : trăgea de rochie scrîşnind şi în cele din urmă ori se rupea rochia, ori se rupea clanţa — şi

asta o bucura nespus. Vase sparte, pahare ciobite, mobile şchioape, toate erau mărturie că avuseseră neşansa să se afle în calea Athaliei în momentele ei de furie.

Şi-apoi găsise un obiect mut, parcă anume ales, asupra căruia obişnuia să-şi verse dintr-o dată tot necazul adunat picătură cu picătură ; mut, nu pentru că nu putea să vorbească, ci pentru că acel „obiect" era mama ei. Sărmana mama Zófi ajunsese să fugă de fata ei îngrozindu-se că uneori trebuia să rămînă singură cu dînsa. Ea, numai ea din toată casa aceea, auzea adevărata voce a Athaliei şi doar faţă de dînsa îndrăznea Athalie să dezvăluie zi de zi adîncurile urii care-o aţîţa. Madam Zófi se temea să doarmă în aceeaşi cameră cu propria ei fiică ; iar într-un moment de deznădejde, arătă bucătăresei nişte semne vinete şi verzi pe braţul ei — urmele mîinilor frumoasei Athalie. Seara, cînd Athalie ridica stăvilarul urii adunate în suflet, o ciupea scrîşnind din dinţi, şoptindu-i cu ciudă : „De ce m-ai adus pe lumea asta ? De ce ?"

Eh ! şi cît de bucuroasă era Athalie cînd putea să dea cu piciorul în vreun căţeluş pe care-l ştia favoritul stăpînei ! Şi cîtă plăcere simţea cînd putea să-i strecoare Timéii cîteva răutăţi despre isprăvile servitoarelor, să enumere pagubele ce le aduseseră în ziua aceea sau să-i relateze ce cleveteau pe seama stăpînilor. Şi de asemenea veşti Timéa nu ducea niciodată lipsă.

După ce trecea astfel încă o zi — linguşind pe faţă şi clocotind de mînie pe ascuns — Athalie se ducea să se culce ; nu mai avea nevoie să fie ajutată la dezbrăcat deoarece rochiile şi le smulgea ; dacă şnurul era înnodat, îl rupea ; cozile desfăcute îndurau şi ele, deoarece Athalie trăgea cu pieptenele atît de sălbatic încît rupea smocuri-smocuri din bietul său

păr de parcă ar fi fost al alteia sau de parcă el era pricina tuturor necazurilor ; în cele din urmă izbea besmetic cu piciorul în rochiile aruncate, sufla în luminare — lăsînd înadins să miroasă fitilul incandescent pentru ca toată camera să se umple cu un fum înecăcios de seu — şi-apoi, aruncîndu-se în pat, muşca perna rupînd-o cu dinţii şi imaginîndu-şi chinurile iadului. Somnul o cuprindea abia atunci cînd în linişte a nopţii auzea o anumită uşă închizîndu-se. Soţul se ducea să se culce singur în camera lui. Asta îi aducea alinare. Putea să adoarmă.

Athalie ştia prea bine că tinerii căsătoriţi nu erau de loc fericiţi.

Aştepta cu sufletul înveninat să vadă ce se va alege de această căsnicie.

Nici unul din cei doi soţi nu se trăda.

Nu-şi adresau niciodată cuvinte grele ; nici o ceartă. Nu auzeai măcar un oftat scăpat aşa, ca din întîmplare.

Timéa rămăsese aceeaşi ; Timár se posomora însă din zi în zi tot mai mult. Stătea ceasuri întregi lîngă nevastă-sa şi uneori îi lua mîna în mîinile lui ; dar n-o privea în ochi ci se ridica şi pleca fără să rostească o vorbă. Ce-i drept, bărbaţii nu prea ştiu să-şi ascundă gîndurile aşa cum fac femeile.

De la o vreme Timár îşi făcuse obiceiul să plece la drum, anunţînd în ce zi anume să fie aşteptat, pentru ca apoi să se întoarcă acasă înainte de ziua anunţată. Uneori pica din senin la ore neobişnuite, cînd nu-l aştepta nimeni. Voia să lase impresia că sosise din întîmplare şi se străduia să ascundă ceea ce căuta. Dar i se citea pe faţă tot zbuciumul. Era ros de bănuieli. Era gelos.

Într-o zi anunţă că trebuie să plece la Levetinc şi că se va înapoia abia peste o lună de zile. Pregătirile de drum arătau că va lipsi multă vreme.

Cînd cei doi soţi se sărutară luîndu-şi rămas bun — un sărut rece, formal, oficial — Athalie era de faţă.

Zîmbea.

Poate că altul în locul lui Mihály n-ar fi băgat de seamă zîmbetul acela şi poate că nu i-ar fi simţit nici ironia ascunsă.

În zîmbetul ei închisese răutate şi ironia dispreţuitoare a omului care se uită de sus la cel pe care-l paşte o năpastă.

Zîmbetul ei spune: „Du-te, du-te şi o să vedem noi ce va fi!"

Veninul acestui zîmbet ironic şi răutăcios îl urmări pe Mihály tot timpul drumului. Însoţit de veninul zîmbetului Athaliei el călători spre Levetinc pînă către prînz; cînd soarele fu sus, întoarse însă trăsura din drum şi, odată cu căderea nopţii, intră în Komárom.

Putea ajunge în odaia lui printr-o intrare separată; cheia de la uşa respectivă o purta întotdeauna în buzunar. Putea să intre fără ca cineva să prindă de veste că sosise. Din camera lui trecea printr-un hol şi ajungea în dormitorul Timéii. Soţia lui nu încuia niciodată uşa. De obicei, după ce se aşeza în pat, citea pînă tîrziu şi camerista trebuia să vină să controleze dacă nu cumva adormise cu lampa aprinsă. Alături de dormitorul Timéii se afla camera în care dormeau Athalie şi doamna Zófia.

Tiptil-tiptil, Mihály se apropie de uşă şi o deschise cu băgare de seamă.

Era o linişte desăvîrşită. Toţi dormeau.

Prin abajurul alb ca laptele lampa răspîndea o lumină palidă, tremurătoare. Timár dădu la o parte perdelele patului; în faţa lui stătea culcată statuia unei sfinte adormite, aceeaşi statuie pe care mai de mult, în cabina „Sfintei Barbara", o readusese la

viaţă cu atîta strădanie, teamă şi grijă. Părea că doarme tot aşa de adînc ca şi atunci. Nici nu simţi apropierea lui Mihály deşi se zice că femeia vede şi prin somn pe cel pe care-l iubeşte. Mihály se aplecă deasupra pieptului ei şi-i ascultă bătăile inimii. Inima Timéii bătea liniştită. Nici un semn care s-o trădeze... Nimic pentru gelozia sa, pentru acest monstru înfometat care-şi căuta prada.

Rămase mult timp privind chipul femeii adormite. Deodată tresări şi... o văzu pe Athalie stînd înaintea sa.

Athalie era îmbrăcată, şi în mînă avea o lumînare. Pe faţa ei se citea acelaşi zîmbet ironic, batjocoritor.

— Aţi uitat ceva de v-aţi întors ? îl întrebă ea, în şoaptă.

Mihály tremura ca un hoţ prins asupra faptului.

— Sst ! făcu el, arătînd spre Timéa care dormea şi se depărtă grăbit de pat. Mi-am uitat actele.

— S-o trezesc pe Timéa să vi le dea ?

Timár nu se simţea în apele lui : pentru prima oară în viaţă i se întîmpla să fie prins cu minciuna. Nu de alta, dar actele nu se găseau în camera Timéii, ci în propria-i cameră.

— N-o trezi. Sînt la mine. Căutam altceva : cheile.

— Şi le-aţi găsit ? întrebă batjocoritor Athalie ; apoi aprinse lumînarea şi lumină cu deosebită grijă drumul lui Mihály pînă în odaia sa unde, odată ajunşi, puse lumînarea pe masă, dar... nu plecă.

Mihály, cu privirea rătăcită, îşi răscolea actele fără să găsească ce căuta — de fapt nu căuta nimic. În cele din urmă încuie sertarul biroului fără să fi scos ceva dintr-însul. Întîlni apoi iarăşi zîmbetul acela ironic care flutura din cînd în cînd pe buzele Athaliei.

— Doriţi ceva ? întrebă Athalie, sesizînd privirea lui întrebătoare aţintită asupră-i.

Mihály nu răspunse.

— Nu doriţi să vă spun... ceva ?

La aceste cuvinte totul prinse să se învîrtească în juru-i. Dar nu putu răspunde.

— Vreţi să vă vorbesc despre Timéa ? şopti Athalie, apropiindu-se şi mai mult de el, fascinîndu-l cu frumoşii ei ochi de şarpe şi prinzînd în cercul lor magic pe bărbatul ameţit.

— Ce ştii ? întrebă Mihály, tulburat.

— Tot. Vreţi să vă vorbesc ?

Mihály ezită.

— Vă spun însă dinainte că aflînd ceea ce ştiu eu o să fiţi tare nenorocit.

— Vorbeşte !

— Bine ! Atunci ascultaţi. Ştiu tot atît de bine ca şi dumneavoastră că Timéa nu vă iubeşte. Şi dumneavoastră ştiţi tot atît de bine ca şi mine pe cine iubeşte ea. Dar nu ştiţi un lucru pe care-l ştiu doar eu : că Timéa vă este credincioasă, credincioasă ca un înger.

Auzind aceste cuvinte, Timár tresări.

— Nu-i aşa că v-aşteptaţi să auziţi altceva ? Nu-i aşa că v-ar fi făcut plăcere să auziţi că soţia dumneavoastră e demnă de dispreţ, că puteţi s-o urîţi, s-o alungaţi ? Nu, domnul meu, v-aţi căsătorit cu o statuie de alabastru care nu vă iubeşte, dar nici nu vă înşeală. Asta o ştiu numai eu şi o ştiu mai bine decît oricine. O, da, cinstea casei voastre e foarte bine păzită ! Chiar dacă l-aţi fi tocmit pe Argus din mitologie, pe Argus cel cu o sută de ochi, cinstea nu v-ar fi mai straşnic păzită decît v-o păzesc eu. Eu aflu tot ce face, tot ce spune sau gîndeşte această femeie ; şi nu poate să ascundă nici în cel mai tainic colţ al inimii vreun sentiment oricît de firav, pentru că eu îl descopăr şi-acolo.

Primindu-mă în casa dumneavoastră aţi făcut un serviciu nepreţuit cinstei dumneavoastră. Şi n-o să mă goniţi de aici — cu toate că mă urîţi — deoarece ştiţi că atîta timp cît mă aflu aici, omul acela care vă dă coşmaruri n-o să se apropie de comorile dumneavoastră. Eu sînt lacătul de diamant de la uşa casei dumneavoastră. Vă spun acum tot. Din clipa în care plecaţi din oraş şi pînă veniţi înapoi, casa dumneavoastră e ca o mînăstire. Nimeni nu-i calcă pragul : nici un bărbat, nici o femeie. Scrisorile care sosesc pentru soţia dumneavoastră le puteţi găsi pe birou, nedesfăcute. Puteţi să faceţi ce vreţi cu ele : să le citiţi sau să le aruncaţi în foc. În absenţa dumneavoastră Timéa nu iese pe stradă decît cu trăsura şi însoţită de mine. Iar cînd merge la plimbare, merge doar la insulă, iar eu sînt întotdeauna cu dînsa. O văd că suferă. Dar n-am auzit-o niciodată plîngîndu-se. Şi-apoi cum să mi se plîngă tocmai mie ? Mie, care am trecut prin acelaşi iad ca şi ea, care am suferit din pricina ei ? Nenorocirea mea a început din clipa în care chipul ei de fantomă a apărut în casa asta. Pînă să apară ea, am fost fericită. Am fost iubită. Nu vă fie frică : n-o să plîng. Nu mai iubesc, ci urăsc, urăsc de moarte. Puteţi să-mi încredinţaţi paza casei. Şi puteţi să colindaţi fără grijă în lung şi-n lat, cît vedeţi cu ochii, oriunde vă vor duce picioarele : eu sînt aici. Şi dacă la întoarcere o s-o găsiţi pe Timéa încă în viaţă, fiţi încredinţat că nu şi-a călcat jurămîntul de soţie. Căci dacă ar schimba cu omul acela un singur cuvînt de dragoste, dacă o singură dată i-ar răspunde la un zîmbet prietenos, dacă ar citi doar un singur rînd scris de el, ei bine, domnul meu, nu v-aş mai aştepta ci aş omorî-o cu mîna mea, aşa că aţi veni doar la înmormîntare. Acum ştiţi ce lăsaţi aici ? Un pumnal

ascuţit pe care ura şi gelozia îl ţin îndreptat spre inima soţiei dumneavoastră. Iar dumneavoastră vă veţi culca vrînd-nevrînd în fiecare seară în umbra acestui pumnal şi cu toate că vă e silă de mine sînteţi nevoit să vă agăţaţi cu desperare de rochia mea.

Timár îşi simţi sufletul ostenit şi copleşit de izbucnirea acestei uri înspăimîntătoare.

— V-am spus tot ce ştiu şi despre Timéa, şi despre dumneavoastră, şi despre mine. Repet. V-aţi căsătorit cu o femeie care iubeşte pe altcineva ; pe omul pe care l-am iubit eu. Mi-aţi luat această casă ; tatăl meu şi averea mea au pierit de mîna dumneavoastră, şi-apoi aţi făcut-o pe Timéa stăpînă aici. Ei bine, vă daţi seama acum de tot ce aţi făcut ? Soţia dumneavoastră nu-i o femeie, ci o martiră. Şi nu-i destul că suferiţi dumneavoastră : trebuie să mai ştiţi că aţi adus nenorocire şi femeii pentru cucerirea căreia aţi luptat fără istov, deoarece Timéa va fi nefericită cît timp veţi trăi. Avînd această otravă în suflet puteţi părăsi casa, domnule de Levetinczy, dar vă asigur că n-o să găsiţi nicăieri un leac împotriva durerii care o să vă macine mereu ; tocmai de aceea mă bucur, mă bucur nespus de mult.

Cu chipul aprins, cu dinţii scrîşnind, cu ochii scînteietori, femeia se aplecă deasupra bărbatului care se prăbuşise moale într-un fotoliu şi strînse pumnul ca şi cînd ar fi vrut să-i implînte un pumnal nevăzut în inimă.

— Şi-acum, dacă puteţi... alungaţi-mă din casă !

De pe faţa Athaliei dispăruse orice urmă de feminitate. În locul acelei false umilinţe pe chipul ei se întipărise o trufie arogantă pricinuită de izbucnirea urii.

„Alungaţi-mă... dacă puteţi !“

Mîndră, ca un demon în plin triumf, Athalie părăsi camera lui Mihály. Înainte de a ieşi, nu se sfii să ia de pe masă lumînarea aprinsă, lăsînd în întuneric pe omul pe care-l lovise drept în inimă. Îi spusese doar că nu era o slujnică umilă, ci diavolul păzitor al casei.

Cînd o văzu apropiindu-se de uşa Timéii cu lumînarea aprinsă în mînă, o voce nevăzută îi şopti parcă lui Mihály să sară din fotoliu, s-o apuce de braţ, să se aşeze de-a curmezişul uşii şi să-i spună: „N-ai decît să rămîi în casa asta blestemată; asta fiindcă mi-am dat cuvîntul; rămîi, dar fără noi". Şi-apoi să intre în fugă în camera Timéii — la fel ca în ziua aceea fatală cînd se scufundase corabia — şi, îmbrăţişînd-o, s-o ia din patul ei, strigînd îngrozit: „Se scufundă casa! Trebuie să fugim!", să alerge cu ea afară şi s-o ducă într-un loc unde n-ar mai fi păzit-o nimeni...

Gîndul acesta i se înfipse în creier... Da, aşa trebuia să facă în clipa aceea.

Dar iată că uşa dormitorului se deschise. Athalie privi încă o dată îndărăt; apoi intră în dormitor, uşa se închise şi Mihály rămase în întuneric.

Ah, şi încă ce întuneric!

Auzi în sfîrşit zăvorul de la dormitorul Timéii şi zgomotul cheii răsucite de două ori în broască. Soarta lui era pecetluită.

Se ridică din fotoliu, dibui prin beznă, căutîndu-şi bagajele fără să aprindă lumina şi fără să facă cel mai mic zgomot ca nu cumva să se trezească şi altcineva în casa aceea şi să afle că se înapoiase. Îşi strînse bîjbîind cele trebuincioase, apoi deschise uşa cu grijă, încuie fără zgomot — ca un hoţ sau ca un fugar hărţuit — şi, furişîndu-se, părăsi casa. Îl izgonise de-acolo femeia aceea!

Pe stradă îl întîmpină o lapoviţă de aprilie. O vreme tocmai bună pentru omul care nu vrea să fie văzut. Vîntul şuiera pe străzi şi spicul de zăpadă îi biciuia obrajii ; cu toate astea, Timár Mihály porni la drum într-o căruţă descoperită.

Plecase pe o vreme cînd e păcat să alungi din casă pînă şi un cîine.

ÎMPRIMĂVĂRARE

Vremea mohorîtă de sfîrşit de iarnă îl însoţi pe drumeţ pînă la Baja. Pe-alocuri, zăpada proaspăt aşternută mai acoperea cîmpiile, iar pădurile erau încă pustii.

Gîndurile lui Timár se potriveau de minune cu vremea rece şi învolburată.

Femeia aceea necruţătoare avea dreptate.

Nu numai soţul era nefericit, ci şi soţia.

Numai că soţul era de două ori mai nenorocit pentru că el adusese nefericirea amîndurora.

Greşeala lui cerea ispăşire. Găsind comorile Timéii, Timár nu le înapoiase, sperînd că odată şi odată, datorită lor, va izbuti s-o cîştige pe stăpîna lor. O cîştigase, dar iată că ispăşea tocmai din această cauză. Omul sărac e un netrebnic ; dar săracul poate avea parte de fericire, pe cînd bogatul are de toate, dar e nefericit.

Dar de ce tocmai el să nu-şi găsească fericirea ?

Oare nu-i demn să fie iubit ? Nu are însuşiri nobile datorită cărora un bărbat poate cîştiga dragostea unei femei ? N-are trăsături armonioase, ochi expresivi, trup sănătos şi bine legat, sînge fierbinte

şi o inimă gata să primească dragostea ? Chiar dacă ar fi sărac lipit pămîntului, s-ar găsi o femeie care să-l îndrăgească datorită acestor însuşiri.

Şi totuşi nu era iubit.

Gîndul acesta îl chinuia mereu.

Pentru un bărbat mai amarnic simţămînt — mai înfricoşător decît însăşi conştiinţa crimei — e gîndul : „Eu nu pot fi iubit de nici o femeie !"

Atunci la ce bun să trăieşti ? Ce rost mai are şiragul nesfîrşit al zilelor ce vor veni ? Să are, să semene, să facă afaceri, să strîngă bani cu grămada ? Şi-apoi să înceapă din nou aratul, semănatul şi strîngerea grămezilor de bani ? Să facă bine altora ? Mda ! Asta e ultima mîngîiere.

Cel care nu-i iubit de cei din casă caută să fie iubit pe stradă.

Cel care nu-i iubit acasă se apucă să sădească pomi, devine pomicultor. Asta-i prima fază.

În a doua fază se apucă să crească găini de rasă şi alte orătănii.

Iar în ultima fază se vîră pînă-n gît în tot felul de instituţii filantropice.

Şi cu ce se alege din asta ? Merită oare să faci bine cuiva ?

Gîndurile acestea amare, deşarte şi chinuitoare îl urmăriră pe Mihály pînă la Baja unde se opri să se odihnească.

La Baja avea o agenţie comercială şi dacă se întîmpla să călătorească prin şesul Dunării, poruncea ca toată corespondenţa să-i fie dirijată la această sucursală. De altfel, îl şi aşteptau o mulţime de scrisori.

Le deschise fără pic de interes. Ce rost mai are să afle dacă rapiţa a îngheţat sau nu ? Dacă au fost

sporite taxele vamale de către Anglia sau dacă se urcase cursul *metalliques*[1]-elor ?

Cu toate acestea, printre scrisorile sosite găsi două care îi făcură bucurie : una era trimisă de agentul său din Viena, iar cealaltă de către cel din Istanbul. Cuprinsul lor îl bucură nespus de mult. Le vîrî pe amîndouă în buzunar şi, ca prin farmec, nepăsarea de pînă atunci începu să se risipească. Cu vigoarea sa obişnuită, începu să împartă ordine agenţilor săi, să noteze cu atenţie ceea ce îi raportau şi, îndată ce sfîrşi treburile, se grăbi să pornească mai departe.

De-acum călătoria sa avea un scop.

Un scop oarecare ; nu cine ştie ce, dar avea un scop. Ducea o bucurie unor oameni sărmani. O bucurie adevărată însă.

Vremea se schimbă pe neaşteptate — cerul se înseninase şi soarele strălucea orbitor — aşa cum se întîmplă de obicei la noi unde vara ia repede locul iernii. Iar dincolo de Baja se schimbă şi peisajul.

Grăbită, ca şi Mihály, care înainta spre sud cu cai iuţi, schimbaţi în grabă, natura se grăbea şi ea făcînd într-o zi cît într-o săptămînă : astfel că la Mohács Timár fu întîmpinat de păduri de un verde proaspăt. In apropiere de Zombor, cîmpiile îşi îmbrăcaseră deja haina catifelată de un verde-închis ; la Újvidék decorul devenise pestriţ din cauza florilor de primăvară, iar către Panciova, tarlalele aurii însămînţate cu rapiţă zîmbeau pe-ntinsul pustei, în timp ce colinele păreau acoperite cu zăpadă trandafirie : înfloriseră migdalii şi caişii. Călătoria aceasta care dură două zile i se păru un adevărat vis. Nu mai departe decît alaltăieri, la Komárom, cîmpiile erau albe de zăpadă, iar azi prin regiunea Dunării de jos îl întîmpinau păduri înverzite !

[1] Acţiunile întreprinderilor metalurgice şi siderurgice (fr.).

Vrînd să se odihnească, Mihály înnoptă la conacul său din Levetinc, unde chiar în seara aceea dădu toate poruncile de cuviinţă administratorului său, iar a doua zi se sculă dis-de-dimineaţă, luă gabrioleta şi porni spre Dunăre să-şi inspecteze corăbiile acostate pentru încărcare. Găsi totul în ordine. Domnul Fabula János era inspector peste întreg furnicarul acela de corăbii şi totul mergea strună.

— Puteţi să plecaţi liniştit la vînătoare de raţe !

Şi, într-adevăr, domnul de Levetinczy plecă la vînătoare de raţe aşa cum îl sfătuise domnul Fabula. Luă lotca cea mică şi porunci să se pună într-însa merinde pentru o săptămînă, o puşcă cu două ţevi şi muniţie suficientă. Nimeni n-o să se mire dacă timp de o săptămînă domnul Timár de Levetinczy va rătăci prin stufărişul care acum, în prag de primăvară, e plin de fel de fel de păsări ; cîrduri întregi de raţe sălbatice, de becaţe şi sitari, de stîrci albi care sînt vînaţi numai pentru penele lor ; se găsesc şi pelicani, ba chiar şi ibisul egiptean se putea zări prin acel stufăriş ; poate că domnul de Levetinczy întîlneşte şi vreun flamingo pe-acolo ! Odată ce un vînător pătimaş se înfundă în stufărişul acela, apoi poţi să aştepţi mult şi bine să se întoarcă ! Or, lui Mihály îi plăcea să vîneze : asta-i distracţia navigatorilor...

De data asta însă Mihály nici nu-şi încărcă puşca.

Lăsă lotca să alunece încet, aşa cum o ducea curentul apei, şi pluti pînă ajunse lîngă insula Ostrova ; apoi apucă cu nădejde amîndouă vîslele şi traversă Dunărea.

După ce înconjură capătul insulei, putu să se orienteze cu uşurinţă.

În mijlocul stufărişului ce se întindea spre miazăzi se înălţau semeţ vîrfurile plopilor cunoscuţi. Mihály se îndreptă într-acolo.

Prin stufăriş fusese cîndva o potecă întortocheată care acum abia se zărea ; numai că cine-i priceput n-are nevoie de mai mult. Şi-apoi Mihály nimerea şi prin întuneric acolo unde mai fusese o dată.

„...Oare ce-or fi făcînd Almira şi Narcisa ?"

Păi ce ar putea să facă într-o zi de primăvară atît de frumoasă ? Cine e domn, vînează.

Numai că uneori vînatul este şi el îngrădit. Şoarecele se vînează noaptea, dar Almira nu poate să ia parte la o astfel de vînătoare ; Narcisa n-are voie să vîneze păsări, iar Almira pinţele, care d-abia acum trei ani s-au pripăşit pe insulă, atunci cînd Dunărea a îngheţat bocnă şi ele au putut trece pe gheaţă. Prinderea lor nu-i îngăduită.

Almira şi Narcisa pot să vîneze doar vieţuitoarele acvatice. Păi şi ăsta-i un sport frumos !

Almira intră în apa limpede şi cristalină pînă ajunge în mijlocul unei grămezi de pietre măricele şi, foarte prevăzătoare, vîră o labă într-o gaură unde mişună nişte gîngănii negre. Dar, deodată, Almira scoate laba din gaură şi, scîncind şi văicărindu-se, aleargă spre mal în trei picioare deoarece de-al patrulea e agăţat un rac negru care-l strînge cu foarfecele lui. Almira schelălăie desperată pînă cînd, ajunsă pe mal începe să-şi scuture laba, reuşind pînă la urmă să scape de odioasa dihanie ; apoi, împreună cu Narcisa, o ia în primire şi amîndouă încep să o descoasă vrînd să ştie cam la ce preţ ar lăsa să i se scoată carnea de pe oase. Numai că dihania retrogradă nu vrea să se tocmească şi ţine cu tot dinadinsul să se întoarcă în apă. Văzînd asta, cei doi

vînători încep să o pălmuiască cu labele în fel şi chip pînă izbutesc s-o răstoarne pe spate; acum iată-i însă pe tustrei în mare încurcătură pentrucă nu ştiu ce trebuie să mai facă. La una ca asta nu se pricepe nici Almira, nici Narcisa şi nici racul.

De-odată însă Almira devine atentă: aude nişte zgomote şi simte că se apropie o lotcă în care se află un om cunoscut. Cîinele nu latră, doar mîrîie încetişor. Un mîrîit prietenos de parcă ar rîde, aşa cum îi stă bine unui veteran ca dînsul. Recunoaşte cine-i vîslaşul.

Mihály sare pe mal şi leagă lotca de trunchiul unei sălcii, apoi mîngîie capul Almirei întrebînd-o: „Ei, cum o mai duceţi pe aici? Nu s-a întîmplat nimic rău?"

Cîinele îi răspunde la toate întrebările numai că, fără îndoială, în graiul cîinilor newfoundlandezi. Judecînd după tonul folosit răspunsurile lui sînt liniştitoare.

Dar iată că un mieunat îngrozitor tulbură plăcuta scenă a revederii. Nenorocirea care era de aşteptat nu întîrziase să se producă. Narcisa se apropiase prea mult de dihania răsturnată care-şi bălăbănea picioarele şi o pereche de foarfeci o înhăţase de ureche în timp ce alte şase perechi de cîrlige i se înfipseră în bot.

Într-o clipă, Timár fu la locul cu pricina şi, datorită obişnuitei sale prezenţe de spirit, înţelese gravitatea primejdiei; îl apucă deci pe criminalul cuirasat astfel ca armele lui să nu-l poată atinge şi îl strînse zdravăn de cap silindu-l să-şi elibereze victima; apoi îl trînti cu atîta putere de mal încît dihania se destinse pe dată, predînd iadului sufletul său negru. Narcisa, plină de recunoştinţă, sări pe umărul cavalerului care o salvase şi, stînd

acolo, continuă să mîrîie furioasă privind spre duşmanul răpus.

După această introducere eroică — care cred că poate fi găsită în orice roman — Timár începu să descarce lucrurile din lotcă. Totul era pus într-o desagă, iar desaga putea fi dusă cu uşurinţă pe spate. Dar puşca, ce te faci cu puşca ? Almirei nu-i place să te vadă cu puşca în mînă. S-o lase pe mal ? Nu-i nimerit deoarece poate să treacă cineva pe acolo şi s-o ia.

Timár se hotărî s-o încredinţeze Almirei care, ţinînd-o de-a curmezişul în fălcile-i leoniene, porni înainte ducînd arma ca pe un trofeu, aşa cum micul pudel duce bastonul stăpînului său.

Narcisa continua să stea pe umărul lui Mihály şi să-i toarcă drept în ureche. Mihály înainta condus de Almira.

De îndată ce păşi pe cărarea năpădită de iarbă ce ducea spre mijlocul insulei, parcă tot sufletul i se primeni. Peste tot o linişte de nedescris, o singurătate odihnitoare. Tocmai înfloriseră pomii fructiferi ai acestui paradis, adevărate piramide de flori albe şi roz, iar printre ele se zăreau peşteri formate de rugii trandafirilor sălbatici, aplecaţi pînă la pămînt, unde se întindea minunatul covor verde, brodat cu albastrul violetelor şi cu aurul gălbenelelor ; razele de aur ale soarelui stîrneau dragostea florilor şi mireasma lor îmbălsăma văzduhul : respirînd, omul trăgea în piept aur şi dragoste. Pădurea aceea de flori părea cuprinsă de un freamăt tainic.

Ca într-o biserică...

Şi pentru ca biserica să aibă şi cîntăreţi, privighetoarea înălţa spre ceruri ruga, iar ciocîrlia lauda din psalmiile sfîntului David ; cînta însă cu mult mai frumos decît regele David !

Cînd tufişurile de liliac cu crengile încoronate de flori violete se desfăcură lăsînd să se întrezărească coliba aceea mică de pe insulă, Mihály fu atît de fermecat încît rămase ţintuit locului.

Căsuţa aceea mică părea cuprinsă de flăcări, dar nu de flăcările unui incendiu, ci de pălălaia trandafirilor agăţători care o acoperiseră pînă sus şi se împrăştiaseră jur împrejurul ei pe o întindere de aproape două pogoane. Se aflau acolo mii de tufe, arbuşti groşi, piramide, garduri vii şi umbrare formate numai şi numai din trandafiri. Era o pădurice, o dumbravă, un labirint alcătuit din arbuşti de trandafiri al căror colorit îţi lua ochii răspîndind pînă departe o mireasmă îmbătătoare, o atmosferă de basm.

De-abia păşise pe una din cărările întortocheate ce treceau prin boschetele de trandafiri, că un strigăt de bucurie veni să-l întîmpine pe Mihály ; se auzi strigat :

— Ah, domnul Timár !

Iar cea care îi pronunţase numele alerga în întîmpinarea lui. Timár o recunoscu după voce : era Noémi.

Da, micuţa Noémi pe care n-o mai văzuse de doi ani şi jumătate. Cît de mult crescuse, cît de frumos se dezvoltase şi cum se împlinise ! Pe chipul ei strălucea o roşeaţă sănătoasă, iar în adîncul ochilor pîlpîia parcă focul unui altar. Nu mai era îmbrăcată ca atunci, de mult, dar avea totuşi un aer familiar, drăgălaş şi în părul ei bogat şi auriu fusese prins un boboc de trandafir.

— Ah, domnul Timár ! strigă copila fugind în întîmpinarea celui care sosea şi întinzîndu-i încă de departe mîna ; apoi salută oaspetele strîngîndu-i mîna cu o căldură sinceră, plină de bucurie.

Mihály răspunse la salut şi cîteva clipe nu-şi putu dezlipi ochii din ochii ei. Iată totuşi un chip care străluceşte de bucurie atunci cînd îl vede sosind!

— Ce mult e de cînd nu v-am mai văzut! spune fata.

— Ce frumoasă v-aţi făcut! răspunde Timár şi în cuvintele lui gingăşia şi politeţea sînt la fel de fireşti.

Într-adevăr, fata devenise şi mai frumoasă în răstimpul anilor care trecuseră.

Există o ciudăţenie fiziologică remarcată la tinerele fete: la unele — nespus de frumoase — cînd trec de vîrsta pubertăţii, liniile feţei se lăbărţează, se îngroaşă, devin greoaie, pe cînd la altele un farmec ascuns le modelează trăsăturile dîndu-le o perfecţiune nebănuită, aşa încît devin neasemuit de frumoase.

Oare acest fenomen are o explicaţie firească? Oare sentimentele în evoluţia lor transformă chipul în curs de maturizare, sau pornirile bune şi rele, tristeţea şi bucuria sînt cele care modelează liniile feţei aşa cum îşi modelează melcul de mare căsuţa? Pe chipul Noémiei strălucea bucuria revederii.

— Cum, vă mai amintiţi de mine? întrebă Timár uitînd în mîna lui mînuţa care îi fusese întinsă.

— V-am pomenit de foarte multe ori.

— Mama Tereza e sănătoasă?

— Iat-o! Tocmai vine spre noi.

Pe Tereza o vestise Almira care alergase spre căsuţă ţinînd în gură puşca ce-i fusese încredinţată, aşa că Tereza putuse afla că sosise un oaspete drag şi de aceea se grăbise să vină în întîmpinarea lui.

Îndată ce îl zări pe Mihály, ea grăbi pasul recunoscînd încă de departe pe căpitanul corăbiei de odinioară care, îmbrăcat într-o haină cenuşie şi cu

desaga aruncată pe umăr, se apropia de casa ei la fel ca atunci.

— Bine-aţi venit! V-am aşteptat mereu — i se adresă ea. Aşadar totuşi v-aţi mai adus aminte de noi ?!

Spunînd acestea, lăsă la o parte orice etichetă şi-l îmbrăţişă. Apoi privi povara pe care acesta o ducea în spate.

— Almira ! strigă ea dulăului care se furişase în spatele ei — ia desaga asta şi du-o în casă.

— În traistă se află nişte friptură ! ţinu s-o avertizeze Mihály.

— Aşa ? Atunci fă bine Almira şi ai grijă ca nu cumva Narcisa să-şi vîre botişorul.

Auzind-o, Noémi se îmbufnă :

— Da de unde ! Narcisa nu-i atît de necuviincioasă !

Tereza o sărută ca s-o împace. Iar Noémi primi să fie împăcată astfel.

— Ei, acum poftim înăuntru ! spuse Tereza, apucînd familiar braţul lui Mihály. Vino şi tu, Noémi !

— Îndată ! Să duc coşul, că s-a umplut.

În calea lor stătea un uriaş coş de nuiele, mare cît o barcă, acoperit cu un cearceaf alb care nu lăsa să se vadă ce-i înăuntru. Noémi se apleacă să-l ridice, apucîndu-l de cele două toarte. Mihály sări s-o ajute :

— Să vă ajut să-l duceţi, c-o fi greu.

Noémi rîse, un rîs vesel, copilăros, zglobiu — şi ridică cearceaful ce acoperea coşul uriaş : era plin cu petale de trandafiri.

Cu toate acestea Mihály apucă de o toartă şi împreună cu Noémi duse coşul acela uriaş, plin cu petale de trandafiri pe poteca mărginită de la un capăt la altul cu levănţică.

— Faceţi apă de trandafiri din petalele astea? întrebă Timár.

Tereza făcu semn cu ochiul spre Noémi:

— Vezi că a ghicit?

— Mda, fiindcă şi la noi la Komárom sînt mulţi care fac apă de trandafiri. Ehe, cîte femei sărace trăiesc din asta!

— Da? Aşadar şi-n alte locuri trandafirul e binecuvîntarea cerului! Ce-i drept, floarea lui frumoasă şi mult preţuită ajunge pentru a te face să iubeşti lumea asta. Şi apoi trandafirul ne dăruieşte şi frumuseţe şi pîine. Anul trecut de pildă am avut un an prost; îngheţul de primăvară a lovit pomii, viţa de vie, totul; vara umedă şi răcoroasă a dăunat mult albinelor: orătăniile şi vitele au murit. Dacă nu ne-ar fi ajutat trandafirii am fi fost nevoite să ne atingem de rezervele agonisite. Trandafirii înfloresc în fiece an; ei întotdeauna ne sînt credincioşi. Anul trecut, ei ne-au dat de mîncare. Am făcut trei sute de măsuri de apă de trandafir care au fost duse în Serbia, iar în schimbul lor am primit grîu. O, voi, trandafirii mei binecuvîntaţi, florile mele dătătoare de viaţă!

Căsuţa cea mică se mai mărise de cînd Timár fusese acolo ultima oară; i se adăugase o lojniţă şi o povarnă unde se fierbea apa de trandafiri. În povarnă se afla o vatră cu o căldare de aramă din care se prelingea lichidul după prima distilare; lîngă vatră se afla o cadă mare pentru petalele de trandafiri ce fuseseră fierte şi o laviţă încăpătoare pe care se aşternea cea mai nouă recoltă de petale pentru a fermenta.

Mihály ajută Noémiei să răstoarne uriaşul coş pe laviţă; ah, ce desfătare, ce beţie răspîndeau valurile de parfum!

Noémi îşi culcă capul pe mormanul acela moale de petale spunînd :

— Ah ! ce minunat ar fi să poţi dormi pe un pat de petale de trandafiri !

— Oh, copilă neştiutoare ! o dojeni Tereza. Nu te-ai mai trezi în vecii vecilor. Parfumul trandafirilor te-ar ucide.

— Ar fi o moarte atît de frumoasă !

Auzind-o, Tereza se grăbi s-o mustre :

— Cum, ai vrea să mori ? Să mă laşi aici, copil rău ce eşti !

Noémi se grăbi să-şi îmbrăţişeze mama şi, sărutînd-o, îi ceru iertare :

— Nu, nu măicuţa mea dragă şi scumpă ! Cum aş putea să te părăsesc vreodată ? Numai pe tine te am pe lumea asta !

— Păi atunci de ce te ţii de glume ? Nu-i aşa, domnule Timár, că nu-i frumos ca o fetiţă să glumească astfel cu mama ei ? O fetiţă care pînă ieri se mai juca cu păpuşile ?

Mihály fu de aceeaşi părere cu Tereza. Orice s-ar întîmpla, o tînără fată n-are voie să spună mamei sale că într-un fel sau altul moartea poate fi frumoasă.

— Şi-acum rămîi aici să vezi de alambic ; bagă bine de seamă să nu se afume fiertura. În acest timp eu mă duc la bucătărie să pregătesc ceva în cinstea musafirului nostru. Rămîneţi la noi toată ziua, nu-i aşa ?

— Dacă-mi daţi de lucru, adică dacă vă pot ajuta la ceva, o să rămîn şi azi, şi mîine. Rămîn atîta timp cît o să-mi daţi de lucru.

— O ! Păi atunci veţi sta aici o săptămînă încheiată — intră în vorbă Noémi — că e berechet de lucru.

— Na, na! Şi cam ce ai putea să-i dai domnului Timár să lucreze, copil prostuţ? o întrebă rîzînd Tereza.

— Păi... să zdrobească petalele de trandafir în putină de tescuit!

— Aşa?! Dar dacă habar n-are cum să...

— O, cum să nu ştiu! intră în vorbă Timár. Ehe, de cîte ori am făcut treaba asta acasă la mama!

— Nu-i aşa că şi mama dumneavoastră a fost tare bună? îl întrebă Noémi.

— Neasemuit de bună.

— Şi că aţi iubit-o mult?

— Da, tare mult.

— Mai trăieşte?

— A murit de mult.

— Asta înseamnă că nu mai aveţi pe nimeni pe lume...

Timár se gîndi puţin şi-apoi îşi plecă fruntea cu tristeţe.

— Pe nimeni...

...Spunea adevărul...

Noémi privi cu milă în ochii lui Mihály auzind cuvintele: „Pe nimeni". Erau două cuvinte primejdioase!

Mihály băgă de seamă că Tereza se oprise în prag şi nu se îndura să-i lase singuri. Şi deodată îi veni o idee:

— Ştii ce, mamă Tereza? N-are rost să pleci la bucătărie pentru a pregăti o cină proaspătă: am adus în desagă merinde destule, aşa că nu-i nevoie decît să aşternem masa; sper că o să ne ajungă la toţi trei.

— Dar cine v-a purtat de grijă? îl întrebă Noémi. Cine v-a pregătit mîncare pentru drum?

— Păi cine altul decît domnul Fabula János?

— A, da, ştiu! Cîrmaciul acela vrednic! E şi el prin apropiere?

— Încarcă vasul pe celălalt mal.

Tereza ghicise motivul pentru care Timár îi propusese să nu se depărteze; dar nici ea nu voia să se lase mai prejos în a-şi arăta bunăcredinţa. Voia să-i dovedească lui Timár că nu se teme de dînsul şi că are încredere să-l lase cu Noémi:

— Mai bine facem altfel. Lăsaţi în grija mea şi bucătăria şi cazanul, iar tu, Noémi, însoţeşte-l pe domnul Timár în jurul insulei să-i arăţi ce schimbări s-au petrecut de cînd n-a mai fost pe la noi.

Noémi era o fată ascultătoare şi îndeplinea fără să cîrtească tot ce-i poruncea maică-sa. Îşi legă aşadar în jurul capului frumoasa basma turcească cu care-i stătea foarte bine şi se pregăti de plecare. Timár recunoscu cu bucurie baticul pe care i-l dăruise atunci, de mult.

— La revedere, draga mea! La revedere! îşi spuseră fata şi mama, sărutîndu-se.

După cum se părea, ori de cîte ori mama sau fata ieşea din casă, îşi luau rămas bun de parcă ar fi plecat în ţări depărtate, iar cînd se întîlneau — peste cel mult un ceas — se îmbrăţişau din nou, sărutîndu-se de parcă nu s-ar fi văzut de ani de zile. Sărmanele, n-aveau pe nimeni în lumea asta; fata însemna totul pentru mamă şi invers.

Noémi mai aruncă o privire întrebătoare spre maică-sa, iar Tereza dădu din cap ca şi cînd ar fi vrut să spună: „Du-te!“

Şi astfel Noémi şi Timár porniră să se plimbe prin insulă.

Cărarea era îngustă aşa că cei doi erau nevoiţi să păşească aproape lipiţi unul de altul; dar Almira fu atît de înţeleaptă încît îşi vîrî pe furiş capul ei mare între dînşii formînd astfel un paravan viu care

îi despărţea. În cei aproape trei ani care trecuseră, se schimbaseră multe pe mica insulă. Urmele mîinilor creatoare ale omului se vedeau de la un capăt la altul. Prin desiş se croise o cărare ; fusese tăiat mărăcinişul ce creştea pe sub copaci, iar plopii crescuseră atît de groşi încît doi oameni nu le putea cuprinde trunchiul cu braţele ; toţi puieţii sălbatici fuseseră altoiţi cu altoiuri de soi ; din butaşii pitici, mîna pricepută a omului crease un gard viu ; acolo unde se sfîrşea livada, se înălţa un alt gard viu, împletit, dincolo de care se zărea o frumoasă păşune cu iarbă grasă unde păşteau oile şi caprele ; o mioară mică şi albă avea în jurul gîtului o fundă roşie — semn neîndoielnic că era aleasa Noémiei.

Cînd animalele ce păşteau o zăriră pe însoţitoarea lui Timár, se grăbiră s-o întîmpine behăind — era un fel de salut pe care Noémi îl înţelese ; apoi toate o conduseră pînă la cealaltă margine a păşunii, acolo unde se afla iarăşi un gard viu. Dincolo de acest gard se zărea o minunată livadă de nuci stufoşi şi masivi ale căror trunchiuri cu coaja netedă ca mătasea erau groase, mai groase de o jumătate de stînjen.

— Vedeţi — zise Noémi — nucii ăştia-s o adevărată mîndrie pentru mama. Au cincisprezece ani. Sînt numai cu un an mai tineri decît mine.

Spusese totul atît de firesc !

În dreapta livezii de nuci, pămîntul era mlăştinos. Timár îşi aminti că atunci cînd trecuse pentru prima oară pe sol, înaintase anevoie ; acum, plante de apă, crini galbeni şi flori mari asemănătoare cu lăcrămioarele acopereau mocirla, iar în mijloc se zăreau două berze care meditau în tăcere, contemplînd natura.

Timár deschise portiţa prin care se ieşea din livadă ; îi făcea plăcere să revadă pămîntul pe ju-

mătate înţelenit. Deodată însă i se păru că fata care-i slujea de călăuză trăda o oarecare teamă.

— Şi, într-adevăr, sînteţi şi acum tot singure pe insula asta ? o întrebă Timár.

— Doar noi două. Uneori, dacă-i vreme bună şi-i zi de tîrg, ne mai vizitează cei care vor să facă schimb de mărfuri ; pe timp de iarnă, cînd şi cînd, se mai abat pe-aici nişte tăietori de lemne care ne-ajută să tăiem hăţişurile ; drept plată le dăm lemnele pe care le taie. Celelalte treburi le putem face numai noi două.

— Bine, dar îngrijirea pomilor cere multă migală şi-i o muncă obositoare, mai ales stîrpirea omizilor...

— O ! asta nu-i o greutate pentru noi. Prietenii noştri care cîntă colo sus, în copaci, ne uşurează munca. Vedeţi cîte cuiburi sînt în tufărişul acela ? Ei, bine, toate-s pline cu vietăţi care-s în slujba noastră. Aici, în insulă, nimeni nu le face vreun rău şi drept răsplată ne slujesc de minune. Îi auziţi cum cîntă ?

Într-adevăr, dumbrava răsuna de concertul divin al păsărelelor ; spre seară, toate se întorc la cuiburile lor şi atunci devin mult mai gureşe. Cît e ziua de lungă, cucul nu conteneşte să fie orologiul pădurii, iar mierla fluieră stihuri eline.

Deodată Noémi scoase un ţipăt şi, înspăimîntată, îşi duse mîna în dreptul inimii ; pălise şi se clătina gata-gata să cadă pe spate aşa că Timár socoti că-i de datoria lui s-o ţină de mînă să nu cadă.

— Ce s-a întîmplat ?

Noémi îşi acoperi faţa şi, ca un copil, pe jumătate rîzînd, pe jumătate plîngînd bolborosi cu scîrbă şi tremur în glas :

— Uite-o, uite-o... vine !

— Cine vine ?

— Acolo... uite !

Într-adevăr venea cineva: o broască rîioasă respectabilă sărea greoi furişîndu-se prin iarbă; venea spionîndu-i cu un singur ochi, gata ca la nevoie, dintr-un singur salt, să se facă nevăzută în cel mai apropiat şanţ.

Noémi era atît de înspăimîntată încît simţea că i se tăiaseră picioarele.

— Cum, ţi-e frică de broaşte? o întrebă Timár.

— Mi-e silă de ele. Cred că aş muri dacă vreuna ar sări pe mine.

— Mda, aşa sînt fetele. Le plac pisicuţele, fiindcă ştiu să se linguşească în fel şi chip şi le e scîrbă de un biet broscoi pentru simplul fapt că-i urît ca noaptea. Numai că, vezi, pentru om broasca e un prieten la fel de devotat cum sînt şi păsările. Acest dispreţuit şi urît animal, e cel mai bun prieten al grădinarilor. Dumneata ştii foarte bine că sînt fluturi, gîndaci şi omizi care ies şi mişună numai noaptea. Or, noaptea, toate păsărelele dorm şi deci nu mai pot apăra grădinile. Ei bine, atunci iese din crăpăturile pămîntului hidoasa broască şi, pe întuneric, începe să se lupte cu duşmanii noştri. Nimiceşte şi omizile de noapte, şi fluturii, şi viermii, şi nimfele cărăbuşului, şi melcii care prăpădesc pomii fructiferi. E tare interesant să vezi o broască vînînd un gîndac. Stai liniştită şi uită-te la broscoiul ăsta hidos: el nu se tîrăşte prin iarbă pentru a te îngrozi pe dumneata. Departe de el gîndul ăsta! E o făptură blîndă, cu conştiinţa curată, care nu te socoteşte duşman. Priveşte acolo: vezi gîndacul ăla albastru care-şi face vînt cu aripioarele? E cea mai primejdioasă gînganie pentru o pădure; se numeşte sfredelul lemnului şi o singură larvă de-a lui ajunge să prăpădească un pom tînăr. Prietenul nostru ciupit de vărsat şi-a pus ochii pe el. Să nu-l tulburăm! Uite cum se ghemuieşte pregătindu-se să

sară ; priveşte-l cu luare aminte. Uite, a făcut un salt uriaş şi cu iuţeala fulgerului şi-a scos limba-i lungă şi... gîndacul a dispărut, aşa că acum i se văd doar aripioarele care n-au intrat încă în gura broscoiului. Ei, acum vezi că nu se cade să dispreţuim chiar atît de mult făptura asta urîcioasă — de fapt bunul nostru prieten — luîndu-ne numai după sutana ce-o poartă şi care, ce-i drept, e cam... ponosită ?

Noémi bătu din palme încîntată şi parcă nu-i mai era atît de silă de broscoi. Apoi îl lăsă pe Mihály s-o ţină de mînă şi astfel s-o conducă spre malul apei, arătîndu-i cît de spirituale făpturi sînt broaştele, cît umor şi ce însuşiri excepţionale au.

Timár îi vorbi despre broasca azurie de Surinam — o specie pentru care regele Prusiei dăduse patru mii cinci sute de taleri ; apoi despre broasca fosforescentă care răspîndeşte în juru-i o lumină scînteietoare şi căreia-i place să se furişeze în casele oamenilor unde, ascunsă printre grinzi, cîntă fără milă toată noaptea ; că, în Brazilia de pildă, se întîmplă adeseori ca broaştele fosforescente să înceapă să concerteze în teatru pe cont propriu întrecînd toţi cîntăreţii şi toată orchestra Operei.

Noémi rîdea de duşmanul acela îngrozitor. Or, rîsul stă la jumătatea drumului între ură şi dragoste.

— Ah, de n-ar orăcăi atît de urît !

— Mda, numai că orăcăitul ăsta al broscoilor e limbajul prin care-şi arată dragostea faţă de doamnele broaşte ; desigur ştii că numai masculii pot orăcăi ; femelele sînt mute. Cît e noaptea de lungă broscoiul spune iubitei sale : „Ah, ce minunată eşti ! Ah, ce dulce eşti !" Şi-atunci poate cineva să afirme că pe lumea asta există o fiinţă mai tandră decît broasca ?

Noémi era fără doar şi poate înduioşată.

— Şi-apoi broasca e şi savantă. De pildă, brotăcelul simte schimbarea vremii ; dacă-i rost de ploaie el ştie cu mult înainte ; începe să orăcăie şi scoate capul din apă ; dacă simte că va fi secetă, atunci se dă la fund.

— Aşa ? făcu Noémi, curioasă.

— Stai să prind unul ! se oferi Timár. Aud un brotac orăcăind pe-aci prin crîngul de aluni.

Nu trecu mult şi Mihály se întoarse ţinînd în palmele făcute căuş un brotăcel căzut prizonier. Noémi ba tremura, ba se înfierbînta ; obrajii i se îmbujorau şi îi păleau în aceeaşi clipă.

— Şi-acum, priveşte aci ! o îndemnă Timár, întredeschizîndu-şi palmele. Ei, ce zici ! Poţi să-ţi închipui o făptură mai drăgălaşă decît asta ? E atît de frumos ! Verde ca iarba, iar picioarele parcă-s nişte mînuţe de copil. Şi cum îi mai bate inima ! Şi cum se uită la noi cu ochii lui frumoşi şi inteligenţi ca două mărgele încercuite de două inele aurii ! Brotăcelul nu se teme de noi.

Cu nehotărîrea ce ţi-o dă curiozitatea şi frica, Noémi întinse mîna tremurîndă spre broscuţă, dar şi-o trase repede înapoi.

— Ei, hai, ia-l dumneata ! Hai, pune mîna pe el ! E cea mai blîndă fiinţă din lume. Ţine palma !

Jumătate rîzînd, jumătate înspăimîntată, Noémi întinse palma ; nu se uita însă spre brotăcel ci în ochii lui Mihály, iar cînd simţi micul animal cu sînge rece atingîndu-i mîna, tresări şi se înfioră. Deodată însă izbucni într-un rîs zglobiu, ca un copil care mult timp s-a sfiit să intre în apă dar care, odată intrat, ţipă de bucurie.

— Ei, vezi ce cuminte stă ? Se simte foarte bine acolo. Acum o să-l ducem acasă, o să-l vîrîm într-un borcan cu apă, meşterim o scăriţă pe care o dăruim

brotăcelului prizonier şi-apoi o să vezi : dacă simte că vine ploaie, se urcă pe scară. Dă să-l duc eu.

— Nu, nu ! se împotrivi fata. Rămîne la mine. O să-l duc eu acasă.

— Păi atunci strînge pumnii ca nu cumva să sară. Uşurel însă ! Şi-acum să ne întoarcem acasă, pentru că iarba a început să se umezească de rouă.

Şi se întoarseră acasă ; Noémi fugi înainte şi încă de departe strigă :

— Mamă, mamă ! Uite ce-am prins ! O păsărică frumoasă !

Tereza o dojeni cu severitate :

— Ai uitat că nu-i voie să prinzi păsărele ?

— Da, dar asta-i o pasăre grozav de frumoasă ; a prins-o domnul Timár şi mi-a dăruit-o ; uite, uite ce-am aici în palmă !

Cînd zări brotăcelul cel verde în palma Noémiei, Tereza îşi împreună mîinile a mirare.

— Mamă, uite cum clipeşte cu ochişorii lui atît de frumoşi ! strigă Noémi, îmbujorată de plăcere. O să-l punem într-un borcan, o să-l hrănim cu muşte şi el o să ne prezică vremea. Ah ! tu, brotăcel drăgălaş, tu ! Făptură mică şi dragă !

Şi cu grijă îşi lipi obrazul de micuţul brotăcel, mîngîindu-l.

Uimită, Tereza privi spre Timár :

— Domnul meu, sînteţi vrăjitor, zău aşa. Nu mai departe decît ieri, ai fi putut s-o sperii de moarte cu o dihanie ca asta...

Noémi era mai mult decît entuziasmată de ceea ce aflase despre broaşte ; în timp ce aşternea pentru cină în pridvor, îi ţinu mamei Tereza o adevărată conferinţă batracologică, bazîndu-şi întreaga ştiinţă pe cele auzite de la Timár ; spuse aşadar că broaştele sînt nişte animale foarte folositoare, că sînt fiinţe inteligente şi pline de umor, că n-au pic de adevăr învi-

nuirile ce li se aduc că împroaşcă venin, că se furişează în gura oamenilor care dorm, că sug laptele vacilor, că atunci cînd ţii un păianjen deasupra lor ele crapă de necaz ; toate astea sînt născociri prosteşti. Broscuţele sînt prietenii noştri cei mai buni, prieteni care stau de strajă în timpul nopţii ; iar micile urme de care-i plină prispa netedă ca-n palmă ce înconjoară casa nu-s altceva decît semnele patrulării lor nocturne ; păi în cazul ăsta n-ar fi curată nerecunoştinţă să-ţi fie frică de broscuţe ?

În timp ce Noémi vorbea, Timár împleti din nuiele de salcie o scăriţă pitică pentru meteorologul cu spatele verde ; scăriţa o aşeză într-un borcan cu gura largă, umplut pe jumătate cu apă şi acoperit în partea de sus cu o bucată de hîrtie ; apoi rupse puţină hîrtie făcînd o deschizătură prin care urma să i se ofere musculiţe proorocului prizonier. Supărat pesemne de noua-i misiune brotăcelul se lăsă la fundul borcanului vrînd să arate că nu-i trebuie nici muşte şi că nu voia nici să cînte ; văzîndu-l, Noémi se bucură ; brotăcelul dădea indicaţii că vremea va continua să fie frumoasă.

— Domnule dragă — spuse Tereza după ce aduse şi aşeză bucatele pe măsuţa la care luară loc toţi trei — dumneavoastră n-aţi făcut numai o adevărată minune cu Noémi, ci i-aţi făcut şi un mare bine. Insula noastră era un adevărat paradis pentru ea dacă nu i-ar fi fost frică de broaşte ; dacă dădea peste una, pălea şi, din pricina spaimei, era parcă scuturată de friguri, iar ca să treacă de gardul viu spre mlaştinile acelea în care orăcăie puzderie de broaşte, ei bine, nici o putere omenească n-ar fi fost în stare s-o convingă ! Aţi schimbat-o cu desăvîrşire ; de-acum o să iubească toate împrejurimile căminului nostru.

— Minunat cămin ! observă Timár.

Tereza oftă adînc.

— De ce ai oftat aşa ? o întrebă Noémi.

— Ştii tu foarte bine de ce.

Ştia şi Timár, ba ştia foarte bine cui îi era adresat suspinul acela. Noémi încercă să aducă-n discuţie un subiect mai plăcut.

— Pînă acum mi-a fost frică de broaşte, fiindcă o dată, mai de mult, un copil răutăcios a fugărit sub ochii mei o uriaşă broască arămie, zicînd că broasca aia se numeşte boul broaştelor şi că dacă o baţi pe spate cu o urzică începe să mugească întocmai ca boul. Şi-apoi a bătut-o cu o urzică, iar biata vietate a început să orăcăie atît de îngrozitor că n-o să pot uita niciodată ; parcă ar fi chemat tot neamul broaştelor să se răzbune pe noi şi tot corpul i s-a acoperit de o spumă albă. De atunci am fost convinsă că broaştele se tîrăsc şi ţopăie în jurul meu numai şi numai să mă împroaşte cu veninul lor. Iar băiatul acela răutăcios rîdea cu hohote auzind orăcăitul înspăimîntător pe care-l scotea biata făptură.

— Şi cine era băiatul acela răutăcios ? întrebă Mihály.

Noémi tăcu şi dădu din mînă ca şi cînd ar fi vrut să se apere, aşa că Timár ghici despre cine era vorba ; privi spre Tereza şi ea clătină din cap, încuviinţînd. Ştiau să-şi ghicească gîndurile.

— A mai dat pe aici de-atunci ? întrebă Mihály.

— Ah ! Vine în fiecare an şi mă chinuieşte mereu. De la o vreme a născocit altceva pentru a mă jefui. Vine cu o barcă şi, fiindcă n-am bani să-i dau, cere miere, ceară şi lînă pe care apoi le vinde. Iar eu îi dau, numai să mă văd scăpată de el.

— În anul ăsta n-a venit încă — spuse Noémi.

— O, nu te teme ! M-aştept să pice din clipă în clipă.

— Măcar de-ar veni acum ! spuse Noémi.

— De ce, prostuţă mică?

Peste chipul Noémiei trecu ceva ca o flacără.

— Aşa. Aşa vreau eu.

Timár ştia cîtă fericire putea s-aducă celor două fiinţe un singur cuvînt de-al lui. Nu rosti însă acel cuvînt, zgîrcindu-se ca un copil care primind prăjitura preferată, mai întîi ciuguleşte firimiturile. Îl îndemna parcă ceva să încerce să guste toate bucuriile şi durerile locuitorilor insulei.

În timpul cinei soarele apusese şi acum se lăsa o seară minunată şi tihnită, o seară caldă, de primăvară. Cerul părea o boltă străvezie de aur. Pe crengile pomilor nu tremura nici o frunză.

Noémi, Tereza şi oaspetele lor urcară pe o scară de lemn în vîrful stîncii. De-acolo se vedea pînă hăt-departe peste creştetul copacilor, peste spicul stufărişului, dincolo de apele Dunării.

La picioarele lor, insula se întindea ca un fermecător ochi de mare, cu valuri multicolore în zeci de nuanţe; merii înfloriţi aveau culoarea roşie-trandafirie, iar caişii, cu noile lor mlădiţe, erau roşii ca sîngele; coroanele vălurite ale plopilor erau aurii, ale perilor — albe ca omătul, iar ale prunilor — arămii; printre pomii livezii, ca un con cuprins de flăcări, se ridica acoperită de trandafiri purpurii stînca singuratică pe al cărei creştet se înălţau tufele de levănţică alcătuind un desiş de nepătruns.

— Ce privelişte minunată! exclamă Timár, fermecat de peisajul acela tulburător de frumos.

— Da' să vedeţi ce încîntător e vara — spuse Noémi cu aprindere. Pintenaşii iau locul trandafirilor şi acoperă stînca pînă sus de tot aşa că stînca pare înveşmîntată în aur; iar levănţica ce înfloreşte pe creştetul ei pare o cunună albastră.

— Voi veni la vară să văd! spuse Timár.

— Adevărat ?!

În culmea bucuriei, fata îi întinse mîna ; Timár simţi o strîngere de mînă fierbinte cum nu-i dăruise pînă atunci nici o altă femeie. În clipa următoare, Noémi se repezi la pieptul Terezei şi îşi încolăci braţele în jurul gîtului ei.

Jur-împrejur domnea o linişte adîncă, netulburată de glas omenesc. Doar orăcăitul monoton al miilor de broaşte tulbura tăcerea nopţii întunecate ce se lăsa încet-încet. Cerul era despicat spre răsărit de două raze ca două spiţe. O parte a bolţii era sinilie, iar cealaltă de culoarea opalului. Chiar şi cerul senin poate să ajungă în conflict cu sine însuşi !

— Ştii ce cîntă broaştele ? şopti Noémi mamei sale. Ştii ce spun ? „Ah, ce dragă îmi eşti ! Ah, ce dulce eşti !" Asta spun toată noaptea. „Ah, draga mea ! Ah, iubita mea dulce !"

Şi de fiecare dată, îşi săruta mama.

Uitînd de sine şi de lume Mihály stătea acolo, în vîrful stîncii, cu mîinile încrucişate pe piept. Luna nouă îşi cernea razele-i sclipitoare printre frunzele înfiorate ale plopilor. În clipa aceea, frunzele păreau poleite cu argint. Un sentiment nou şi minunat îi umplea inima. Dor sau frică ? O amintire care înspăimînta, sau o speranţă care-i dădea aripi ? Bucurie născîndă, sau durere ce se afundă în trecut ? Sentimente care te apropie de Dumnezeu şi de oameni, sau sentimente care te apropie de animale ? Instinct sau presimţire ? Înrîurirea lunii sau freamătul primăverii ce cuprinde copacii, iarba şi toate făpturile cu sînge cald sau rece ?

Tot aşa stătuse cu ochii larg deschişi şi-atunci cînd privise luna ce apunea trimiţîndu-şi razele în prova corăbiei scufundate. Fără voia lui gîndurile sale vor-

beau cu lumina fantomatică a razelor lunii şi apoi glăsuiau într-însul:

„Tot nu mă înţelegi ?! Mîine o să viu iar şi-atunci mă vei înţelege!"

PĂIANJENUL PRINTRE TRANDAFIRI

Dar oamenii care trăiesc din munca lor nu prea au timp ca, stînd pe stîncă, să contemple luna şi să admire frumuseţile naturii; oile se întorceau de la păşune, iar caprele aşteptau să fie mulse; mulsul era îndeletnicirea mamei Tereza; culesul ierbii pentru „furnizorii" de lapte era datoria Noémiei. Timár îşi rezemă umărul de portiţa staulului şi, aprinzîndu-şi pipa, continuă să vorbească la fel ca orice flăcău de la ţară cînd face curte unei fete din sat.

Cazanul pentru fiert apa de trandafiri fu umplut încă o dată înainte de a se înnopta de-a binelea; apoi cu toţii plecară la culcare.

Timár hotărî să doarmă în stupină, aşa că Tereza îi făcu acolo un culcuş pe fîn proaspăt, iar Noémi netezi locul unde urma să-şi pună capul; Mihály n-avea însă nevoie să fie prea mult legănat. Somnul îl fură de îndată ce puse capul pe pernă şi cît fu noaptea de lungă visă că intrase ajutor de grădinar şi că fierbea apă de trandafiri într-un cazan cît toate zilele.

Cînd se trezi soarele era sus. Dormise zdravăn. Albinele, într-un continuu du-te-vino, zumzăiau deasupra capului său. De faptul că cineva trecuse pe-acolo încă dis-de-dimineaţă putu să-şi dea seama imediat deoarece lîngă culcuşul său îl aşteptau gata pregătite toate instrumentele necesare tabietului matinal al ori-

cărui bărbat — instrumentele pe care şi le adusese în traistă. Se ştie doar că bietul, sărmanul bărbat care şi-a făcut obiceiul să-şi radă barba e prost dispus toată ziua dacă nu poate să îndeplinească acest ritual. De aceea, cînd poposeşte la o casă străină e bucuros nevoie-mare dacă cineva încearcă să-i uşureze soarta tocmai cînd, abia trezit din somn, începe să se întrebe neliniştit unde ar putea să găsească o coajă de săpun, un strop de apă caldă şi un ciob de oglindă în care să se strîmbe ca o caricatură ; căci blestemata aceea de barbă ce aduce a mirişte şi seamănă cu miile de împunsături ale mustrării de conştiinţă, îl indispune stricîndu-i orice chef. Şi cît de fericit se simte după ce a izbutit să scape de acest chin şi poate să-şi mîngîie obrajii netezi !

În timp ce se bărbierea, Tereza şi Noémi îi pregăteau micul dejun compus din lapte proaspăt şi unt ; pe urmă începea munca zilnică : culesul petalelor de trandafiri.

Aşa cum de altfel dorise, Mihály fusese repartizat la tescuitul petalelor. Noémi le culegea, el tescuia, iar Tereza se ocupa de cazan. Timár povesti Noémiei o mulţime de lucruri despre trandafiri. Nu-i spuse însă că petalele lor roze semănau foarte mult cu obrajii ei îmbujoraţi — asta pentru că, fără îndoială, Noémi ar fi rîs de el — ci îi înşiră tot ceea ce aflase despre trandafiri în timpul călătoriilor sale ; poveşti pline de tîlc pe care Noémi le asculta cu luare aminte şi din pricina cărora începuse să-l respecte şi mai mult pe Timár. Căci în faţa fetelor tinere şi nevinovate, omul înţelept şi savant se bucură încă de multă trecere.

— În Turcia apa de trandafiri foloseşte şi la pregătitul mîncărurilor şi băuturilor. Pe-acolo cresc adevărate păduri de trandafiri. Pînă şi mătănii se fac din florile lor. Petalele trandafirilor fărîmiţate se presează

în nişte forme sferice. De aceea mătăniilor li se mai zic şi boabe de trandafir. În orient există o varietate neasemuit de frumoasă din care se scoate uleiul de trandafir ; e trandafirul de balsam ; trandafirii aceştia cresc înalţi ca nişte copaci de doi stînjeni, iar crengile lor se încovoaie sub povara florilor albe ca zăpada. Mireasma lor întrece mireasma altor soiuri ; dacă pui la soare apa în care au fost ţinute petalele trandafirului de balsam, apa capătă imediat culoarea curcubeului din cauza uleiului care iese din petale. Tot aşa se întîmplă şi cu trandafirul veşnic verde, cel care nu-şi leapădă frunzele nici iarna. Trandafirul de Ceylon — Rosa del Rios — îngălbeneşte atît de puternic părul şi barba că trec ani de zile pînă să-şi revină la culoare ; de aceea în Levant se face un comerţ în toată regula cu petalele uscate ale acestui trandafir. Iar petalele trandafirului de Moggor te îmbată cu mireasma lor atît de tare de parcă ai fi băut vin. Trandafirul Vilmorin are un gîndac care, dacă-i înţeapă tulpina, pe locul înţepăturii creşte un fel de bulgăre mare cît pumnul. Se zice că bulgării ăştia ai trandafirului Vilmorin puşi sub căpătîiul copiilor plîngăreţi îi cufundă într-un somn adînc.

— Şi... dumneavoastră aţi fost peste tot pe unde cresc aceşti trandafiri ? întrebă Noémi.

— Cum să nu ! Am străbătut multe meleaguri îndepărtate. Am fost la Viena, la Paris, la Constantinopol.

— Şi toate oraşele astea sînt departe de-aici ?

— Dacă cineva ar merge pe jos, în treizeci de zile ar fi la Viena şi în patruzeci la Constantinopol.

— Dumneavoastră aţi fost însă cu corăbiile.

— Mergînd cu corabia, drumul pare şi mai lung, pentru că din cînd în cînd trebuie să mai încarci şi mărfuri.

— Marfă pentru cine ?
— Pentru stăpînul meu, care mă trimite la drum.
— Stăpînul dumneavoastră e şi-acum tot domnul Brazovics ?
— De unde ştii asta ?
— Mi-a spus cîrmaciul cînd aţi trecut pe aici.
— Păi, nu mai e. A murit.
Auzindu-l, Tereza strigă cu patimă :
— A murit ? Va să zică a murit ! Dar soţia şi fata lui ?
— Odată cu moartea lui Brazovics au pierdut toată averea.
— Ah ! Dumnezeule drept ! Deci le-ai plătit !
— Mămico ! Mămica mea bună ! rosti Noémi cu glas blînd şi rugător.
— Domnul meu ! În afară de cele ce ţi-am spus în noaptea aceea, află încă ceva : atunci cînd asupra noastră s-a abătut năpasta aceea înspăimîntătoare şi cînd m-am rugat în zadar de Brazovics să nu ne lase cerşetoare pe drumuri, ei bine, atunci m-am gîndit că omul acela are nevastă şi copil, că n-ar fi rău să mă duc să mă rog de soţia lui, crezînd c-o să mă înţeleagă şi o să-i fie milă de mine. Mi-am luat în braţe copila şi, pe o căldură înăbuşitoare, am călătorit pînă la Komárom. Am găsit repede impunătoarea lor casă cu etaj. Am aşteptat afară, pe coridor, fiindcă nu mi-au dat voie să intru. În sfîrşit a apărut şi doamna însoţită de copila ei. M-am aruncat atunci la picioarele ei şi în numele Sfintei Fecioare am rugat-o să-i fie milă de mine şi să mă ocrotească înduplecîndu-şi soţul. Şi-atunci femeia aceea m-a luat de braţ şi m-a îmbrîncit pe scări. Mi-am apărat copila cu amîndouă braţele ca nu cumva în cădere să i se întîmple ceva ; eu însă m-am lovit cu capul de coloana aceea care susţine bolta scărilor. Semnul

se vede şi-acum aici, pe frunte. Iar fetiţa aceea de cinci ani stătea în capul scărilor şi rîdea privind în urma noastră cum ne depărtam şchiopătînd, rîdea şi asculta nepăsătoare plînsul copilei mele. Iată de ce acum binecuvîntez mîna care le-a zvîrlit şi pe ele pe treptele scării unde m-au îmbrîncit pe mine!

— Ah, mămico, nu mai vorbi aşa!

— Va să zică au ajuns la sapă de lemn? Va să zică au ajuns cerşetoare? Hoaşca aceea trufaşă şi elegantă! Umblă în zdrenţe, nu-i aşa? Şi bat în zadar pe la uşile vechilor cunoştinţe, nu-i aşa?

— Nu, mamă Tereza — răspunse Mihály — s-a găsit cineva care le-a dat adăpost, care are grijă de ele.

— Smintitul! strigă şi mai pătimaşă Tereza. De ce stă în calea destinului? Cum îndrăzneşte să găzduiască în casa lui blestemul care o să-l ajungă şi pe el?

Noémi fugi spre mamă-sa şi, cu amîndouă mîinile, îi acoperi gura. Apoi, lipindu-se de pieptul ei, încercă s-o împiedice să vorbească sărutînd-o mereu.

— Nu! Nu, dragă mamă! Nu vorbi aşa! Nu blestema! Nu pot să aud astfel de lucruri din gura ta! Ia-ţi blestemul înapoi. Lasă-mă să şterg cu sărutări cuvintele astea de osîndă.

Sărutările Noémiei avură darul s-o trezească pe Tereza.

— Nu te teme! Nu te teme micuţă neştiutoare! răspunse ea mîngîind-o pe păr. Blestemul nu are nici un preţ. E numai un obicei vechi şi urît al nostru, al femeilor bătrîne. Dumnezeu nici nu se gîndeşte să-şi însemne undeva blestemele viermilor striviţi în picioare şi să le păstreze pînă în ziua răzbunării. Blestemul meu n-o să ajungă pe nimeni.

Timár își spuse în gînd: „Pe mine m-a și ajuns, fiindcă eu sînt smintitul care le-a primit în casa lui".

Noémi încercă să aducă din nou vorba despre trandafiri:

— Spuneți-mi, cum aș putea să am și eu trandafiri de Moggor a căror mireasmă te îmbată?

— Dacă vrei, o să-ți aduc eu.

— Dar unde cresc?

— În Brazilia.

— Și-i departe pînă acolo?

— În partea cealaltă a globului pămîntesc.

— Și ca să ajungi acolo trebuie să călătorești pe mare?

— Șase luni de zile încheiate.

— Și de ce trebuie să mergeți tocmai acolo?

— Pentru afaceri și... ca să-ți aduc trandafiri de Moggor.

— Mai bine mă lipsesc!

Noémi părăsi în grabă bucătăria și Mihály băgă de seamă că avea ochii plini de lacrimi.

Fata nu se mai întoarse la povarnă decît pentru a-și deșerta coșul cînd acesta se umplea cu petale de trandafiri; încetul cu încetul pe rogojină se înălță un adevărat munte de petale.

Mai înainte ca soarele să ajungă la nămiezi, distilară petalele de trandafiri fermentate cu o zi mai înainte; după prînz Tereza își anunță oaspetele că în ziua aceea nu mai era nimic de făcut, așa că aveau răgaz pentru a da o raită de jur-împrejurul insulei. Un călător ca Timár, umblat peste mări și țări, putea fără-ndoială să le dea un sfat în legătură cu plantele ce mai puteau fi aclimatizate cu folos acolo, în micul lor paradis.

Tereza porunci Almirei: „Tu să rămîi aici și să păzești casa! Te culci în fața prispei și nu te miști

în ruptul capului !“ Almira înţelese porunca şi o urmă întocmai.

Tereza şi Noémi, însoţite de Mihály, se îndreptară spre pădurice. Dar abia dispăruseră că Almira deveni neliniştită, îşi ciuli urechile şi începu să mîrîie supărată. Simţise ceva. Îşi scutură capul cu ciudă. Şi, deodată, o voce de bărbat începu un cîntec nemţesc, al cărui refren era : „*Sie trägt, wenn ich nicht irre, ein schwarzes Camisol*“ [1]. Fără îndoială că cel care se apropia dinspre mal cînta pentru a le înştiinţa pe locuitoarele colibei. Se temea de dulăul acela mare cît toate zilele.

Almira însă nici nu lătră. Drumeţul se ivi printre arcadele de trandafiri ce umbreau cărarea. Era el... Krisztyán Tódor.

De data asta venea îmbrăcat ca un domnişor din înalta societate, într-un frac bleumarin cu nasturi galbeni, iar pelerina o avea aruncată pe braţ. Deşi îl văzuse, Almira nu se mişcă. Cîinele acesta era un adevărat filozof. Îşi făcuse probabil următorul raţionament : „Cînd mă iau de el mai acătării, totdeauna pe mine mă leagă, şi nu pe acest individ. E mai bine deci să păstrez pentru mine părerea ce-o am despre el şi, rămînînd deocamdată într-o neutralitate armată, să iscodesc ce face.“

Tódor fluieră familiar şi se apropie de inamicul său cel mare şi negru :

— Servus, Almira, dragă Almira ! Vino aici, aici, căţeluşul meu drag. Dar unde-ţi sînt stăpînele ? Trage-i un lătrat pentru mine, rogu-te ! Unde-i draga mamă Tereza ?

Era însă cu neputinţă să primească un răspuns din partea Almirei.

---

[1] Ea poartă, dacă nu mă înşel, un camizol negru (germ.).

— Frumoasa şi micuţa mea Almira, priveşte ce ţi-am adus : o bucată de friptură. Poftim, înhaţ-o ! Ei cum, nu vrei ? Crezi cumva că-i otrăvită ? Ah ! ce prostuţă eşti ! Hai mănîncă, frumoasă Almira.

Dar Almira nici nu mirosi măcar bucata de carne aruncată la picioarele ei pînă cînd Narcisa nu se furişă spre friptură (pisicile nu au un caracter atît de ferm). Văzînd-o, Almira se supără şi începu să sape o groapă în pămînt ; cînd termină vîrî friptura înăuntru potrivit obiceiului pe care-l au unii cîini prevăzători care adăpostesc ceea ce le prisoseşte, ca să aibă pentru zile mai puţin binecuvîntate.

— Măi, ce bănuitor e dulăul ăsta fioros ! mormăi ca pentru sine Tódor. Ei, cred că pot să intru în casă ?!

Asta însă nu-i mai era îngăduit. Almira nu dădu răspuns nici la această întrebare, ci doar îşi ridică puţintel buza de sus, arătîndu-i lui Tódor ce frumoasă dantură avea.

— Ho-ho, zăpăcito ! Nu cumva să te repezi la mine ! Dar unde-s gazdele ? Poate în povarnă ?

Tódor se duse spre povarnă şi privi înăuntru ; nu zări însă pe nimeni. Îşi spălă faţa şi mîinile în apa de trandafiri ce aburea, bucurîndu-se nespus de mult că putea să murdărească în felul ăsta rodul unei zile întregi de muncă. Numai că în clipa cînd vru să iasă afară văzu că drumul îi era barat. Almira se culcase pe prag şi stătea nemişcată ; cînd Tódor dădu să iasă, cîinele îşi arătă iarăşi colţii.

— Ei na, acum nu vrei să mă laşi să ies, hm ? Vai ce prost crescută eşti ! Nu-i nimic, fie şi-aşa ! O să aştept aici pînă vin gazdele. Tocmai bine : să-mi odihnesc oasele.

Spunînd acestea se lungi pe grămada de petale proaspăt culese de Noémi.

— Oho, ce grozav pat mi-am găsit! Un culcuş demn de Luculus [1]. He-he-he!

Gazdele şi Mihály se întorceau de la plimbare. Tereza fu surprinsă văzînd că Almira nu stă culcată în faţa prispei, ci păzeşte uşa povernei.

— Ce-i acolo, Almira?

Îndată ce auzi vocea Terezei, Tódor se gîndi să facă o glumă, aşa că se ascunse atît de bine în grămada de petale încît nu mai putea fi văzut; iar cînd Noémi aruncă o privire înăuntru prin uşa întredeschisă întrebînd şi ea: „E cineva aici, Almira?“, Tódor scoase capul din grămada de trandafiri şi rînji.

— Da! Unicul şi dragul tău logodnic, frumoasă Noémi!

Fata ţipă îngrozită şi, clătinîndu-se, fu gata-gata să cadă pe spate.

— Ei, ce este? o întrebă maică-sa, repezindu-se spre dînsa.

— Printre trandafiri... bolborosi Noémi.

— Ce e printre trandafiri? Un păianjen?

— Da. Un păianjen.

Tódor sări rîzînd din culcuşul de trandafiri şi, ca unul care printr-o glumă foarte reuşită face o surpriză celor dragi — o glumă de care toată lumea e obligată să rîdă — continuă să hohotească; apoi se aruncă de gîtul Terezei şi, fără să se sinchisească de privirea ei supărată sau de teama întipărită pe faţa Noémiei, o sărută de mama-focului.

— He-he-he! Aşa-i că v-am făcut o surpriză, dragă mamă Tereza?! Dragostea mea, dulcea, şi draga, şi buna mea mamă! A venit ginerelul tău. He-he-he! Şi ca o sirenă mă înalţ din marea de trandafiri. He-he-he!

---

[1] General roman (114—57 î.e.n.), căruia îi plăceau luxul şi mîncărurile alese.

După aceea se îndreptă spre Noémi ; dar fata se feri cu grabă din calea braţelor care voiau s-o îmbrăţişeze şi abia atunci Krisztyán Tódor îşi dădu seama că de faţă se mai afla şi o a treia persoană : Timár Mihály. Întîlnirea aceasta îi spulberă entuziasmul forţat care de altfel aducea a mascaradă ; era clar că n-are nicio poftă să dea ochii cu omul care-i aducea aminte de unele întîmplări neplăcute.

— A ! Servus, domnule căpitan ! îl salută el pe Timár. Va să zică ne întîlnim din nou aici. Nu cumva ai iarăşi pe corabie vreun paşă turc ? He-he-he ! Nu-ţi fie frică, domnule !

Timár ridică din umeri fără să răspundă nimic.

Tódor se întoarse fulgerător spre Noémi şi, cu o prietenie făţarnică, o cuprinse de mijloc ; dar fata îl împinse cît colo şi-i întoarse spatele.

— Ei, ia las-o în pace pe Noémi ! rosti Tereza, cu o voce străină, uscată. Ce mai cauţi iarăşi pe aici ?

— Bine, bine. Văd că vrei să mă goneşti, deşi abia am picat. Parcă n-aş avea dreptul s-o îmbrăţişez pe Noémi ! Pe singura mea mireasă. Că doar nu se topeşte dacă mă uit la ea ! Da' grozav vă mai temeţi de mine !

— Avem motive destule — spuse Tereza, ursuză.

— Ei, nu te supăra, mamă Tereza. De data asta n-am venit să-ţi cer nimic. Dimpotrivă. Vin să-ţi aduc bani cu carul. Oho ! Grozav de multe parale ! Atît de multe c-o să-ţi poţi răscumpăra frumoasa ta casă de altădată, vitele, grădina de pe Ostrova, adică tot ce-ai pierdut.. Toate o să ţi le iei înapoi cu paralele astea frumoase ! Doar ştii foarte bine că-i datoria mea de fiu să răscumpăr greşeala pe care a săvîrşit-o tatăl meu faţă de tine.

Krisztyán Tódor se înduioşase pînă la lacrimi, dar lucrul acesta nu-i impresionă pe cei de faţă ; nu aveau încredere nici în rîsul, nici în plînsul lui.

— Ei, dar haideţi să intrăm în casă — spuse Tódor — pentru că ceea ce vreau să-ţi împărtăşesc nu se poate spune în faţa întregii lumi.

— Na, na, smintitule ! făcu Tereza. Unde vezi tu o lume întreagă ? Aici, pe insula asta pustie ? Iar în faţa domnului Timár poţi vorbi orice, pentru că dînsul e o veche şi bună cunoştinţă de-a noastră. Totuşi, haide înăuntru. Ştiu că ţi-e foame ; pînă la urmă asta o să spui.

— He-he-he ! Dragă şi înţeleaptă mămică ! Ce bine ştii tu care-i slăbiciunea lui Tódor, ce bine ştii tu că totdeauna mi-e o foame de lup ! Şi-apoi, cine ştie să pregătească plăcinte sîrbeşti mai bine decît tine ? Cînd le vezi parcă doreşti ca întreaga-ţi fiinţă să-ţi fie un pîntec uriaş. În toată lumea nu se află o gospodină mai pricepută decît tine. Am fost invitat şi la chiolhanurile paşalei, dar bucătar ca tine n-are nici paşa !

Mama Tereza simţea o adevărată slăbiciune cînd i se lăuda ospitalitatea. Nu precupeţea să ospăteze pe orice drumeţ şi chiar pe duşmanul ei de moarte nu l-ar fi lăsat să plece flămînd.

Krisztyán Tódor purta un figaro la modă în acea vreme, pe care-l aranjă cu o trufie bine chibzuită în aşa fel încît, intrînd pe uşa căsuţei, grinda de sus să i-l doboare şi să aibă prilejul să spună :

— Of ! Blestemata asta de pălărie modernă ! Ce greu i-e omului obişnuit cu uşi mai înalte ! În noul meu apartament sînt numai uşi înalte şi cu două canaturi. Şi am o splendidă privelişte spre mare !

— Oare, ai într-adevăr vreo locuinţă a ta undeva pe lumea asta ? întrebă Tereza, pregătind masa pentru cină în odaia cea mică.

— Te cred ! La Triest, în cel mai grozav palat. Sînt agentul celui mai mare constructor de corăbii...

— La Triest ? intră în vorbă Timár. Şi cum se numeşte ?...

— Construieşte vase maritime — spuse cu o mutră dispreţuitoare Tódor — nu bărcuţe d-alde astea... Îl cheamă *signor* Scaramelli.

Timár tăcu. Nu socoti că e cazul să destăinuiască celor de faţă că şi el comandase firmei Scaramelli să-i construiască o corabie.

— Ehe, acum înot în bănet ! se lăudă Tódor. Milioanele trec cu duiumul prin mîna mea. Dacă n-aş fi un om cinstit, aş putea să ciupesc cîteva miişoare. Am şi adus dragei mele Noémi ce i-am făgăduit. A ? Ce-am făgăduit ? Un inel. Ce piatră să aibă ? Rubin ? Smarald ? Are un briliant, un briliant de trei carate şi jumătate. Ăsta va fi inelul de logodnă al micuţei mele Noémi. Uite-l aici.

Tódor îşi vîrî mîna în buzunarul pantalonilor, scotoci îndelung, apoi făcu o mutră speriată, holbă ochii, horcăi cu o prefăcută groază un : „L-am pierdut !" şi, întorcîndu-şi buzunarele pe dos, lăsă să se vadă gaura buclucaşă prin care se făcuse nevăzut inelul cu briliante de trei carate şi jumătate.

Privindu-l, Noémi izbucni în rîs. Avea un timbru atît de minunat şi de cristalin încît era o adevărată plăcere să auzi un astfel de rîs.

— Parcă înadins, să-ţi facă în ciudă, uite că nu s-a pierdut ! exclamă Tódor. Da, înadins, ca să nu mai rîzi aşa de batjocoritor, frumoasa mea logodnică !

Şi zicînd acestea se apucă să-şi scoată cizmele ; şi într-adevăr cînd scutură una din cizme inelul căutat căzu pe masă.

— Uite-l ! Ceea ce stăpîneşti legal nu se pierde niciodată ! Inelul Noémiei mele nu mă părăseşte tocmai pe mine. Poftim ! Uită-te la el, mamă Tereza. E inelul pe care l-a adus viitorul tău ginere pentru logodnica sa. Ei, ce zici de asta ? Iar dum-

neata, domnule căpitan, dacă te pricepi, spune-mi cam cît face briliantul ăsta ?

Timár cercetă obiectul preţios şi spuse :

— *Pierre de Strass* [1] şi, între noi fie vorba, face cinci creiţari.

— Fugi de-aici, domnule ! Păi ce, te pricepi dumneata la lucruri d-astea ? Matale te pricepi doar la porumb şi la ovăz : în viaţa dumitale n-ai văzut un briliant !

Văzînd că Noémi nu-l lasă cu nici un chip să-i pună pe deget inelul luat în rîs, Tódor şi-l vîrî în deget şi, în timp ce mîncă şi bău, avu grijă ca degetul cu inelul să-l ţină mereu ridicat. Tînărul avea o poftă de mîncare nemaipomenită. În timpul mesei vorbi fără încetare ; arătă ce întreprindere grozavă era şantierul acela naval şi cîte milioane de metri cubi de material lemnos înghite pe an, fapt pentru care jur-împrejurul lui nu se mai afla nici o pădure de unde să se mai poată aduce lemn bun pentru construirea corăbiilor, aşa că nu peste multă vreme va fi nevoie să se aducă tocmai din America. Doar în Slovenia se mai găsea cîte ceva. În sfîrşit se sătură şi-atunci intră în miezul chestiunii :

— Eh, şi-acum dragă, scumpă şi bună mamă Tereza, o să-ţi spun pentru ce-am venit.

Tereza privi spre Tódor îngrijorată şi bănuitoare.

— Uite, cît ai bate din palme, te fac fericită şi pe tine, şi pe Noémi, şi pe mine ; iar pe deasupra, în faţa lui *signor* Scaramelli o să-mi ridic *ego* [2]-ul. Stai numai şi ascultă aici ! O dată, mai demult, domnul Scaramelli mi-a spus : „Ascultă, amice Krisztyán, dumneata ar trebui să pleci în Brazilia“.

— Ce bine era să fi plecat ! suspină Tereza.

---

[1] Imitaţie de pietre preţioase (fr.).

[2] Eu (lat.). Sensul ultimelor cuvinte : o să cresc în ochii lui.

Tódor înţelese şi zîmbi.

— Ştii că de acolo se aduce lemnul cel mai de soi pentru construirea corăbiilor ; *macayas*-ul şi *murumuru*-ul din care se face chila ; *paripo*-ul şi *hatavoua* care se folosesc pentru coastele corăbiei, *magrofea, royoc*-ul şi lemnul de *gratgal*, care stau în apă şi nu putrezesc în vecii vecilor, lemnul *mort aux rats* [1] al cărui miros nu-l pot suferi şobolanii, apoi lemnul-fier din care se face cîrma şi *sourgumtree*-ul, din care se fac ramele, *fernambuc*-ul şi *manchinel*-ul, şi „sîngele balaurului" şi *casuar*-ul, şi „cafeaua diavolului", apoi *teak*-ul, lemnul de santal, mahonul din care se face mobilierul cel mai fin de pe corabie, şi *cascarilla, tacamanaca, voldor*-ul, în care nu intră *cariul* şi *maou*-ul ce nu poate fi sfredelit de *teredo navalis* [2]...

— Sfîrşeşte, rogu-te, cu aceste caraghioase denumiri indiene ! îl întrerupse Tereza. Crezi că mă duci de nas dacă îmi înşiri toată botanica şi din pricina copacilor n-o să mai văd pădurea ? Mai bine spune-mi : dacă în Brazilia cresc atît de mulţi copaci de soi, tu de ce nu te-ai dus acolo ?

— Ehe ! Păi tocmai aici se vede ingeniozitatea mea ! Ce crezi că i-am răspuns lui *signor* Scaramelli ? De ce ne-am duce tocmai în Brazilia cînd, pe aici, prin apropierea noastră cresc copaci mult mai buni decît ăia de-acolo ? Eu ştiu o insulă în mijlocul Dunării pe care se află o pădure bătrînă cu arbori unul mai frumos decît altul, ce pot concura cu cei sud-americani.

— Trebuia să-mi dea în gînd ! murmură Tereza.

---

[1] Moartea şobolanilor (fr.).

[2] Un fel de scoică marină care îşi scobeşte lăcaşul în lemnul corăbiilor.

— Plopii înlocuiesc perfect de bine *patavo*-ul, iar nucul dă cu tifla mahonului. Or, copaci de-al d-ăştia sînt cu sutele pe insula noastră !

— Nucii mei ?

— Iar mărul e cu mult mai bun decît *cascarilla.*

— Va să zică ai avut grijă şi de meri ?

— Iar prunii stau pe picior de egalitate cu cei mai buni copaci de *teak.*

— Şi tu vrei să-i tai pe toţi şi să-i vinzi domnului Scaramelli ? întrebă cu o voce calmă Tereza.

— O să primim o grămadă de bani în locul lor. Cel puţin zece forinţi de fiecare copac. *Signor* Scaramelli mi-a dat *carte blanche* [1]. Pot să închei cu tine contractul chiar acum ; îl am aici în buzunar, gata făcut, trebuie doar să-l semnezi şi sîntem oameni bogaţi. Şi odată ce toţi pomii ăştia puchinoşi o să fie tăiaţi, se-nţelege că n-o să mai rămînem aici ci o să plecăm să locuim la Triest, iar pe insula asta o să plantăm mălini — ştii că din lemnul lor se fac vestitele pipe de „vişin turcesc". Copăcelul ăsta n-are nevoie de îngrijire ; trebuie cel mult să tocmim un paznic care să stea aici, să taie în fiecare an şi să vîndă negustorilor din Varna crenguţele de mălin pentru pipe iar noi o să încasăm cinci sute de galbeni la pogon pentru pipele de vişin turcesc ; la zece pogoane, luăm cinci mii de galbeni.

Timár nu se putu stăpîni să nu zîmbească. În viaţa lui nu auzise de speculaţii atît de îndrăzneţe.

— Ei, dar de ce zîmbeşte domnul ? se răsti Tódor la el. Eu mă pricep la astfel de lucruri.

— Şi eu mă pricep — îi răspunse Tereza. De cîte ori te-aduce aici ceasul rău, parcă vine pasărea morţii ; ştiu că ai planuri îngrozitoare în privinţa mea. Ţi-ai dat seama că n-am bani şi că n-o să am vreodată. Ei bine ! Pînă acum ai găsit de cuviinţă

[1] Mînă liberă (fr.).

să vii cu luntrea şi ceea ce agoniseam pentru noi două, cărai şi vindeai. Ţi-am dat tot. Dumnezeu să te binecuvînteze pentru lucrul ăsta ! Acum însă nu-ţi mai ajung fructele din care îmi iei dijmă mai avan decît dacă aş plăti peşcheş paşei ; acuma vrei să-mi vinzi şi copacii care-mi fac umbră. Singurii mei prieteni, copacii pe care i-am sădit şi i-am îngrijit cu mîna mea, din care trăiesc şi sub care mă odihnesc. Du-te şi să-ţi fie ruşine ! Să-mi spui mie asemenea minciuni ! Cum că ţi s-ar da comori în schimbul copacilor din care cineva ar construi corăbii ! Da, fără-ndoială, i-ai tăia să-i dai pe un preţ de nimica primului vărar : ăsta-i planul tău grozav de iscusit. Pe cine vrei să prosteşti cu asemenea bazaconii ? Pe mine ? Du-te învîrtindu-te cu bazaconiile tale cusute cu aţă albă, că altfel o să te învăţ eu la ce mai poate folosi creanga de vişin turcesc !

— Ei, ei, mamă Tereza, eu nu glumesc. Fără un scop anume n-am venit aici, asta ai putea s-o ştii. Ia gîndeşte-te : ce sărbătoare e azi ? Azi e ziua mea onomastică. Tot azi s-a născut mica şi draga mea Noémi. Ştii că bieţii noştri părinţi ne-au logodit încă de mult şi că au hotărît ca atunci cînd Noémi o să împlinească şaisprezece ani să fim o pereche fericită. Aş fi venit de la capătul lumii aici, la voi, într-o zi ca asta. Iată-mă deci, cu toată dragostea fierbinte a inimii mele. Dar, în afară de dragoste, omului îi mai trebuie şi altceva ; ce-i drept, am o leafă mare la *signor* Scaramelli ; am cheltuit-o însă cumpărînd un mobilier splendid. Or, şi tu trebuie să dai ceva de zestre Noémiei, nu de alta, dar fata ta trebuie să poată intra în lume aşa cum se cuvine rangului ei. Îi trebuie şi ei, vorba aia, trusou. Are dreptul să-ţi ceară lucrul ăsta. E singura ta fată. Poate să-ţi ceară să-i dai zestre.

Noémi, mohorîtă, se întoarse cu spatele şi, aşezîndu-se într-un colţ îşi rezemase fruntea de perete.

— Da. Trebuie să-i dai ceva Noémiei. Nu fi atît de egoistă. Treacă de la mine ; păstrează-ţi jumătate din copaci, dar dă-mi cealaltă jumătate şi las' pe mine cui şi în ce fel o să-i vînd. Dă-mi ca zestre nucii ăştia ; vorbesc serios, am cumpărător sigur pentru ei.

Tereza ajunsese la capătul răbdării :

— Ascultă-mă, Tódor ; eu nu ştiu dacă azi e sau nu ziua ta onomastică, dar ştiu că Noémi nu s-a născut azi... Şi mai ştiu că dacă ai fi singurul bărbat pe lumea asta, Noémi tot nu te-ar lua.

— He-he-he ! Las' pe mine ! Asta mă priveşte.

— Fie precum zici ! Acum însă o să isprăvesc foarte repede cu tine ! Nucii mei dragi şi frumoşi nu ţi-i dau chiar dacă ar trebui să se construiască arca lui Noe din ei. Pot să-ţi dau un singur copac să-l foloseşti pentru un anumit lucru ce mai devreme sau mai tîrziu o să te-ajungă ; dacă azi e onomastica ta, păi e tocmai nimerit pentru aşa ceva.

La aceste cuvinte, Krisztyán se ridică de pe scaun, dar nu pentru a pleca, ci pentru a întoarce scaunul şi a încăleca pe el proptindu-şi coatele de spetează şi privind în ochii Terezei, cu o neruşinare de necrezut.

— Eşti foarte drăguţă cu mine, mamă Tereza. Îţi dă însă prin gînd că doar un singur cuvinţel dacă spun...

— Hai, spune ! În faţa acestui domn poţi vorbi deschis, căci dînsul ştie totul.

— ...Că această insulă nu-i a ta.

— E adevărat.

— Şi că te pot denunţa în orice moment fie la Viena, fie la Istanbul...

— Pentru a face din noi cerşetoare şi pribege.
— Da, şi asta o pot face ! izbucni Krisztyán Tódor dîndu-şi arama pe faţă ; apoi, în timp ce ochii săi vicleni şi strălucitori cătau ţintă spre Tereza, scoase din buzunar o hîrtie pe care era scris începutul unui contract, arătînd data de pe dosul paginii. Şi chiar asta o să fac dacă nu semnezi imediat aici. Asta pot s-o fac şi am s-o fac !

Tereza tremura. În clipa aceea însă, Timár puse mîna pe umărul lui Tódor apăsîndu-l încet.

— Asta n-o poţi face stimabile.
— Ce anume ? întrebă Tódor, dîndu-şi capul pe spate cu o smucitură sălbatică.
— Să denunţi existenţa insulei şi faptul că a fost ocupată de cineva în mod arbitrar.
— Şi de ce n-aş putea s-o fac ?
— Fiindcă cineva a şi dat în vileag existenţa ei.
— Cine ?
— Eu !
— Dumneata ? exclamă Tódor şi ridică pumnul să-l lovească pe Mihály.
— Dumneavoastră ? strigă Tereza, ridicîndu-şi îndurerată mîinile încleştate deasupra capului.
— Da, eu am adus la cunoştinţă, atît la Istanbul cît şi la Viena că aci, lîngă Ostrova, este o insulă fără nume care s-a format acum cincizeci de ani — spuse Timár încet, dar hotărît. Şi totodată am solicitat guvernului de la Viena cît şi celui de la Istanbul să mi-o cedeze în folosinţă pe timp de nouăzeci de ani ; pentru a-mi recunoaşte acest drept de vasal, plătesc anual guvernului maghiar un sac de nuci, iar guvernului din Istanbul o ladă cu prune uscate. Nu de mult am primit de la Viena patentul şi de la Istanbul firmanul.

Timár scoase din buzunar cele două scrisori pe care le primise la sucursala din Baja, scrisorile acelea

care-i produseseră o bucurie atît de mare. De îndată ce ajunsese un om de seamă Mihály avusese grijă să aducă liniştea binemeritată acestei familii prigonite de soartă. Fie vorba între noi, pentru a i se fixa chiria aceea de un sac de nuci şi o ladă cu prune uscate, Timár plătise cu vîrf şi îndesat.

— Şi de îndată ce am obţinut aprobarea celor mai înalte foruri, am transmis dreptul ce mi s-a acordat locuitoarelor şi actualelor coloniste ale acestei insule. Iată aici documentul legal de cedare a dreptului meu.

Fără să poată rosti un singur cuvînt, Tereza căzu la picioarele lui Mihály. Nu era în stare decît să plîngă şi să sărute mîna bărbatului acela care o salvase de cel mai îngrozitor chin, şi care înlăturase pentru totdeauna veşnicul ei coşmar. Iar Noémi îşi apăsă pieptul cu amîndouă mîinile, de parcă s-ar fi temut ca nu cumva în locul gurii ce stătea încleştată să înceapă să vorbească inima.

— Prin urmare, domnul meu, domnule Krisztyán Tódor — spuse Mihály — vezi prea bine că nouăzeci de ani de-aici înainte dumneata nu mai ai ce căuta pe insula asta.

Pălind de furie, Krisztyán ţipă făcînd spume la gură :

— Dar cine eşti dumneata ? Şi cu ce drept te amesteci în treburile acestei familii ?

— Pentru că îl iubesc ! strigă Noémi, cu o ardoare nestăpînită, aruncîndu-se la pieptul lui Mihály şi încolăcindu-i gîtul cu mîinile.

Tódor nu mai spuse nimic. În culmea furiei îl ameninţă pe Timár cu pumnul şi apoi dispăru din odaie. Dar în privirea şi în tăcerea lui erau cuprinse toate ameninţările pe care le proferează cel ce pune mîna pe armă sau amestecă otravă.

Iar fata rămase acolo, lipită de pieptul lui Mihály.

Noémi rămase lipită de pieptul lui Timár chiar şi după plecarea omului împotriva căruia voise să-l apere cu trupul ei.

Dar, oare, de ce se lipise de pieptul lui Mihály ? Pentru a-şi arăta dragostea spunînd : „Pe omul acesta îl iubesc ?“

Sau, prin acest gest voise să-l alunge pentru totdeauna pe omul a cărui prezenţă o înspăimînta şi să-l determine să n-o mai dorească niciodată de soţie ?

Oare copilul acesta crescut în pustietăţi nu avea nici o noţiune despre pudoare, bună cuviinţă, ruşine, sfială ? Nu cunoştea oare regulile societăţii privitor la legăturile dintre bărbat şi femeie, reguli pe care statul şi biserica le statorniciseră prin legi aspre ?

Să fi confundat oare dragostea cu recunoştinţa pe care i-o purta omului care le scăpase, pe ea şi pe maică-sa, de veşnicele temeri dăruindu-le acel mic paradis, celui care pentru asta se străduise desigur destul de mult, îngrijorat poate zi şi noapte de soarta lor ?

Să fi fost oare înspăimîntată, şi fără să-şi dea seama ce face, alergase la pieptul binefăcătorului lor să-l apere de un atac mişelesc atunci cînd îl văzuse pe prigonitorul lor pregătindu-se să-şi scoată arma ?

Sau făcuse acest gest gîndindu-se că Timár era un biet căpitan de vas a cărui mamă fusese tot aşa de sărmană ca şi mama ei — Timár le spusese doar că era singur pe lume — şi de aceea se repezise să-i sară în ajutor gîndindu-se : „Dacă în lumea asta el n-are pe nimeni, de ce să nu fiu eu cineva pentru el ?“ „De ce — s-o fi întrebat ea — s-a întors din nou pe această insulă pustie dacă nu l-a atras ni-

mic ? Iar dacă a venit fiindcă mă iubeşte, de ce nu l-aş iubi şi eu ?“

Nu, nu. Pentru tot ce făcuse Noémi nu era nevoie de nici o explicaţie, de nici o argumentare, de nici o scuză. Făcuse totul datorită dragostei curate ce i-o purta lui Mihály.

Nu ştia de ce şi pentru ce, dar iubea.

Nu ştia dacă era voie, dacă zeii sau oamenii îi îngăduiau să iubească, dacă pornind pe calea aleasă o aştepta tristeţea sau bucuria, dar iubea.

Nu se pregătise să-şi apere dragostea în faţa lumii sau a judecătorilor ; nu se gîndise să ceară îndurare cu capul plecat ; nu cerea ocrotire bărbatului, nici iertare oamenilor, nici mila lui Dumnezeu. Iubea.

Aşa era Noémi.

Sărmana ! Cît va trebui să sufere din această pricină !

...Mihály auzea pentru prima oară în viaţă pe cineva spunîndu-i că-l iubeşte.

Că e iubit cu o dragoste adevărată aşa sărac cum e, ca un biet căpitan de vas care trudeşte pentru alţii ; că era iubit dezinteresat, şi fără să aibă merite deosebite ; că era iubit pentru el însuşi !

O căldură fără seamăn îi năpădi fiinţa. O căldură ce putea trezi din somnul de veci şi un mort, redîndu-l vieţii.

Şovăind, cu teamă parcă, el ridică mîinile să poată cuprinde umerii fetei şi-o întrebă în şoaptă :

— Să fie oare adevărat ?

Abia mişcîndu-şi capul sprijinit încă pe pieptul lui, fata îi dădu răspunsul aşteptat.

Mihály privi spre Tereza. Aceasta se apropie şi puse mîna pe creştetul Noémiei, încuviinţînd parcă mărturisirea ei.

Urmă o tăcere lungă ; fiecare părea că ascultă bătăile inimii celuilalt.

Într-un tîrziu, Tereza rupse tăcerea. Vorbea în locul Noémiei :

— Ah, dacă aţi şti cîte lacrimi a vărsat, sărmana, de dorul dumneavoastră. S-o fi văzut seara cum se urca pe stîncă şi stătea acolo ceasuri întregi cu ochii pierduţi în zarea care vă ascunsese privirilor ei. De cîte ori am auzit-o rostindu-vă numele în somn...

Noémi întinse mîna spre maică-sa ca pentru a-i stăvili destăinuirile.

Mihály înţelese gestul ei şi o strînse din ce în ce mai tare la piept.

Iată în sfîrşit o fiinţă care îi dăruia dragostea, o fiinţă căreia din „omul de aur" nu-i trebuia aurul, ci numai omul ! I se părea că pînă atunci trăise fără nici un rost, că de-abia acum a trecut hotarul unei lumi adevărate descoperind pămînt nou, cer nou şi o altă viaţă. Cînd se aplecă să sărute fruntea Noémiei, îi simţi inima zvîcnind la pieptul său. Iar lumea din juru-i nu era decît mireasmă de flori, tufişuri îmbălsămate, zumzet de albine, ciripit de păsări. Şi toate îi şopteau acelaşi îndemn : „Iubeşte !"

Îmbătaţi de dragoste simţeau nevoia de a ieşi din casă. Păşiră în neştire, îmbrăţişaţi, privindu-se în ochi fără să se sature şi gîndind acelaşi lucru : „Ochii tăi au aceeaşi culoare ca şi ai mei."

Cerul strălucitor şi pămîntul înmiresmat se înţeleseseră parcă să-i farmece pe cei doi, iar trezirea sentimentelor desăvîrşea farmecul ; un copil care nu iubise încă pe nimeni şi un bărbat pe care nu-l iubise încă nimeni ; oare unde-i va duce vraja de care fuseseră cuprinşi ?

Începea să se însereze, iar Timár şi Noémi nu se mai săturau privindu-se.

Curînd se făcu noapte şi răsări luna; atunci Noémi îl duse pe Mihály sus, în vîrful stîncii eratice, acolo de unde altădată privise cu ochii plini de lacrimi pe urmele lui.

Timár se aşeză pe stînca acoperită de ochişori, între tufişurile înmiresmate de levănţică; Noémi se ghemui lîngă el, culcîndu-şi capul înconjurat de şuviţe de aur pe braţul lui şi rămase astfel cu faţa în sus, privind cerul.

Tereza stătea lîngă ei, în picioare, zîmbindu-le. De sus, din cerul vioriu, luna topise parcă argint peste capetele lor.

„Iată — părea că spune chipul ei fantomatic — comoara aceasta e toată a ta. Ai găsit-o. De bună voie a venit spre tine; e a ta. Ai cîştigat averi, dar pentru tine n-a existat încă nicăieri dragostea. Iat-o acum aici. Ia-o! Primeşte-o şi gustă din plin, golind pînă la fund cupa bucuriei. E a ta, pentru tine s-a pregătit. Vei fi alt om. Cel iubit astfel de o femeie, se poate socoti un zeu. Eşti fericit. Eşti iubit."

...Dar un glas lăuntric îi şoptea: „Eşti un hoţ!"

Primul sărut deschise parcă porţile unei noi lumi pentru Mihály.

Trezi în inima lui toate visurile tinereţii, înclinarea spre visare pe care o purtase cu sine în toate călătoriile sale de afaceri lungi şi singuratice. Trezi tot ceea ce îngropaseră întîmplările asprei meserii, socotelile meschine şi gîndurile de fiecare zi. Nădăjduise că bogăţia îi va purta paşii spre paradisul fericirii pe care o aşteptase. Dar, abia ajuns acolo, văzuse că pentru el pomii acestui paradis aveau brumă în loc de flori. Şi iată că tocmai cînd părea îngheţat, cînd trecea nepăsător şi neînţeles cu toate visurile tinereţii sfărîmate, întîmplarea îi scosese în cale o oază în pustiu, o oază în care găsea pe neaşteptate ceea

ce căutase zadarnic răscolind toată lumea : o inimă care-l iubea.

În sufletul lui se dezlănţui o minunată prefacere. La început simţi că o teamă ciudată pune stăpînire pe dînsul ; îi era frică de fericire. S-o primească sau să fugă de ea ? Făcea bine sau rău ? Însemna viaţă sau moarte ? Şi ce se va întîmpla apoi ? Unde era Dumnezeul care putea răspunde la această întrebare ? Dumnezeu ştie să răspundă florii care-şi deschide petalele, gîzei care zumzăie din aripioarele sale, păsării care-şi clădeşte cuibul, dar nu omului care se întreabă înfiorat : „Îmi găsesc oare fericirea sau osînda dacă dau ascultare inimii ?"

Timár ascultă glasul inimii.

„Uită-te în ochii ei ! îi spunea. Nu-i nici un păcat să te îmbeţi de privirile acestor ochi."

Dar fiorii unei asemenea beţii nu durează numai o clipă.

Cei care se privesc în adîncul ochilor îşi lasă acolo sufletul atît de tare legat încît nimeni pe lume nu-l mai poate descătuşa.

Cînd privea în ochii ei, Mihály uita de tot ce-l înconjoară şi simţea crescînd aievea o altă lume, plină de lumină, de bucurie, de nădejdi şi desfătare.

Imaginea acestei lumi fermecătoare îl ameţi.

De cînd se ştia nu-l iubise nimeni. O singură dată îndrăznise să spere că va fi fericit, se zbătuse şi luptase pentru fericire, dar cînd ajunsese la ea, deznădejdea strivise totul prefăcîndu-i întreaga viaţă în cenuşă.

Şi iată că acum i se spune că e iubit. Îi spune acest lucru tot ce-l înconjoară : florile care cad din pomi fulguind asupră-i, animalele care-i ling mîinile, buzele care trădează taina unei inimi neîntinate, roşeaţa feţei şi privirile care grăiesc mai mult decît buzele.

Pînă şi aceea care ar trebui să păstreze şi să ascundă taina, mama fetei care-l iubeşte, mama Noémiei, pînă şi ea dă în vileag totul : „Te iubeşte foarte mult, atît de mult încît ar muri dacă ai părăsi-o".

...Nu, nu trebuie să moară...

Timár petrecu în insulă o zi care i se păru o veşnicie, o zi plină de fericire nemărginită, o zi a uitării de sine, a visării cu ochii larg deschişi ; trăi visuri în care tot ce doreşte omul se întruchipează parcă aievea.

După ce trecu însă şi cea de a treia noapte de la venirea pe insulă, după ce se sfîrşiră şi clipele acelea de fericire fermecate parcă de amăgitoarea lumină a lunii şi Timár ajunse în locul întunecat unde-şi aşezase culcuşul, se ridică acela care nu doarme niciodată, glasul conştiinţei, glasul care nu ocoleşte nici o acuzare, şi-l prinse în mreje :

„Ce faci tu aici ? Ştii ce faci tu acuma ? Furi, incendiezi, ucizi. O femeie sărmană a fost gonită din mijlocul oamenilor ; i s-a luat totul şi a fost zvîrlită pe o insulă pustie împreună cu copilaşul său ; pe soţul ei tînăr l-au zvîrlit în groapa sinucigaşilor ; au făcut-o să urască oamenii şi să se îndoiască de existenţa lui Dumnezeu. Şi-acum iată, tu te furişezi ca un hoţ şi-i furi ultima, singura şi cea mai de preţ comoară ; aduci moarte, blestem şi pierzanie acestor nefericite aici, în acest ultim loc de refugiu pentru ele. Eşti mai rău decît toţi aceia pe care blestemul viermelui strivit i-a urmărit ajungîndu-i rînd pe rînd pînă la capătul lumii. Tu distrugi liniştea acestor suflete nevinovate. Furi o inimă nevinovată şi în schimb n-o dai pe a ta. Ai înnebunit, sau eşti pe cale de a înnebuni ? Fugi de aici !"

Glasul acela necruţător nu se lăsă înăbuşit. Îl răscoli toată noaptea. Zorile îl găsiră pe Timár în grădină, sub copaci. Era hotărît. Hotărît să plece din acele locuri şi să nu mai revină multă vreme. Pînă va fi dat uitării. Pînă va uita şi el că trei zile a crezut că-i este îngăduit să fie fericit pe lumea asta. Înainte ca soarele să răsară de-a binelea, el făcuse înconjurul insulei ; întors din peregrinările sale, zări în faţa micii colibe pe Tereza şi pe Noémi care pregăteau masa.

— A venit vremea să plec — se adresă Mihály Terezei.

— Atît de repede ! şopti speriată Noémi.

— Desigur că are mult de lucru — spuse Tereza, întorcîndu-se spre fiica ei.

— Trebuie să mă întorc la corabie — adăugă Timár.

Era firesc ! Un căpitan ca Timár nu era decît un simbriaş. Iar un simbriaş nu poate să fure timpul pe care stăpînul său i l-a cumpărat.

Nu-l rugară să mai rămînă ; îşi dădeau seama că trebuie să plece. Putea să-şi ia rămas bun fără întîrziere. Doar o să se întoarcă. Cele două femei aveau răbdare să-l aştepte şi un an, şi doi. Să-l aştepte mereu pînă la sfîrşitul vieţii...

Auzind că Mihály trebuie să plece, Noémi nu se mai atinse de ceaşca cu lapte proaspăt.

Ştia că n-are voie să-l oprească. Timár avea de lucru şi trebuia să plece. Tereza însăşi îi aduse puşca şi desaga pe care le păstrase de la sosirea lui pe insulă.

— Puşca e încărcată ? întrebă dînsa grijulie.

— Nicidecum — răspunse Mihály.

— Ar fi bine s-o încărcaţi — îl sfătui ea. Şi încărcaţi-o cu gloanţe, nu cu alice ; ştiţi, în pădurea de pe celălalt mal te paşte primejdia la fiece pas ;

pe acolo umblă lupi şi, cine ştie ? poate chiar alte animale, mai rele decît lupii.

Tereza nu se lăsă pînă nu-l convinse să-şi încarce arma şi cu mîna ei umplu tigăile cu praf de puşcă — pe vremea aceea încă nu se inventase capsa. Cînd totul fu gata, se întoarse spre Noémi :

— Noémi, ia tu arma, ca nu cumva să se înfurie Almira. Du-te şi condu-l pe domnul Timár pînă la barcă...

O îndemna să-l însoţească pe Mihály pînă la mal ! Îi lăsa singuri pe drumul trandafirilor !

Timár mergea tăcut, iar mîna fetei se odihnea în mîna lui. Deodată fata se opri din mers. Mihály se opri şi el şi se uită în ochii ei.

— Vrei să-mi spui ceva ? o întrebă el.

Fata se gîndi îndelung şi într-un tîrziu răspunse :

— Nu. Nimic.

Dar Timár ştia să citească în ochii ei. Ghici ce vroia să-i spună, ce ar fi vrut să-l întrebe Noémi : „Spune-mi, iubitul meu, dragostea mea, mîntuirea mea, fericirea mea, ce s-a întîmplat cu fata aceea albă ca fildeşul căreia îi spuneaţi Timéa şi care, atunci de mult, a venit pe aici cu tine ?“ Dar Noémi nu întrebă nimic din toate acestea. Mergea tăcută şi Mihály o ţinea de mînă.

— Fiţi cu ochii în patru, să nu vi se întîmple ceva.

Iar cînd îi întinse mîna, mai privi o dată în ochii lui Mihály, cu ochii ei albaştri ca albastrul cerului şi-l întrebă cu voce tremurată, rugătoare :

— O să mai veniţi ?

Mihály simţi că glasul ei rugător îi rupe inima. O strînse încă o dată pe Noémi la pieptul său şi-i şopti :

— De ce nu-mi spui „Te vei întoarce“ ? De ce nu-mi spui „tu“ ?

Fata îşi plecă genele şi clătină încet din cap.

— Spune-mi „tu“ — şopti din nou Mihály.

Copila îşi ascunse capul la pieptul lui, dar nu rosti cuvîntul acela.

— Nu poţi, nu vrei să-mi spui „tu". E o singură silabă. Ţi-e greu s-o pronunţi ? Ţi-e frică ?

Fata îşi acoperi faţa cu mîinile, dar nu rosti cuvîntul acela.

— Noémi, te rog, te rog mult, spune-mi acest mic cuvînt şi o să fiu cel mai fericit om de pe lume. Nu-ţi fie frică. Rosteşte-l în şoaptă, în taină. Nu mă lăsa să plec aşa.

Fata clătină din cap, dar nu putu rosti cuvîntul acela.

— Ei, atunci, Dumnezeu cu dumneata, dragă Noémi — şopti tulburat Mihály şi sări în barcă.

Stuful mlaştinii ascunse repede privirilor sale mica insulă. Atîta timp cît mai zări tufişurile, o văzu şi pe Noémi care, cu capul sprijinit în palme, privea tristă în urma lui fără să-i strige totuşi cuvîntul acela atît de simplu : „tu" !

CUPRINS

TIMÉA

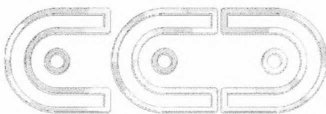
INSULA NIMĂNUI

Redactor responsabil : CSACHY GHIZELLA
Tehnoredactor : TRAIAN ARGETOIANU

Dat la culès 08.06.1965. Bun de tipar 27.08.1965. Apărut 1965. Tiraj 60.160 ex. Broşate 57.080 ex. Legate 1/1 3080 ex. Hîrtie tipar de 50 g/m². Format 700×920/32. Coli ed. 17,23. Coli tipar 12. A. nr. 7795/1965. C.Z. pentru bibliotecile mari 8M. C.Z. pentru bibliotecile mici 8M—31=R.

Tiparul executat sub comanda nr. 50.468 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piaţa Scînteii nr. 1, Bucureşti, Republica Socialistă România

Scanare și prelucrare digitală

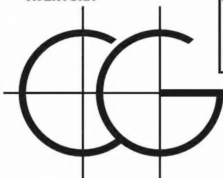

de

Anonim

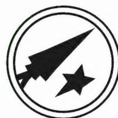
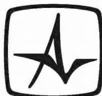

și

CAT Graur

Antwerpen

2025

